

Veneellä
Poikki Suomenniemen

SEIKKAILUJA
POHJANMAAN VESILLÄ JA SALOILLA

KERTOELI
ARVO K.

KUVILLA JA KARTALLA VARUSTETTU

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

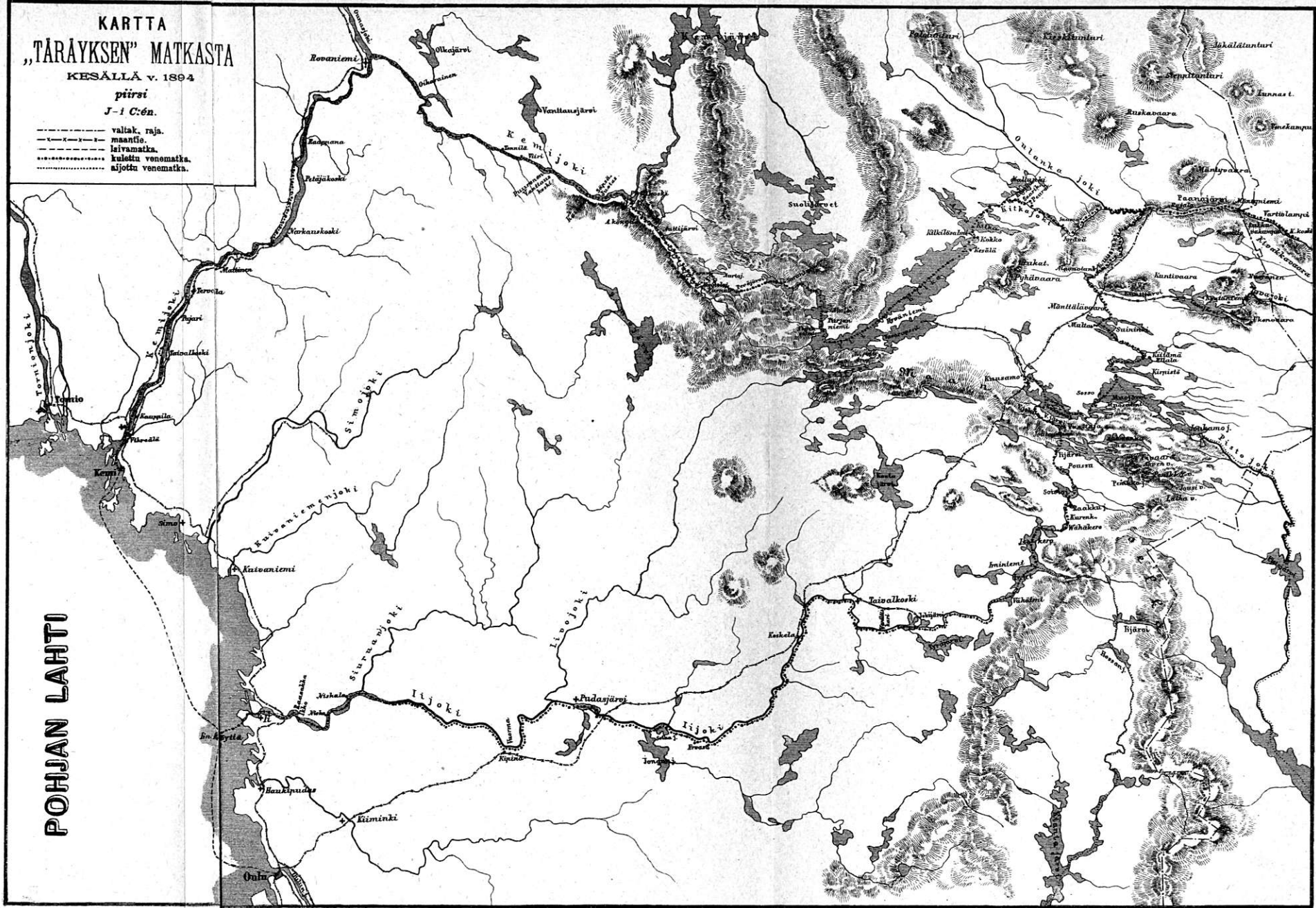
KARTTA „TÄRÄYKSEN” MATKASTA

KESÄLLÄ v. 1894

piirsi

J-1 C:én.

- valtak. raja.
- X—X—X— maantie.
- laivamatka.
- kuljetta venomatk.
- ajottu venomatk.

POHJAN LAHTI

VE NE E L L A
P O I K K I S U O M E N N I E M E N

S E I K K A I L U J A

P O H J A N M A A N V E S I L L Ä J A S A L O I L L A

K E R T O E L I

A R V O K .

KUVILLA JA KARTALLA VARUSTETTU

H E L S I N G I S S Ä
K U S T A N N U S O S A K E Y H T I Ö O T A V A

KUOPIOSSA,

KUOPION UDESSA KIRJAPAINOSSA, 1896.

Lukijalle.

Yleensä tunnettu ja valitettu on se köyhyys, joka muutoin jo varttuvassa kirjallisuudessamme on vielä vallalla etenkin nuorison luettavaksi kelpaavaan matkakertomus-kirjallisuuteen nähden. Tämä seikka on allekirjoittaneelle antanut syytä aiheen tarjoutuessa ryhtyä nyt yleisön luettavaksi tarjottavan teoksen kirjoittamiseen. Alkuaan tosin aikomus oli, että kertomus tulisi julkaistavaksi ainoastaan jossain sanomalehdessä matkakirjeinä, mutta saamieni kehoitusten johdosta ryhdyin sittemmin sitä muodostelemaan kokonaisuudeksi ja olen sen nyt uskaltanut siis ulosantaa erityisenä teoksena. Tämä olkoon mainittu etenkin siitä syystä, että lukija yllä olevan seikan huomioon ottaen antaisi anteeksi kertomukseni monet heikot puolet.

Samalla kun siis teoksen tarkoituksena on osaltaan — niin vähäinen kuin se lieneekin — koettaa poistaa jo mainittua puutetta kirjallisuudestamme, tahdotaan sen kautta kääntää maamme urheilun nuorison huomiota erääseen urheilun alaan, joka etenkin maallemme on ominaista, vaan joka verraten vähän on vielä käytäntöön tullut. Tehdään näet kyllä meilläkin kävelyretkiä ja ajetaan polkupyörillä, vaan samalla jätetään hyväkseen käyttämättä maamme monet järvi- ja jokitiet; korkeintaan tyydytään johonkin pieneen purjehdus- tai kanoottiretkeen. Ja kuitenkin, mikä maa tarjoaa soveliaampaa tilaisuutta laveille vesiretkille kuin meidän Suomemme tuhansine järvineen ja jokineen, mikä urheilumatka koskaan on hauskempi, monipuolisempi, vaihtelevampi kuin veneretki kautta järvien milloin peilikirkasten, milloin myrskyn käsissä hyrskyväin selkien, jokien juhlallisten suvantojen, koskien vaahtoisain kuohujen, sydänmaan tyynten, salaperäisten purojen ja lampien! Semmoiseen retkeen yhdistyy paljon muutakin eikä vaan yksistään urheilun tuottama hyöty ja hauskuus! Sillä olemme tilaisuudessa näkemään maamme luontoa sen vaihtelevimmissa, viehättävimmissä muodoissa, monella

tavoin nauttimaan matkastamme ja huvittamaan itseämme samalla kertaa. Ja sitten tuo vapaa, raitis elämä kesäisen luonnon sulorikkaassa helmassa! Mikä onkaan virkistävämpää talven työstä ja ponnistuksista väsyneelle nuorisolle kuin juuri moinen retki kautta satojen järvien, jokien, salmien ja salojen! Tosi kyllä, että sillä kentiesi saa nähdä vaivoja ja vastuksia, kestää monet kovatkin ponnistukset, luopua monista mukavuuksista, joita muullaiset retket tarjoavat, mutta monin kerroin ja monipuolisesti se myös palkitsee kaikki koetut vaivat, kestetyt ponnistukset.

Jos kertomukseni, jossa olen koettanut osapuilleen kuvailla veneretken sekä vaivoja, vastuksia ja hankaluuksia että myös sen monia hauskoja puolia, voi edes jossain määrin saavuttaa urheilevan nuorisomme mieltymystä ja herättää edes jonkun mielessä halun itsekin tuommoista retkeä koettamaan, niin on teoksen tarkoitus saavutettu. Enempää ei sillä ole pyydettykään, sillä — vasta itse kokien kukin voi tulla oikein vakuutetuksi veneretkien verrattomasta monipuolisuudesta muullaisiin urheilumatkoihin nähden. — Reippaille veneretkille siis te Suomen urheilua harrastavat nuorukaiset! Maamme tarjoo kyllä sadottain eri kulkureittejä.

Suuresti teoksen hauskuutta tietysti olisi lisännyt, jos siihen olisi voitu monista tarjona olevista sekä matkaa kuvaavista että Pohjolan harvinaisen kauniista maisemakuvista ottaa niin monta kuin suinkin. Teoksen lajin uutuus sekä kuvien tuottamat suuret kustannukset ovat kuitenkin pakottaneet tyytymään ainoastaan vähäiseen osaan, valitsemaan enimmäkseen vain matkaa kuvaavia. „Pohjolan Sweitsin“ lumoavat maisemat eivät siis, ikävä kyllä, voi edes kuvien muodossa tarjoutua lukijain ihailtaviksi, kuvauksieni vajavaisuuden täytöksi. Vaan — unhotin sen — eihän niistä todenmukaista käsitystä saakaan kuvista yhtä vähän kuin kynällä tehdyistä kuvauksista! Ne pitää itse omin silmin nähdä, niin — nähdä ne, nauttia niistä, ihastua, hurmaantua niihin!

Helsingissä, syyskuun 25 p. 1895.

Arvo K.

I. Alkupuuhat.

Kenen päähän se tuo matkatuumamme oli oikeastaan ensin pätkähtänyt, sitä en nyt enään varmaan voi sanoa. Sen vaan muistan, että kun muuanna talvi-iltana pistäysin »Kasarmikadun puulaakiin» parin toverini luo,*) niin siellä asia oli parhaillaan pohdittavana. Tuuma esitettiin minullekin ja pyydettiin kolmanneksi toveriksi retkelle. Ja koska minulla on aina ollut hiukan taipumusta retkeilemiseen, niin mitäs siinä muuta kuin »kättä päälle» ja asia oli päätetty. Ryhdyttiin vaan nyt seikkaperäisemmästi matkasuunnitelmaa pohtimaan. Kysymys minne lähtisimme ei paljon pään vaivaa antanut. Olimme näet kaikki pohjalaisia ja niinpä tahdoimmekin tyytyä omaan Pohjan perukkaamme, tutustuaksemme sen ihanuuksiin. Tosi kyllä, että melkein meidän päiviimme saakka on maassamme ollut se luulo yleinen, ettei muka Pohjanmaalla, veraten muuhun Suomeen, ole mitään erikoista tarjottavana luonnonihailijalle. Tuo luulo on kuitenkin suuri erehdys, sen tiesimme, ja niin olivat nekin matkailijat vakuuttaneet, jotka olivat uskaltaneet tuonne »karhujen asuinsijoille» pistäytyä. »On sielläkin luonnon kauneutta, on seutuja, jotka viehättävyydessään ja vaihtelevaisuudessaan voivat vertoja vetää mille osalle tahansa maastamme», niin he ihastuneina olivat jutelleet. Jopa jotkut olivat menneet niinkin pitkälle, että väittivät juuri tuolla Pohjan tuntemattomilla perukoilla Suomen *Sveitsin* löytyvän. Siellä, laajan Kuusamon takamailla, Paanajärven tienoilla, siellä ne piilevät meidän luonnonkauniin Suomemme

*) — voimmehan kutsua toista »tohtoriksi», koska hän sen arvonimen piakkoin sai, toista taas »insinööriksi» koska hänellä oli toivo tulla kohta siksi leivotuksi. —

viehättävistä viehättävimmät seudut, sanoivat he. — Sinne tahdoimme mekin nyt rientää omin silmin näkemään noita ylistettyjä paikkoja, nauttimaan niiden valtavasta kauneudesta.

Mutta miten? Kävelymatkanko tehden? Ei! Tuommainen kuivanhauska jalkapatikkaretki pitkin pölyisiä maanteitä ja ikäviä metsäpolkuja ei meistä näyttänyt houkuttelevalta, niin muotiin kuin kävelymatkat ovatkin tulleet. Retkestämme piti tulla jotain erikoisempaa, kerrassaan monipuolinen urheiluretki; siitä olimme kaikki yksimielisiä. Ja pakkokos pölyäniellen teitä tallustella silloin kun on maa semmoinen kuljetavana kuin meidän »tuhat järvien ja — suotakoon lisätä — tuhat jokien maa»!

»Silmätäänpäs karttaa, eiköhän sinne Paanajärvelle voisi päästä vesiteitä», ehdotti tohtori, joka ei ole mikään jalkamatkojen ihailija. Ihan oikein! Vesistöt ovat kuin ovatkin niin sijoittautuneet, ettei mahdollomalta näytä päästä toisesta toiseen, vaikkapa joitakuita pieniä kannaksia näkyykin kartalle merkityn.

»Siis teemme tietysti matkamme veneellä!» esitti tohtori päättävästi.

»Niinpä niinkin, *omalla* veneellä ja *omin voimin*», säesti tuohon jo toinen innostuneena. »Sillä eihän se ole sporttimies eikä mikään, joka laiskana makaillen muilla itseään soudattaa, korkeintaan jonkun taipaleen kävelemisellä itseään rasittaen.»

Melulla hyväksyttiin tietysti tuo esitys. Ja innostuneita kun kerran oltiin, niin lisättiin suunnitelmaan vielä, että koko matka olisi tehtävä *samalla* veneellä, jos suinkin mahdollista.

Näin se tuli kesäretkemme päätetyksi.

Ja sitten pitkin kevättä, kun vaan toisiaan tavattiin, aina oli aijottu retki kohta keskustelun aineena. Hankittiin tarkemat kartatkin ja niiden mukaan sitten sommiteltiin lopullinen matkasuunnitelma.

Yhtymispaikaksi määrättiin Vaasa, koska meillä kaikilla oli aikomus mennä siellä pidettävään laulujuhlaan.

»Mutta eiköhän jo laulujuhla-retkeäkin voitaisi saada samalla urheiluretkeksi. Olisihan tuo komea alku kesäretkellemme . . Mitäs, jos tehtäisiin sekin veneellä, purjeveneellä nimittäin», esitteli taasen joku tuumiaan.

Ja sehän sopikin mainiosti. Oulusta insinöörimme purjehtisi veneellään Vaasaan, matkan varrelta mukaansa ottaen tohtorinkin. Sieltä sitten kolmissa miehin purjehdittaisiin takasin Ouluun, josta varsinaisen retkemme alkaisimme. Laivalla ensin Oulusta laskettelisimme Kemiin, mukanamme vieden sieltä myös veneen kaikkine matkakaluineen. Kemistä alkaisimme retketä omin neuvoin. Nousisimme sauvomalla ylös Kemijokea aina kuutisen penikulmaa itäpuolelle Rovaniemen kirkkoa, missä Auttijoki laskee Kemijoen jyrkästi länttä kohden tekemään mutkaan. Auttijokea pääsisimme sitten saman nimiseen järveen, josta taas pyrkisimme pitkin Korojokea ja sen lisäpuroa Kurttajokea Aartojärveen. Sieltä toivoimme, ainakin kartasta päättäen, pääsevämme pienellä taivalluksella Posiolammen ja Posiojoen kautta Posiojärveen, josta olisi selvät selät laskettavina halki Yli- ja Alikitkan suurten järvien. Kun niin pitkälle kerta pääsisimme, olisimme jo pelastetut, sillä sitenhän ei enään olisi mikään vaikeus luikua Kitka- ja Oulankajoen myötävesiä Paanajärveen; niin arvelimme. Pistäytyisimme sitten Paanajärveltä rajan yli Venäjän Karjalaankin, käydäksemme katsomassa kuulua Kivakkakoskea. Se olisi matkamme keskipisteenä. Sieltä näet kääntyisimme takasin Paanajärvelle, jonka taas vuorostaan jättäisimme selkämme taakse, noustaksemme Oulankajoen suuhun laskevaa Kuusinkijokea Kuusamon vesistöihin. Siellä olisi selvät järvien selät edessämme, välillä vaan lyhempiä jokia ja salmia.

Näin pitkälle oli matkasuunnitelmamme jokseenkin varma. Mitään mahdottomuuksia ei näyttänyt olevan, jotka estäisivät sen toteuttamista. Minkä kautta Kuusamon kirkolta jatkaisimme matkaamme, sen jätimme riippuvaksi erityisistä asiahaaroista, näet siitä, miten kauvan matkallamme Kuusamon kirkolle menisi ja mitä siellä saisimme kuulla meille tarjona olevista eri kulkureiteistä. Aikomuksemme oli kuitenkin jos mahdollista pyrkiä Oulujoen latvavesille joko Muojärvestä lähtevää Pistojokea Vuokkiniemen kautta tai, ensin Kuusamon vesistöstä siirryttyämme Iijoen latvavesille, Irnijärven perukasta muuatta puroa nousten ja loput kannasta taivaltaen Kiantajärveen laskeville vesille. Kumpaakin tietä tulisimme Suomusalmen kirkolle, josta sitten valtava Emäjoki saisi meidät siirtää Oulujärveen. Sieltä Oulujoki meidät kyllä pian kyyditsisi ta-

kasin meren rannikolle. — Ainoastaan hätätilassa oli aikomuksemme laskea Iijokea suulle asti, josta sitten laivalla voisimme katkaista loppu taipaleen. Ja niin päättyisi retkemme Ouluun.

Osapuille kyllä arvasimme jo matkasuunnitelmaa laatiesamme, että monellaiset vaikeudet ja vastukset ne olivat voitettavat, ennenkuin retki olisi suoritettuna. Etenkin arvelutti, miten mahtaisi käydä noilla monilla pienillä joilla ja puroilla, joita myöten oli vesistöistä vesistöihin pyrittävä, vieläpä, tokko kaikki isommatkaan joet olisivat kuljettavia. Olimme sen verran kukin jo ennenkin sydänmailla retkeilleet, että osasimme arvostella matkan vaikeuksia ja arvata, ettei kulku niin helposti sujuisi kuin kartasta päättäen olisi voinut luulla. Koettaa kuitenkin sopii, arvelimme.

Niin pitkäksi ja vaivaloiseksi kuin matkamme näimme tulevankin, luulimme kuitenkin voivamme suorittaa sen suunnitteen viidessä viikossa, jollei laskumme kokonaan pettäisi. —

Näitä tuumiessa pian kevät muuttui kesäksi. Ei siis enään ollut kaukana se aika, jolloin tuumasta oli tosi tehtävä. Tuo seikka ei kuitenkaan huoleksi meille paneunut; se päinvastoin yhä enemmän elvytti ja kiihdytti matkaintoamme. Tyhjät tuumailut heitettiin sikseen ja ruvettiin vähitellen varustautumaan retkelle, yhtä ja toista, varsinkin kalastusneuvoja ostelemaan; jo edeltäpäin nautimme ajattellessamme että saisimme koskien kovissa kuohuissa kisailla harrien, taimenten ja lohien kanssa.

Tietysti ei mikään kainous estänyt meitä juttelemasta aijotusta retkestämme muillekin, jopa oikein uhmaillen; tulisihan näet retkestämme *ensimäinen* laatuaan, ainakin meidän maassamme. Leikiksi kuitenkin tuumiamme tahdottiin katsoa. Ei edes sekään paljon auttanut, että koetimme lisäsyiksi retkelle lähtöön selittää tieteelliset harrastukset, jonkunlaiset korkeusmittaukset, jäärajahavainnot, kieli- ja kansatieteelliset tutkimukset y. m. — Hiukan totta tuossa syyssä kyllä oli, mutta urheiluhalu se kuitenkin oli pätevinnä aiheena meille.

»Perästä kuuluu, sanoi torven tekijä», arvelimme epäilijöille vastaukseksi ja jätimme heidät vakaumukseensa retken mahdottomuudesta siksi, kunnes voisimme jutella heille sem-

moisten vaikeuksien voittamisesta, joista he eivät olleet uneksi-
neetkaan.

»Ja Vaasassa sitä sitten tavataan», oli viimeiset sanat, kun kättä lyöden pääkaupungissa erosimme ja kukin lähti kotiseudullensa viettämään nuo jälellä olevat muutamat keväiset viikot.

II. Oulusta Tervolaan.

Ei ne tässä matoisessa maailmassa kaikki sommitellut tuumat kuitenkaan toteudu, sen saimme mekin kokea, mitä matkamme alkuun tulee.

Vaasassa oli kyllä päätetty yhtyä, mutta — turhaan me toiset siellä tohtoria etsiskelimme; hänelle oli sattunut »odottamaton este», saimme jälestäpäin kuulla.

Ja entäs sitten purjehdusretki Vaasasta Ouluun! Niin — sekin »kuivi siihen kuin lasareetin suurus.» Insinööri ei näet ollut ehtinytkään saada venettään purjehduskuntoiseksi. Noin pitkää matkaa varten oli hänen ollut pakko ryhtyä perinpohjaisempaan veneen varustamiseen ja korjaukseen, kuin lyhyessä ajassa oli voinut suorittaa.

Juhlat Vaasassa juhliuamme insinööri ja minä erosimme, hän mennäkseen Ouluun matkavarustuksia viimeistelemään, minä taas pistäytyäkseni K-joelle sukulaisiani tervehtimään ja sieltä tohtorinkin matkalle puuhaamaan »voimalla millä hyvänsä», jos niin tarvittaisiin. Oulun asemalla sitä kuitenkin vihdoin kaikki kolme taas yhteen tapauttiin.

Tosin kyllä olimme jo matkaa varten varustelleet, mitä kukin luuli itse tarvitsevansa. Kuitenkin, ennenkuin vene oli kuntoon laitettuna ja varpehittuna sekä kaikki yhteiset ostokset ostettuna, eväät y. m. varustettuna, meni Oulussa vielä kolme päivää. Sitten olimme vihdoin valmiit matkalle. Ja nyt ei enään lähtöämme kukaan voinut estää. Viime hetkeen asti koetettiin kyllä saada »poikia» luopumaan tuosta vaaroja varavalti uhkaavasta retkestä. Apua ei varotuksista kuitenkaan ollut, sillä — vaarat ja seikkailut, nehän ne meitä juuri houkuttelivat lähtemään.

Heinäkuun 4 päivä armon vuonna 1894 tuli lähtöpäiväksemme.

Kaikki kontit, laatikot, peitteet, sadetakit, kalastus- ja metsästyskojeet y. m. veneeseemme — joka oli »vesille lykätessä» saanut nimekseen »Täräys», vaikka muut, kentiesi piloillaan, olisivat sen tahtoneet ristiä »Uudeksi Vegaksi» — lastattuamme, karttui meille painoa noin pari sataa kiloa, venekkin siihen luettuna.

Hyvästit heitettyämme ja viimeiset varotukset vielä eväiksi matkalle saatuamme lähdimme sitten soutelemaan Salmeen, jossa aluksemme oli luvattu miehineen kaikkineen ottaa höyrylaiva »Pohjolaan»; edellisenä päivänä olimme jo siitä sopineet laivan kapteenin kanssa. Pitkä ei tosin matka ollut soudettavana, mutta kuitenkin tohtorin kämmeniin jo paha ennustavat rakot tuolla välin ehtivät ilmautua. Muitta mutkitta suoriuttiin sentään laivaan ja niin sitä lähdettiin. Reippaasti heilautettiin hattuja vielä viimeiseksi hyvästiksi rannalle jääville tutuille sekä kummastelevalle katselijajoukolle. — Huomiota ja kummastelua herätti syrjäisissä jo alussa samate kuin pitkin koko matkaa varsinkin retken mukaisiksi laittamamme pukineet. Kevyet, väljät puserot, housuja vaan vähän näymässä vyötäisten ja pitkien pieksun varsien välillä, jotka pohjalaisen tapaan oli pulskasti poimulle laskettu, pienet, köykäiset huopalakit, jotka sattumalta olivat kullakin eri väriset, valkoinen, sininen ja punainen, — siinä pääasiallinen matkapukineemme. Ja »hauskan näköiseksi» se teki joukkomme, niin kuulimme vakuutettavan.

Laivamatkasta Oulusta Kemiin ei ole erikoista kerrottavaa. Se oli tuommoista hauskaa, vaivatonta lekkuilemistä melkein tyynellä meren pinnalla, koneen puhkinan ja laivan siipien räiskeen yksinään häiritessä tyyntä rauhallisuutta. Puhellen ja laulellen koetimme aikaamme kuluttaa ja itseämme hauskuttaa. Pilailten karkoitettiin mielistä hiipivä levottomuuden tunne, jommainen väkistenkin tahtoo tyyntäkin luonnetta levotuuttaa, kun on käsillä hetki, jolloin johonkin erikoisempaan, vaaroja ja vastuksia uhkaavaan yritykseen on ryhdyttävä. Tuo tunne ei ollut kuitenkaan pelkoa eikä arkailemista, vaan jonkunlaista mielen kiihoitusta, tulevaisuuden epä tiedon tuottamaa

levottomuuden tunnetta. Se olikin kuin lieveän ärsyttävää tuskaa tuottavaa nautintoa.

Mainitsemista ansaitsee muuan herrasmies, jonka satuimme laivalla tapaamaan. Hän lyöttäysi pakinoimaan ja kyselemään matkoistamme. Kyytihevosella mies lienee joskus ajellut Kemijokivarsia pitkin, vaikka olikin kovin tietäväinen olevinaan. Siihen päätökseen ainakin me hänestä tulimme, sillä niin kovin »kevytmielisesti» hän mielestämme puheli Kemijoen koskien nousemisesta. Muun muassa hän näet arveli, ettei Taivalkoskenkaan nouseminen kolmelle miehelle olisi kuin »bagatelli». —

Kemin kaupungin laituriin laskimme samana päivänä jo klo 4:n tienoissa.

Tuttuja kyllä olisi kaupungissa ollut, mutta mieli paloi päästä koettamaan, miten se koskennousu rupeaisi käymään, miltä tuntumaan. Emme malttaneetkaan pysähtyä kaupungissa kuin sen verran vaan, että saimme Oulussa vielä unoh-tuneita pikkuostoksia viimeistellyksi ja veneemme matkakuntoon laitetuksi. Sitten matkaa jatkamaan omin keinoin.

Hyvin se näytti alussa vetelevänkin. Ilma oli mitä kau-niin ja saimme vielä myötätuulenkin, niin että kohta sopi koettaa norjalaiseen malliin tehtyä purjettamme. Niin lähtikin veneemme purjeessa lipumaan sievästi Kemijoen suuta kohden. Kun vielä airoilla hiukan autoimme, niin saavutimme piankin pari ukkosta, jotka soutelivat edellämme. Heiltä tiedustellen saimme kuulla, että suorimmiten pääsisimme Kemijokeen Ka-rinhaara-nimistä pienempää suuhaaraa myöten. Mutta »vuoroin sitä vieraisa käydään», arvelivat kait ukot ja rupesivat hekin puolestaan meitä kysymyksillä ahdistelemaan.

»Taiatta olla jothain kometianttijoukkuetta, koska on niin suuri lastikin», rupesi toinen tiedustelemaan; samalla hän jo hyväntahtoisesti neuvoi jonnekkain kokouspaikkaan, jossa arveli meidän hyvät rahat sieppaavan.

Koetimme selittää, ettemme mitään »maankiertäjiä» olleet, vaan että tutkimuksia varten matkustimme Kuusamoon ja Venäjän Karjalaan. Tahdoimme näet käyttää »pieniä tutkimuk-siamme» tekosyynä tuommoisiin tiedusteluihin vastatessa, koska hyvin tiesimme kuinka vaikea rahvaan on uskoa, että kukaan

ainoastaan huvin vuoksi viitsisi tuommoiselle vaivaloiselle retkelle lähteä.

»Vai niin, vai niin! No — —.» Ja sitten niitä alkoi tulla kysymyksiä jos minkälaisia. Pian kuitenkin pääsimme jo siksi paljon heistä edelle, ettei enään huutamallakaan tehdyt kysymykset voineet meitä saavuttaa. Ukot kyllä viimeiseen asti koettivat. —

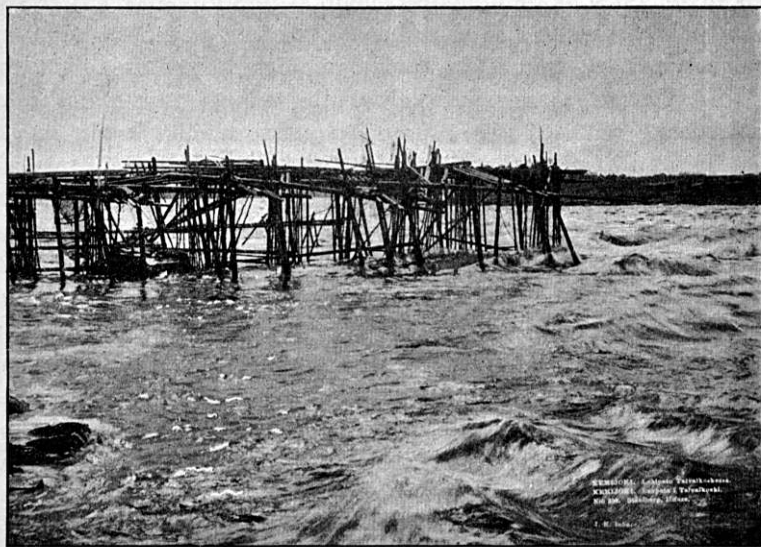
Kemin kirkon alapuolella olevan Vallitunkosken, joka on paremmin väkevää virtaa kuin koskea, nousimme purjeessa hyvän myötäsen puhaltaessa. Sivu mennessä emme malttaneet olla poikkeamatta Vihreälän taloon, tavataksemme siellä kesäilevää oopperalaulaja Valleniusta. Taloon tultuamme saimme kuitenkin kuulla, että hän oli lähtenyt tapailemaan erästä toista »virkatoveriaan», näet satakieltä, jonka laulua muka luuli metsässä kuulleensa. Jonkun aikaa odottelimme, vaan kun häntä ei kuulunut kotiin palaavaksi, emme mekään malttaneet antaa hyvän myötäsen puhallella hukkaan, vaan lähdimme taas ylös jokea viilettelemään. Emme edes Kemin vanhaa kirkkoa raunioineen malttaneet käydä katsomassa, vaikka aikomus kyllä oli ollut.

Jo samana iltana saimme koettaa, miltä koskennous maistuu. Ämmäkoski se ensimmäisenä sai hien poikain otsille puserretuksi. Mikään suuren suuri tuo koski ei kyllä ole, mutta tunnustaa kuitenkin täytyy, että ennenkuin sen päälle pääsimme, olimme väsyneemmät kuin minkään muun kosken sauvomisesta koko matkalla. Eikä ihmeekkään, sillä olimmehan sauvomiseen kaikki ihan harjaantumattomia. Koetettiin kyllä työntää puolelta jos toiseltakin, vaan ei se tahtonut sittenkään luonnistua; aina vaan ryösti koski veneen keulan milloin millekin puolelle. Koetettiin vetääkin pitkällä köydellä maaltajaloin, yhden sauvomella venettä hoidellessa, mutta kun ranta oli kauvas matalaa ja vielä kovin mutkikasta, niin ei sekään keino ottanut oikein vedelläkseen; lyhyiksi tahtoi käydä pitkätkin pieksunvarret kosken kuohuja kahlatessa.

Jo vain »tervahanhi» olisi makeasti nauranut, jotta »siinäpä herrat koettavat puohata kosken päälle», jos vaan olisi sattunut näkemään. Onneksi ei kuitenkaan ollut kukaan meidän puuhaa katsomassa ja — kun aikansa oli siinä nujuttu, niin kosken päälle sitä päästiin kuin päästiinkin.

Pian tuli toinen este eteen. Pato oli tuossa poikki joen, ihan rantaan asti, ei väylää vähäistäkään. Ei muu neuvoksi, kuin vetää koko vene täysineen poikki niemen, jonka päästä pato alkoi. Ja kun teloja alle pantiin, niin »niinhän se meni kuin messinkihöylällä» kolmen miehen terhakasti hankasiin tarttuessa; se oli ensimmäinen »taivallus», mutta ei suinkaan viimeinen.

Jopa kuitenkin alkoi väsymys kovin ahdistelemaan ja yökin jo puoleen käydä. Mielellä hyvällä laskimme lähimmän

Lohipato Taivalkoskessa.

talon — Kauppilaksi sitä mainittiin — rantaan. Kohteliaasti toimitti talossa vanha isäntä meille kaikki, miten parhaiten voi. Ensin kuitenkin ruuat pöydälle ja silloin »siunaa itsesi jumalan vilja, syntinen on kimpussasi;» päivän työ oli näet hyvän ruokahalun antanut. Ja sitten syötiin minkä vatsa vaan suinkin veti.

Tuossa illastellessa ja pakinoidessa saimme muun muassa isännältä kuulla, kun ihmettelimme, saako padot poikki joen panna ensinkään kulkuväylää jättämättä, että olimme hiukan erehtyneet. Vasenta rantaa se näet kuuluikin väylä kulkevan ja me olimme ponnistelleet pitkin oikeata. »No -- kulkipa tuo

nyt vasenta tai oikeata, samapa se, kunhan vaan on kerran koski noustuna», tuumimme tuohon vastuksen voittaneen mielihyvällä.

Kun vielä oli huolta pidetty kastuneiden vaatteiden ja jalkineitten kuivaamaan laittamisesta, heittäysi jo mielihyvällä levolle. Tällä kertaa saimmekin ottaa unta oikein kelpo vuoteilla. Tuosta nautinnosta täytyi meidän matkan pitkään kuitenkin itsemme vieroittaa. —

Virkeät olimme taas aamulla hyvän unen jälkeen. Tuo seikka ei kuitenkaan estänyt tuntemasta raajojansa ja selkäänsä hiukan kipeiksi, kämmeniänsä helliksi ja sormiansa kankeiksi sekä pöhöttyneiksi. »Kyllä kato, kunhan päästään sauvoin versyttelemään», tuumittiin tuosta pilailen kuitenkin toisilleen.

Luulimme saavamme kelpolailla maksaa tuosta kaikesta hyvyydestä, mitä talossa olimme nauttineet, sillä kovin meitä oli peloiteltu kemiläisten nylkemishalulla; olimme jossain matkakertomuksessakin samallaisia valituksia lukeneet. Pahoimpa kuitenkin ällistyimme, kun sanottiin meidän olevan kaikesta velkaa — 85 penniä. Kohtuudentuntoinen kassanhoitajamme — olimme päättäneet kukin vuorostamme hoitaa yhteistä kassaa, johon jokainen pani saman verran, ja josta kaikki yhteiset menot suoritettiin — arveli kuitenkin, ettei pari markkaakaan, jonka hän antoi, liijaksi ollut ja samaa mieltä olimme me toisetkin. Yleensäkin tulimme pitkin matkaa siihen kokemukseen, että nuo syytökset nylkemisestä ovat aiheettomia ja liijoiteltuja, ainakin yöpaikkoihin ja ruokaan nähden; hevostaivalluksista, joista myöhemmin, näyttiin kyllä sen sijaan osaavan ottaa. —

Kauvas emme talosta ehtineet, kun jo taasen saimme voimiamme koettaa. Kohta ylipuolella oli nimittäin väkevä niva noustavana. Siinä oli jo vähällä tuhokin tulla. Kun päät joki tavattoman pitkien poutien takia oli niin kovin kuiva, ettei miesmuistiin sanottu veden niin vähänä olleen, oli kulku hyvin hankalaa. Arvelimme, sen sijaan kuin edellisenä iltana olimme kolonneet kuivia rantoja pitkin, nyt koettaa keskiväylää. Luulimme, jotta kyllä nousee, kun oikein uskosta työnnetään koko hartiovoimalla. Siinäpä kuitenkin laskumme pettivät. Alussa kyllä nousi hyvästi niinkauvan kuin virta ei kovin vuolasta ollut, mutta kun väylä kävi syvemmäksi ja virran paino aina kovemmaksi, niin — jo herposi käsivarret.

Olimme juuri niskalle pääsemäisillämme, kun tohtori, joka oli »keulamiehenä», väsyneesti heitti sauvomen virran valtaan ja puhkuen huudahti: »Nyt en jaksakaan enään.» Eikä siinä sitten auttanut pidätteleminen, kun keula kerran joutui kosken painettavaksi. Alas kiiti vene ja hyvää kyytiä se nyt menikin.

Ähmissämme emme kuitenkaan vielä uskoneet, ettei tuosta ylös päästäisi, kunhan koetettaisiin hiukan matalammasta kohdasta. Yhtä huonosti päättyi kuitenkin sekin yritys. Oli näet nyt se vastuksena, että vesi putosi niskalle patouneiden, veden laskeuttua matalalle jääneiden kivien yli jokseenkin jyrkkänä kōnkäänä. Sen kyllä näimme, mutta »valui eli putosi, ylös siitä on sittenkin päästävä», arvelimme. Niin kuitenkin kävi, että putouksessa sai virta taasen ryöstetyksi ja paiskasi veneen poikittellen alipuolella olevia kiviä vastaan. Jokseenkin arveluttavasti puistalteli siinä jo pyörre venettä. Kosken kovasti painaessa hulmahti jo toisen laidan yli vene vettä tulvilleen. Köyhästi olisi siinä voinut käydä, jollemme hätäymättä ponnistellen olisi pian saaneet venettä irti kiviltä ja virran mukaan käännetyksi. Ja niin saimme laskea toisen kerran kosken alle vasten tahtoamme.

»Kolmas kerta se toden sanoo», arvelimme, sen pahemmin tuosta vielä säikähtämättä. »Olisippa saattanut tuossa niin hullusti pian käydä, että olisimme päässeet ainakin osasta tavaroitamme... Hengen hätää tuossa nyt ei kuitenkaan vielä... Eihän tuossa niin jumalattoman syvääkään ollut.»

Noin tuumimme vieläkin uhkamielisinä. Kuitenkin katsoimme jo viisaimmaksi noudattaa Väinämöisen varoitusta, olla »veikan vettä soutamatta», ei tietysti pelosta, vaan — venettämme säälien; olihan näet vielä monta muuta kovaa sen kestettävä. Pujottausimme siis lähemmältä rantaa kivien välitse ja helposti sitä sillä keinoin päästiinkin kosken päälle. — Sen otimme tuosta kuitenkin opiksemme, ettemme toiste enään pääväylää yrittäneet nousemaan. Niin olikin tuo ainoa kerta, jolloin tahallisen uhkarohkeuden takia oli vaara tarjona.

Suuremmitta seikkailuita retkesimme sitten edelleen aina iltamyöhäseen ja pysähdyimme yöksi Pajari-nimiseen taloon. Tuuli oli meitä päivän kuluessa hiukan autellut, vaikka ensin aamulla oli vastanen ollut; ainoastaan kovemmissa virtapaikoissa täytyi sauvomiin turvautua. — Lastin päällä makail-

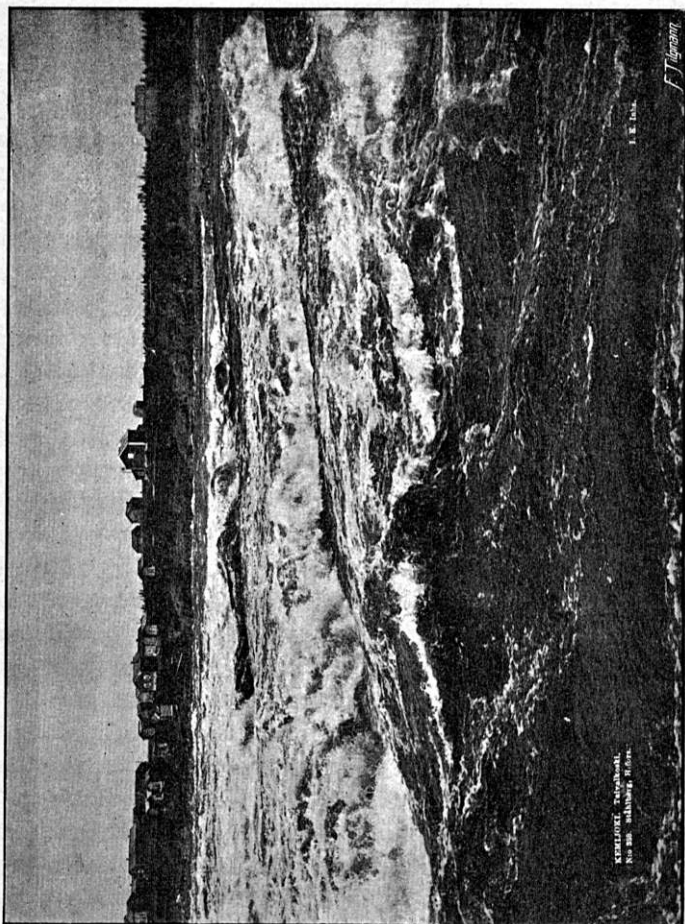
lessa ja laulellessa heitimme huviksemme muutamassa suvanossa uistimen kalan kiusaksi veteen. Ja äläpäs ollakkaan, niin jopa erehtyikin taimen tuohon houkuttelevaan täkyyn. Komeasti se hypätä loiskautti ylös vedestä, tuntiessaan kiinni olevansa. Vaan kun veneellä oli liian kova vauhti ja lienee koukut liian löyhään kiinni tarttuneet kalan leukapieliin, niin rivakalla tempauksella se itsensä riuhtasi irti. Kovasti tuo pisti vihaksi, kun oli jo melkein veneeseen nousemaisillaan, niin lähellä, että joku joukosta väitti sen tunteneensa jo — mätikalaksi. Onnekseen se siis vieläkin halkoo Kemijoen kuohuja, jos nimittäin otti viisastuakseen noista vastoin tahtoaan tekemistään ilmakuperkeikoista. Me puolestamme saimme pyyhkiä partaamme — sen verran kuin sitä kullakin oli — vielä pitkäksi aikaa lohipaistille, vaikka tuossa oli jo ollut niin saatavilla, että vesi suuhun oli herahtanut. —

Nyt se alkoi jo sauvominen käymään kuin tottuneilta ainakin. Ei sitä enään söhötty sinne tänne, vaan tanakasti painallettiin yhtäaikaan perästä ja keulasta niin että kohahdellen vene sukkulana syöksyi sylimääriä eteenpäin joka sysäyksellä.

Hyvää kyytiä sauvoskelimmekin seuraavana päivänä, käyttäen hyväksemme tuultakin, minkä voimme. Päivä ei ollutkaan vielä pilalle kulunut, kun jo saavuimme Taivalkosken alle, sivuutettuamme useita pienempiä koskia sitä ennen. Oikein tuntui mielestä hyvältä, kun jo olimme niinkin pitkälle päässeet. Kukin oli näet hiukan epäilystä tuntenut ensi päivän ponnistusten jälkeen. Pani ajattelemaan, jotta mitenhän mahdollittanee jaksaa, kun jo alussa noin kovalle ottaa, ja tämä kuitenkin on vaan leikintekoa sen rinnalla, mitä edesspäin on odotettavissa. Julki ei noita mietteitä tietysti kukaan *silloin* lausunut, vaan jälestä päin ne toisilleen tunnustettiin, sitten kun pahimmat vaikeudet oli jo voitettu.

Omin neuvoin ei ollut Taivalkosken päälle pääsemistä ajattelemiseenkaan; sen olimme alempana olevissa taloissa jo saaneet kuulla. Hevosella siinä aina veneet taivalleetaan, vaikka on vanhoja tottuneita koskimiehiäkin matkalla. Kun tuossa rannalla kosken alipuolella muuan mies puuhaili hevosineen, niin käännyimme hänen puoleen, tiedustellen, eikö hän lähtisi venettämme kosken sivu vedättämään. Aika hölmöläinen hän kuitenkin näytti olevan. Olisippa luullut hänen kasvaneen tyn-

nyrissä, jota kärryilleen haalaili: suu auki hän katsoa töllisteli meitä mitään vastaan virkkamatta. Ja kun vihdoin kielensä kantimen irroitetuksi sai, niin ei tiennyt mitään taivalluksesta, eipä liioin koko koskestakaan.

Taivalkoski Kemijoen.

»Virstaa mie tänä olen veätelty», hän vaan tuumi vastaukseksi kysymyksiimme. Hullua viisaammiksi emme kait hänestä olisikkaan tulleet, ellei muuan poika olisi siihen sattunut tulemaan ja neuvonut läheisistä taloista hevosta hakemaan. —

Lopussakin sieltä hevonen lähti. Talosta toiseen näet saimme juoksennella, ennenkuin ihmisiä löysimme: kaikki, sekä miehet että naiset, olivat niityillä ja metsissä talvikonnun haalinnassa. Sattumalta koteutui vihdoin muuan vaari ja hänet saimme hevosineen avuksemme. Sievään se sitten vene siirtyi tuon kilometrin pituisen kosken sivu. Sen mukaan oli maksukin. »Ruunuhan se on ollut tavallista tältä taipaleelta kolmilaijoista», saimme näet vastaukseksi kysymykseen, mitä kyydistä olimme velkaa; — Ruotsin raha on näet pohjan puolessa melkein yhtä yleisesti käytännössä kuin Suomenkin, niin että useinkin hinnat määrätään »ruunuissa ja tolmissa.»

Aikomuksemme oli ollut ottaa koskesta valokuva, — insinöörimme oli näet hankkinut matkalle valokuvauskoneen, voidaksemme ikuistaa sitenkin matkamuistojamme — vaan jätimme sen kuitenkin tekemättä, kun koski vähän veden takia ei näyttänyt paljon miltään. Käsitti kuitenkin, kun tarkasteli noita jyrkkiä kalliorantoja sekä jylhää pohjalouhikkoa, jonka yli valtava veden paljous hillittömällä vimalla hyökkää, pudoten jokseenkin jyrkkänä koskena, — barometri-laskujemme mukaan noin 8—10 metriä niskasta lyhkäsen kosken alle — että mahtava on luonnon siinä tarjooma hurja näytelmä varsin tulvan aikana.

Kun olimme saaneet veneemme vesille ja kaikki kuntoon, niin vedettiin taasen purjetta puuhun ja »annettiin luonnon lykätä.» Pitkälti siinä olikin suoraa suvantoa, kokonaista kuusi kilometriä. Kauvan ei kuitenkaan tuulta kestänyt ja niin saimme turvautua taas airoihin ja sauvomiin. —

Puolissa alkoi päivä olla, kun saavuimme Tervolan kirkolle. Aijoimme sivumennessä pistäytyä pappilassa vieraisilla; levähtääkkin jo hiukan tarvitsi, kun oli ollut tavattoman helteinen päivä ja ahkerasti olimme olleet työssä. Saaren rannalla siinä hiukan siistimme pukujamme, miten parhaiten voimme; tiesimme näet talossa nuoria neitosia olevan. Sitten sauvoskeltiin pappilan rantaan ja marssittiin kainostelematta sisälle.

Sukkelaan se käy maalla tutuksi tuleminen. Pian olimmekin kuin vanhoja tuttuja talon väen kanssa ja hauska keskustelussa kului tunti toisensa perään melkein huomaamattamme. Emme vierasvaraisesta talosta päässeetkään lähtemään, ennenkuin oli kahvit juotu ja puolisteltu; käytimme hyväk-

semme myös tilaisuutta laittaa kotona huolissaan oleville omaisillemme ensimmäiset tiedot matkaltamme.

Eipä juuri haluttanutkaan lähteä ponnistelemaan tuonne tukahduttavan kuumaan helteeseen; oli lähemmä 30 astetta varjossakin. Tuommoista kuivaa paahdetta oli kestänyt jo useampia viikkokausia. Viljavainiot kärsivät jo tuntuvasti veden puutteesta ja huolestuneena maanmies tuumaili, jotta »jokohan tuhosi nyt kuivuus viljan niinkuin edellisinä vuosina halla.» Ikävällä tähystelee hän taivaan rannalle eikö pientäkään pilvenhattaraa näkyisi nousevaksi. Ja jo nouseekin, ensin pienenä, harmaana, mutta kohta kammottavan laajana ja synkkänä. Tuo pilvi ei kuitenkaan iloa tuota, vaan huolta huolen päälle. Ei sieltä siunausta tuottava sade lähene, vaan tuhoa, häviötä tuo pilvi ilmaisee ja uhkaa: tuli siellä tekee rajua hävitystyötänsä salon synkissä metsissä. Tuota oli peljättykin, kun metsä oli pitkällisestä poudasta kuiva kuin taula. Tiesi jo edeltäpäin, että vähään ei tulen tuhotyöt supistuisi, kun se kerran irti pääsisi jonkun huolimattomuudesta. Kammottavan vauhdin saivatkin metsäpalot tällä kertaa. Eikä niitä ollut ainoastaan yhdessä eli kahdessa paikassa, vaan kun kerran rupesi, niin syttyi kuin kilvan siellä täällä. — Suurimmat palot meidän matkamme varrella olivat tietääkseni Tervolan ja Rovaniemen takalistoilla. Tuhansittain ja kymmentuhansittain siellä turmeltui puita sekä kruunun että yksityisten metsissä. Palojen suuruuden voi jo arvata siitäkkin, kun tuulen alla, ylempänä jokivarsilla yli puolenkymmenen penikulman päässä kerrottiin niin sakealti savua olleen, että auringon oli kerrassaan pimitänyt, ilman niin katkeraksi tehnyt, ettei hengittää ollut tahtonut saattaa. Mies talosta, jopa kaksikin, oli kyllä viikkokaudet viranomaisten kanssa sammutustyössä, mutta turhaa oli taistelu tuota tuhoisaa vihollista vastaan. Se teki tehtävänsä ja pysähtyi vasta kun luonto itse pani sen raivolle rajat. Ja kun poutaa yhä vaan kesti, sai tuli kyteä viikkokausia maassa polttaen varsinkin kuivaneet suomaat syvälti pehmeiksi tuhkaavavikoiksi. »Ei kait niihin paikkoihin vuosikymmeniin ota ruohonkorsikaan kasvaakseen sen vähemmin puu», arvelivat ukot.

Meidän pappilaan saapuessamme se alkoi tuolta koillisen puolelta tuo savupilvi kohoomaan, pian maatuen uhkaavan syn-

käksi ja muuttaen ilman harmaan savun sekaiseksi, omituisen tuoksuvaksi. —

»Lähteä sitä täytyy talosta hyvästäkin;» niinpä meidänkin. Kokonaista viisi tuntia olimmekin jo tulleet viipyneiksi, vaikka aikomus oli ollut ainoastaan pistäytyä. Kiire tulikin nyt käsiin ja, hyvästit otettuamme ystävälliseltä, vierasvaraiselta talonväeltä, lähdimme taipaleelle.

Kuiva ja hankala koski oli siinä taas noustavana, vaan »emme olleet enään ensi kertaa pappia kyydissä.» Hyvän palan taivalta vielä sinä iltana katkasimmekin, sauvoen suvannoita jos koskiakin. Suuremmille koskille emme kuitenkaan vielä ehtineet. »Siellä se vasta kova eteen koituu», niin meitä peloteltiin. Tuosta kuitenkin viisi! »Kun on kerran tähän asti päästy, niin suoriutaan kait sitä edelleenkin», me puolestamme arvelimme. Olimme jo alkaneet tottua tuohon: »Ei se mitään tähän asti, edessäpäin se vasta kovalle ottaa», jota saimme kuulla alituisen aina Paanajärvelle saakka; sitten vasta »alko ääni kellossa muuttumaan.»

Jo alkoi ilta kulua yöpuoleen, niin että täytyi ruveta katselemaan, missä yösijaa taasen saada. Ei näet kaikki talot näyttäneet yhtä houkuttelevilta ja minkä muutoin päältäpäin katsoen olisi luullut laatuun käyvän, sinne ei aina ollut niinkään helppo päästä, kun rannat olivat kauvas matalat ja kivi-kot. Niin sattui nytkin. Talo kyllä oli tuossa vankan näköinen, — Mattiseksi kuulimme sitä sitten mainittavan — vaan veneellä sen rantaan ei voinut mitenkään päästä. Emme tahoneet tavaroitammekaan jättää ihan oman onnensa nojaan. Neuvoteltuamme päätimmekin viettää sen yön luonnon suuressa tuvassa, s. o. asettaa telttimme jonnekin sopivaan paikkaan rannalle; olimme näet varustaneet suuren purjeen itsellemme telttivaatteeksi siltä varalta, että voisimme ulkonakin öitä viettää. Ensin kävimme kuitenkin talosta aterian jatkoksi maitoa hakemassa, ei vähempää kuin kaksi kannua. Akat kyllä talossa epäilivät, tokko niin paljoa kolmeen mieheen tarvitsee, vaan olisi heidän pitänyt olla katsomassa, paljonko jälelle jäi.

Kun oli aterioittu, sauvoimme vielä talon kohdalla olevan kosken päälle. Muutamalle niemekkeelle, jossa oli hiukan epätasaista nurmikkoa, sitten kyhäsimme pikimmiten telttimme. Rapia yöpaikka siitä ei kyllä tullut, vaan arvelimme kuitenkin

toimeen tultavan. Miten kuten koetimme siinä kukin kylelle sijaa saada. Makailimme jo tohtorin kanssa teltissä, tuprutellen hänen matkaan varaamia papyrosseja, — emme yksikään olleet tupakkamiehiä, mutta tohtori oli kuitenkin »sääskien varalta» pari laatikkoa mukaan ottanut — kun »kaakamolaisia» kovin viljalti tunkeusi sisälle tuskastuttavaa univirttänsä korviamme juurissa virittämään; kolmas kumppanimme oli vielä pistäynyt veneelle katsomaan oliko kaikki siellä kunnossa. Silloin kuulemme toisenkin veneen laskevan rantaan. Arvasimme kohta vierasten asian. Kohta kuulimmekin, miten veneellä tulleet miehet rupesivat latelemaan kysymyksiään insinööreille.

»Ketä? Mistä? Minne? Mitä varten, mikä asiana?» kaikki nuot tavalliset kysymykset tulivat melkein yhdessä hengenvedossa.

Vakavasti kertoo insinööri tuon jo satoja kertoja toistetun vastauksen: »Oulusta omalla veneellä matkalla Paanajärvelle pieniä tutkimuksia tekemään.» Silloin miehistä toinen voittoisalla äänellä virkahtaa toiselle: »No, enkös mie sitä jo arvanut.» — Tuon kaiken kuultuamme täytyi meidän väkisinkin tohtorin kanssa remahtaa nauramaan.

Teltillämme miehet sitten pakinoivat kappaleen aikaa. Sanoivat toiselta rannalta nähneensä meidät puuhailemassa. Uteliaisuuttaan tyydyttääkseen olivat ottaneet uistelun asiaksi, pistäytyäkseen katsomassa, mitä kummia kulkijoita me olimme. — Sukkelasanaisia miehiä ne olivat. Erittäinkin meitä huvitti toisen miehen vastaus kysymykseemme, mitä he papistaan pitävät. »Eikhään sillä pärjää», hän näet virkahti lakoonisen lyhyesti.

Saatuaan uteliaisuutensa tyydytetyksi, lähtivät miehet tiensä. Me taas vedimme sääskiharsot kasvojemme yli ja painauduimme levolle tuossa ahtaassa asunnossamme, hiukankaan edes, jos mahdollista, unta saadaksemme.

III. Tervolasta Rovaniemeen.

Kovin reippaalla tuulella emme olleet seuraavana aamuna herätessämme tai oikeammin sanoen teltistä ulos kömpiesämme. Koko yö oli nukkumisen sijaan ollut alituista heräämistä. Kova ja kuhmurainen oli vuode ollut, eikä hetken rauhaa ollut saanut noilta kirotuilta sääskiltä: sama ja aina vaan sama surkea vikinä korvan juuressa, kääntyipä kylelleen tai selälleen. Ja kuumakin oli ollut kuin pätsissä. Seuraus tuosta kaikesta olikin, että olimme noustessa melkein väsyneemmät kuin illalla maata pannessamme. Ei kuitenkaan auttanut muu kuin »tartu sapeleihin vaan taasen», jos mieli eteenpäin päästä.

Happamalla mielin ja nyrpeillä nenin lähdettiin sauvoskelemaan. Vähitellen tuo huonotuuli kuitenkin katosi. Pistipä jo joku lauluksikin, jotta:

Mitä minä itseäni surulliseksi'(-seks') heitän,
Pienet surut minä ilollani peitän j. n. e.

Ja kohta sujui matka taas jutellen ja laulellen kuin rasiuksista ei mitään olisi tiedetty. —

Yli puolen oli päivä, kun saavuimme Narkauskosken alapuolella olevalle »lossipaikalle». Kun meille alempana oli kerrottu tuon kosken olevan kovin pahan noustavaksi, varsinkin näin kuivalla, ja että se muulloinkin tavallisesti taivalletaan hevosella, niin oli aikomuksemme vedättää vene kosken ohi. Jopa tuumittiin sitäkin, että annettaisiin samaa kyytiä mennä kohta ylipuolella olevan Petäjäkoskenkin sivu, kun oli sanottu sen kerrassaan kahta neljännestä pitkän ja peräti vuolaan olevan; arvelimme näet parhaaksi mikäli mahdollista säästää voimiamme vastaisen varalta.

Tunnin toisensa perään sain siinä makiilla veneessä päivän paahteessa. Toiset olivat näet lähteneet hevosen perille, minä jäänyt veneen vahdiksi. Aikani kuluksi katselin tukki-laisten touhua tuossa ylempänä ja kuuntelin heidän yksitoikkoista tahtilauluaan, jota he loilottelivat, keksineen tukkeja hinaillessa ja »vastineeksi» laatiessaan; saimme täällä kuulla sen »ilosanoman», että Rovaniemen kirkon ylipuolella kaiken muun hyvän lisäksi saisimme tekemistä tukeista, joita kokonaista 600,000 kappaletta oli alas tulossa.

Jo vihdoinkin palasivat toverini hevosen kanssa. »Kyllä otti kovalle», kertoivat he harmistuneina. »Kokonaista kahdeksan markkaa vaadittiin ylpeillen tuosta parin penikulman vedätyksestä, josta me luulimme kolmella neljällä markalla suoriavamme.»

»Kuuteen markkaan saimme kuitenkin lopussa tingityksi . . . Ei auttanut muu keino, täytyi hätävaleeksi sen takia pistää», selitti vielä tohtori. »Tiellä olimme jo pois menossa, sanoen toisesta talosta sillä saavamme kun vähän aikaa odotaisimme, vaikkeihän meillä mitään hevosta tiedossa ollut . . . Mieluummin sanoimme sauvovamme kosket, kuin nylkyhintaa maksavamme . . . Silloin mies jälkeen huusi kuudella lähtevänsä.»

Lopussakin siis taas pääsimme taipaleelle. — Hevosmies teki vielä tarjouksen, että markan lisämaksusta yksi aina vuorotellen saisi istua veneen peräteljolla jalkojaan lepuuttamassa. Kiusallakaan emme tuohon suostuneet, niin kiukuissamme olimme tuosta nylkemisestä. Kävelimme siis tuon kahden penikulman taipaleen. Väsymykseksi kyllä tahtoi pakkautua päivän paahteessa astuminen, helläksi käydä jalkapohjat, mutta emme sittenkään myöten antaneet. Topuliksi kuluivat insinöörin sukan pohjatkin, hän kun näet oli saanut jalkansa hankauneiksi eikä voinut kenkiä kävellessä käyttää. Vinhaan kuitenkin astuttiin. Saimme hiukan hauskuuttakin tuolla kivalla kävelytaipaleella muutamasta iloisesta maalaistytöstä, jolla samat matkat sattui olemaan. Kainostella hän kyllä ensin tahtoi, vaan ennenkuin matka oli lopussa, oli insinöörimme tytön jo niin »kesyttänyt», että hän erotessaan pilailten pyysi muistamaan häntäkin. Ja vastaukseksi hän saikin insinööriltä:

Älä sure sä,

Että jätän mä,

Kyllä kirjeen sulle lähetän j. n. e.

Sivu puolen oli yö jo kulunut, kun saavuimme Petäjäkosken ylipuolelle. Kuitenkin, kun olimme saaneet taasen veneemme vesille ja kaikki kuntoon, päätimme vielä jatkaa matkaa. Vaan »pää se tulee vetävällekin.» Niin tuntui käyvän meidänkin voimiemme. Laskimme sentähden, kappaleen matkaa suvantoa soudettuamme, lähimmän talon rantaan. Talon-

väen ylös ajettuamme saimme makuusijoja sen, minkä talo voi tarjota. Emme syömään edes enään joutaneet, niin oli väsymys miehet vallannut. Hetken päästä kuorsailimmekin jo sikeässä unessa. —

Seuraava päivä oli sunnuntai, heinäkuun 8 päivä. Emme kuitenkaan joutaneet sitä lepopäivänä viettämään, vaan niinpian kuin ylös jaksuimme, lähdimme taipaleelle. Sitä ennen kuitenkin virkistelimme itseämme uimisella. Tuossa puuhaillessamme sattui muuan mieskin siihen rannalle tulemaan ja rupesi uimaan hänkin. Miten siinä sitten pakinoittiin, niin sautin kysymään, tokko niillä seuduin mahtaisi runojen ja loitsujen taitajia olla. Tuostakos mies, joka muutoin näytti olevan hieman »pyhätuulella», intoihinsa.

»No että vain tarvitte semmosta tämän kauvempaa hakea... Jopa vain! Mie ne lorut kyllä kaikki osaan rikusta pistheeseen . . . Kymmeniä vuosia mie olen Lapinmaassa kullanhuhonnassa ollut ja kun sinne kerranki kolmekymmentä kannua priitä vein mukana, niin jo vain sillä noitain kielenkannat sain kirvotetuksi, sanasalvat aukastuksi. Iltakauvet mie sitten niitten kansa istuin ja pakinoin: ne saarnasit tietojaan ja mie panin paperille minkä ennätin. Jo vain mie . . .»

Ja kun hän sitä menoaan ylisteli osaamistaan, niin minä, arvellen että kentiesi jotain mieheltä saisin, pyysin häntä lähemmään meidän mukaamme jonkun matkaa, vaikka kyllä epälinkin hänen tietovarajaan; emme näet malttaneet enään taloon pysähtyä, vaikka mies kyllä lupasi siellä koko päiväksi meille kirjoitustyötä antavansa. Mielellään hän lähtikin. Ennenkuin kuitenkaan matkalle pääsimme, täytyi meidän tuon saman miehen kiusaamina käydä katsomassa muuatta »muinaisrauniota» samalla Raappanan saarella, jolla yötalomme oli. Soräläjiä ja kuoppia, joista mies vakuutti kiviaseita löytäneensä ja Helsinkiinkin niitä lähettäneensä, saarella todella löytyikin, vaan kun emme joutaneet raunioita sen tarkemmin kaivelemaan, niin en voi sanoa, tokko niillä olisi arvoa muinaistutkimukselle.

Miehen puheisiin ei näyttänyt olevan paljon luottamista, sen saimme kohta kokea. Kun näet monen houkuttelun perästä olin vihdoin saanut hänet näyttämään taikaitoaan, niin huomasin hänen loitsunsa, niin mahtipontisesti kuin hän

niitä lausuilikin, ihan arvottomiksi hänen itsensä sepustamiksi jaarituksiksi, jälkiä loitsuista noissa loruissa huomasi kuitenkin sen verran, että voi päättää miehen joitakin loitsuja kuulleen. — Lupasipa hän varmaan lähettää muka tekemänsä muistiinpanotkin minulle, koska sanoi kyllä ymmärtävänsä, että herrat ne niille panevat arvoa, vaan itse puolestaan ei niitä uskovansa eikä niistä välittävänsä. Perille tulematta ne kuitenkin vielä ovat. —

Hyvä myötänen meille taaskin sattui. Kuitenkaan emme malttaneet olla sivumenessämme pistäymättä valtiopäivämies Hoikkaa tervehtimässä. Siihen oli hiukan erityistäkin syytä. Pääkaupungista matkustaessaan oli näet insinööri sattunut hänen kanssaan yksin matkoihin ja silloin muun muassa jutellut aikomastamme retkestä. Mahdottomaksi hän oli tuumamme toteuttamista arvellut, virkahtaen: »Tottuneille koskenkuljoille tuo matka tosin päinsä kävisi, vaan herrasmiehiltä se kyllä jää suorittamatta.» Tekipä siis nyt mieli käydä näyttämässä, että näin pitkälle sitä on jo päästy. Uskoa hänen se täytyikin, vaikka ihmettelynsä kyllä lausui. Epäili hän kuitenkin vielä, miten matkan jatkamisen kävisi, sillä edessäpäin ne vasta vaikeudet alkavat, arveli hän vieläkin.

Tunnin pari juttelimme kaikenlaista Pohjanmaan oloista. Etenkin tuli kulkuneuvojen huonous puheen aineeksi. Pontta vailla eivät ainakaan meistä tuntuneet olevan ne perusteet, joilla hän meille todisteli Pohjanmaan radan jatkamisen välttämättömyyttä lähimmässä tulevaisuudessa Tornioon saakka sekä sivuradan rakentamisen tarpeellisuutta tältä radalta Rovaniemen kirkonkylälle eli »kaupunkiin», kuten tavallisesti seudulla sanotaan. Suuret, luonnontuotteista rikkaat alat ovat näet siellä melkein muusta maailmasta erotettuina ja maakuntaliike, huolimatta kulkuneuvojen hankaluudesta, on tavattoman vilkas. — Kuinka kurja tuolla takamailla asuvain kohtalo kulkuneuvoihin nähden todellakin on, kuinka alkuperäisiin keinoihin he ovat pakotetut useinkin turvautumaan, hankkiakseen monesti aina rannikkokaupungeista asti välttämättömimmät elintarpeensa, siitä saimme me matkallamme nähdä säälettäviä todistuksia. —

Jo olimme taasen rientämässä eteenpäin. Suvanto ja koski toinen toisensa perästä jäi taaksemme. Ei se kulku kuitenkaan

niin luistanut kuin rasvattu. Eipä niinkään! Kerran jos toisenkin sitä sai vaihtaa purjetta, airoa ja sauvonta, koettaen mikä parhaiten milloinkin veteleisi. Työtä kyllin antoi Elikon- ja Valajankoskien sauvominen. Tuosta emme kuitenkaan milläänkään olleet, sillä huvikseen niitä sauvoskeli, kun ne, varsinkin Valajankoski, olivat luonnonkauniimpia, mitä koko Kemijoki-matkallamme näimme. — Tästä puolin alkoivatkin jokivarret muuttua hiukan vaihtelevammiksi ja kauniimmiksi kuin mitä ne siihen asti olivat olleet. Nuo alituiset tasamaat taloineen ja viljavainioineen pitkin jokivartta olivat näet jo ruvenneet tuntu- maan yksitoikkosilta ja sentakia tuo vähäinenkin vaihtelevai- suus hyvätunnelmalla hiveli näköhermoja.

Vielä oli väkevin nikama Valajaa noustavana. Hiukan levähtääksemme, ennenkuin lähtisimme sen päälle ponnistele- maan, pistäysimme kosken partaalla olevaan taloon aterioimaan. Siellä meitä varoitettiin oikeanpuoleista rantaa nousemasta, väkevä ja kiero kun näet oli siinä kuohu ja kova kallio poh- jana, jottei sauvon ota pohjatakseen; kerrottiin monelta veneen- kin siinä täyttäneen. Vasenta rantaa neuvoivat kosken päälle pyrkimään, vaikka kyllä sielläkin muutaman kallioniemekkeen kohdalla sanottiin pahan pyörteen olevan. Päätimmekin valita vähemmän kahdesta pahasta. Ja helpommin me pääsimme kuin luulimmekaan, vaikka kyllä saatiin kaikki voimat liikkeelle panna tuossa mainitussa pahassa paikassa, jottei väkevä hyökky saanut mukaansa ryöstetyksi. —

Ilta oli erinomaisen kaunis. Päätimmekin senvuoksi jatkaa vielä matkaa ja koettaa ehtiä aina Rovaniemen kirkolle, jonne oli parisen penikulmaa. Aijoimme panna vaikka yötäkin jat- koksi. Ilveillen ja laulellen soutelimme sitten tyyniä suvannoita hyvät matkat, mutta jopa ajan kuluun alkoi väsymyksen mu- kana kärtyisyys ja kärsimättömyyskin kumppaniksi tunkeutua. Kun kirkkoa ei alkanut näkymään, vaikka yö oli jo yli puolen, emmekä »huonolla tuulella» tahtoneet enään kulkemista jatkaa, niin pysähdyimme aamupuolella yötä muutamaan taloon pari kilometriä kirkolta. Hyvä siinä olikin talo. Ja uni kyllä taasen maistui, kun vaan seinäin sisälle päästiin. —

Näin olimme siis vähän rapiammassa kuin puolessa vii- kossa nousseet Kemijoen suusta aina Rovaniemen kirkolle eli noin yksitoista penikulmaa, mikä, retkemme alkupuoli ollak-

seen, ei ollut suinkaan huono »rekordi». Tulee nimittäin huomioon ottaa, että olimme alkumatkasta ihan tottumattomat sauvomiseen, vieläpä sekin, että jo kulkemamme osa on Kemijoesta valtavin; Rovaniemen kirkon ylipuolella näet yhtyy Kemijokeen toinen sen päähaaroista, Ounasjoki, joten veden paljous ja myöskin koskien vuolaus siitä alaspäin on sen mukaan.

IV. Rovaniemeltä Auttijoan suulle.

Pitkälle oli päivä jo kulunut, kun vihdoinkin heräsimme. Hyvän unen päälle tahdoimme kuitenkin vielä hyvän aterian. Sitä odotellessa pistettiin kirjeiksi, jotka sivumennessä ajettiin kirkolla postikonttoriin viedä.

Kun kaikki oli taasen reilassa, niin miehet kuin venekkin, lähdimme laskettamaan vinhaa myötästä kirkolle. Siellä ei kauvan joudettu vitkastelemaan. Pistäyttiin vaan pikimmältään postissa kirjeet sinne jättämässä ja tietämässä, josko kentiesi kirjeitä meille olisi tullut, vaan eihän niitä vielä ollut ehtinyt. Matkaa varten teimme myös pieniä ostoksia, kun »kaupungista» arvelimme parhaiten saavamme, mitä matkalla tarvitsisimme. Sitten vedettiin purje taas ylös. Ja niin hyvää kyytiä sitä mentiinkin, että kirkonkylän kohdalla oleva melkoinen koski noustiin melkein sauvomen koskematta, purjeella vaan.

Vaikka matkamme kääntyikin enempi itää kohden, jätettyämme vasemmalle Ounasjoen suun, saimme kuitenkin vielä lasketella myötätuuleen, sillä tuuli käännähti suotuisasti kulkunsa meidän matkamme mukaan. Kuohuna se vaan vesi kuhisi veneen keulassa, ottaen kovan kohinan, missä virta kovemmaksi kävi. Noin penikulman matkan kirkolta olevaa Olkkakoskea emme kuitenkaan uskaltaneet purjeessa laskea, aika kivakka kun se näet oli, vaan tyydyimme tyynempään sauvomalla kulkuun.

Iltapuolella ei meno enään liian rajua ollut. Tuuli oli näet tyyntynyt ja nyt saimme soudella pitkää suvantoa.

Parin penikulman päässä kirkolta yövyimme Oikaraisen taloon. Täällä saimme hiukan tietoja kauvempana edessämme olevista kulkuväylistä. Olimme näet, kuten jo edellä on mainittu, matkasuunnitelmamme tehneet summassa, kartan mukaan. Emme tienneet edes, oliko Korojokikaan veneellä kuljettava, saati sitten muut purot. Talossa kuitenkin iloksemme kuulimme, että vuosikymmeniä sitten oli Kuusamosta sen kautta voilasteja kuletettu Ouluun, kun näet ei vielä silloin ollut maantietä Kuusamoon asti. Hyvillä mielin siis arvelimmekin talon miesten lausuman epäilyksen johdosta, tokko tuo joki kuitenkin niin kuivalla olisi kulettavassa kunnossa, jotta kun lienee muut kulkeneet, niin totta kai mekin sitten pääsemme. Lohdutukseksi oli näet jo sekin, kun kuuli sitä väylää edes joskuskaan kuletun, vaikka kyllähän peloitti ajatellessa, miten mahtaisi tuossa purossa vettä olla, kun ei tahtonut kaikeistellen olla Kemijoessakaan. —

Seuraavana päivänä alkoi taistelu tukkien kanssa.

Kohta yötalomme ylipuolella oli vankka, tukkipuista vit-saksilla ja rautakettingeillä kokoon pantu viisikertainen »vastine». Aina kahdeksan penikulman matkan ylöspäin oli joki tukkien vallassa, niin kerrottiin meille jo talossa. Lohdutettiin kuitenkin sillä, että on niitä aina suma- ja koskipaikoissa tukkilaisia, joiden on pakko auttaa matkustavaisia.

Olikin siinä ensimmäisen vastineen luona miehiä, jotka auttoivat veneemme yli. Kovin pitkä vetomatka ei tuossa ollutkaan, sillä paljon ei pölkkyyä vielä ollut näin alas ehtinyt kokoontua. Oli näet vasta joku päivä sitten ruvettu ylempää päästelemään. Tulossa kuitenkin oli tukkeja kosolta, koko 600,000 puuta, kerrottiin meille täälläkin, kuten olimme jo alempana kuulleet. — Mikä sanomaton haitta tuommoisesta tukkipaljoudesta on venematkestajalle, sen tietää vain se, joka itse on kokenut. Koetitpa keskijokea tai rantaa, mistä hyvänsä, aina vaan tukkeja ja tukkeja joka paikassa. Rantoja et voi kulkea, sillä pitkin suvantoja ja koskia on puita matalaan ja kivikoille tarttunut, maaten siinä kulkijan tiellä pitkin jos poikkikin. Ei siis muu neuvoksi, kuin ponnista keskijokea, sielläkin miten kuten pujotellen uiskentelevain tukkien välitse. Ky-sytään siinä kärsimystä.

Suuri on tukeista vastus suvannoissa, vaan vielä suurempi

koskissa, sen saimme kokea. Ei kyllin siinä, että ne tekevät kosken päälle sauvomisen kaksin, kolmin verroin hankalamaksi, missä nimittäin ensinkään voi sauvoa, vaan vieläpä niiden takia alituinen hengenvaarakin on tarjona. Ei näet tiedä millä hetkellä saa veneensä murtuneeksi tukkien keskellä, kosken mukana kun niitä ehtimiseen syöksyy. Samalla kertaa siis, kun kaikella väellään saa ponnistella hiukankaan eteenpäin päästäkseen kosken kovissa kuohuissa, täytyy vielä ehtimiseen varoa venettä pölkkyjen sysäyksiltä, jollei mieli kalojen ruuaksi joutua. Saattaapa vielä rannoiltakin yhtäkkiä irtautua koko suuri kasa sinne ruuhkautuneita puita ja silloin: katso eteesi, jos mielit ehein nahoin leikistä suoriuta. —

Kovin oli meitä peloteltu ylempänä olevilla pahoilla koskilla, joiden sanottiin olevan tosipahoja jo muutoinkin, saati sitten näin kuivan aikana ja tukkien täyttämänä. Olivatpa jotkut väittäneet, että kolmen miehen oli kerrassaan mahdollon niistä päästä, varsinkin kun vielä oli vene niin lastissa kuin meidän.

»Kun olisi parikymmentäkään miestä, niin sitten tuota — —, vaan kolme . . . Kyllä siellä vielä monasti kovalle ottaa ja tyssäkin eteen tulee, sen saatte nähdä.» Noin vakuutettiin. Vaan »sittenhän tuon näkee kun sinnekin tulee», arvelimme me. »Eipähän tässä auttane takasinkaan palaaminen.»

Hitaasti, hitaasti se kuitenkin matka kului, vaikka olikin suvanto kulettavanamme ja työtä kyllä teimme kuin jätkät. Moni hikihelmi oli otsalta jo tähän asti vyörähtänyt, vaan nyt se vasta hikoilemisen aika alkoi. Takit, housut ja saappaat ne oli jo monesti ennenkin saatu riisua päältä, vaan ei nyt enään sekään keino tahtonut auttaa.

Itsepäisinä kuin ainakin suomalaiset olimme yli puolen päivää puohanneet ja kolmatta penikulmaa olimme, kuin olimmekin eteenpäin päässeet. Tuossa se jo kosken korvalla vasemalla rannalla vastaamme helotti tuo pitkin matkaa mainittu »porokuninkaan» Tenniläisen talo. Upealta se näyttikin näin sydänmaassa, seisoen tuossa kunnaallaan, heleän punaiseksi maalattuna, vihreine ikkuna- ja nurkkalautoineen sekä saman värisine eteisineen, — ei muutoin juuri kovinkaan sopusointuisat värit — niin että kysymättäkin arvasi, mikä se oli talojaan.

Rikas se kuului olevan, upporikas, niin oli kerrottu. Porojakin pitäisi olla yli tuhannenviidensadan.

Talossa oli meitä matkalla kehoitettu kaiken mokomin käymään. Teimmekin työtä neuvottua. Miten kuten pujotauduttuamme veneinemme tukkien välitse niin pitkälle että maalle pääsimme, astuimme taloon, pyytääksemme ruokaa rahan edestä. Vesi oikein kielelle herahti ajatellessamme nyt kerrankin taasen saavamme pureksittavaksi hiukan muutakin kuin leipää, kalaa ja piimää.

Tapasimme vanhan isännän kotosalla. Hän oli sisälle astuessamme kammarissaan tekemässä poikansa kanssa joitakin laskuja. Lienemmekö tulleet sopimattomaan aikaan vai miten, se vaan, että oudon kylmäkiskoisesti vieraat vastaan otettiin; yleensä näet pitkin matkaamme olivat ihmiset olleet hyvin ystävällisiä ja kohteliaita, minne vaan olimme tulleet, tarjoten mitä talossa vaan parasta löytyi. Hiukan oudolta tuntui meistä siis tuo ynseä vastaanotto. Tuskin tervehdittiin ja istumaan käskettiin, puhelemisesta ei puhettakaan: jätettiin vieraat vaan siihen niine hyvineen. Ei tehty edes noita tavallisia kysymyksiäkään. — Vasta jonkun ajan päästä talon nuorimies pistäysi muutaman sanan haastamassa.

»Täällä sitä oisi», kävi joku nainen kappaleen ajan kulltua ovelta sanomassa.

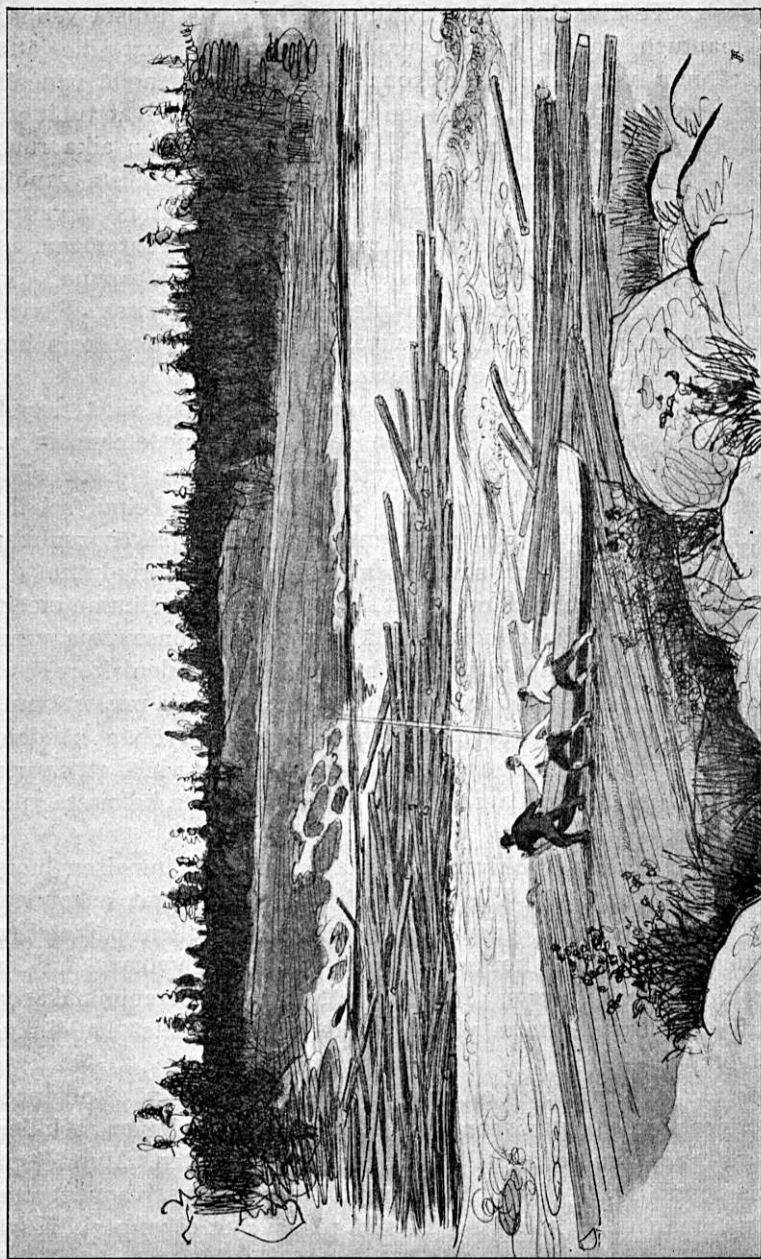
Kun arvasimme sillä ruokaa tarkoitettavan, niin menimme uteliaina katsomaan, mitä hyvyksiä siellä sitten oli.

»No — istu ja pala! Silakkaa, leipää, piimää! Ja porokuninkaan talossa!» — Siinä koko kestitykset!

Täytyihän sitä näön vuoksi hiukan maistella kuitenkin, vaikka veneessä olisi itsellämme parempaakin ollut. Ja sitten maksettiin ja lähdettiin.

»Semmoista se on, kun pohattain tykö menee. On totta vie »aristokraattinsa» sydänmaassakin.» Niin päättelimme kun pettynein toivein ja äkäisin mielin astelimme jälleen veneellemme.

Saimmepa kuitenkin taasen tekemistä, joka hiukan karkotti äreää tuultamme, joskin se toiselta puolen antoi uutta syytä suuttumukseen. Talon kohdalla olevan koskenkorvan näet olivat tukit kerrassaan sulkeneet. Tuo muutoin vähäpätöinen korvake oli tuosta muuttunut oikein mahtavaksi kuo-

Taivallus Tennilän karikolla.

huksi. Keskiväylää siitä kaikki vesi hyömälsi tulista vauhtia, painautuen kautta kapean uran, jonka tukit olivat sille jättäneet, niin valtavana aallokkona ettei siihen pienellä veneellä ollut yrittämistäkään. Kahden puolen väylää olivat tukit pitkin jos poikkikin patouneet pohjakallioita vastaan aika ruuhkiksi. Ja yhä uusia pölkköjä niitä tuli, mitkä tulista vauhtia kiitäen alas väylää, mitkä jyrinällä syösten patoutuneita vasten, kiilautuen niiden alle ja väliin ruuhkaa yhä suurentamaan.

Kova oli paikka tuossa eikä yhtään miestä apuna. Sannottiin tukkijätkäin menneen ylemmäksi joelle, jossa oli vielä pahemmin padonnut. Eihän siinä siis muu neuvoksi kuin käy käsiksi vaan ja oikein olan takaa.

Panttiin kova kovaa vastaan ja toisenhan siinä tietysti täytyi myöten antaa. Ryskien se pakeni vene eteenpäin yli ruuhkan, kolmen pojan jäntevästi ponnistaessa. Eikä siinä tuntikausia siekailtu ennenkun »Täräys» taas keinui selvillä vesillä, s. o. oli yli tuon parikymmentä metriä pitkän ruuhkan vedettynä. — Niin oli siis taasen vaikeudesta suoriuduttu.

Puolipenikulmaa me vielä sinä iltana keinottelimme eteenpäin, yöpyen Viirin taloon. Siellä panetimme yönseutuna varalistat veneen pohjan jo pahasti hampulle käyneiden »koreiden» eli saumakohtain suojaksi. — Päivämatkamme oli mielestämme sangen lyhyt käytettyyn aikaan ja kovaan työhön nähden; emme aavistaneet tulevan aikoja semmoisiakin vielä, että parin penikulman taipaleella saisimme hikipäin puskea kolmatta vuorokautta. —

Nyt alkoivat jokivarret saada enempi sydänmaisen luonteen. Jo kappaleen Viirin alipuolella olivat rannat kohonneet ja jyrkenneet aina enemmän ja enemmän, ollen paikotellen kymmeniä metriä korkeat ja niin jyrkät että vyöryvä hiekka tuskin rinteellä pysyi. Rantatörmät olivat näet enimmäkseen paljasta hiekkaa, mutta ylhäällä niiden päällä metsä lauloi ikusäveltään. —

Hyvän matkaa olimme seuraavana päivänä kulkeneet yötalostamme, ehtimiseen taistellen vastaan tulevien tukkien kansa, aina kuitenkin hiljalleen eteenpäin päästen. Mutta jopa tuli tuossa tyssä eteen. Kerrassaan olivat tukit salvanneet joen muutaman talon kohdalta. Ei siitä päässyt yli ei ympäri. Kova tuossa koski ei näyttänyt kyllä olevan, olipahan vaan karikoksi

sanottava, mutta apukos siitä, kun se kerran oli tukkeissa. Eikä apumiehiä näkynyt siinäkään.

Äreällä tuulella lähdimme taloon tiedustelemaan, näinkö sitä huoli pidetään matkustavaisten auttamisesta. Löytyikin sieltä muuan mies tuvassa nukkumassa ja sanoi hän toisiakin pitävän jossain olla. Enimmän osan hän ilmoitti kuitenkin lähteneen ylemmäksi, jossa vielä pahemmin oli kosket tukkinut.

»No eikös ne tukkilaiset sitten tiedä, että laki käskää auttamaan matkamiestä, missä tukit vaan vastuksena ovat?» kysäsi insinööri jo »lakiäänellä».

»Tietäänhän tuo kyllä, vaan minkäpäs tässä tekee», tuumiskeli mies, uhkamielisenä hänkin.

»Vai niin! Mikäs tämän paikan nimi onkaan?» jatkoi tuohon edellinen, vetäen povestaan taskukirjansa esille.

»Tuota, — Puurosen karikoksihan ne tätä sanovat», ehätti vastaukseksi saapuville tullut vanha isäntä. »Vaan elkäähän nyt vieraat hätäillä! Kyllähän tässä miehissä... Ja kyllä kait niitä tukkilaisiakin... Ovat vähän väsyneet, kovasti kun näet ovat saaneet työtä tehdä tässä. Kerran jo aukasivat väylän, vaan taasenhan tuo tukki. — Menehän siitä hakemaan toisia», lisäsi hän vielä vitkastelevalle tukkijunkkarille.

Tämä alkoikin jo saada jalkoja alleen, sillä nuo mahtisanat: »Pannaampas muistiin», jotka insinööri lausui, jotain kirjaansa ollen kirjoittavinaan, tekivät tehtävänsä häneenkin.

Pian niitä miehiä löytyikin; naapuritaloon olivat näet nukkumaan menneet.

Helposti se sitten saatiin vene ruuhkan yli miehissä vedetyksi.

Kauvas emme tuosta pälkähästä päässeet, ennenkuin oli koski taasen vastuksena. Vanttauksesi sitä sanottiin ja kerrottiin sen synnystä omituinen tapaus. Ennen maailman aikaan, niin sanottiin, ei sitä ollut ensinkään olemassa. Joen uoma kulki enempi etelän puolta ja hiukan alempana oli siinä koski pauhailut. Mutta kerran, kymmeniä vuosia sitten, oli muuanna kevännä tulvan aikaan vesi repässyt itselleen uuden tien, katkasten vasemmalla olevan alangon ja joen välissä olevan kaitaisen harjun ja hyökäten nyt pitkin alankoa, uurtaen siihen pian uuden uomansa. Ja silloin se oli alkanut kova kohina kuulua ylipuolelta: sinne oli syntynyt uusi koski ja oikeimpa

uhkia. — Semmoinen se oli tarina Vanttauksen synnystä. Ja ettei tuo kertomus ole pelkän mielikuvituksen luoma, sen todistaa vieläkin joen asema sillä kohdalla ja entinen, kuiville jäänyt syvä uoma eteläpuolella; siinä kuitenkin nyt jo kasvaa humisevaa metsää ennen kohisseen kosken asemesta.

Puurosessa oli jo tiedetty meille kertoa, että tukit olivat ruuhkauneet Vanttaukseseenkin, tukkien väylän kerrassaan umpeen. Sanottiin siellä kuitenkin ruuhkaa purkamassa olevan miehiä, jotka kyllä avustaisivat.

Vinhaa virtaa kappaleen sauvottuamme pääsimme kosken alle. Siinä avautui valtava näky eteemme. Puita, puita ja aina vaan puita siinä oli pitkin, poikki, pystössä ja vinossa, kaikissa mahdollisissa asemissa. Koko koski oli täyteen suloutuneena pohjaa myöten aina puolen kilometrin matkan, niin että vesi pärskyen vaan turisi pölkkyjen välitse; joen täytyi melkein pysäyttää valtava vauhtinsa. — Vallan mahdottomalta näytti ihmisvoimin tuommoisen suunnattoman puuröykkiön purkaminen semmoisen tavattoman voiman sitä kokoon puser-taessa, kuin patounut valtava joki on.

»Lakatkaa hurjasta yrityksestänne!» olisi tehnyt mieli huutaa noille uhkarohkeille miehille, jotka tuolla ruuhkan alapäässä nujertivat hajoituspuihissa kuin muurahaiset keollaan. Kymmenkunta keksiä siinä kohoo yhtaikaa ilmaan, vauhdilla sitten iskeytyäkseen kiinni pölkyn nilaiseen kylkeen. Sitten kuuluu tuo tavallinen yksitoikkoinen tahtihuuto ja — niin oli kuin olikin taasen yksi pölkky vähempänä ruuhkasta. Ja sitten taas uuden kimppuun . . .

Vaaralliselta tuo leikki näytti, vaan tuolla kosken kuohujen ja pölkkyjen keskellä ne tukkipojat tuntuivat olevan oikeassa elementissään. Pölkyt ja joki, kas siinä tukkipojan »virkahuone»! Eikä siinä joukossa näytä surut painavan. Laulellen ja leikkiä laskien he vaan puohailevat, vaikka kuolema on alituisesti tarjona. Ja mikä vielä merkillisempää, vaikka tukkipoika ja vesi ovatkin jokapäiväiset kisakumppanukset, toistensa pelottomat toverit, niin harvapa noista junkkareista kuitenkaan uida osaa. Tuo onkin monelle turmion tuottanut, kun on suin päin sukeunut tuonne vellovan veden valtaan, kolmannen toverin, pölkyn, kosken pyörteessä pettäessä.

Katselimme hetkisen tuota leikkiä. Sitten lähdimme tuk-

kilaisten luo asiaamme heille selvittämään. Yli ja pitkin pölkkyjä siinä täytyi juoksennella, miten ne milloinkin eteen satuivat.

»Vene meillä olisi tuolla kosken alla ja eteenpäin pyritäisiin, vaan mitenkäs tässä käy pääsyn kanssa, kun noin olette väylät tukenneet?»

»Ka autetaanhan sitä matkamiestä, autetaanpa hyvinkin», vastasi muuan joukosta, jonka päältä päin ja äänestäkin kohta huomasimme olevan »kukkona linnan päällä», s. o. johtajana joukossa. Hän olikin reippaine ulkomuotoineen, ahavoittuneine kasvoineen ja ripeyttä sekä rohkeutta osottavine ryhtineen oikea tukkipojan tyyppi. Niiloksi ne kaikki tuntuivat vaan häntä kutsuvan, mutta tuo nimi jo yksistään kajahti kuin kunnianimenä toisten huuilta.

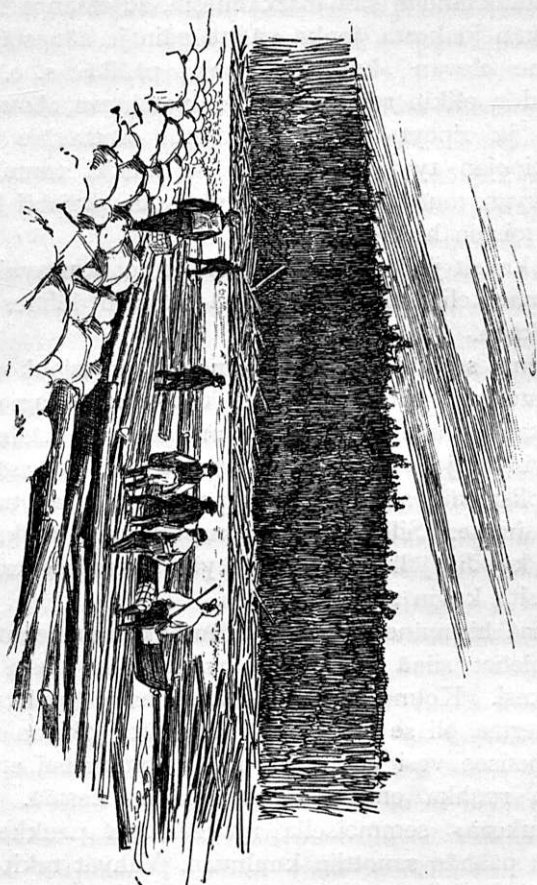
»Pois keksit ja kanget! Joka mies matkustavaisia auttaamaan!» komenteli hän. Eikä siinä kukaan lähtiessä paljon vitkastellutkaan.

Kepeänä se kulki vene tuomoisen miesjoukon käsissä pahankin ruuhkan ylitse. Tavarat kuitenkin otimme pois veneestä ja kantelimme itse kosken niskaan. Pelkäsimme näet veneen kovin ruhjoutuvan tukkeja myöten vedettäessä, jos siinä vielä lasti olisi painona. Ettei tuo pelkomme ihan turha ollut, sen huomasimme. Sillä sittenkin rupesi vene hiukan vuotamaan tuon kyydin jälkeen, vaikka kyllä koetimme katsoa, ettei tukkilaiset sitä kovin saaneet ruhjoa.

Oli siinä hirvuinen ruuhka. Kuutenkymmeneentuhanteen arvelivat miehet siinä puita jo olevan ja yhä uusia niitä tuli minkä kerkesi. Kolme kertaa oli koskeen jo ruuhkan tehnyt ja kolme kertaa oli se hajonnut. Kun näet joki on noin tukkeuksissa, nousee vesi ylipuolella niin tavattomasti ettei tuomoinenkaan ruuhka enään voi sen painoa kestää. Ja silloin ruuhka »laukeaa» semmoisella ryskeellä ja paukkeella että penikulmien päähän sanottiin kuuluvan. Vahvat tukit menevät poikki kuin korret, jos semmoiseen paikkaan ovat sattuneet tarttumaan, etteivät muutoin irti pääse. Niin tekee siis vesi sen, mikä ihmisvoimille näyttää mahdottomalta. Ruuhkan lauetessa kuului saavan olla varoillaan ne miehet, jotka ovat kosken alla purkamassa, pelastaa nahkansa miten parhaiten kerkeävät. Niilo kertoi meille, miten kerrankin kun he olivat purkamassa suurta

ruuhkaa Taivalkoskessa, ruuhka yhtäkkiä laukesi niin etteivät miehet ajoissa ehtineet paeta. Ei siinä ollut muu auttanut kuin mennä muassa vaan. Toiset olivat hyökänneet veneisiin ja niillä miten kuten pelastuneet tukkien joukosta kosken alla rannalle, mutta hän erään toisen miehen kanssa oli hiljastunut

Ruuhkan niskassa Wantauskoskessa.

ja joutunut vesivaraan. Pölkyn päälle he kuitenkin olivat päässeet ja niin yhdellä tukilla laskea hurauttaneet kosken alle, vaikka kuohut olivat yli hartioiden lyöneet.

»Se oli kyytiä se», arveli Niilokin. »Ei siinä joutanut nenäänsä niistämään edes, kun muutamassa sekunnissa oli jo

kosken alla. Sieltä meidät sitten toiset korjasivat veneellä rannalle.»

Noita jutteli hän saatellessaan meitä ruuhkalta ylemmäs koskelle. Vesi kun näet oli noussut niin tavattomasti ja tukkeja tuli alas sakealti ehtimiseen, oli täysi työ neljälle miehellekin koskea noustessa: kaksi sauvoi veneessä minkä jaksoivat ja kaksi kiskoi henkensä uhalla pitkällä nuoralla venettä rantaa pitkin kulkien. Sittenkin oli paikoin niin ja näin, menikö eteenvai taaksepäin.

Tuossa juuri ponnistellessamme lähti pienempi, ylipuolella olevan niemen nenään patounut ruuhka liikkeelle suurempaa kohden.

»Ka nyt se lähtee», arveli Niilokin jo, kun tuo röykkiö mahtavan juhlallisesti jyskien lähti hiljoilleen jutamaan virran mukana kivikolta, pannen liikkelle edessään olevatkin tukkipadot.

Jännityksellä odotimme jo saavamme nähdä oikein uhkean laukeamisen. Vaan mitäs vielä! Jonkun matkaa tuo mahtava tukkilautta solui kyllä alaspäin, vaan sitten pysähtyi, kai tarttuen kiinni peräänantamattomia pohjalouhikoita vastaan. Parin kolmen tunnin perästä Niilo kyllä arveli veden niin paljon nousevan, että koko ruuhkalle lähtö tulisi, vaan emme maltta- neet enään ruveta odottelemaan, hitaasti kun matka muutoin- kin kului ja olimme jo pari kolme tuntia siinä värkkäillessä menettäneet.

Niilolta saimme me muutoin tietoja Autti- ja Korojoista- kin, hän kun näet oli niillä useat kerrat ollut tukinlaskussa.

»Kyllähän niitä veneellä juuri muutoin voisi nousta, vaan miten lienee veen laita siellä nyt, kun on näin kovin kuiva kesä . . . Ja sitten ne köngäs-pahukset! Auttijoessa ensinnä- kin on Autinköngäs, jossa vesi putoaa viisikolmatta sylvää, suihkuna ilmassa suhauttaen jyrkältä kalliolta alas syvään rot- koon kuin ilves saaliinsa niskaan, niin että tulvan aikana ihan aukea luola jää kallion ja suihkun väliin . . . Kurtti siitä koetti kerran tukkeja ruveta alas laskemaan, vaan kun sinne kerran päästettiin, niin ei niitä sen koommin näkynyt», lisäsi hän silmäten meihin, jotta minkä vaikutuksen nuo sanat teki- vät. »Ei siinä muu auttanut kuin rakentaa hirsistä ränni, jota myöten tukki kerrallaan solautettiin putouksen alle.»

Ylempänä tiesi Niilo olevan vielä korkeamman Koivukönkään Korojoen latvoilla, vaan siellä ei hänkään sanonut käyneensä.

»Niin — kyllähän siellä taitaa monasti kovalle ottaa ennenkuin selville vesille taasen pääsettä. Vaan mitäpä niistä: kyllähän mies kaikesta muusta pääsee, vaan ei pahasta akasta», arveli Niilo lopuksi. »Hyvästi nyt vaan ja onnea matkoillenne», toivotti hän jättäessään meidät erään toisen junkkarin saatteviksi kosken niskalle. Keksin hän vielä komensi tuon uuden saattajamme meille antamaan, sillä: »Ajatteles miltä itsestäsi tuntuisi, jos olisit matkalla eikä kukaan kättään ojentaisi puolaan puuttuessasi», tuumi hän toiselle, kun tämä ei mielellään olisi tahtonut ainoaa keksiään antaa.

»Minä tuossa pistäyn talossa emäntiä puhuttelemassa», sanoi hän sysäten lakin upeasti korvalliselle ja lähti huolettomasti astumaan taloa kohti, mennessään laulellen:

Vielä niitä honkia humiseepi Suomen salomailla,
Eikä ne reippaat Pohjolan pojat ole Helsingin tyttöjä vailla.

Huhtikuussa ne parhaat pojat jokirantoja astuu,
Siellä ne saappaat likoaa ja housun »pultit» kastuu.

Tukkipoika se lautallansa on kuin iso herra,
»Patenttiliiveri» taskussa ja vitjat viisin kerroin.»

Toisen junkkarin saattelmina nousimme sitten »rosvon väylää», s. o. matalaa rantaväylää kuta kuinkin helposti kosken niskalle. Keksin hän meille erotessaan antoi kuin antoikin, vaan kun rahaa siitä hänelle tarjosimme, niin arveli: »Puulaa-kin se on keksi eikä siitä siis minun ole maksua perittävä.» Ja sen pitemmittä puheitta hän lähti takasin astuskelemaan.

»Suomalainen tuokin», virkahti joku meistä tuon johdosta.

Ei ne nuo Niilon kertomat uutiset juuri kovin ilahuttavia meistä olleet, vaan »ei tässä silti auta suremaan ruveta», tuumiskelimme tuohon. Vaivoja ja vastuksia kyllä olimme odotaneet, vaan jo alkoi siltä näyttää, että liian vähäisiksi olimme ne sittenkin arvanneet. —

Kappaleen matkaa Vanttauskosken ylipuolella laskee Kemijokeen Vanttausjärvestä saman niminen pienonen joki. Sen

olivat tukkilaiset koko kahdeksan kilometrin pituudelta perkanneet ja tukeilla kahden puolen padonneet parin kyynärän levyiseksi ränniksi. Ja sitä myöten he sitten paraikaa laskivat Kemijokeen ylempänä Vanttausjärvessä olevia tukkeja, joita niitäkin piti olla kahdeksisenkymmentätuhatta. Aika hurjaa vauhtia siinä tukit kilvan toinen toisensa jälkeen kiitivät, veden iloisesti kohistessa tuossa ahtaassa salvoksessa. Mutkapaikoissa kivet, pohjasta irti kiskoutuen, jyrinällään säestivät tukkien kumeita jysäyksiä horjumatonta hirsiseinää vastaan. — Kappaleen aikaa katselimme tuota hauskaa näytelmää.

Rännille oli miehiä keräytynyt aika lauma. Luulimme ensin, että ne kaikki olivat siinä työpuhissa. Tuosta erehdyksestä kuitenkin pian pääsimme, kun muuan miehistä tuli meiltä tiedustelemaan jotta: »Mitä niitä valokuvia tulisi puolitusinaa maksamaan, jos niinkuin ottattaisi itsestään?» — Muuan edelliseltä koskelta jo ennen meitä tänne ehtinyt mies oli näet kertonut meillä valokuvaukseen muassa olevan ja nyt tukkipojat aikoivat käyttää sopivaa tilaisuutta hyväkseen ja »panettaa naamansa paperille», niinkuin mies selitti. »Olisi näet niin sopivaa aina taloissa saada tyttölöille jättää naamataulunsa muistoksi.»

Hukkaan meni heidän hyvät toiveensa kuitenkin tällä kertaa. Selitimme näet heille, että koneemme oli ainoastaan omia tarpeitamme varten ja ettemme siis maksunkaan edestä muille valokuvia ota. Nolino pojat siis saivat lähteä tiehensä, vaikka jo niin valmiina valokuvattaviksi olivat jotkut tulleet, että oikein villahuivikin oli solmulle kaulaan kääraistynä.

Matkoistamme saimme kuitenkin tehdä heille selkoa. Kuultuaan että aijoimme samalla veneellä takasin Ouluun pyrkiä toista tietä, neuvoivat he meitä menemään Kitkajärvestä Livojärven ja samannimisen joen kautta Iin vesiin. Kun näet siellä vedenjakajan yli kone on laitettu tukkeja järvestä toiseen hinaamaan, niin voisimme antaa sen vetää veneemmekin vesistöstä toiseen. Etenkin muuan pienenlääntä, tummaverinen mies koki sitä selittää minkä jaksoi ja kerkesi, vielä jälkeemmekin huutaen. Paljon hänellä olisi tuntunut olevan sanottavaa, vaan eivät näyttäneet sanat kerkiävän kyllin sukkelaan suusta pursuta, niin ettemme paljon hänen puheestaan selvää saaneet-

kaan. Ainoa, minkä kuulumme, oli hänen sukkeluutensa mainitusta koneesta, kun hän huusi, jotta:

»Menkäähän vaan sen kautta ja antakaa koneen kulettaa! Se vetää kyllä vaikka mustilaisia.» — Sukkeluudelleen hän sitten pahasti rähähti nauramaan. —

Luulimme nyt jo sille päivälle päässeemme suuremmista vastuksista, kun näet sanottiin ensimmäiselle koskelle olevan melkein penikulma matkaa. Niin vähällä emme kuitenkaan vielä siitä päivästä suoriuneet. Tuskin näet olimme ehtineet sauvoiskella puolta penikulmaa, ennenkuin taasen tuli tukeista vastus ja vielä pahempi. Kaihuan talon kohdalla oli nimittäin kerrassaan toista kilometriä pitkä »suma», s. o. ylempää tulevat tukit koottu suvantoon. Suunnaton määrä siinä oli pölkkyyä moninkertaisten vastinten varassa. Tuommoisesta sumasta niitä sitten päästellään vähitellen alemmaksi; sillä kertaa oli suma »lukossa» alempana olevien suurten ruuhkain takia.

Arvelimme jo, ettei siinäkään olisi vahteja, vaan älähän mitä — ilmausihan sieltä kuin ilmausikin yksi mies pensaiden takaa, meidän rantaan laskiessamme.

»Eihän tässä vielä ole ollunna kuin myö kaksi miestä vahissa», arveli hän tyynesti, savoksi murtaen, tiedustellesamme eikö siinä auttajia olekkaan matkustajain varalta. »Oli-sihan niitä kyllä talossa toisella puolen jokkee miehii, kun ne voan sieltä liikkeelle saisi.»

»Menkäähän nyt kohta taloon ja sanokaa, että kymmenen miestä vähintään pitää heti tulla venettämme sivu suman kantamaan», kehoitimme häntä; olimme näet päättäneet, ettemme antaisi enään vetää jyryyttää venettämme tukkien yli, kun se vuotamaan oli ruvennut jo entisistäkin koluutuksista.

Vastaan sanomatta mies lähtikin tukkeja myöten poikki joen juoksemaan. Talosta olivat kait kuitenkin jo huomanneet. Kun miehiä sieltä juoksi rantaan, niin huusi hän heille: »Täällä on herroja, jotka tahtovat vähintään kymmenen miestä venettään yli suman kantamaan.»

Ilmeesti niitä alkoikin miehiä talosta lappautua rantaan, kun yksi palasi sanaa sinne viemään. Pian karttui jo toistakymmentäkin. — Kuulimme jälestäpäin, että joku päällikkö oli juuri äsken kulkenut sen kautta ja antanut kovat määräykset matkustajain auttamisesta. Siitä tuo sukkeluus. Osaksi antoi

kait vauhtia sekin, kun kuultiin »herroja» olevan matkalla. Kun näet jälestäpäin kerroimme muutamalle isännälle, että olimme kannattaneet veneemme koko pitkän suman sivu, arveli hän: »Annappas että olisi ollut talonpoikaisia matkustajia, niin kyllähän olisivat kantaneet.»

Ei auttanut miesten muu kuin kantaminen työksi, vaikka kyllä he vetämistä esittelivät. Kyllästyä aloimme jo tuohon tukkien tuottamaan alituisen vastukseen ja arvelimme, että »antaapa jätkänkin hiukan ponnistella.» Kädet taskuissa tällä kertaa kulimmekin, antaen miesten kantaa veneen kaluineen kampsuineen. Ja kulkivathan ne kyllä tuommoisella miesjoukolla, vaikka raskaatkin olivat; vene etenkin alkoi vettyneenä painaa toista vertaa enemmän kuin alkujaan. — Vaivaa ei siis tuosta taivalluksesta meille itsillemme isosti ollut, vaan kulkua se kuitenkin paljon hidasti. Parisen tuntia meni näet puuhaillessa, ennenkuin taasen pääsimme matkaa jatkamaan. Pari kilometriä me sinä iltana enään eteenpäin pääsimme. Väsyneinä yövyimme Pekkalan »lautamiehen» taloon. — Noitten kaikkien vastusten takia olimme sinä päivänä edenneet vaan puolitoista penikulmaa. Kuitenkaan se ei ole niinkään vähän, kun huomioon ottaa kaikki vaikeudet, mitkä olivat olleet voitettavinaamme. —

Jotakuinkin virkistyneinä lähdimme tavallisissa ajoin seuraavana aamuna taasen taipaleelle. Samanlaista taistelemista koskien ja tukkien kanssa se oli yhä vaan senkin päivää. Väliin soudettiin, väliin sauvottiin, väliin koetettiin molempiakin keinoja, mutta ei se tahtonut vedellä sittenkään aina. Kun näet virta- ja karikkopaikoissa tukkeja oli pitkin rantoja pautunut, virta väkevä ja syvä, niin ei siinä airoilla ja sauvoilla mihinkään päässyt. Ei auttanut muu kuin juoksennella tukkien päällä, köydellä venettä vetäen, yhden keksillä työnnessä sitä tukeista ulohtaammalle. Vaarallista tuo leikki kyllä oli, kun näet tukit väliin saattoivat lähteä liikkeelle meidän niiden päällä juoksennellessa, mutta minkäpä siinä muunkaan neuvoksi keksi. Monestikin siellä kyllä »housun pultit kastui», vaan eteenpäin sitä myöskin aina hiljoilleen päästiin.

Emme kuitenkaan kovin kauvas talosta ehtineet, ennenkuin koski taasen voittamattomaksi esteeksi eteen kyhäysi. Juotaskoskelle näet oli ruuhkan semmoisen tekassut, ettei läpi

keinoilla millään; kova siinä oli jo sauvominen edes ruuhkan allekkaan päästäksemme, virta kun näet oli tavattoman vihaista. Tukkilaisia keräytyi kuitenkin avuksemme, kappaleen aikaa odoteltuamme. Pitkä ei siinä matka ollutkaan, kun kannettiin vene kuiville jääneen kannaksen poikki kosken ylipuolella, oikealla sivulla olevaan mutkaan.

Tukit olivat padonneet kosken ylempää niin tykkänään, että osa kosken pohjaa oli jäänyt kuiville. Se tarjosi nyt meille mukavan tilaisuuden hiukan tarkastella kosken pohjamuodostumia. Huvittavaa olikin katsella, miten vesi vuosisatojen, kentiesi -tuhansienkin kuluessa on tehnyt työtään. Kovat paadet on se näet sileiksi hivonut, kuluttaen kallion missä sievän kaareville mutkille, missä pehmeän pyöreille paateroille, kaiverrellen kiveen mitä sievimpiä ja monimutkaisimpia muodostumia, kuin mikäkin kuvanveistäjä. Erittäinkin oli muuan pienoinen luolantapainen syvennys muutaman pohjapaaden kylässä omituinen. Kivi oli siinä erittäin kaunista, punertavan juovikasta ja luolan seinämät kovertuneet mitä mukavimmille kouruille ja syvennyksille, välillä olevine kosken sorvaamine kohopaikkoineen. Paikoin oli kallioon kaivautunut monen muotoisia, soikeita, ihampa pyöreitäkin purnuja, n. s. hiidenkirnuja, joista muutamat oli metrin syvyisiä, jopa syvempiäkin. Pohjalla niissä oli aina joko yksi iso tai useampia pienempiä pyöreäksi hivouneita kiviä, joita pyörittämällä ja kalliota vastaan hankkaamalla koski oli nähtävästi emäkallioon syövyttänyt nuo syvänteet. Jotkut noista kirnuista olivat sisältä paljon laajemmat kuin suusta; kun näet vesi kirnuun hyökätessään panee siellä sisällä olevat kivet kieppumaan edestakasin, niin kuluttavat ne vähitellen seinämän koveroksi. Pohja kaikissa kirnuissa oli hyvin sileä ja säännöllisen kovero, sekin kierivien kivien hivonnasta. —

Pitkälti ei ollut Juotakselta toiselle koskelle, parisen kilometriä vaan. Säpsäksi kuulimme sitä sanottavan ja kyllä se nimensä kaltainen onkin. Sähisten siinä näet vesi muutamassakin kohden putoaa pari kolme metriä korkeana, jyrkkänä könkäänä.

Tukit olivat padonneet Säpsänkin pahanpäiväisesti. Hiukan pääväylää olivat tukkilaiset kuitenkin siinä aukoneet ja silloin älä otakkaan heitä enään avuksi.

»Väylähän on auki», saat vastaukseksi, jos menet apua pyytämään, viisi siitä, mimmoiseksi tukit ovat tuon »väylän» tehneet.

Omin voimin kosken päälle saimmekin ponnistella. Pääväylää olisi meidän kuitenkin ollut miltei mahdoton päästä, mutta kun vesi tukkipadon takia oli nousut ylipuolella ja osa siitä työntyi toista, kesällä tavallisesti kuivillaan olevaa haaraa myöten, niin käytimme me sitä hyväksemme. Vuolas oli virta kyllä siinäkin, vaan ei kovin syvä. Kun tohtori kahlasi köyden kanssa ylemmäksi ja pani »härkävoimansa» liikkeelle, me toiset taas koskessa tarpeen hankasista kiskoimme, niin nousta sen veneen täytyi, ei siinä vastusteleminen hyövänyyt. Ja niin siitä pälkähästä taas päästiin, vaikka kyllä lujalle otti; kastui siinä muustakin kuin hiestä. — Jätkät ne eivät olleet niinä miehinäänkään, että auttamaan olisivat tulleet; seisoskelivat vaan toisella rannalla, suu auki katsella ällistellen.

Puhaltaa meidän täytyi hiukan, kosken niskalle päästyämme. Ja aika tyytyväisiä taasen oltiin. Siinä nuotion ääressä levähdellessä ja vaatteita kuivaillessa pistettiin kahviksikin, ensi kerran koko matkalla; »värkkiä» kyllä oli muassa, mutta pidimme maukkaampana aterioidessa käyttää »saijua» tai »kaakaota», joita pian pyöräytimme nuotiotulella. —

Säpsän jälkeen ei kosket haitanneet ennenkuin saavuimme Autin talojen kohdalla olevalle Pirttikoskelle; sievää suvantoa vaan, jota soutelimme vastatuulen aikalailta puhallellessa.

Oli niitä useampiakin Autin taloja siinä luonnonkauniilla paikalla, korkealla niemikkeellä Pirttikosken ja sen alipuolella olevan pienen järven välissä. Sivu emme aikoneet niistä mennä sisällä pistäymättä. Kohta Autin talojen ylipuolella meidän oli näet eroaminen Kemijoesta Auttijoelle, joka kulkee aivan asu-mattomien sydänmaitten läpi ja oli meidän siis sille lähties-sämme eväitä varustaminen useamman päivän varalta.

Laskimme kosken alla rantaan ja menimme mielestämme muhkeimpaan taloista; aika vankkoja ne olivat kaikki noin sydänmaan taloiksi ja rikkaiksi niitä mainittiinkin; suurimmat porolaumatkin Tennilän jälkeen. Talosta saimme ruuan puolta, kaikkia mitä vaan tarvitsimme.

»No eihän se talo aivan anhiton ole siitäkään», oli vanhan isännän vastaus aina, kun kysyimme saisikko sitä ja sitäkin. —

Muutoin, vaikka tuo talonpoikais-pohatoissa tavallinen pöyhkeys tahtoikin esiin pistää, puheissa varsinkin, oli kohtelu täällä kuitenkin toisellinen kuin edellisen porokuninkaan luona.

Syötyämme ja tarpeelliset eväät varustettuamme, lähdimme puuhaamaan venettämme poikki niemen. Tukit olivat nimittäin padonneet Pirttikoskenkin pahasti, vaan tukkilaiset näyttivät kuitenkin olevan kovin vastahakoiset avuksi lähtemään, kun näet olivat siinäkin väylää hiukan aukoneet. Saimmekin hevosen talosta ja vedätimme veneen niemen poikki, pahimman kosken ylipuolelle. — Sauvomista sitä oli siitäkin vielä aikalailla, ennenkuin pääsimme toista kilometriä talojen ylipuolella Auttijoen suulle.

Hauskalta todella tuntui saada vihdoinkin jättää Kemijoki kaikkine vastuksineen selkensä taakse. Täytyy näet tunnustaa, että vaikka se nyt olikin noustuna, tavattoman vaivaloista matkaa tuo kuitenkin oli ollut. Eikä retkemme ollut tähän saakka juuri suurta nautintoa meille vielä tuottanut. Masentua kuitenkin ei mielten annettu, ei matka-innon laimeta, sillä tästä lähtien, niin toivoimme, matkan hauskempi puoli vasta alkaisi, vastukset väheneisivät, kulku helpponeisi, kaikki kävisi paremmaksi. Talossa oli kyllä meille sanottu, että kyllä siellä vieläkin kova monet kerrat eteen koituisi, vaan huoli siitä, kunhan pienemmille vesille vaan päästiin ja erilleen noista kiusankappaleista tukeista, niin kyllähän kaikki muut vastukset aina voitettaisiin. Hyvillä toiveilla ja ilomielellä jätimmekin nyt hyvästit Kemijoelle, jota parikymmentä penikulmaa olimme nousseet kahdeksassa päivässä, saaden taistella monenlaisten vaivojen ja vastusten kanssa.

Mitä muutoin tukkeihin tulee, joiden kanssa olimme saaneet niin vastenmielistä tuttavuutta tehdä, ihmetytti meitä varsinkin se, että pitkin matkaa melkein kaikki puut olivat kuorimattomia. Arvaa kyllä, mimmoiseksi jo moinen joukko tuoreita, pihkaisia puita muuttaa veden niinkin valtavassa joessa kuin Kemijoki onkin. Mutta kun vielä sen lisäksi irtaunut puunkaarna jää mätänemään koskiin ja suvantoihin, niin ihmeikkös, jos kalat joesta vähenevät; mikäpä kala olostuisi asumaan tuommoisessa pihkavedessä. Kun ihmettelimme tuota seikkaa muutamalle isännälle, kysyen, eikö kuoripäällisten puiden laskeminen ole laissa kielletty, arveli hän: »Kyllähän

se laissa kielletty on, vaan siitäkös ne tukkipohatat välittävät . . . Maksavat vaan sakot ja sillä hyvä. Ennenhän kannattaakin muutamia satoja sakkoja suorittaa kuin ruveta kuorittutamaan satojatuhansia tukkeja . . . Se tulisi tuhansia maksamaaan . . . Ja tuleehan ne kuitenkin kuorituiksi, ennenkuin jokisuulla ovat; siitä kosket kyllä huolen pitävät . . . Mitäpä ne muusta semmoiset välittävätkään kuin omasta kukkarostaan, tulipa sitten muille ihmisille kuinka suuret vahingot hyvänsä.» --

Ennenkuin eroamme Kemijoesta, tahdon vielä lisätä jonkun sanan yleensä oloista ja elannosta Kemijokivarsilla, sen verran kuin pikaisella matkallamme niitä tulimme huomioon ottaneeksi.

Jos tahtoo lausua arvostelunsa ainoastaan sen mukaan, mitä silmä näkee, niin täytyy myöntää näiden seutujen olevan parhaimmin asuttuja ja varakkaimman näköisiä koko Pohjanmaalla. Talot ovat näet muhkeita jo päältä katsoenkin eikä viljavainiotkaan niiden ympärillä vähäpätöisiltä näyttäneet. Aina ei tuo arvostelu saata viedäkkään erhetykseen, sillä kyllähän Pohjanmaalla paljon äveriäitäkin taloja löytyy. Kuitenkin, joka pohjalaisen luonteen tuntee, tietää myöskin, että yhtenä sen pääomitusuutena on ylpeys, loistelevaisuus. Ja sepä se vaikuttaa paljon tässäkin suhteessa. Pohjalainen näet tahtoo, että talon pitää näyttää joltakin jo ulkopuolellekkin, olipa sitten varallisuuden laita muutoin vaikka niin ja näin. Voipi sanoa, että kun savolainen tai karjalainen perustaa talon, raivaa hän ensiksi itselleen pelto- ja niittymaita, hankkii karjaa ja puuhaa yleensä taloudellisen toimeentulonsa vakaannuttamiseksi, tyytyen itse sillä välin asumaan pienessä mökkipahasessa. Sitten vasta, kun hän näkee tulevaisuutensa turvatuksi, ryhtyy hän rakentelemaan majaansakin hiukan muhkeammannäköiseksi, kuitenkin pysyen siinä suhteessa aina jokseenkin vaatimattomana. Niin ei tee pohjalainen. Hän käy päinvastaisessa järjestyksessä, pitäen ensiksi huolen omasta mukavuudestaan ja siitä, että talo talolta rupeaa näyttämään, sitten vasta toisessa sijassa talon tarpeista. Tuo ei tietysti kuitenkaan aina voi hyvin vedellä. Siitä seurauksena onkin, että monesti nuo uhkean näköiset kartanot ovat enemmän tai vähemmän rappiolla, jopa usein ainoastaan puolivalmiina, talon

maanviljelys huonossa kunnossa, karjanhoidonkin laita niin ja näin. Ihmeekseen usein huomaa tarkemmin taloa ja sen oloja tarkasteltuaan, että kuori petti, ulkonaisen komeuden takana piilikin raihnaisuus ja — köyhyys.

Tosin kyllä maa ei kaikistellen niin huonoa ole, ettei se voisi asukastaan elättää, jos sen muokkaamiseen työtä, vaivaa ja järjestisyyttä käytettäisiin, mutta — missä vika lieneekin — kuitenkin Kemijokivarsilla yhtä vähän kuin yleensäkkään Pohjanmaalla moni talo vuoden ympäri omilla eloilla toimeen tulee, vaikka hyväkin vuosi tulisi. Ja kuitenkin ei halla noilla kuivaperäisillä, joen suojaamilla mailla ole läheskään niin tavalinen vieras kuin monilla muilla Pohjanmaan perukoilla; ihan tuntematon se kuitenkin ei ole. — Kuivuus, jonka tekemät tuhot varsinkin kauvempana sisämaassa olivat erittäin tuntuvat, teki matkakesänämme paljon vahinkoa sekä viljan että heinän kasvulle Kemijokivarsillakin.

Karjanhoito, järkiperäisellä tavalla järjestettynä, on nähtävästi tulevaisuudessa näiden seutujen pääelinkeinoksi kehittyvä. Sitä ennen on kuitenkin välttämätöntä, että perä-Pohjolan liikennesuhteet tulevat melkoisesti parannetuiksi, maamme rautatieverkko tuollekin syrjäiselle kulmakunnalle ulonnetuksi. Sillä vaikka karjanhoidon suhteen onkin viime aikoina jo edistytty melkoisesti täällä, samoin kuin muuallakin Suomessa, on kuitenkin selvää, ettei se voi vakavalle kannalle ja kukoistukseen päästä ennenkuin ollaan tilaisuudessa suuremmitta vaikeuksista sen tuotteille ulompana omia nurkkia menekkiä hankkimaan. — Muun karjanhoidon ohessa lienee mainittava myöskin pronviljelys, jota vielä melkoisessa määrässä harjoitetaan Rovaniemen takalistoilla ja Kemijärven seutuvilla, vaan joka kuitenkin monellaisen vastuksellisuutensa takia on vähitellen menettänyt suuren osan merkitystään.

Joesta on Kemijokivarren asukkailla ollut ainainen tulonlähde. Se antaa varsinkin tuota Pohjanmaan kuulua lohtaynnä taimenta ja siikaa. Kemijoki onkin maamme parhaimpia »kalajokia». Valituksia kuitenkin kuului, ettei se jokikaan enään anna niinkuin ennen muinoin. Näyttää siis siltä kuin tuo huomauttamani epäkohta tukkien suhteen ei todellakaan olisi ajan pitkään vaikuttamatta kalain joesta katoamiseen; eihän näet Kemijoen suuremmin tukkiliike vielä niin iki-

vanha ole. — Muut sivuelinkeinot ovat vähempiarvoisia. Mainitsemista kuitenkin ansaitsee se vilkas liike, jonka tukkipuuhat aikaan saavat, ja joka on monet kauniit markat jokivartelaisten kukkaroihin tuottanut.

Mitä sitten kansaan tulee, niin on se tuota reipasluontoista, toimeliasta pohjalaista, ylpeätä kyllä, niin sanotaan, mutta kuitenkin yleensä vierasvaraista ja hyvänsuopaa. Matkailija tuntee tuon suoraluontoisen rahvaan seurassa hyvin viihtyvänsä, jopa pian koteutuvansakin heidän oloihin. Mielihyvällä huomaa matkustaja, joka on liikkunut eri seuduilla maattamme, miten suuri ero on kansan henkisen kehityksen, sivistymisen ja siitä seuraavien muidenkin tuntomerkkien, niinkuin asumus- ja viljelystapojen, siisteyden y. m. suhteen yleensä pohjois-Pohjanmaan ja useiden muiden maamme eri osien asukasten välillä. Tuo on silmään pistävintä etenkin mitä Kemijokivarren asujamiin tulee. Mainituissa suhteissa näet näiden seutujen asukkaat kelpaavat esimerkiksi rahvaalle muissa osissa maattamme. Kuitenkin vertausta tehdessä on tietysti huomioon otettava sekä asukasten erilainen luonne että myöskin ne historialliset olosuhteet, joissa kansamme eri osat ovat kehittyneet. — Paljon kansan ja olosuhteiden kehittymiseen täällä vaikuttaa jo se vilkas liike, joka juuri Kemijokivarsia pitkin kulkee pohjoisemmaksi. Muuta ei puuttuisi, kuin parempia kulkuneuvoja vaan sekä enemmän sivistyslaitoksia ja näistä seuduista voisi pian kehittyä yksi maamme edistyneimpiä osia.

V. Auttijoen suulta Paanajärvelle.

Toiselta tuntui tyyneen Auttijoen sauvoskeleminen kuin tuo alituinen vastavirtaan ponnisteleminen ja tukkien kanssa taisteleminen Kemijoella. Oikein sitä nautinnolla pukiskeli, kun vene joka työnnöllä sukukulana sylittäin suljahti eteenpäin, veden keulassa kohistessa, ei virran vastustuksesta, vaan veneen vauhdista. Airoille tuota kohta kuitenkin ruvettiin, kun joki oli tyyntä, heitettiin uistimia veteen haukia houkuttelemaan, eikä ajottu kovin kiirettä pitää. Könkään alle kuitenkin oli

aikemme yöksi ehtiä; sinne oli sanottu olevan vaan parisen neljännestä.

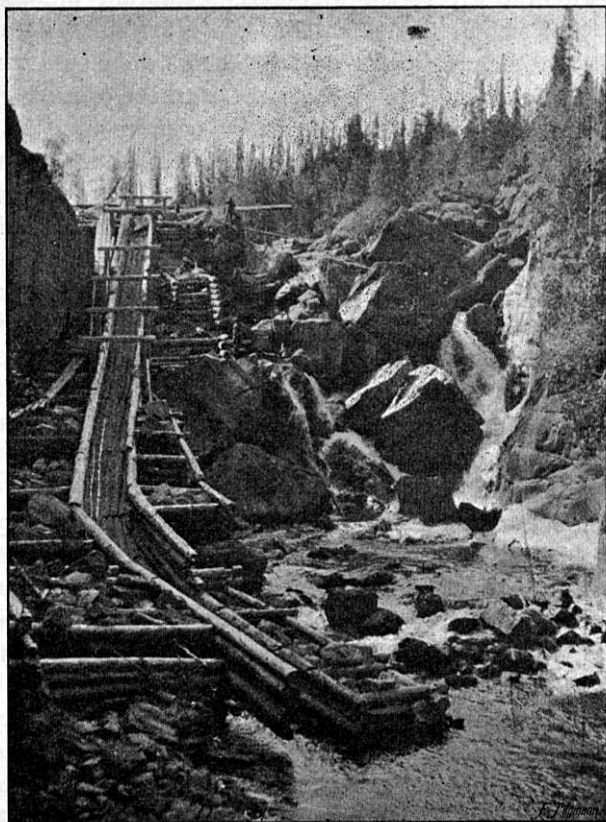
Maisemat alkoivat nyt saada hyvin sydänmaisen muodon. Kaitaisena, vaan kuitenkin suunpuoleltaan jokseenkin syvästi kiemurteli tuossa Auttijoki rauhallisena laaksossaan. Rantamaat sen molemmin puolin kohosivat vähitellen aika korkeiksi, paikatellen hyvinkin jyrkiksi, enimmäkseen havumetsää kasvaviksi harjanteiksi. Kuta etemmäksi ehdimme, sitä jylhemmän muodon sai seutu: harjut kohosivat kohonemistaan, samalla myös läheten toisiaan ja siten sulkien jokilaakson aina kapeammaksi väliinsä. Mitään erikoisen kaunista ei luonto kuitenkaan ollut siihen asti, kunnes saavuimme Autinkönkään alle. Mutta sielläpä avausi etemme maisema semmoinen, jota kyllä maksoi vaivan katsella, joka kerrassaan hurmasi meidät.

Tuossa harjanteet jyrkkinä kalliopäätyinä, kuin olisivat katkaistut, sukeltautuvat joen tyneen pintaan, lähenevät toisiansa kuin yhteen syleilyyn sulautuaksensa. Mutta siihenpä ovatkin käsivarret rauvenneet, kylmän kankeina ojentuneet toinen toistansa odottamaan, koskaan kuitenkaan toisiansa tapaamatta. Vikkelä veden veikko se on näet siihen väliin pistäytynyt, uurtaen syvän uransa kautta kallion sydämmyksien. Suoraan kuni miekan halkaisemana on siinä kallio kahtia revennyt, jättäen väliinsä metri viitisen leveän aukon vedelle veräjäksi. Äkkijyrkkinä kohoovat repeämän seinät huikaisevan korkealle molemmin puolin: taivas sinisenä juovana vaan siintää ylipuolella, metsä vihreänä harsona reunustaa ylhäällä kullun partaita. Alhaalla halkeimessa taas joki synkän tyynenä soluu kaitaista tietänsä kuin Manalan musta virta. Ympärillä on kaikki niin kuolontyyntä ja rauhaisaa, että oikein vistolta tuntuu seutu tuossa illan salaperäisessä hämyssä; ilta-aurinko vaan kullaten luopi säteensä tuonne vüoren vihreille harjanteille.

Kuka ei hurmaantuisi tuommoisesta näystä keskellä jylhää vuorimaata, kenen sydän ei sykähtäisi moiselle kuvalle!

Ja tuossako sitten kaikki?! Ei, ei vielä puoletkaan! Kun näet olimme aikamme ihailleet tuota omituista paikkaa, lähdimme uteliaina edelleen tarkastelemaan, mitä enempää vielä saisimme nähdä. Kauvaksi emme ehdikkään, ennenkuin maisema jo muuttuu, uusi eteen avautuu. Tuo kapea sola laajenee

äkkiä, sen seinämät kohoavat yhä korkeammiksi, käyden samalla myöskin epätasaisemmiksi. Äsken tyyni jokikin muuttuu virtavaksi, tuossa vähän matkan päässä jo pienenä tyrskynä tyristen. Sitäkään ei pitkälti piisaa, muutaman metri kymmenisen vaan, kentiesi hiukan rapeamman. — Sitten joki loppuu

Autinköngäs.

tyyneen, pyöreähkөөn lampareeseen, jota joka puolelta rajoittavat jyrkät vuoriseinät. Ja tuossa lammen taustalla, enempi oikealla kädellä se näkyy jo itse putouskin. Korkea kallioseinä on siinä kuin väkivaltaisesti rikki reväisty ikiliitoksistaan. Suuri ei siihen aukko sittenkään ole syntynyt, taitaa ylempää

olla noin parikymmentä metriä äyräästä äyrääseen. Siinä ei ole enään jälkeäkään äskeisen solan säännöllisyydestä: kaikki kuin silvottua, särettyä, niin särmikästä ja säännötöntä, seinät epätasaisesti viistot ja röyhyisesti lohkeilleet. Veden kulkuväylä, metri kolmisen levyinen kallion repeämä, ei sekään ole suora ja esteetön kuten edellisessä paikassa, vaan kohoaa jyrkkää vuoren kuvetta kiveröissä mutkissa, ikäänkuin piilossa pujotautuen läpi ruhjoutuneen kallion. Ja ikäänkuin osottaakseen sitä sitkeätä sidettä, jonka veden voima on tuossa murtanut, ovat uoman seinämät ja pohja muodostuneet julman epätasaiseksi louhikoksi, ompa uomaankin paaden möhkäleitä pysähtynyt. Vesi siinä kulkeekin ihan kuhisevana vaahtona, tuimasti rajuten ahtaassa raossansa. Se ikäänkuin ottaa vauhtia tuon pahan paikan läpi päästäkseen, pudoten könkään päältä ihan tyynestä virrasta huikaisevina hyppyreinä alas kallion halkeimeen. — Kohinallaan siinä putous säestää honkain huminaa tuolla ylhäällä jyrkänteiden rinteillä, suhisten sulloutuu vesi syvänteeseen, pahasti paiskellen paaden kylkiä sivu kiitäessään. Pahimmin siinä raivon veden vihaisia puuskuja saa kestää varsinkin muuan suuri kallionmöhkäle, joka on uskaltanut asettua juuri putouksen alle, kuohun keskelle, veden vinhaa vauhtia pidättelemään.

Olihan tuokin kaikki jotain katseltavaksi! Tuolla ylhäällä ensin tyyni joki, joka rauhaisena luikertelee kautta sydänmaan salojen ja korpien. Vaan sitten on kallio kovan kylkensä tahtonut asettaa puron tyyntä kulkua estämään. Silloimpa sekin muuksi muuttuu, raivoksi rakentuu. Hurjistuneena hyökkää se vastustajansa kanssa voittosille, käyden kahleitansa katkomaan. Se voittaaakin. Ja sitten, väkirynnäköllä ryöstäytyään noitten sataisten salpojen läpi, se voiton vimmassaan vielä hetken rajuaa. Pian tuo luonnostaan rauhaisa puro kuitenkin taasen jo tasaantuu. Ja tuossa lammen tyynessä se ikäänkuin ihmetellen itsekin pyörähtää katsomaan sitä jättiläistyötä, jonka hän on tehnyt, tai kuin väsynyt matkamies kyykähtää tiepuoleen puhaltamaan ja mielihyvällä taaksensa silmäilemään onnellisesti hengenvaarallisen vuoripolun päähän päästyään. Sitten kyllin levähdettyään se iloisena lähtee taasen jatkamaan matkaansa. Lähtiessään se kuitenkin vielä ikäänkuin oman intonsa ilosta tai voimansa väen pakosta pistää pieneksi hy-

pyksi. Kohta kuitenkin mieli malttuu ja nyt tuo korven kuljija, ikäänkuin häveten äskeistä riehakkaa vallattomuuttaan, ottaa juhlallisen vakavan muodon. Pian tuokin tunnelma kuitenkin katoa ja hetkisen kuluttua joki jo taipuu entiseen tuttuun tapaansa hiljaisena, vaatimattomana metsäpurona jatkaamaan matkaansa taasen kautta kolkkojen korprien, synkkien salojen, kohti tuntematonta tulevaisuutta. —

Oli se todellakin harvinaisen viehättävä paikka, omituisen synkkä illan hämärässä ja lumoavan kaunis päivän kirkkaasti paistaessa, jolloin tuo jo semmoisenaan valtaava taulu sai vielä hurmaavan hienon harson putouksen yli häilyvästä sateenkaaresta seitsemine väreineen.

Tarvitsemmeko todellakin lähteä tuhansien penikulmien päähän kauniita Alppimaisemia hakemaan, ulkomaille niitä ihailemaan, kun meidän oman Suomemme metsissä ja vuoristoissa semmoisia viljalti löytyy, kunhan ne vaan tulisivat kaikki kainoista kätköistään esille kaivetuiksi? Tuo kysymys kuin itsestensä johtui meidän mieleemme. Emme malttaneet olla sitä ääneenkin toisillemme toistamatta, ihastuneet kun kovin olimme tuohon salomaan sydämessä kätkyvään »Alppimaisemaan», joksi sitä hyvällä syyllä kyllä voimme nimittää. Vahinko vaan, että joki oli niin kovin kuivillaan. Vesiputous näet kadotti sentakia suuren osan kauneudestaan ja valtavuudesta. Annappa että sen näkisi oikein tulvillaan, putouksen pahimmiten pauhatessa! Silloin se vasta jotain suuremμοista olisi. Silloin tosiaankaan ei olisi mahdotonta, että tukkien siinä niin kävisi kuin Niilo oli meille kertonut, »ettei niitä putoukseen päästettyä sen koommin enään näkyisi». — Olikin siellä putouksen alla useita silpoutuneita pölkkyjä, jotka vettyneinä kivien lomissa loikoivat, lienevätkö sitten olleet noita kuuluttommiin kadonneita tai muutoin sinne joutuneita.

Kaikella on kuitenkin »varjopuolensa», niinpä luonnosakin. Ja jos ei tuommoista häiritsevää muutoin olisi olemassa, niin kyllä ihminen pitää huolen sen aikaansaamisesta. Niin oli tuossakin sydänmaan kuvassa vielä jotain, jonka mielelämme olisimme tahtoneet hävittää sen kauneutta, puhtautta turmelemasta. Ihmisen ahnaus ja saaliinhimo se näet ei ole kammonut kajota tuohonkin, tekisipä melkein mieli sanoa luonnon rauhoitettuun taideteokseen. Kuten Niilo oli kertonut,

niin olikin siinä vasemmalla puolen putousta vankoista hirsistä rakennettu tukinlaskuränni. Oikein raudoitettut sen seinät olivat paikotellen sisäpuolelta. Sittenkin näkyi, miten tukit, huimaa vauhtia läpi rännin kiitäessään, olivat sivumennessään päällään silponeet paksut hirsiseinät koveroiksi, missä rauta vaan ei ollut niitä suojaamassa. Siten se vieläkin katsojalle kertoi, että moni tukki siitä oli kuitenkin sujona alas suhahtanut, vaikka putous ensin oli aikonut voittamattoman esteen eteen panna. — Vaikka tuo jo osaksi rappiolle joutunut rakennus häiritsikin paikan sopusointuisuutta, niin olipa se kuitenkin siinä tavaltaan todistamassa ihmisen herruutta luonnon yli, miten ihminen pystyy luonnon raa'an voiman voittamaan, sen laatimat pahatkin esteet murtamaan ja hajottamaan, ei suuremmalla voimallaan, vaan kaikkivoittavalla nerollaan. Ja semmoisena se herätti katsojassa jonkunlaista mielihyvän tunnettakin tuossa valtavan luonnonvoiman voittajana, sen ylpeyden masentajana. —

Aikamme tuota kaikkea katseltuamme ja ihailtuamme, kiivettyämme ränniä myöten ylösikin, katsomaan miltä putous ylhäältäpäin näytti, täytyi meidän ruveta puuhaamaan itsellemme illallista ja yösijaa.

Tekasimme lammen rannalle kivikolle nuotion. Tullessa uistimilla saamiamme kaloja panimme paistumaan ja kiehumään. Eikä kauvan viipynytkään ennenkuin yksinkertainen illallisemme oli valmis.

Sillä aikaa kun insinööri puuhaili keittohommissa, koetimme me tohtorin kanssa nakata onkea tuossa kuohun alla, nähdäksemme sattuisikko lohen poikaa tai harria siellä uisken-telemaan. Kun ei kalaa kuitenkaan kuulunut, niin lähdimme teltille paikkaa katselemaan. Sitä ei ollut helppo kohta löytää. Muutamalla sivulla oli kuitenkin kallion kupeeseen muodostunut ikäänkuin porras, juuri siksi suuri, että siinä kasvavalle ruohikolle telttimme hyvin mahtui. Kun ei sinne ollut kovin vaikea pääsykään, niin mitäpä muuta kuin kyhäsimme sinne sauvomien varaan teltin kuntoon. Eihän siihen kyllä niin kovin mukavaa eikä pitävää voinut saada, vaan arveltiin tuossa yksi yö toimeen tultavan.

Nuotio olisi ollut kyllä hyvä teltin edessä palamaan, jokenkin viileältä kun näet ilma alkoi tuntua tuolla »umpilaak-sossa»; semmoiseksi sitä oikeastaan ei voinut nimittää, sillä

eihän siinä ollut muuta laaksoa kuin järvi, josta yön tultua alkoi kylmänkosteaa usva vielä muun hyvän lisäksi uhomään. Arvelimme kuitenkin, että kun on lämmin illallinen syöty, niin eiköhän tuota sentään tarkene näin kesäisnä yönä. Ja niin kiertäyttiin mukana oleviin peitteisiin ja koetettiin saada unta. Mikään helppo asia ei kuitenkaan ollut saada aluksi unen päästä kiinni, kylmä kun näet kovin tuntuvasti tahtoi jäseniä hyväillä. Nukuttiin sitä kuitenkin yö miten nukuttiin, toistensa liki puserautumalla koettaen hiukankaan säilyttää ruumiin lämpöä. —

Kun aamulla hyvään aikaan heräsimme, tuntui siltä kuin jäsenet olisivat melkein jäässä olleet. Emme olisi illalla uskooneet, että tuolla onkalossa niin raittiin yön saisimme. Ilma tuntui kuitenkin olleen viileänlainen ja tietysti tuo omituinen yösijamme ei ollut siinä tapauksessa ensinkään viisaasti valittu. Muutoinkin näet jo tuommoisessa alhaisessa vuorilaaksossa kosteine ilmoineen on paljon raittiimpi kuin esim. vaaran päällä.

Hierottuamme unen tähteet silmistämme ja laitettuamme itsemme muutoinkin niin hyvään kuntoon kuin voimme, kiipesimme vielä kerran ränniä myöten putouksen päälle, vieläpä ylemmäksikin, lampea rajoittaville kallioille, mitataksemme äyrästen korkeutta. Barometri-mittauksen mukaan saimme siten künkään eli putouksen 28 metrin, ympärillä olevat vuoret taas 35—40 metrin korkuisiksi. Hiukan liikaa oli siis Niilo pannut arvostellessaan künkään korkeutta, vaan ei se mitättömän matala ollut semmoisenakaan kuin se todella on.

Sitten sitä saatiin ruveta tuumimaan, miten vene saataisiin künkään ohi, sillä ylipuolelle se oli saatava voimalla millä hyvänsä, jos mieli matkaa jatkaa. Ränniä myöten se kyllä olisi mukavimmin noussut, kun meillä oli näet köysiä ja väkipyöriä eli »plokeja» matkassa, vaan kun rännin alaosa oli hajonnut ja kuohut tuossa alempana muutoinkin niin pahoja, ettei sinne venettä juuri uskaltanut panna, niin täytyi meidän tuosta tuumasta kohta luopua. Ei ollut siis muuta keinoa jälellä kuin kiskoa vene käsivoimilla maata myöten yli vaaran. Tuohon työhön ryhtyminen ei tosin näyttänyt kovin houkuttelevalta, kun näet rinne paikatellen oli niin jyrkkä, että oli täysi työ jo sitä ylös kiivetessä. Ja tuommoista vetotietä oli noin puoli kilometriä, koko matkan jyrkkää vastamäkeä. Täytyi näet palata takasin ensimmäisen kallion halkeaman alapuolelle, josta

oli jonkunlainen polku vaaran yli. Kun nimittäin ennen muinoin on tämän kautta Kuusamosta voita y. m. veneillä kulettettu, niin on täytynyt siinä taivaltaa lastit kōnkään ohi, kuitenkin niin, että silloin oli ollut eri vene yli ja eri alapuolella kōngästä. Ainoastaan joskus tarpeen pakosta kuului miesvoimalla vedetyn venekkin yli vaaran. — Nämät tiedot saimme vasta myöhemmin. Tähän asti oli meille näet kerrottu, että on sitä tietä ennekin kulettu ja kuormia taivallettu.

Kolkolta näyti yli pääsy, vaan koettaahan täytyi. Tyhjensimme siis veneen aivan puhtaille pohjille, laittelimme nuorat ja väkipyörät kuntoon ja — niin sitä ruvettiin hinaamaan ylöspäin.

Ilmeen helposti se sentään nousikin. Jyrkimmän paikan ohi kun pääsimme, paiskasimme köydet ja muut vetotamineet tiepuoleen. Pantiin kalikoita poikittain vaan tielle ja kolme vankkaa kopraa kun tarttui kiini veneeseen ja oikein voimain väellä ponnistettiin, niin juoksujalassa se aina nousi kappaleen matkaa. Läähättää ja huohottaa sitä kyllä sitten täytyi aina niin että keuhkot haleta tahtoivat, vaan huolipa tuosta, kunhan eteenpäin päästiin.

Näin kun tunnin pari olimme puohanneet, niin jopa »Täräksemme» taaskin työnsi keulansa joen tyyneen pintaan ja nyt kōnkään yläpuolella.

Nyt olimme pelastetut miehet. Vielä oli kuitenkin jälellä tavarain kantaminen, joka sekään ei mitään leikintekoa ollut. Kyllä siinä jalkaparat saivat kovan kokea, ylös alas tuota mäkeä raskas tarakka selässä kiipeiltäessä. Vaan kun toisen verran aikaa oli tuotakin leikkiä kestetty, niin sittenpä oltiinkin kimpsuineen kampsuineen taasen valmiit matkaa jatkamaan. — Nelisen tuntia siinä oli tuossa taivalluksessa meillä mennyt. Vaikeaa yhtä ja toista jo tosin retkellämme olimme kokeneet, vaan kyllähän nuo neljä tuntia sittenkin edun veivät kaikelta muulta tähän saakka. Kumma ei ollutkaan, jos semmoisen yön ja syömättä tehdyn työn jälkeen olimmekin kelpolailta väsyneet ja nälkäiset kuin sudet. Syötiin siis säälimättä ja syöty kun oli niin — lähdettiin taasen jatkamaan matkaa; lepäilemisiin sitä ei aikaa riittänyt.

Sievästi se matka taasen sujui, mitkään esteet kun eivät

nyt olleet tietämme sulkemassa. Kotvasen soudettuamme saavimmekin Auttijärvelle, josta Auttijoki alkaa.

Ei tuo järvi ole mikään suuren suuri, onpahan vaan puolisen penikulman pituinen, jokseenkin suorassa suunnassa luoteesta kaakkoon. Päistään se ei ole mikään kaunis, mutta keskeltä järveä katsoen kummallekin puolelle tekee se korkeine, havumetsää kasvavine rantoineen ja pienine, sievästi kaareilevine lahtineen sangen miellyttävän vaikutuksen. Etenkin nuo rannoilta sopusointuisasti kohoilevat vaarat, jotka tummanvihreine kukkuloineen taivaan sineä vasten limittäytyvät toinen toisensa taakse, rajoittaen näköpiirin joka suunnalle, antavat tuolle järvimaisemalle uhkean kauniin muodon. Näköala pitkin järveä katsoessa on varsinkin miellyttävä: järvi kaapeine selkineen ikäänkuin katoaa tuonne niemiin päättyvien vaarojen ja kunnasten taa. Jyrkät rantavaarat luovat tumman varjonsa järven tyynelle sinipinnalle auringonpuoleisella rannalla. Päivänpuoleinen rannikko taas kimeltelee kirkkaan kesikesän auringon paisteesta ja sillä puolen rannat selväpiirteinä esiintyvät puhtaassa tummanvihreässä puvussaan. — Auttijärveä voi hyvällä syyllä sanoa Paanajärven pienoiskuvaksi.

Tämän järven yläpäähän sen piti laskea tuon kuulun Korojoen. Sen omituisuuksista olimme kuulleet kerrottavan, mitenkä se muka vuoren halkeamassa kulkisi yhtäsuorana kokonaista neljäpenikulmaa, ja miten luonto sen ympäristöillä olisi harvinaisen kummallista. Suurella uteliaisuudella olimme sentähden siitä jo matkan varrella tiedustelleet, vaan kukaan ei tuntunut joella kulkeneen. Sitä suuremmalla uteliaisuudella siis nyt odotimme saavamme nähdä kaikki nuot kummallisuudet.

Alku ei kuitenkaan kovin lumoavalta näyttänyt. Emme tahtoneet joen suuta edes löytää kaislaisessa lahden pohjukassa. Kartasta, joka tähän asti oli ollut kutakuinkin tarkka, ei ollut nyt enään oikein luotettavaksi oppaaksi. Järven jatkoksi oli »lanttu» Korojoen vetänyt melkein suorana viivana, mutta eipä sitä vain ottanut näkyäkseen. Vihdoin kuitenkin pitkän etsimisen perästä löysimme oikealla kädellä muutaman puron, jonka arvelimme Korojoeksi, koskei mitään muutakaan joensuuta löytynyt.

»Jo nyt vesille taidettiin joutua», täytyi väkistenkin sanoa,

tuota matalaa liejukkopuroa katsellessaan. »Niin — ja entä sitten, kun tämänkin sivujokia vielä kulkea pitäisi», tuumimme hiukan alakuloisina.

Sauvoskelemaan sitä kuitenkin lähdettiin; ei sopinut näet enään soutamaan, kun aivot rantoihin kiinni ottivat. Hiukan puro kuitenkin syveni ja leveni, kun suusta etemmäs päästiin, jopa mahtui pikkuairoilla taasen soutamaankin. — Kaloja niitä vaan vielä täälläkin muljahteli rannoilta aina tuon tuostakin, pelästyneinä paeten harvinaisia rauhansa häiritsijöitä. Uistimelle nuo sydämaan vesien rauhalliset asukkaat olivat aika persoja. Ei tarvinnut kuin siksi veneen jälkeen nuuraa laskea, että uistin veteen painui, niin kohta siellä kala oli jo jutamassa; haukia ja ahvenia ne olivat, ei tosin suuren suuria kooltaan, mutta ei perin pieniäkään. —

Pian alkoi joki näyttää pahat tapansa. Alituisina mutkina se kiemurteli läpi heinävän alangon. Tuskin oli kipeneen matkaa päästy eteenpäin, niin nakkasi joki mutkan, palaten melkein yhtä pitkälti taakseppäin, niin ettei siinä matka tahtonut edetä ensinkään. Ja kuta ylemmäksi tulimme, sitä hullummin puro oikkuili. Olimmekin jo aivan kyllästyäksemme soudelleet ja sauvoskelleet, miten milloinkin saattoi, eikä se sen siittään somennut, vaan päin vastoin. Tosin väliin maat molemmin puolin näyttivät kohoavan ja silloin luulimme jo kohta pääsevämme varsinaiselle Korojoelle, vaan vielä mitä, ei se puro sen paremmaksi muuttunut.

Ilta alkoi jo olla myöhä ja väsymys taasen tuntuva. Kun ei kulkukaan siitään paranevan näyttänyt, niin eihän siinä muu auttanut kuin yöpyminen jokirannalle. Aimo nuotion siis siihen rakensimme hirsistä, joita muutaman latorakennuksen luo oli sattunut yli jäämään; sinä yönä emme aikoneet vilussa kärvistellä, kuten edellisenä. Teltinkin laitomme niin hyvän kuin taisimme, voidaksemme oikein mukavasti unta ottaa. Ja sinne sitä kömmittiin sitten sisälle, kun ensin oli kelpolailla illasteltu ja nuotiota siltä varalta lisäilty, että se koko yön palaisi. —

Korkealla heloitteli jo aurinko, kun heräsimme seuraavana päivänä. Olimme nukkuneet kuin herran pojat, oikein hiki päässä, niin oli lämmin ollut. Tunsimmekin itsemme taasen aika virkuisi. Se vaan tahtoi hiukan huoleksi paneutua, mikä

tästä matkasta lopussakin tulisi, tokko enään olimme edes oikealla tolallakaan. Ei ollut edes ketään, jolta neuvoa olisi voinut kysyä, sillä Autista lähdettyämme emme olleet ihmistä nähneet, lukuun ottamatta toistemme tuttuja naamoja.

»Kunpa tapaisi edes jonkunkaan, jotta vähän saisi matkoista kysellä, kun ei tuosta kartastakaan enään avuksi ole», siinä alakuloisina aprikoimme. Ja kas! Ihan kuin enkeli tai vaasta olisi siihen ilmestynyt ihmismuodossa, niin totta tosiaankin — tuolla joen toista rantaa tulla vihkaisee mies aika kyytiä, melkein juoksujalassa.

Enkeli tuo nyt ei tosin ollut, olipahan vaan tavallinen ihminen housuissa ja takissa, vaan hyvä niinkin. Luoksemme saavuttuansa hän selitti olevansa isäntä lähimmästä Pernun talosta. Niittymiestensä luota sanoi lähteneensä laittamaan venettä jokeen turpoamaan ja samalla matkalla päättäneensä pistäytyä noutamassa piimäleilin lähellä olevasta niittysaunasta, jonne se oli viime kesänä unohtunut. Kun oli ihmekseen nähnyt ihmisiä jokirannalla, niin oli poikennut katsomaan, jotta mitä maankulkureita siellä maleksii, selitteli mies.

Ensi tehtävänä tietysti oli meillä sitten selittää hänelle nuo tavalliset kysymykset.

»No jopa taipaleelle lähittä», arveli mies kohta, kuultuaan minne meidän matkamme piti. »Oikealla tolalla kyllä oletta, vaan eipä siitä isosti apua, sillä kyllä tässä on taival semmoisen cessä, että ymmälle siinä panee ennenkuin se on kuletuna. Matkaa ei kyllä olisi tästä Kurttajoen suuhun, josta teidän täytyy pyrkiä Koivukönkään alle, kuin viitisen neljännessä suoraan kulkien, vaan joki kun niin tavattomasti mukkii, niin kyllähän sitä toiset verrat lisää karttuu. Ja vielä se tästään pahenee jokikin. Ylempänä käy jo Korojokikin niin matalaksi, että tuskin siellä tyhjä venekkään uipi, saati sitten lastillinen. Ja Kurttajoki sitten! Sitä on vallan mahoton nousta. Koetin lykellä siellä venettäni jos kuin pitkälti, ies niin syvää koloa löytääkseni, jotta olisin venerähjän vähän turpumaan saanut, vaan ei siitä kuin pohjalauvat parahiksi kastui. Viimekeväinen tulva se näet tuon joen on pilannut kokonaan . . . Tulva näkyy könkään luona repässeen kangasta monta sataa kuutiosyltää ja ajaneen kaiken hiekan jokeen, jotta tuuma parisen siinä vaan vettä lirisee hietikon päällä. Niitytki on ruoja monen jalan

paksulti peittänyt hiekalla niin että koko jokivarsi on nyt yhtenä hiekka-alankona. Meni siinä kymmeniä häkinaloja heinämaata minultakin . . . Niin — ja sitten sen Koivukönkään ylipuolelle sitä ei ole yrittämistäkään. Korkea ja jyrkkä se pahas on tavattomasti, kymmeniä syliä . . . Kyllä siinä aina keväisin on aika mylläkkä, vaan nyt tuo ei näytä miltään, kun on melkein kuivana koko putous . . . Ja ihan kuiva se on koski könkään yläpuolellakin, tuskin juuvakseen sai kivien koloista. Taivaltelemallahan siellä kuitenkin taitaisi eteenpäin päästä ylempänä, vaan kun siinä on ensin se pitkä ja korkea vaara könkään kupeessa . . . No — kai se sentään senkin päälle vene kulkisi, kun olisi pari hevosta, vaan metsässähän ne ovat hevoset ja otti ne sieltä nyt käsiinsä . . . Eipä siinä juuri muusta taitaisi avuksi ollakkaan, kuin taivaltaa kerrassaan Aartojärveen saakka, kun joki on ylempänäkin niin kovin kuiva, ettei siellä ole kuin paikotellen vähän vettä. Silloin sitä taivallusmatkaa karttuisi kokonaan kolmatta neljänestä. Ja mitäpä siitä sitten, jos Aartojärveen pääsisittäkin, kun ei sieltä kuitenkaan pääse eteenpäin! Posiojoki on ihan kuivillaan, niin ettei sitä mitenkään veneellä pääse. Aartojärvestä Koppelojärveen on taasen puolen virstan kannas, kun välinen joki siinäkin on kuivana . . . Sieltä sitä kyllä sitten pääsisi Koppelolammin ja salmien kautta Peräjärveen, mutta sieltä tulee kaheksan virstaa tietöntä kangasta Koivulahteen, Kuusamon puolelle laskeville vesille. — Semoista se on matka tästä lähtien», selitteli mies toimessaan.

»Kyllä taitaa olla parasta, että pyörrättä takasin tai ainakin jätättä veneenne tänne ja kuletta tämän taipaleen muilla keinoilla . . . Kyllähän sieltä Posionpuolelta saa sitten veneen ostetuksi, kun kerran sinne pääsee», tuumiskeli isäntä tosissaan.

Kauniilta tuo kaikki ei tietysti meidän korviimme kaiku-
nut, mutta yhtähyvin aijoimme ensin koettaa kaikki mahdollisuudet, ennenkuin luopuisimme veneestämme. Siihen keinoon päätimme turvautua vasta viime hädässä; olimme näet päättäneet viimeiseen asti koettaa, eikö tuota matkaa *samalla* veneellä voisi suorittaa.

Hyviä neuvoja annettuaan sen minkä taisi ja teitä meille neuvottuaan, lähti isäntä jatkamaan matkaansa. Mekin hankiuduimme lähtemään eteenpäin. — Ihme kyllä emme senkään

pahemmin masentuneet tuosta toivottomasta kuvauksesta. Arvelimme vaan, jotta saahan tuota sittenkin koettaa.

Pian näyttäytyi todeksi, mitä perulainen oli kertonut. Joki mutki vielä hullummin kuin siihen saakka. Eikä sillä hyvä: matalaksikin se muuttui, niin että tuon tuostakin täytyi miesten veneestä veteen astua ja ryhtyä vetokeinoon. Lahoja puun pökkelöitä oli siellä täällä poikitellen joessa. Niiden

Korojoella.

yli täytyi vene miten milloinkin kiskoa. Ja kun jokirannat pian muuttuivat metsäisiksi, koko seutu sai todella sydänmaan villin muodon, niin jopa siellä sattui eteen myrskyn poikki joen kaatamia tuoreitakin puita, koivuja, korpikuusia ja petäjiä. Ei siinä muu auttanut kuin kirveen kanssa raivata tietä, missä hakkaamalla puut poikki, missä taas oksia pois karsimalla, jotta alta pääsi pujottautumaan. Semmoista se kulku oli ja aina vaan huonommaksi näytti käyvän. Saimme paikoin vedellä

venettä pitkiä matkoja melkein kuivaa hietikkoakin myöten. Eteenpäin sitä kuitenkin päästiin, jospa hiljalleen.

Sivu puolen oli päivä jo kulunut, kun vihdoin pääsimme Kurttajoen suulle. Siinä oli kaikki niinkuin isäntä oli kertonut: keltasta hietikkoa niin joki kuin rannatkin ja vettä siksi että juuri nimeksi.

Kävimme jokea ylöspäin jonkun matkaa vakoilemassa, nähdäksemme päästäänkö sitä enään mitenkään eteenpäin. Pitkälti ei jokisuulta kuitenkaan ollut enään kōnkään alle, kilometrin verran vaan. Aijomme siis koettaa vielä, menipä sitten syteen eli saveen.

Riisuttiin pois takit, housut, kengät ja sukat, sillä kovan työn tiesimme siinä tulevan. Eipä vaatteista paljon suojaksi olisi ollut muutoinkaan, kun näet hietikko aina väliin petti, mies yhtäkkiä vajosi mutaan niin ettei ylös tahtonut enään päästä. Niin ruvettiin sitten vetää kiskomaan. Ihmeesti se vene kulkikin, helpommin kuin olimme luulleetkaan, tasainen kun näet oli pohja joessa ja vettä kuitenkin vähän rasvana. Ijättömiä ei siis tuolla kilometrin taipaleella kulunutkaan. —

Koivukōnkään ohi oli taasen oikein aimo ränni, rakettu tukinuittoa varten. Kerrassan puolen kilometriä oli siten oikaistu yli korkean vaaran.

Aijojimme jättää veneemme rännin suulle ja kiivetä ränniä ylös, nähdäksemme mitä siellä eteen tulisi, vaan samalla alkoi taivas äkkiä vetäytyä synkkiin pilviin ja aika jyrähdyksiä kuu-
lua. Arvelimme sentähden olevan parasta ajoissa varustaa itsellemme sateensuojaa ja laitoimme suuresta purjeestamme teltin veneen yli. Kauvan ei kulunutkaan ennenkun vettä alkoi vihmoa, nyt ensi kerran koko matkallamme. Suurempaa sadetta siitä kuitenkaan ei tullut; pääkuuro näytti menevän ohi itäpuolitse.

Sateen lakattua lähdimme sitten maisemia katselemaan. Ränniä käytimme kulkutienämme. Aika työ siinä oli kuitenkin sitä myöten noustessa, väki jyrkkä kun se oli ja sateesta pohjahirret käyneet liukkaiksi. Oikein väsyksiin asti sitä oli kävellä, ennenkuin toiseen päähän, kōnkään luo pääsimme. Siellä oli, kuten aamulla tapaamamme isäntä oli jo kertonut, vesi tuhojansa tehnyt. Suuren kappaleen kangasta oli tulva kerrassaan siitä kiskaissut, levittäen jokeen ja pitkin jokivarsia

tuon irroittamansa hiekan paljouden. Ränninkin pää oli sentakia korkealle ilmaan jäänyt sojottamaan. — Itse köngäs oli aika korkea, koko joukon korkeampi kuin Autinköngäs. Kun vettä siinä ei ollut paljon minkään vertaa, eikä luontokaan sen ympärillä erinomaisempaa, niin ei siitä kuitenkaan ole sen enempää sanottavaa, kuin että mahtava putous siihen syntyisi, kun vaan joki olisi vesirikkaampi.

Könkään molemmilla rannoilla oli vieläkin jo rappeutumisillaan olevia rakennuksia, joissa kuului puoli vuosikymmentä sitten vilkasta elämää olleen. Silloin näet tukkilaiset meahasivat tuolla Tapiolan synkillä saloilla. Herrat kuului asuneen oikealla puolen putousta, jätkät taas vasemmalla. —

Könkään ylipuolella menimme poikki joen kuivia kiviä myöten ja lähdimme hakemaan pernulaisen meille neuvomaa tietä, joka taloille veisi. Löysimmekin sen lopulta, vaikka aikaa sitä etsiessä meni. Sitten palasimme veneellemme ja rupesimme sitä tien suulle vetää könyyttämään. — Poron vasa oli poissa ollessamme veneemme luo osautunut ja rantaa pitkin huoletonna astuskeli, vaan kun meidät havaitsi, niin kyllä koipensa löysi: kiiti metsään kuin nuoli; kovin kait siitä näytti joukkomme kummalliselta.

Tien suulle pääsimme kuin pääsimmekin. Vaan »nyt se vasta paras alkaa, sanoi Jussi kun paistoi rotan jalkaa». Mäki siinä oli julma edessä, jyrkkä ja korkea. Kuinka pitkälle tahansa sitä kiipesimmekin katsastelumatkalla käydessämme, aina se vaan nousi ja yhä nousi. Laskujemme mukaan oli se korkeimmalta paikaltaan noin 160 metriä jokilaaksosta laskien. Ei siis mikään pikku kunnas.

Kun tuommoista taivalta oli edessä viitisen kilometriä, niin eipä ollut juuri lasten leikkiä lähteä kolmen miehen venettä tuota matkaa vetelemään käsivoimilla. Ja entä melkoisen lastimme kantaminen sitten! Mahtinsa siinä menetti silmissämme Autinkönkään luona suorittamamme taivallus, jota olimme jo pienenä urotyönä pitäneet.

Vaan »eihän itku auta markkinoilla, turkki se juoda pitää!» Ei auttanut meidänkään ruveta siinä vaikeroimaan. Koettaa täytyi. Ei siis muuta kuin ensin kantamaan tavaroita kappaleen matkaa mäkeä ylös, sitten vetämään venettä perässä. Kalikoita vaan tielle teloiksi ja niin se kulkikin että jyrisi. —

Ennenkuin aurinko laski, olimme nousseet mäkeä kilometrin verran, kaikkein pahimman ja jyrkimmän osan rinnettä. Joudimmepa auringonlaskuakin siinä hetken ihaillemaan. Veripunaisena rusottaen tuo päivänpyörä vaipui hiljalleen kaukaisten vaarojen taakse, omituisen punervan hohteen luoden yli Koron jokilaakson. Tuolta korkealta harjanteelta se näyttikin aika mukavalta tuo metsäisten vaarain kahden puolen rajoittama vehreä laakso, jonka läpi kimalteleva joki kiveränä kiemurteli. Vaaran vastapäinen jyrkkä kallioseinä, laakso alaalla ja synkkä metsä jyrkänteen päällä muodostivat yhteen kuta kuin siveän sydänmaan kuvan.

Mutta uupuu ne vihdoin voimat väkevänkin, niinpä meidänkin. Raukesi siinä raajat etummaisiksi jos takimmaisiksi. Ei tehnyt enään mieli ponnistamaan eikä liijoin vetämään. Siispä ei muuta kuin »löimme telttimme ylös» kankaalle tien viereen. Läpiväsyneitä kun olimme ja ilmakin tuntui lämpöiseltä, emme ruvenneet enään edes nuotiotakaan puuhaamaan. Haukkasimme vaan mitä eväitä vielä jälellä oli ja sitten kylelleen, räökkäyneitä jäseniään hiukan lepuuttamaan. —

Seuraava päivä oli sunnuntai, heinäkuun 15 päivä. Aurinko paahtoi jo raukaisevan lämpimästi, kun vihdoin heräsimme raskaasta unesta. Raukealta tuntui elämä kuitenkin, ruumis väsyneeltä ja jäsenet kuin ruhjotuilta, kaikki edellisen päivän ylöllisten ponnistusten seurauksia. Etenkin käsivarret ja selkä olivat pahakseen panneet tuon rehjastamisen. Ei pääkään paljon muulta kuin pötkelöltä tuntunut. Sanalla sanoen: elämä ei maistunut juuri hunajalta. Ja taasenko sama peli edessä! Jo tuo ajatuskin tuntui vastenmieliseltä, tuommoisessa kunnossa kun oltiin.

»Mutta mikäpä tässä muukaan auttaa, kuin koettaa viimeisillä voimilla», arveli insinöörikin jo masentuneella äänellä.

»Vaan eihän tässä pitkälle päästä tällä lailla, evätkin kun jo ovat lopussa», tuohon tohtori toivottomasti virkahti. »Enkä muutoinkaan enään tunnu jaksavan . . . Eikö liene parasta että joku lähtee talosta ruokaa ja apua hakemaan.»

Samaa mieltä olin minä ja mielellään se insinöörikin luopui edellisestä ehdotuksestaan. Hetken tuumittuamme päätimme siis että tohtori ja minä lähtisimme taloon avun ja ruuan

hankintaan, insinööri taas jäisi veneen luo, koska hänen jalkansa eivät olleet oikein kävelykunnossa.

Kahden lähdimme astumaan kangaspolkua, tohtori ja minä. Paljon ei sillä kertaa jaariteltu, kulettiin vaan alapäisinä sen minkä jaksettiin. Miten lienee vielä niin onnettomasti sattunut, että harhaannuimme pois oikealta polulta. Kiertelimme korpia, kävelimme soita, ties kuinka pitkälti. Väsymys alkoi lopulta voittaa ja nälkä suolissa valitusvirttään soittaa. Täytyi meidän jo tuon tuostakin mättäälle heittäytyä levähtämään, kun ei enään tuntunut jalat jaksavan eteenpäin. Näin harhailten osuimme vihdoin eräälle järvelle ja lähdimme sen rantaan kulkemaan, arvellen sieltä lopultakin talon tapaavamme. Jo näkyykkin talo tuolla, mutta — toisella puolen järveä. Takasin emme kuitenkaan enään ruvenneet kiertämään, vaan päätimme huutamalla koettaa herättää huomiota, että tulisivat veneellä yli noutamaan. Kulimme siis vielä kappaleen rantaa pitkin, kunnes pääsimme talon kohdalle. Siinä sitten oikein huikean huudon nostimme, päästäen minkä keuhkot kestivät. Ei kuitenkaan näytty huutoamme kuultavan, vastatuuli kun oli, vaikka väkeä kyllä näkyi liikkuvan talon luona.

Yhtäkkiä toverini jännittää katseensa ja ojentaa kädellään kohti toista rantaa. Hänen lakooninen lauseensa: »Häntä» oli kylliksi minullekin selville saattamaan, mitä hän oli havainnut.

Ihan oikein! Häntä siellä viuhahti pensikon takana. Eikä se voinut olla muun kuin hevosen. Nyt olimme siis taasen pelastetut! En tosin toverini kaulaan kapsahtanut, en edes itkenytäkään, mutta heltyä tahtoi mieli kuitenkin ilosta, tuon havainnon tehtyämme. Nälkä ja väsymyskin unohtuivat tuossa tuokiossa. Ja tuossa soutaa jo venekkin meitä noutamaan; muuan poikanen oli niemen takana ollut soutelemassa ja huutomme kuultuaan tullut katsomaan, mikä se siellä semmoista mölinää pitää.

Pojalta kuulimme, että todella kaksikin hevosta oli talossa kotona. »Koettamalla niitä on koitettu metsään ajaa, mutta väkisten ne vaan ovat aina kotia palanneet kuin aavistaen, että heitä kohta tarvittaisiin», tuumi poika.

Lähdimme sitten soutelemaan järven yli. Nyt näimme, että oli siinä talo silläkin puolella järveä, jolla olimme huutaneet, vaikka pitkälle pistävä niemi oli estänyt meitä sitä näke-

mästä. »Sen talon isäntä se oli, joka teidät joella oli tavanut», tiesi poika kertoa.

Toiselle puolen päästyämme tapasimme kohta isännän, joka oli viljavainioitaan katselemassa toisten miesten kanssa. Selitimme hänelle lyhyesti, että olimme pulaan joutuneita matkamiehiä, ruuan ja muunkin avun puutteessa.

»Ruokaa kait sitä kyllä saa, mitä talossa on tarjottavana. Ja teitä varten kai ne nuo konitkin kotiin änkeysivät, kun ei metsään saatu ajamallakaan. Vaan eiköhän kuitenkin parasta liene, että heitätte siihen koko matkanne ja rupeatte minulle heinämiehiksi», arveli isäntä leikkisästi vastaukseksi.

Tuohon tuumaan emme kuitenkaan ottaneet suostuaksemme, vaikka hän kyllä selitteli samat vaikeudet meillä edessä olevan kuin edellinen isäntäkin. Aloimme vaan tiedustelemaan, tokko tuo maailmattomiakin tulisi maksamaan, jos hän hevosillaan rupeaisi vedättämään veneemme poikki kannasten.

»Tämä ensimmäinen matka se nyt ei mahottomia maksa, vaan kyllähän siinä monenkin veneen hinta menee, ennenkuin se toisen puolen vesiin tulee veätetyksi», arveli tuohon isäntä, kuitenkin sillä äänellä, että ymmärsimme tuossa puheessa lopun leikkiä olevan. »Talossapa häntä tarkemmin tuumitaan», lisäsi hän, kehoittaen sisälle käymään.

Sisälle menimmekin taloon. Siellä sitten syötiin, juotiin ja palan painoksi pakinoittiin asioista kaikenlaista. Tuli siinä muun muassa puheeksi metsäin myöntikin; olimme tullessamme nähneet, miten näidenkin talojen metsät oli pahan pilalle haaskattu.

»Ka, myötyhän ne on ja syöty myöskin», vastasi isäntä katkeralla äänellä, tiedustellessamme oliko hänkin metsänsä myönyt.

»Taisitte hyvätkin kaupat tehdä?» utelimme edelleen.

»Johan ne hyvät tehtiin! Semmoiset, jotta meni metsät melkein kuin nopen suuhun . . . Kaikista ne on myöty tämän lohkon taloista . . . Ja kokemattomia kun oltiin metsäkauppoihin, myötiin summakaupoissa ja niin menivät komeat metsät ihan polkuhinnasta. Kun sitten jälestäpäin ruvettiin laskemaan, niin oikein hirvittämään rupesi: liekkö tullut kymmentä peniäkään puun hinnaksi. Ja kun edes ihmisittäin olisivat ottaneet, vaan ihanhan ne veivät metsät paljaiksi . . . Kävin ker-

ran vedonaikaan katsomassa ja silloin kun muuatta kuormaa tarkastelin, niin siinä jo viidestä puusta kokonaista kolme oli alamittaisia . . . Enempää ei tehnyt mieli näkemään. . . . Samoin ne on menneet metsät muiltakin.»

Samanlainen katkeruus ilmausi kaikkien puheissa, kun vaan metsäkaupat tulivat keskustelun alaisiksi. He olivat huomanneet tulleensa petetyiksi, mutta huomanneet sen liian myöhään. Satoja tuhansia puita kertoivat he sillä tavoin menneen melkein kuin lahjaksi. Ne muutamat kymmenet tuhannet, joita talolliset olivat saaneet, mitäpä olivatkaan ne semmoisista sydänmaan vankoista metsistä muuta kuin pila hinta! »Kulettamisen hankaluus se varsinkin pelotti omiin puuhiin ryhtymästä», selittivät isännät meille, kun kysyimme miksi he itse eivät olleet hakanneet metsiään ja laskeneet tukkeja merenrannikolle, niistä siten suurempia hintoja saadakseen, kuten olimme kuulleet joidenkin muiden yksityisten menetelleen. —

Ulkona oli noussut kova ukonilma. Katsoimme sen tähden olevan parasta odotella kunnes vedentulo hiukan lakaisi.

»Tulee sitä nyt vihoviimeinkin vettä janostuneelle maalle», tuumi isäntä hyvillä mielin. »Pahan pilallehan se on jo pouta kyllä polttanut pelot, kun ei kuutiseen viikkoon pisaraakaan ole satanut näillä main, vaan parempi hiljankin kuin ei koskaan.»

Sateen lakattua lähdimme talosta veneellä järven poikki, ottaen rekiä veneen vetämistä varten; hevoset kierrätettiin ympäri järven. Rannalta oli neuvottu lähtevän sen polun, jolta me tullessamme olimme eksyneet. Sitä myöten oli nyt määrämme palata takasin veneellemme. — Kaksi miestä ja kaksi hevosta olimme saaneet avuksemme talosta. Nythän oli siis hätä kaukana.

Kun me soudimme suoraan järven poikki ja siis ennen perille ehdimme kuin miehet hevosten kanssa, niin arvelimme tehdä pienen kepposen, hiukan säikäyttää insinööriä: olla muka oikein surkeina ja kertoa ettemme apua mistään olleet saaneet, vaikka penikulmain päässä olimme harhailleet. Tuo hyvä tuuma meni kuitenkin myttyyn. Perille tullessamme näet ei miestä näkynytkään missään. Kävikin siis niin sukkelasti, että itse saimme uutta huolta. Arvelimme näet, että tove-

rimme, pitkästyen poissaoloamme, olisi lähtenyt meitä hakemaan ja kentiesi eksynyt. Tuosta huolesta kuitenkin pian pääsimme, sillä hetken perästä näimme hänen tulevan jälestämme, palaillen samaa tietä kuin mekin. Hän kertoi koettaneensa aikaa kuluttaa kantelemalla kapineitamme mäen päälle pitkät matkat, vaan tuohon lopulta kyllästyneensä. Nälkäkin oli ruvennut kovin hätyyttämään. Niinpä olikin hän laittanut teltin sateen varalta tavaroittemme suojaksi ja lähtenyt astumaan samaa tietä, jota me olimme menneet. Hän olikin osunut pysymään oikealla tiellä ja niin saapunut nälkäisenä ja läpimärkänä järven toisella puolen olevaan taloon; sade näet oli tavannut taipaleella. Taloon tultuansa oli ensimmäisenä huolenaan ollut saada ruokaa. Sitten vasta oli muusta jaksanut ruveta juttelemaan. Talossa oli hän tavannut saman isännän, jonka olimme Korojoella kohdanneet. Tämä oli tiennyt kertoa että toisiin taloihin oli hevoisiakin koteutunut ja sanonut meidän olevan jo niiden perillä. Siellä olivat he tuumineet sitten siksi kunnes olivat nähneet meidän lähtevän. Oli kuitenkin vielä kahvit juonut talossa ennen lähtöä ja sentakia hän ei meitä ollut saavuttanutkaan. —

Nyt ei meidän ollut enään mikään mahdollisuus kullettaa venettämme vaaran yli, kun oli kaksi hevosta ja kaksi rekeä. Täysi työ siinä oli kuitenkin hevosilla, metsätie kun näet ei juuri häävi ollut. Mitä siitä sitten olisi syntynyt tällalluksesta kolmella miehellä!

Taloon takasin saavuttuamme saimme kuulla taasen Koron kummallisuuksista kerrottavan.

»Ei se siellä alempana mitään, vaan tässä talojen kohalla . . . Kyllä kannattaisi käyvä katsomassa», arveli isäntämekin.

Väsyneet kyllä olimme, vaan kuitenkin teki mieli lähteä Korolla käymään, jotta ei katua tarvitsisi. Kaksi neljännestä vain sanottiin olevan järven toiselta puolen metsäpolkua pitkin sinne matkaa. Ilta oli jo myöhä, mutta lähdimme kuin lähdimmekin. Talosta meille tietä neuvottiin ja niin arvelimme osavamme ilman oppaatta.

Samoamme soita ja synkkiä saloja, niin jo siellä kumma vihdoinkin eteemme koituu. Soma on siinä paikka nähtäväksi. On kuin olisi harju kahtia halennut, jättäen syvän, noin

parisataa metriä leveän aukon väliinsä. Jyrkkinä kohoovat kallioseinät molemmin puolin, paikoin melkein laakson yli nojautuen, kiemurrellen monenlaisissa mutkissa ja kaarroksissa. Siellä täällä pistääpi joku pitkä kallion kieleke kuin sarvi ulos emäkallion kylestä, huimaavan korkealla. Ja laakso tuolla pohjalla on verhouneena kesäiseen vihreään vaippaansa, rehevään lehti- ja kukkapukuunsa. Kuitenkin jää siinä siellä täällä tilaa suollekin kuohusammaliseen ja taaroittavine männyntarilaineen. Kaikki on niin rauhallisen tyynen näköistä kuin ei mitkään maailman myrskyt voisi koskaan tuonne sydänmaan piilopaikkaan tietään löytää. — Tuolle kaikelle antaa läpi laakson yhä yhtä mutkaisena kiemurteleva puro, joka siellä täällä kirkaana kimaltelee lehtien ja oksien välitse, omituisen idyllimäisen luonteen. Kuitenkin on se vaikutus valtava, minkä Koro muutoin kokonaisuudessaan, silmäkantaman päähän ulottuen, tekee jyrkkine kallioäyräineen sekä laaksoa rajoittavine, havupuuta kasvavine kukkuloineen ja harjanteineen, jotka tuolta korkealta vaaralta katsoen näyttävät kohoovan toinen toisensa takaa, aina pieneten, vihdoin häipyen tuonne kauvas siintävään sineen näköpiirin rajalla.

Laskeusimme ensin jyrkästi viestävää metsäpolkua laaksoon, vaan kun sieltä metsän takia emme juuri mitään voineet nähdä, saimme kiivetä samaa tietä takasin ja sitten kukkulan kuvetta, vaaran päälle päästäksemme. Se ei ollut mikään helppo tehtävä, rinne kun näet oli niin jyrkkä, että töin tuskin sitä, aina vähäväliin levähtäen, puista ja kivistä itseänsä tukien ylöspäin pääsi.

Purnuvaaraksi mainittiin kukkulaa. Komea vaara se oli-kin, korkeimmalta paikaltaan yli 160 metriä korkea, laakson pohjasta laskien; Koron kallioäyräätkin olivat paikotellen 100—125 metriä korkeat. Aika kyydin saivat kivimöhkäleet, joita miehissä vaaran päältä alas vyöryttelimme. Ryskien ja paukkuen putkin niiden edessä katkeilivat ja kumeasti jymähtäen ne viimein tuonne laaksoon pudota muksahtivat, niin että kaiku kallioseinistä monistellen vastaeli. — Paikka oli muutoinkin omituinen herkästä kaiustaan. Melkein hiljaisimmat äänet voi selvästi kaikuna erottaa ja kovempi huuto oikein ukkosena jymisi kautta vuorimaiseman.

Vaivan maksoi vaaralle kiipeäminen. Sieltä se vasta Koro

komealta näytti. Etenkin olivat näköalat pitkin Koroa mah-tavan kauniit laskevan ilta-auringon valossa. — Omituista oli muutoin katsella niitä kaikkia eri värinvivahduksia ja koko näköalan muodon muutoksia, jotka tapahtuivat auringon las-kusta sen nousuun saakka. Kaikki sai yöllä vähitellen niin kummallisen aavemaisen, haaveellisen muodon. Harmaa usva näet kohosi Korosta ja kätki kaikki vähitellen hämärään, pehmoiseen utuvaippaansa. Vaan kun aurinko kappaleen jälkeen puoliyön kohotti kirkkaat kasvonsa, niin silloinpa luonto taa-sen pian vapautui tuosta omituisesta harsostaan, loi päältään kaiken lumoavan salaperäisen epäselvyyden, selveten, kirkas-tuen ja saaden jälleen tavallisen päiväisen näkönsä; viivyimme näet koko sen yösen vaaralla ihailmassa tuota harvinaisen omituista seutua.

Aamu oli jo käsissä, kun vihdoinkin lähdimme paluu-matkalle. Vaaralta alas laskeutuessamme satuimme vielä tapaa-maan jotain, joka katselemista ansaitsi. Oli siihen näet pikku puronen kaivautunut syvälle vaaran kupeeseen ja tuon jo semmoisenaan omituisen puron partailla, synkän metsän siimek-sessä, kasvoi sanajalkaa semmoista, ettemme moista ennen olleet nähneet. Aivan se oli miehen mittaista, uhkean suuri-lehtistä, ihan kuin etelämaiden troopillisissa metsissä. —

Koppelo-Pernuun — joksi vaaran puoleista taloa nimitet-tiin erotukseksi Maikku-Pernusta eli Aartolasta, josta hevoset olimme saaneet — takasin saavuttuamme oli siellä jo väki niit-tylle lähdössä. Talossa aamiaista syödessämme tuli siihen talon vanha-isäntä tuumillemme. Kummakseen hän sanoi kuulleensa poikansa kertovan, että kolme miestä siellä on tulossa Koro-jokea omalla veneellään, jonka Oulusta asti ovat tuoneet, ja aikovan omin voimin taivaltaa sen Koivukönkäänkin sivu. Ukko oikein innostui tuota kertoessaan.

»Jo kaheksankymmenvuotinen elukka olen», sanoi hän, »enkä moista vielä koskaan ole kuullut . . . Niin — luulin jo, että vieläkö sai ennen kuolemaansa senkin kumman nähä. No — ihan omin voimin ette kuitenkaan päässeet, vaan jo se on jotain sekini, mitä tehneet olette . . . Ei sitä ihmis-ijässä ole tapahtunut eikä tapahu vastakaan, että kukaan ainoastaan huvin vuoksi tuommoista matkaa tekisi . . . Onhan sitä tietä kyllä ennenkin kulettu . . . Jo vain sitä minäkin sataset

kerrat sauvonut olen, kauppaa kun ennen kävin aina Kemiin ja Tornioon saakka voilla ja metsän tuotteilla, mutta eri veneet ne meillä oli aina eri vesissä; kuormat vaan taivallettiin. Ja jos joskus välttämättömästi vene yli vaarainkin siirtää piti, niin hevosilla tai miesvoimilla se silloin kuletettiin. Mutta kolme miestä . . . No sen minä sanon, että joku kontrahti kait teillä olla täytyy, kun yhdellä veneellä niin välttämättä päästä pitää, lienee sitten ylpeyven kontrahti tai mikä tahansa. Ja totta kait se ruunu teijän matkanne maksaa? Ei suinkaan sitä kukaan omin varoin . . .?»

Selvitettyämme tuohon, ettei meillä mitään »kontrahtia» ollut, emmekä myöskään ruunun kustannuksella kulkeneet, vaan ihan omillamme ja omaksi huviksemme, ei ukko voinut kyllin ihmetellä. Epäilyksensä hän kuitenkin lausui siitä, tokko omalla veneellä edes perillekkään pääsisimme, sen vähemmin takasin Ouluun. »Kulkematon se kerrassaan näet on Kitkajoki ja tokkopa sitä Kuusinkiakaan koskaan lienee Kuusamoon noustu; niin peräti koskisia ne ovat.»

Talosta lähtiessämme ukko vielä rantaan jälkeemme juosta kyttäsi, näytteli meille käsiään, joissa sormet koukkuun olivat kuivaneet, kysästen: »Tokkopa nuoret miehet arvaatte, missä ne minun kynäluuni noin kiveriksi ovat käyneet?»

Tietysti emme sitä arvanneet.

»Ka, kun kulkiessa minulla aina oli se tapa, että perässä huopaamassa istuin, niin siitä ne vähitellen taipuivat niin huoparin käjensijaa puristamaan, etteivät enään oijenneetkaan . . . Vaan mitäs te arvelette Taivalkoskesta? Tokkopa se siltä näytti, että siitä veneellä ison veen aikana uskaltaisi alas laskea?»

»Kyllähän siinä taitaisi köyhästi käydä . . . Kovin on kova koski siinä ja niin julman paha paasikko pohjana.»

»Niin — vaan tämä poika se on monet kymmenet kerrat siitä kuitenkin alas hurauttanut. Jo vain . . . Kyllä minä ennen muinoin nuorempana oikea koskimies olinkin», kertoi ukko, innosta oikein käsillään huitoen ja hypähdellen, kuin olisi vieläkin luullut melan varteen pystyvänsä.

Kovasti siinä sitten kättä puristettiin ja moneen kertaan onnittelut matkalle saatiin, ennenkuin vihdoin eroamaan päästiin puheliaasta vanhuksesta.

Majataloon takasin soudellessamme tuumimme, että kohta lähtisimme taasen taipaleelle. Olimme näet saaneet talon isännän lupaamaan, että hän lähtisi meitä »kyytiin» tuolle kahdeksan kilometrinkin taipaleelle. Oli sovittu niin, — leikillä tietysti — että jos kaunis ilma olisi, saisimme maksaa kyydistä kymmenen markkaa, vaan jos sateen laittaisimme, pääsisimme muuatta markkaa huokeammalla. — Kovin väsyneiksi kuitenkin tunsimme itsemme taloon tultuamme. Sentähden katsoimme parhaaksi levähtää iltapäivään asti ja yöksi lähteä taipaleelle, kun yö hevosillekin oli mukavampi syöpäläisten takia. Niinpä »painettiin pää pehkuun» ja hyvästi se uni maistuikin. —

Illalla sitä sitten lähdettiin Aartolan lystikkään Aukustiisännän kanssa matkalle.

Aartojärven päästä oli jo pieni taivallus Koppelojärveen. Rekiä ei siinä kuitenkaan viitsitty laitella veneen alle: laitettiin köysistä aisat veneeseen, hevoset eteen ja sitten — anna huhkia. Niin se menikin vene eteenpäin, että kangas kaikui.

Reet oli toisella veneellä soudettava Koppelojärven, Koppelolammen sekä niitä yhdistävien salmien läpi Peräjärven perukkaan. Sinne mekin omalla veneellämme soutelimme kovassa vastatuulessa ja vesisateessa; hevoset täytyi taasen kierättää järvien ympäri.

Kun kaikki olivat perille saapuneet, köytettiin vene rekien päälle ja niin lähdettiin koluuttelemaan kautta tiettömän kaan.

»Tämmöistä se on kulku täällä mejän perukalla», jutteli isäntämme. »Et pääse veneellä, et hevosellakaan, tietä kun ei ole kunnekkaan. Ei muuta kuin ajele reellä vaan kesäsi talvesi. Maksa kuitenkin verosi ja tee tieosasi kirkonkylän tiessä niinkuin muutkin, jopa runsaammallakin mitalla, mutta älä vaan, että tietä tänne meille annettaisiin. Johan se muutaman aikuinen jumala salli kyllä tieyrityksen tännekin päin, vaan niin se meni sekin homma kuin Mähösen viina kaivoon. Linja kyllä hakattiin jo osaksi, jopa siltojakin vähän soijen yli tehtiin, vaan mikä lienee vastukseksi tullut — puita se nyt jo linja kasvaa ja lahonneet ne ovat sillatkin . . . Kyllä sen todellakin tietää syövänsä leivän, kun sen tänne Oulustakin asti tämmöisillä keinoilla puuhaa . . . Ei suinkaan ihminen enään paljon pahemmassa syänmaan korvessa asune . . . Ei rastiaksiakaan

ees poluilla kahen puolen puuta raskita panna, vaan kun menet, niin menet kuin helvettiin: et sieltä enään pois osaa.»

Kun kysyimme, miks'ei hän sitten rahoja metsistä saataaan muuttanut parempiin paikkoihin, kun niin hankalaa on sydänmaassa olo, arveli isäntä leikillisesti: »Puutteensa ne on sentään muualla jos on täälläkin. Yritettiinhan sitä näet jo poisikin muuttamaan. Kävin Vihin pitäjässä siellä etelässä taloa jo ostelemassa, vaan kun siellä satuin kaheksankymmenvuotisia ukkoja tapaamaan, jotka eläissään olivat tuskin leiviskää lihaa syöneet, niin arvelin parasta olevan pysyä paikoillaan . . . Lihaa ja kalaa sitä näet toki aina täällä saa, kun siihen vaan leipää lisäksi jaksaa puuhata . . . Eikähän se ihminen elä paljaasta leivästä . . .»

Säälittävä noiden ihmisten kohtalo onkin tuolla sydänmaan synkässä kolkassa, melkein kerrassaan erotettuina muiden ihmisten ja sivistyneen maailman yhteydestä. Liikoja ei isäntämme vaatinutkaan, kun arveli: »Kun tuhatkaan valtion puolesta uhrattaisiin mejänkin tien hyväksi niistä suurista summista, joita maan muitten osien kulkuneuvojen parantamiseen jaellaan, joilla lyhempiä rautateitä kiireellisten herrojen hyväksi rakennellaan, niin jo toki me tyytyväisiä siihenkin olisimme. Eikä tuon luulisi niin liian suuren vaatimuksen olevan, kun meitä kuitenkin viiteen-, kuuteenkymmeneen henkeen asuu täälläkin perukalla ja — ihmisentapaisiahan sitä muka mekin ollaan olevinaan.»

Niin pitkälle on kyllä jo päästy, että maantie ulottuu Kuusamon kirkolta Vasaraperään Kitkajärven rannalle. Siitä tiestä ei noille Posion perukkalaisille kuitenkaan paljon hyötyä lähde niinkauvan kuin tuo penikulman taival on kulkemattomassa kunnossa. Tien laittamisen tuolle välille ei todellakaan tuhansia luulisi tulevan maksamaan. —

Siellä sitä muhjattiin yö puoleen, kilvan miehet jos hevosetkin, ennenkuin taival oli katkaistuna. Työtä ja tuskaa oli monestikkain päästessä kuorminemme läpi murrokkojen ja kannokkojen, yli sillattomain soiden ja purojen. Ja muun hyvän lisäksi vielä sataa tihuutteli melkein koko matkan, niin että läpimärkinä olimme kaikki, ennenkuin Koivulahden perukkaan saavuimme. Siitä huolimatta kuitenkin, hevoset rannalle syömään jätettyämme, vielä soutelimme rankkasateessa

puolen penikulman päässä olevaan Saraniemen taloon, jonne isännällämmekin sattui hiukan asiaa olemaan.

Siisti oli siinä talo, niinkuin isäntämme oli vakuuttanut. Oikeinpa nautinnolta tuntui saadessa heittää märät vaatteet yltään ja päästessä lepäyttämään reutoutunutta ruumistaan mukavalla vuoteella. Sitä ennen otimme kuitenkin hyvästit hyväntuuliselta saattajaltamme. — Kymmenen markkaa me maksoimme mielellämme hänelle kyydistä, vaikka sateen olimme saaneetkin, sillä emme katsoneet sitä paljoksi kaikista matkan vaivoista ja — hauska seurasta. Iloluontoinen itse ollen näet isäntä oli pitänyt meitäkin koko matkan hyvällä tuulella, jokaisessa vastuksessa aina jonkun uuden komppapuheen keksien ja naurettavia juttuja haastellen. Matka kaikkine vastuksineen olikin meistä ollut hauskimpia koko retkellämme.

»En totta vie minäkään muita kyytiin olisi lähtenyt, vaan tuommoinen hauska joukkue kun on kulussa, niin mielelläänhän sitä silloin auttaa sen minkä voipi», vakuutteli puolestaan isäntäkin. »Ja pian te tuon kymmenisen kyllä takasin tienaatte. Venekyyvit näet täällä eivät ole kovinkaan huokeita. Otetaan väliin parikymmentä markkaakin venekyyvistä tästä Saraniemestä Vasaraperään, vaikka matkaa ei ole kuin viijettä penikulmaa . . . Laukkuryssät ne tämän kautta kulkevat usein sekä Venäjän puolelle täältä että myöskin kotoaan Suomen puolelle, matkoillaan lyöttäytyen yhteen isommaksi joukoksi, niin että kymmeniä niitä väliin on yhdessä matkueessa.» —

Seuraavan päivän matkasta ei ole mitään sen merkillisempää kerrottavaa, kuin että puolenpäivän rinnassa Saraniemestä lähdettyämme soutelimme viitisen neljännestä kovanlaisessa vastatuulesa ja sadekuurojen tuon tuostakin vettä romauttellessa. Posiojärven rannalla olevaan Aholan taloon sitten yövyimme. — Hieman vaihtelua, vaikkei niin viehättävääkään, oli kuitenkin se, että muutamassa kohden soudimme hyvän matkaa harhaan ja tulimme lopuksi umpiperään lahteen; kartta näytti niiltä seuduiltakin »kyselyn mukaan» tehdyiltä: olevia saaria oli pois jätetty ja olemattomia sijaan pantu. —

Aholasta seuraavana aamuna lähdettyämme, soutelimme kovassa sateessa Ahven- ja Varrassalmien kautta Ylikitkalle. Parissa paikassa täytyi meidän tuntikausia olla suojassa pahimman vedenvalon aikana. Matkamme ei juuri sukkelaan siis

edistynyt. Kitkalle päästyämme kuitenkin meno muuttui. Saimme näet oikein hurjan myötäsän ja niin ne laskettiin Ylikitkan suuret selät, Turjan-, Vasikka- ja Tolvanselät, muutamissa tunneissa, vaikka matkaa karttuukin nelisen penikulmaa. Kitkajärviä varten me pääasiallisesti olimme varppeet veneeseemme laittaneet ja kyllä ne nyt tarpeen olivatkin; hyödyksi ne olivat olleet kyllä jo monessa muussakin paikassa ja olivat edelleenkin.

Vaikka veneemme tuommoista hurjaa vauhtia kiiti, heitimme kuitenkin uistimia perään, kun näet oli kerrottu Kitkassa lohia olevan. Turhaa tuo puhe ei ollutkaan, sen huomasi, sillä kokonaista seitsemän lohta tuolla matkalla puuttui uistimiimme. Niistä kuitenkaan emme veneeseen saaneet kuin kaksi, vaan hyvä niinkin; lujat siinä näet sai leukapielet lohella olla, kiinni pysyäkseen semmoisessa kyydissä. Tavallisen kokoisia ja aika komeita järvilohia saamamme olivat. Isompiakin tuntui järvestä kyllä olevan, paha vaan, että sivusuusta menivät meiltä, kun näet pääsivät. — Hyvänniemen kohdilla näytti lohilla varsinainen »asuntoaika» olevan, sillä sen ohi kiitäessämme oli meillä kokonaista neljä kiinni ihan vähällä ajalla ja siinä me nuot kaksi saimmekin. —

Mitä muutoin Kitkajärviin tulee, olivat ne mielestämme kauniimpia koko matkallamme. Nuo suuret selät, paikotellen kolmea neljännestäkin leveät, korkeine, metsäisine rantoineen ja pitkin järveen pistävine niemineen tekevät kulkijaan varsin miellyttävän vaikutuksen. Komea oli varsinkin muuan näköala. Siinä myrskyn käsissä kuohuva järvi lahtineen, saarineen ja salmineen, kaikki mitä viehättävimmässä sopusoinnussa. Ja tuossa oikealla rannikkomaisema semmoinen, jonka veroista saa hakea! Sievästi siinä kaareilee järven ranta, metsäisten maiden taustalla aaltomaisesti milloin yletessä, milloin aletessa. Metsän vihreän keskellä sitten helottaa tuossa kappale kullankeltaista hiekkätörmää, joka etäältä katsoen muodostaa metsää vasten mitä omituisimpia muotoja, näyttäen kuin tarumailman mahtavalta linnalta torneineen, valleineen ja uhkeine portteineen. Ja kaiken tuon äärimmäisenä taustana ovat mahtavat Valtavaaran ja Rukatunturin harjanteet, jotka kohoavat majesteettillisen komeina yli muun ympäristön; pienemmät kukkulat ja niiden väliset vaarat ovat ikäänkuin jättiläisperheenä noiden kahden valtavanhuksen ympärillä. —

Aukeaa Tolvanselkää viiletelimme me illan suussa. Tuuli kuitenkin alkoi jo tyyntyä ja loppui vähitellen kokonaan. Näimme siis parhaaksi asettua taasen taloksi ja niin laskimme muutaman niemen nenässä olevan talon rantaan.

Kesäläksi taloa sanottiin. Muhkeimpia se ei juuri ollut muodoltaan, vaan toimeenhan siinä silti tultiin. Kun saatiin olkia lattian pehmikkeeksi kylen alle, niin maistuihan se uni lohipaistin päälle olillakin. —

Pääsy Ylikitkasta Alakitkaan Kilkilönsalmen kautta ei ole oudolle niinkään helppo asia. Siinä on näet niin mutkaiset salmet monilukuisten saarien välitse kuljettavana, että satunna vain siitä kuului tietä tuntematon osaavan neuvomallakaan; karttaan niilläkään seuduin ei ollut paljon luottamista.

Parastaan olivat talossa koettaneet neuvoakseen meille tietä, puhuen kilvan toistensa kerralla, vanhat ja nuoret. Hyöty tuosta olikin meille niin suuri, ettemme tarvinneet useammasti kuin kerran vaan palata takasin muutaman pitkän lahden perukasta, jonne hyvää myötystä olimme laskea hurotelleet. Yltyvää vastasta saimme sieltä sitten soutaa kiskottaa takasin. Julman synkät pilvet näet olivat kaakosta kohonneet ja pian saimme sateen semmoisen niskaamme, että muutamassa minuutissa olimme läpimärkinä. Kovan soudun perästä pääsimme vihdoin Kokon rantaan. Noloina kuin uitetut koirat astuskelimme sitten taloon, itseämme siellä hiukan kuivailemaan. — Tullessamme oli muutamassa salmessa oikea emä-ahven takerunut uistimeemme. Oli se aimo kyrmyyniska, painoikin yli kolmen kilon. Ei kukaan sanonut moista ennen nähneensä. Sen annoimme nyt talossa paistaa ja, pilaa puhumatta, syödä asti siinä oli kolmelle miehelle.

Kokosta olimme toivoneet saavamme hevosen, käydäksemme Rukatunturilla, joka on Kokosta Kuusamon kirkolle menevän maantien varrella. Pahaksi onneksi ei kuitenkaan semmoista saatavissa ollut. Mieli olisi kyllä tehnyt pistäytä tuolla valtavalla vaaralla, kun olimme näköalaa sieltä kuulleet suurenmoiseksi mainittavan. Kun matkaa sinne tulee talosta kaksi penikulmaa, niin ei kuitenkaan haluttanut lähteä tuota taivalta jalkapatikassa astumaan, varsinkin kun sää oli niin epävakainen. Päätimme siis jättää tällä kertaa vaaralla käynnin ja paluumatkallamme Kuusamon kirkolta kyydillä sinne ajella.

Kauvan emme Kokossakaan malttaneet viivytellä. Aterioittuamme ja hiukan kuivaa päällemme muutettua lähdimme soutelemaan tyyntä Alakitkan selkää poikki, kohden Kitkajoen suuta. Tuuli oli tyyntynyt kokonaan talossa ollessamme, joten järvi nyt peilikirkkaana päilyi, auringon pilven raosta pilkistäessä. Kaiholla vielä viime katseen heitimme tuonne Ruka- ja Valtavaarain houkutteleville harjuille, jotka meidän nyt käymättä täytyi jättää. Sitten ne katosivat nähtävistämme, meidän suunnatessa kulkumme Virranniemen päitse Kitkajoen suulle. —

Kiveskoskena alkaa Kitkajoki matkansa pitkän lahden pohjukasta. Ei tuo koski juuri kuohuisa ollut, mutta kuitenkin aika sievää virtaa. Tuntui todella hauskalta nyt vihdoin saada laskea myötävirtaa, niin monet monituiset vastavirrat ja kosket vaivalla noustuamme. Pitkälti ei tuota lystiä kuitenkaan piisannut, sillä alkujuoksustaan on Kitkajoki enimmäkseen pikku järviä, jotka salmien kautta ovat toisiinsa yhtyneet.

Yli puolen penikulmaa jokea kulettuamme, saavuimme Käyläkoskelle, jota oikeastaan voi sanoa ensimmäiseksi Kitkajoen monista koskista. Siinä aijoimme ensi kerran koettaa onkineuvojamme; kun näet Kemijoen kosket niin tukkien vallassa olivat, ei niillä onkimisesta voinut tulla kysymystäkään. Syönti ei niin huono ollutkaan. Kerrassaan parikymmentä lohenpoikaa saimme me vähässä ajassa. Ison isoja ne kaikki eivät juuri olleet, mutta kaksipa tästä; saalishan se miestä yllyttää eikä saaliin suuruus. — Muutoin koskionkiminen, kun se hyvin onnistaa, on »sporttia», jonka veroista ei liioin ole. Jo tuossa kuohuisan kosken kohinassa, aaltojen alituisessa pauhussa ja veden huimaavassa vauhdissakin, mikä kaikki korvia huumaa, silmiä häikäisee, on jotain jännittävää, kiihoittavaa. Kun tuossa kosken kosteilla kivillä pysytellen odottavana onkisiimaansa milloin virran mukaan laskeskelee, milloin sitä vastavirtaan kelailee, niin eipä todella muista muuta maailmaa ympärillään. Ja kun sitten yhtäkkiä vapa sujahtaa kovasta nykyksestä, lohi loiskahtaen hypähtää kosken kuohussa ja tuntiessaan kiinni olevansa puhalttaa tulista vauhtia alas koskea niin että siima sinkuen sirisee rullalta, niin oikeimpa sydän kiihtyy sykkimään mielenjännityksestä. Saa sitten ruveta kalaa kesyttelemään, väsyttämään sitä, väliin siimaa rullalle kela-

malla, väliin taas sitä päästämällä, aina sen mukaan, miten koukussa olija antaa itseään ohjailta. Tuota menoa voi kestää väliin tuntikaudenkin, kun isompi lohi onkeen sattuu ja — siinä kiinni pysyy. Onhan tuo kaikki todellakin pikku nautintoa. — Lohenonginnan jännittävyys voi arvata jo siitä, että niinkin kokeneen urheilijan kuin kapteeni Höökin, tuon mainion karhunampujan, mainitaan verratessaan metsästystä ja lohenongintaa sanoneen, että hänestä on paljon suurempi nautinto yhden leiviskäisen lohen väsyttämisestä kuin karhun ampumisesta. »Karhun kun ampuu ja se paikalle kaatuu, niin silloin hetkellinen jännitys on ohi. Lohen kanssa taistellessa mielen jännitys taas kiihtyy kiihtymistään siksi kunnes saaliin vihdoin käsiinsä saapi.» — Meillä tosin ei ollut onnea saada yhtään suurempaa lohta tällä matkalla, — tuskin niitä lieneekään noin ylimaankoskissa — mutta hauskaa tuo oli »trissata» pienempienkin kanssa. — Sivumennen mainiten on omituista, miten monta eri nimeä tuommoisille koskilohille on keksitty. Rantamailla kutsutaan niitä muukalaisella nimellä »forelleiksi», Oulun jokivarilla niitä sanotaan »tongoiksi» ja »kiltuiksi», Kuusamossa taas niillä on nimenä »kulmakka», »tammakko» tai yksinkertaisesti »lohenpoika»; hiukan eri lajia ovat ylimaankoskista saatavat saman muotoiset kalat, joiden nimenä on »nieräinen».

Aikamme koskella ongittuamme saimme oikein aimo saateen niskaamme. Muu ei auttanut kuin juosta veneelle ja purjeista tekaista pikkuisen edes suojaa pahinta veden tulvaa vastaan. Sade olikin niin rankkaa, salammat niin taajoja ja jyrinä niin tavatonta, että moista harvoin näkee tai kuulee. Yökin, vaikka tähän aikaan muutoin Pohjolassa valoisa, muuttui äkkiä syksyn mustaksi; salammat vaan loivat siihen räikeän valonsa.

Yö oli kulunut jo yli puolivälin. Oli siis parasta hankiutua vähän levolle huomisen varalta. Kolkolta kuitenkin tuntui jäädä taivasalle yöksi, märkinä kuin olimme eikä nuotitakaan aivan vähällä olisi saanut, kun metsä kosken kohdalla oli huonoa ja puut märkiä. Päätimme jo lähteä jatamaan matkaa niine nukkumisine. Soudimme kosken päähaaran niskaan; koski näet laskee kahtena haarana, joista pienempi on padottu siinä olevaa myllyä varten. Kovin näytti kuitenkin arveluttavalta lähteä koskelle: usvaa oli niin ettei liioin sylvää eteensä nähnyt, koski kova ja niin paha, ettei sitä ta-

vallisesti lasketa, vaan taivalletaan myllyn kautta, kuten meille oli kerrottu. Ei siis auttanut muu kuin pyörtää takasin ja laskea rantaan entiseen paikkaan, siinä aamua odotellaksemme.

Veneeseen arvelimme jo paneutua kylki kylkeen, jotta hiukan ruumiin lämpö säilyisi. Kuitenkin päätimme ensin pistäytää katsomassa paria mökkiä, jotka olimme lähellä nähneet, josko voisimme niissä jonkullaistakaan suojaa saada. Ja onneksemme olikin toisessa mökissä pari pienen pientä, mutta aika siistiä kamaria. Hyväntahtoinen emäntä laitteli vuoteetkin miten parhaiten vaan voi, oikein poron taljat alle asetteli. Kelpasihän sitten poikain nukkua lekotella. —

Aamulla pistettiin ennen lähtöä oikein maukkaaksi lohipaistiksi. Varustelimme vähän eväitämmeekin, sillä aijoimme koskilla ongiskella ja ensimmäiseen taloon sanottiin parin penikulman taival edessä olevan.

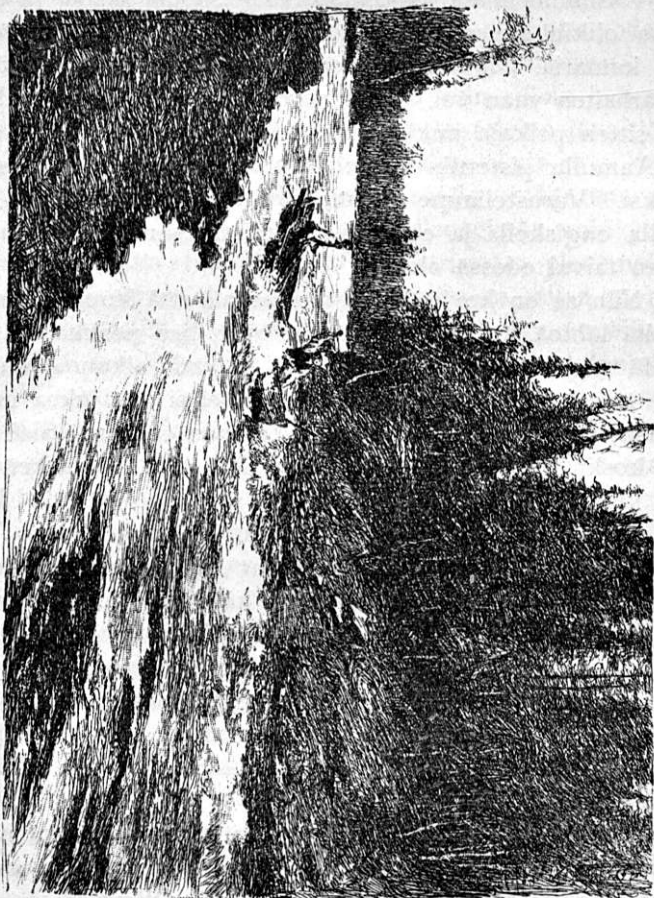
»Niin se on kovin koskista matkaa, että kumma sinne on veneellä lähteä, kun kaikki kosket ovat ihan perkkaamattomia ja vielä tavallistaan pahempia näin kuivana aikana», tuumivat meille talossa. Tiesivätpä vielä kertoa, ettei sitä jokea monesti ole laskettu eikä konsanaan sivu Juuman talojen. Siellä näet tulee koski semmoinen eteen, ettei siitä alas ole laskenut kukaan kuuna päivänä. Jyräväksi ne sitä sanoivat . . . Ja joki sen kosken alapuolella se vasta kuului kummaa olevan: pelkkää kuohua penikulmittain ja sekin syvässä vuoren halkeamassa. »Niin ovat kertoneet siellä käyneet», toimitti emäntä.

Ei auttanut kuitenkaan muu kuin lähtö työksi, sillä »häätä se käskee härjän juosta, pakko paimenen paeta». Myllyn ohi veneen vedimme — emme näet suotta tahtoneet sitä kivikossa koskessa ruhjoa, kun muutkin varoittivat sinne uskaltautumasta — ja niin lähdimme purjeessa laskettelemaan ylipuolella olevaa suvantoa pitkin.

Alkujaan oli aikomuksemme ollut koettaa päästä Kallunkijärven ja Aventojoen kautta Oulankajokeen, joka on ihan kosketon aina keskijuoksustaan saakka. Olimmepa jo monet naurut nauraneet ja lystit pitäneet niillä tanssiaisillakin, joissa olimme aikoneet pyöriä Kallungin komeain tyttöjen kanssa; insinööri oli näet kerran ennen sitä tietä Paanajärvelle kulkenut ja tiesi kertoa talossa oikein »suomalaisia kaunottaria» olevan. Nyt kuitenkin kävi niin nolosti, että meidän täytyi

luopua koko tuosta matkan suunnasta. Olisi näet ollut ensin pitkä taivallus kankaan poikki Kallunkijärveen ja sieltä pääsön silloisella vedellä Oulankajokeen arvelivat talossa jokseenkin epävarmaksi. Ei ollut siis muuta keinoa jälellä kuin laskea Kitkaa alas, niin mahdottomaksi kuin se kuvattiinkin. —

Pikkukäyriä alas.

Hankalaa oli taasen taipaleen alku. Siellä näet aina väliin tuli eteen kummallisia lampia, niin monimutkaisia ja pitkäperukkaisia, ettei niistä joen suuta tahtonut mitenkään löytää; kartalle ei niitä ensinkään oltu merkitty. Monesti siellä saatiin

käydä umpiperässä, soudella kahden puolen niemiä, ennenkuin lopussakin oikeaan osauttiin. Pitkälti ei tuota kuitenkaan piisannut ennenkuin jo saavuimme koskille. Ja sitten niitä riittikin: kokonaista kuusi kovaa koskea, — Pikkukäylä, Vääräkoski, Peurakoski, Saarikoski, Harjakoski ja Kelhänkoski — kaikki penikulman taipaleella.

Pikkukäylässä koetimme taasen onkionneamme ja kelpo kasan harreja ja kulmakoita siitä vetelimmekin. — Omituista muutoin oli, että toisista koskista täällä sai ainoastaan harreja, toisista taas kulmakoita; harvassa niitä kumpiakin tapasi.

Kun koski oli sievää ja väylä näytti jokseenkin selvältä, laskea hurautimme sen melassa alas. Sitä ennen tohtori kuitenkin, joka ei ollut ennen koskaan koskea laskenut, keksi sukkelan keinon saadakseen jäädä pois veneestä, esitti näet, että ottaisimme valokuvan veneen juuri kiitäessä kovimmassa kuohussa. Tietysti siihen suostuimme ja sanomatta on selvää, kuka kuvan otti.

Sievästi suljahti vene kosken alle, kiveen edes kolahtamattakaan. Tuosta innostui tohtorikin niin että Vääräkoskelle hän ja insinööri kahden kiiruhtivat, joutamatta odottaa minua, kun näet alemmas koskelle olin onkimaan mennyt. Huonosti siinä kuitenkin oli käydä. Väylä ei niin selvä ollutkaan kuin näytti. Kun vene oli hyvää vauhtia kiitänyt vähän matkaa niskan alle, silloin se yhtäkkiä karikolle karahti. Kun virta oli kova, painoi se kohta veneen poikittain kivikkoa vasten. Pitkiin miettimisiin ei siinä aikaa ollut, jos mieli pelastua ja pelastaa vene. Empimättä hyppäsikin insinööri koskeen ja sai kuin saikin kovasti ponnistellen pidätetyksi veneen kaatumasta. — Niin vaarallinen kuin asema olikin, en kuitenkaan voinut olla nauramatta, niin hullunkuriselta tuo näytti, kun insinööri sukkasillaan koskeen hyppäsi ja pojat sitten siinä ponnistelivat, toinen keulasta sauvomella minkä kerkesi, toinen perästä, seisoen yli vyötäisten koskessa.

»Otappas nyt valokuva sinä sieltä rannalta», huusivat hekin, seikkailusta huvitettuina. Pahaksi onneksi oli kone veneessä, niin että ottamatta se kuva jäi, vaikka kyllä olisi otto-vaivan maksanut.

Aikansa siinä puohailtuaan pääsivät miehet kuin pääsivätkin irti ja laskivat sitten onnellisesti kosken alle. Siellä

tarkastelimme venettä, olisiko sille mitään pahempaa vauriota tuosta kolttosesta tullut, mutta onneksi ei siinä kuitenkaan näkynyt muuta jälkeä kuin — pari kolme komeaa rosoa pohjassa; vuotamaan se ei sittenkään ruvennut, vaikka kyllä jo vähän pelkäsimme.

Peurakosken niskalle päästyämme tapasi meidät taasen sade, jota paossa meidän täytyi olla teltassa tunti parisen. Sitten lähdimme tarkastelemaan koskea. Jo ensi silmäyksellä huomasi, ettei laskemisesta siinä voinut tulla kysymystäkään. Näyttipä vähän arveluttavalta pääsisikö siitä alas ensinkään. Koski näet oli kovin paha louhikkoa, väylää siinä ei vähääkään, rannat äkkijyrkkiä kalliotöyräitä pahoine kielekkeineen, jotka muodostivat koskeen molemmin puolin vaarallisia kurimuksia. Vasenta rantaa oli ihan mahdoton päästä, paljon parempi ei oikeaakaan. Kaksi kallion kärkeä näet sillä puolenkin muodostivat pahat pyörteet. Huimasti vesi hyökkäsi noita vastustelevia paasipatoja vastaan, valtavana kuohuvirtana sitten sysäytyen niistä keskelle koskea, jonne venettään ei ollut uskaltaminen. Ei siinä muu keino auttanut, jos mieli kosken alle päästä, kuin kaksi miestä nuoralla pitelemään venettä rannan lähellä, kolmas sauvomen kanssa sitä hoitamaan, jottei se, hento kun oli, kallioita vasten rikki ruhjoutuisi. — Kun muilla ei tuntunut halua olevan lähteä veneeseen sauvonmieheksi, otin minä tuon hiukan vaarallisen tehtävän osakseni. Ja niin koettamaan!

Kaikki menikin hyvin pyörteille asti, mutta jo ensimmäisellä niistä kävi niinkuin olimme pelänneet: virta pääsi painamaan venettä ulospäin, aikoen sen siten pyöräyttää ympäri, kääntää keulan myötä virtaan; köydellä laskettaessa näet sidotaan köysi keulaan ja annetaan veneen mennä perä edellä kosken alle. Jos se tuon tempun olisi saanut tehdä, olisi vene miehineen ollut hukassa, siinä kun hirvuinen louhikko oli kohta alempana, keskellä kovinta koskea. Kaiken mokomin täytyi siis pidättää vene kääntymästä, sillä sitten ei sitä enään olisi voinut ohjata. Mutta kun virta painoi kovasti koskelle päin, pojat taas nuorasta ponnistivat kaiken voimansa väellä, saadakseen veneen taas lähemmäksi rantaa pyörteestä, jonne se oli joutumaisillaan, niin painoi väkevä aallokko veneen keulan alas ja kuohuna hulmahti vesi veneeseen, täyttäen sen jo

puolilleen. Luulin kaatumisen välttämättömäksi. Kyykistyin sentähden alas, ollakseni varuillani, etten veneen alle joutuisi. Huudahdus pääsi jo tovereilta rannalla ja omituisesti tuntui minunkin sydämmeni kokoon kutistuvan. Onneksi he kuitenkin eivät hellittäneet vetämästä. Se oli pelastuksemme. Samassa silmän räpäyksessä näet kuohu antoi hiukan jälkeen, toinen ristiaalto sysäsi venettä peräpuolelta kielekkeen taakse, keula kohosi ja — yhdellä tempauksella kiidähti vene alipuoliseen tyyneen kallion kainaloon. Siinä tyhjentelimme sitten veneen ja itsekin ihmettelimme, että ehein nahoin olimme tuosta paikasta päässeet. — Kovalle sanoivat toverit ottaneen; kaikin voimin oli siinä saanut vastaan ponnistaa, niin että vielä jälestäkin jäsenet vapisivat. Pelastuksemme se oli, että kaksi jäi nuorasta vetämään, eikä yksi niinkuin ensin olimme tuumineet. »Yhden käsistä se kyllä olisi ryöstäynyt», arveli näet tohtorikin, vaikka »härkä»-nimen oli saanut voimistaan.

Toinen samanlainen korvake oli vielä sivuutettavanamme ja se edellistä kiverämpi. Veden käynti ei siinä ollut kuitenkaan varsin niin väkevä kuin äskeisessä. Hiukan arvelutti siihen lähtiessä, vaan mikäs muu auttoi kuin meno työksi. Saman tempun siinä tekikin, hulmautti veneen taas vettä puolilleen, varovaisuudestamme huolimatta. Onnella kuitenkin ohi pääsimme, vaikka yhtä suuri vaara siinä oli tarjona kuin edellisessäkin. —

Saarikoskelle saavuimme myöhään illalla.

Ylhäältä katsoen näytti koski niin sievältä, että mielimme jo summissa laskea sen alle, vaan: »parempi katsoa kuin katurua» arvelimme toisekseen ja laskimme yläpuolella rantaan, käydäksemme ensin katsastamassa.

Huomasimmekin kohta että olimme viisaasti menetelleet, ollessamme varovaiset. Koski näet teki äkkiä mutkan oikealle niin ettei sitä niskalle laskiessa nähnyt kuin osan vaan. Alku siitä oli kyllä sievää aallokkoa, mutta alempana oli koski varsin rajua: myrskynä siinä vesi vaan kohisi louhuista uomaansa pitkin, pudoten yhdessä kohden parin metrin korkuisena putouksenakin. Hukka meidät olisi perinyt, jos olisimme laskeutuneet katsomatta. — Ei sitä koskea koskaan ole laskettukaan, kertoivat meille alempana talossa. Telotettu polku siinä olikin

kosken parrasta pitkin ja sitä myöten vedimme mekin ve-neemme.

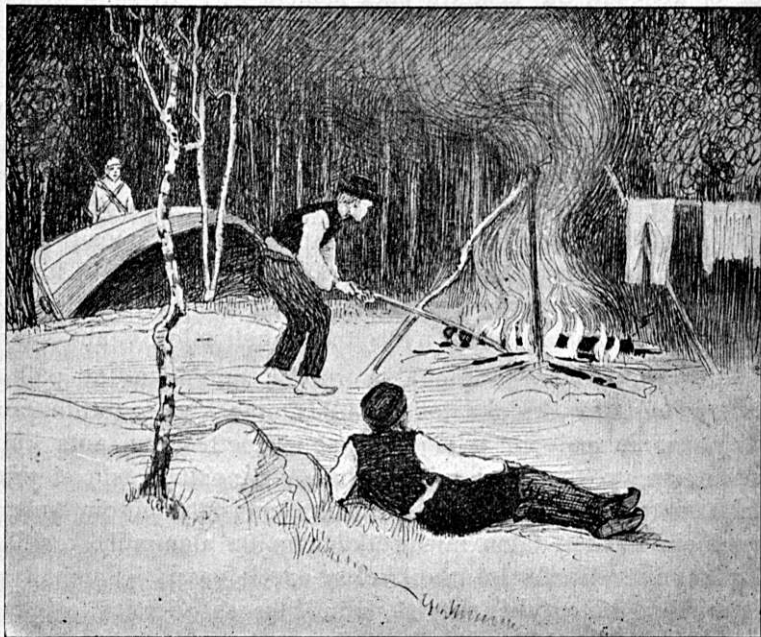
Kun ilta oli jo pitkälle kulunut, päätimme asettua kosken luo yöksi. Sopiva siinä olikin paikka. Ennen muinoin näytti näet olleen mylly kosken kupeessa ja sen takia oli siihen hiukan katosta kyhätty myllymiesten suojaksi. Maja oli kyllä jo kokoon luhistunut, vaan se hyöty siitä kuitenkin oli, että puuläjän pois purettuamme saimme kuivan sijan teltille.

Nyt päätimme kerran tehdä oikein tukkilaisten nuotion n. s. »rakotulen». Sitä varten lähdimme tohtori ja minä metsästä honkaa hakemaan sill'aikaa kun insinööri illallista valmisteli. Hongan kaadoimmekin, oikean emähongan. Parahtaen se poikki paukahti, kumeasti ryskien kumoon keikahti ja murti kaatuessaan melkoiset puut alleen. Hakkasimme siitä sitten puolitoista sylisen pölkyn. Kun sen katkaistuksi saimme, havaitsimme todeksi, mitä jo olimme epäilleet: se olikin niin tukeva, ettemme kahden miehen sitä kantaa jaksaneet. Ei siis muu auttanut kuin hakata uudet ohkasenmat pölkyt. Hiki kyllä otsasta virtasi ja pitkin selkäpiitäkin valui, rakot kämmeniin monen entisen lisäksi hierausi, ennenkuin tuo työ oli tehty, mutta — suomalainen ei heitä kesken kerran alkamaansa.

Miehissä pölkyt teltille kannettuamme, teimme niistä aimo nuotion. — Näin se käy rakotulen laittaminen: Katkaistaan kaksi puolentoista sylen pituista honkapölkkyä ja veistetään kumpikin hiukan yhdeltä kupeelta, parempi vielä jos lastuille hakataan. Kun se on tehty, nostetaan pölkyt päällekkäin, veistetyt puolet vastakkain, ja asetetaan pienet, tuoreesta puusta katkaistut kalikat päiden väliin. Ylimmäiseen pölkkyyn lyödään keskikohdalle vaaja, jonka ylempi, litteäksi veistetty pää sovitetaan maahan vinoon lyödyn vivun halkaistuun rakoon; tämä sitä varten, että pölkyt päällekkäin pysyvät tulen niitä kulutetuakin. Tukitaan sitten tervaisia honkalastuja pölkkyjen välille jääneeseen rakoon ja — pistetään tuli niihin, niin jo tarkenee kylmälläkin ilmalla. — Jos pölkyt ovat kuivat ja tervaiset, niin palaa nuotio hoitamatta koko yön ja on paljon lämpimämpi kuin tavallinen »ropsunuotio». Vaaraton se on myöskin, sillä rakotuli ei pala roihuamalla kuten tavallinen nuotio. Ja sitä-paitse kaivetaan tavallisesti vielä oja molemmin puolin puita, jottei tuli maata myöten leviämään pääsisi. Asetetaanpa vielä

sille puolelle nuotiota, jolla maataan, »ponninpuukin» — tavallisesti karsittu koivuranka — turvallisuuden varalta, ettei joku unissaan koipiaan nuotioon työntäisi.

Sopipa siinä sitten tulen ääressä lekotella, itseään kuivailla, kaloja paistella ja mukavasti laitetussa teltissä oikein metsäläisen illalliset syödä. Olimmekin oloomme niin tyytyväiset, että oikein sydämmen pohjasta pistimme lauluksi: »Här är

Yönvietto Saarikosken partaalla.

ljuft och godt att vara». Kaikuen salon metsä vastasi laulun säveleihin ja poro puiden välistä pistäysi katselemaan, kuka siellä noin riemusta remajaa. —

Yön nukuimme teltissä oivallisesti. Seuraavana päivänä laskettelimme sitten jälellä olevat kosket pahemmista seikkailuista. Harjakoski tosin mieli vielä vastukseksi paneutua, kun näet oli niin paha, ettemme uskaltaneet sitä melassa laskea. Kantaa meidän täytyi tavarat maata myöten kosken ohja

sitten vedellä vene miten kuten pitkin rantakiviä. Ja niin siitäkkin päästiin pahemmista vaurioista.

Puolenpenikulman pituisen Juumajärven soudettuamme pistäysimme Juuman taloon eväitä uudistelemaan ja samalla myös jällellä olevasta matkasta tiedustelemaan. Siellä taasen kummia saimme kuulla.

»Kyllä taisi nyt tulla loppu matkan jatkamisesta», päätelivät talossa. »Vastaa siellä näet tulee koski semmoinen, jota ei koskaan ole laskettu eikä lasketa . . . Ei siinä kenenkään vene kestä.»

Sama Jyrävä se oli, josta jo Käyläkoskella olimme kuulleet.

»Eikä sitä ole laskettu tätä Kitkajokeakaan tämän alemmaksi mies muistiin kuin yhen kerran . . . Kurttin ukkovainaja se laski muutaman toisen miehen kanssa tästä Paanajärvelle, kun täytyi nälkävuonna kuusikymmentä seitsemän lähteä Venäjän puolelta jauhon nountiin. Hän olikin silloin mies parhailaan ja oikein hurjapäinen . . . Jyrävä ja Kumankoski kuului sentään heidänkin täytyneen taivaltaa. Ja sitäpäitse, silloin oli ison veen aika, vaan mitäs nyt!» tuumiskeli talon vanha vaari.

Arveluttamaan jo meitäkin rupesi, miten tuosta pälkähästä pääsisimme, kuinka jokea kulkisimme, kun sanottiin rannatkin monin paikoin niin jyrkät olevan, ettei muu auta kuin laskeminen työksi, meni miten tahansa, rannalta käsin ei yrittämistäkään ohjaamaan. — Kummalta meistä muutoin tuntui, ettei liioin kukaan talon miehistäkään noilla alemmilla koskilla ollut käynyt. Vanha isäntä-ukkokin arveli vaan: »Kunhan se Mikkopoika koteutuisi niityltä, niin hän se vieraita opastaa osaisi, kun on koskilla ongella kulkenut kymmenet vuojet.»

Aikamme siinä odoteltuamme sattuikin Mikko tulemaan kotiin kuin kutsuttu. Hänelle selvitimme kohta asiamme ja pyysimme oppaaksi Jyrävän ohi, sillä eteenpäin meidän täytyi päästä mistä hinnasta hyvänsä.

Tyynesti hän kuulikin asiamme. Arveli kuitenkin: »Taitaa siinä kyllä kovalle ottaa ennenkuin kosken alapuolella ollaan, sillä polkua siellä ei ole pahaistakaan, vaan täytyy korven läpi, mäkiä ja soita vetää venettä virsta toista.» »Vaan — eihän sitä niin paha paikkaa tule, josta ei pääse, kun vaan on tahtoa ja voimia», lisäsi hän hyväntahtoiseen hymyyn suupielensä vetäen.

Saimme erään toisenkin nuoren miehen avuksemme ja niin sitä lähdettiin taasen koettamaan.

Kohta talon alapuolella oli kahden pienen järven välissä semmoinen koski, että ainoastaan jotkut hurjapäät sen kuuluivat laskeneen. Niskakoskeksi sitä sanottiin. Ja kyllä näyttääkin siltä kuin koski taittaisi siinä niskat vaaralta. Kovan kallion läpi on näet vesi syvään uurtanut tiensä ja putoaa kuohuen jokseenkin jyrkkänä koskena vaaran alla olevaan pieneen lampeen.

Kertoi Mikkokin kerran mukana olleensa sitä laskemassa, mutta soutumiehenä vaan. Laskemaan ei hän sanonut uskaltavansa nytkään ruveta, mutta mukaan kyllä tulevansa, jos joku meistä viilettäisi. Tottumattomia kun me kuitenkin vielä olimme koskenlaskuun, niin ei oikein rohjettu, vaikka mieli kyllä teki. Ei siinä siis muu auttanut, kuin laskea vene köydessä, rannalta »rompsimalla»; rompsimiseksi sanotaan sitä, kun rannalta käsin venettä ohjataan keulaan kiinnitetyllä pitkällä riu-vulla. Kaduttaa kuitenkin tahtoi, ettei ainakin tullut lasketuksi, sillä sievästi solahti vene kosken alle ja aika kyydin siinä olisi saanut laskiessa. —

Lammen takaa alkoi kova taivallusmatka. — Olisi kyllä vielä seuraavan Mylykosken alle saattanut veneen köydessä laskea, vaan siellä sanoi Mikko olevan niin jyrkät rannat, että töin tuskin törmän päälle venettä saisi. Sen vuoksi päätimme vetää veneen Mylykoskenkin sekä sen ja Jyrävän välillä olevan Aallokon ohitse.

Koetimme ensin kiskoa viisissä miehin venettä lastineen, vaan kovin se kävi työlääksi: vene tarttui maahan kuin takiainen, pehmeään suohon olletikkin. Katsoimme viisaimmaksi tavaltaa ensin tavarat ja sitten vetää veneen tyhjänä. Sälytettiin siis selkään niin paljon kuin kukin vaan kantaa jaksoi ja niin menikin enin osa lastista kerralla.

Työtä ja tuskaa oli jo tuon tarakan perille kantamisessa läpi tiettömän korven, mäkiä, soita ja notkoja ylös alas kiive-tessä ja kierrellessä myrskyn kaatamia puunrunkoja sekä muita murrokoita. Levähtämättä kuormat kuitenkin Jyrävän alle kannettiin. — Puhaltaessamme menimme sitten koskea katsomaan.

Kumeana kuului jymy kuin kaukaisen ukkosen tuolta alhaalta kallion onkalosta. Heti huomasi, ettei tuo ollut taval-

lisen kosken kohinaa. Maaemäkin tuntui tärähtelevän jalkojen alla, vaikka vankan siinä perustuksen olisi pitänyt olla, kun näet oli kovaa kalliovuorta. Vaivalla laskeuttuamme jyrkän törmän alle läpi tiheän metsikön, avautui eteemme putous, jota ei äsken unhota.

Jyrävän ylempi putous.

Uhkean kaunis on putouksen ulkomuoto: tavattoman korkeat ja jyrkät kallioseinät sen kahden puolen, kallioiden päällä rehevä havumetsä. Putouksen ylipuolella ovat äyräät taaempaan toisistaan, jättäen siten vedelle välkeämmän kulkutien.

Niskalla ne kuitenkin jo lähenevät toisiaan ja ensimmäisessä putouksessa käy veden väylä melko kapeaksi. Sen alla töyräät taas hiukan loittonevat, supistaakseen aukon muutamia metriä alempana vielä suppeammaksi, niin että ainoastaan neljän viiden metrin levyinen solukka jääpi vuoriseinien väliin. Sen kautta nyt koko tuon valtavan veden paljouden täytyy puser-tautua jyrkkänä putouksena. Siinä ikäänkuin vuoren selkäsuoni on poikki katkaistu, sillä kohta tuon kuohun alla törmät taasen taantuvat samalla loivetenkin. Kappaleen alempana kallion kalju kylki jo peittyi maan kamaran alle ja törmä kasvaa tiuhaa metsää miltei veden rajaan saakka.

Ja itse putous?! Niin — voisinko kuvata sen osaksikaan sellaiseksi kuin se oli!

Putous on kaikkiaan kolmessa osassa: pienempi köngäs, lyhkänen suvanto ja pääköngäs. Seison alemman könkään kohdalla kallion komerossa, jonne vaivalla olimme kavunneet. Näen miten koski valtavana aallokkona vengotellen puhaltaa tuolta ylempää kuin metsän sisästä saaliinsa kimppuun hyökkäävä jättiläiskäärme; joki näet mutkistuu ylempänä ja metsäinen ranta rajoittaa näköalan. Huimaa vauhtia, vaahtoisena kuohuna kursuten tuo vellovan veden paljous syöksähtää alas ensimmäisen putouksen. Siinä vesi ikäänkuin sukeltautuu pohjaan, sieltä valtavana pyörteinä muutamia metriä alempana ylös muljahtaakseen. Kallioiden aukeamassa on tuossa kuin pieni suvanto, metri kuutisen pitkä. Vesi ei kuitenkaan ole siinä hetkeäkään tyynenä, vaan putouksessa saamastaan vauhdista alituisessa kiertokulussa pohjasta pintaan. Tiesipä saattajamme kertoa, ettei niin kovaa talvea ole, jolloin usvaa uhkuva avanto tuon »suvannon» keskellä umpeen jäätyisi, vaikkakin kuohut kyllä umpeen ryytää.

Tuuttina supistuu tuo lyhyt suvanto sitten niin jyrkästi, että pääputouksen kohdalta hyvä hyppääjä yhdellä potkauksella tuon kapean kuilun yli lennättäisi, jos nimittäin kellään olisi rohkeutta tehdä tuota hurjaa hyppäystä; niljakat kallion kolot vuoren vastaisessa kupeessa eivät näet kovinkaan varmaa jalan sijaa hyppääjälle tarjoaisi. Tuimasti sysäypi vesi tuohon tuuttiin. Raivona ryöppynä paiskautuu se sitten, hurjan hypyn tehtyään, putouksen alla kierosti vasten vasenta kallioseinää, johon se aikojen kuluessa on kovertanut syvän luolan. Valkoi-

sena vaahtona kuhisee vesi pitkät matkat vielä putouksen alla-kin, aina väliin pauskautuen pohjasta ylös pulleana pyörteenä. Alempana joki kuitenkin taas tyyntyy, sukevana suvantona matkaansa jatkaakseen. Veden pinnalla kulisevat kuplat vaan enään osottavat sitä valtavan väen vääntelemistä, kieputtamista ja puistamista, jonka kynsistä vetonen ihan äsken vasta vapaaksi pääsi. — Putouksen alla kallioluolassa möyryävä vesi se etenkin vaikuttaa tuon maaperän tutinan ja kumean jymिनän, jotka korkealla törmällä olijalle jo ilmaisevat tuolla alhaalla otteloon ryhtyneiden voimain väkevyyden.

Kun vesi Jyrävässä putoaa noin 25 metrin matkalla kokonaista 10 metriä kahtena kōnkäänä, niin voi kyllä arvata, minkä vauhdin se siinä saapi, millä voimalla se syöksyy pohjan ja seinämien kallioita vastaan.

Kauneudessa ja valtavuudessa arveli insinöörimme Jyrävän voittavan Imatrankin, vaikkei kyllä veden paljoudessa; me toiset emme olleet Imatralla käyneet emmekä siis voineet vertausta tehdä. Melkoinen on kuitenkin se vesimääräkin, joka Jyrävästä alas syöksyy. Ja tulvan aikana siinä vasta jyrinä kuuluu käyvän, vettä kun on silloin monin verroin enemmän kuin meidän käydessämme. »Silloin suuri honkakin murtuu siinä kuin korsi ja pieninä pirstoina se pitkään aikain perästä kohoo ylös putouksen alla», kertoi Mikko-oppaamme, joka näytti hankin olevan koskeen kovin ihastunut. »Ei siitä harri eikä lohikaan ylös mitenkään pääse. Turhaan koettavat ne hypätä korkealle ilmaan kuohun alta, päästäkseen siten putouksen päälle: väkevä veden paino paistaa aina vaan takasin, jotta kuolleinakin niitä kosken alta väliin löytää», tiesi hän vielä kertoa, sanoen usein keväillä tuota menoa katselleensa.

Toinenkin saattajistamme tuosta utasi, jotta: »Tökkohan se Imatrakaan tuon kummempi lienee? Tahtoivat minuakin Lappeessa oltaessa sinne muijen mukana lähtemään, vaan arvelin tuohon, jotta on niitä nähty koskia Pohjanmaallakin.» »Parempi oli mielestäni markka taskussa kuin yhen kosken näkemisen takia uhrattuna», lisäsi hän tuohon vielä pohjalaisen pöyhkeällä itsetietoisuudella. — Hän oli ollut Oulussa »sotakoulussa» ja muiden mukana leirillä Lappeenrannassa.

Aikamme putousta ihailtuamme ja katseltuamme sitä puolelta jos toiseltakin, lähdimme takasin veneellemme.

»Ka ei tuo häjy ole syltääkään eistynyt, vaikka niin kauan viivyimme, siinä vaan jöröttää samassa paikassaan», arveli Mikko leikillisesti, kun veneelle pääsimme.

Eikä tuntunut vene itsekseen vieläkään kulkevan, vaikka koko joukon keveämmäksi se tuli, kun lasti oli poissa. Kova olikin työ ennenkuin olimme senkin saaneet Jyrävän alle haalatuksi, kovempi kuin koskaan ennen. Korven läpi ei ollut polkua pahastakaan. Ei muuta kuin vedä vaan, tulipa eteen suota tai mäkeä, kiviä tai kantoja. Pujottaudu parhaasi mukaan, mistä milloinkin luulet murrokkojen läpi pääseväsi. Ja tuommoista taivalta oli toista kilometriä. Kyllä väsyikin selkä, uupuivat jalat ja turraksi kävivät käsivarret, mutta perille se tuli vene kuin tulikin. — Taival se oli sekin, joka kyllä muistossa pysyy.

Vähäinen ei ollut hankaluus venettä vielä törmältä jokeen puuhatessa. Metsä oli näet niin tiheää, että kirveen kanssa täytyi tietä raivata. Ja siinä vielä puita ristiin rastiin kaatuneina, oikeita ikähonkiakin, jotka eivät vanhuuttaan enään olleet jaksaneet myrskyjen tuimia puuskia kestää. Törmän rinnekin oli sitäpaitse niin jyrkkää, että katsella siinä sai, miten sen alle vene saada. Neuvottelemalla kaikesta kuitenkin selvittiin ja niinpä lopussakin »maan-merenkulkija laivamme» taas keinuili varsinaisessa elementissään.

Kappaleen aikaa pakinoimme vielä rannalla miesten kanssa. He juttelivat meille kaikenlaisia seikkailujaan Ruijaretkiltä. Ruijaan näet melkein jokainen pohjanpuolen mies on tehnyt ainakin jonkun retken, koettaakseen kalastusonneaan tuolla Jäämeren myrskyisillä rannikoilla. Vaan — jo täytyi taasen pian erotaksemme muista ihmisistä, sillä hyvästit sanottuaan ja onnea matkalle toivotettuaan lähtivät saattajamme kotiaan palailemaan.

Nyt olimme siis jälleen oman onnemme nojassa, keskellä jylhää vuorimaata, tie tietymätön edessä, kosket kovat kuljettavina eikä muuta kuin tuo pieni vene ainoana turvanamme. Tuo yksinäisyys sekä tieto edessä olevasta vaarallisesta matkasta, vieläpä koko ympärillä olevan luonnon jylhyys tahtoi väkisinkin tunkea omituisen turvattomuuden tunteen poviimme, hiukan masentaa jo miesten mieliä. Vaan »heitä huolesi hevolle,

anna surra suuripäijän», arvelimme ja koetimme pakinoiden ja leikkiä laskien karkottaa tuon häijyn painajaisen. Nuot keinot eivät tietysti jääneetkään vaikutustaan vaille. —

Juumajärvelle saakka eivät Kitkajoen seudut olleet mitään eri kauniita, vaikka sieviä kyllä paikatellen. Samoin eivät kosketkaan. Mutta Jyrävältä alaspäin — niitä seutuja ei unhotta, kun ne kerran on nähnyt.

Jyrävän luona kohosivat jo joen äyräät tavattoman korkeiksi ja jyrkiksi, mutta vielä korkeammiksi ne näyttivät alempana käyvän, mikäli jokea pitkin sopi näkemään, se kun alituisesti teki mitä omituisimpia mutkia ja siten esti kovin pitkälle näkemästä. Kyllä sen arvaa, että komean kuperkeikan siinä poro-riepu saapi, nurin niskoin suistuessaan tuolta törmän jyrkän teeltä alas kosken kohvaiselle jäätikölle. Miehet näet kertoivat, että poro kovina hankitalvina, kun sen täytyy kaikkialta koettaa kuopia saadakseen niukan jäkälän kovan lumikuoren alta syötäväkseen, uskaltautuu nälissään väliin liian lähelle jyrkän teen reunaa. Intouneena kun on ruokansa etsintään, ei eläin raukka arvaakaan olla kyllin varovainen ja — tuossa tuokiossa se petteävän hangen lohetessa tuiskahtaa sorkkineen sarvineen pyrynä põlisevän lumen mukana alas kallion äyräältä syvyyteen. Mäsäys vaan, kun se putoaa huimaa vauhtia kivikolle tai alla olevalle jäätikölle, ja — karvanjuuri ei sen siitä enään värähdä. Pitkälti ei siinä kuolonvirsä veisata. Kettu ja korvit pitävät kyllä sitten huolen hautajaisista. Parhaassa tapauksessa sattuu tuohon joku sydänmaalla hiihdellen metsästelevä torpan mieskin saaliin jaolle, tekee lopun toisten toraisista syömingeistä korjaten loput omaan konttiin, jos nimittäin on enään mitään korjattavissa noiden ahnasten raastajain jäliltä. Kuuluipa niinkin väliin sattuvan, että poro löydettyä on vielä ihan lämpöinen, siis juuri äsken pudonnut. —

Näki jo ensi silmäyksellä ettei ollut leikintekoa lähteä koskille pienen veneen varassa. Etenkin muutaman kosken korvakkeen oli oppaamme arvellut hankalaksi, siinä kun näet koski kuului tekevän kiukan mutkan ja rannat molemmin puolin olevan niin korkeat ja jyrkät, ettei veneen nuoralla laskeaminen saattanut käydä päinsä. Olipa hän jo esittänyt, että taivaltaisimme samalla kertaa senkin ohi. Vetämiseen kyllästyneinä olimme kuitenkin päättäneet ennen viedä veneen las-

kemalla, vaikka paikka kuinkakin paha olisi, kuin ruveta kuoliaaksi itseämme tuolla korvessa räökkäämään. Kolkolta näytti kuitenkin nyt tuonne eteenpäin katsellessa. Mutta nuo huolet heitimme huomiseksi. Ja väsyneitä kun olimme, teimme kiireimmittäin törmälle rakotulen, jonka ääressä nukuimme yön makeasti teltissämme. —

Seuraava päivä oli taasen sunnuntai, heinäkuun 22 päivä. Lepopäivänä emme kuitenkaan joutaneet viettämään sitäkään, vaan oli se päinvastoin päivistä kovimpia meille koko matkalla.

Suvantoa Jyrävän alla ei ollut kuin pikkuisen matkaa. Kohta saimmekin siis lähteä laskettelemaan alas koskea. Ei tuossa käynyt kuitenkaan muutoin laskeminen kuin sauvomissa, s. o. sauvomilla veneen vauhtia pidätellen. Kuitenkin kun virta oli vuolas, ei kulkua ollut niinkään hyvä saada tasaiseksi: koski ryösti väkisinkin mukaansa, kiidättäen venettä kuin lastua, kolistellen sitä kiviin ja kallioihin. Pitkin matkaa olikin koski tavattoman kivikkoa ja vielä lisäksi oikein pahanlaatuista. Kivet näet eivät olleet tavallisia mukulakiviä, jotka eivät niinkään vaarallisia ole, vaan pohjasta esiin pistäviä teräviä, särkikkäitä liuskakiviä, jotka pahanpäiväisesti repivät veneen pohjaa. Korkeat rantakalliotkin olivat enimmäkseen tuommoista liuska- ja rapakiven tapaista vuorta, jota vesi helposti voi murennella ja kuluttaa. Niinpä näkikin siellä täällä pitkin rantoja mitä omituisimpia onkaloita ja luolia, joita vesi oli vuoreen koverrellut, »linnoja», kuten Mikko oli niitä nimittänyt.

Koko tuolla toista penikulmaa pitkällä matkalla, Jyrävän alta Oulankajokeen, oli luonto mitä omituisinta koskaan voi nähdä. Siellä Suomen luonnotar oikein tarjosi nähtäväksemme, mitä jylhintä, vaan samalla myös mitä kauneinta sillä on. En yritäkään tarkoin piirtein kuvaamaan niitä aina jotain uutta, jotain erilaista esiin lohtivia maisemia, joita joka mutkan takaa eteemme avautui, sillä niiden kelpollisesti kuvaamiseen ei kyväni kykene. Täytyy itse nähdä ne, voidakseen edes mielessään kuvailla jotain niin totista, vakavaa, melkeinpä peloittavan jylhää luonnossa, johon kuitenkin niin äärettömän paljon ja niin monipuolista kauneutta on kätkeyneenä, siihen niin viehättävän lumoavan leimansa painaen, ettei tuota kaikkea voi kyllin ihaella. Tuossa tavattoman korkeat ja jyrkät ranta-äyräät,

milloin vesirajaan saakka sankkaa havumetsää kasvaen, milloin kohoten koleina kallioseininä huimaavan korkeiksi, ollen mitä omituisimpiin muotoihin, huippuihin, kielekkeisiin, kärkiin lohenneina, välillä rotkoja ja laaksoja mitä kummallisimpia. Toisin paikoin ne taas yhtenä suorana kallioseininä pitkät matkat ulottuvat, nyt jyrkänteen reunalla kasvaessa mitä rehevintä koivumetsää. Siinä kohiseva koski äyräiden välissä syvällä uomassansa kiemurtelee, tehden mutkan mutkan perästä, milloin sinne, milloin tänne, melkein kuin ilman mitään järjestystä tai varmaa suuntaa. Ja pieniä omituisia saarekkeitä on siellä täällä keskellä kosken kuohuja. Sanalla sanoen: aina vain jotain uutta, vaihtelevaa, ei hetkeäkään yksitoikkoisen samanlaista! — Tuota kaikkea ei voi kyllin sanoilla kuvailla. Ja sitten joka puolella nuot mitä omituisimmat, lumoavimmat näköalat, niitä rajoittavine, veneen kiitäessä joka hetki muuttuvine piirteineen, katsoitpa ylös eli alas koskea tai mille sivulle tahansa! On kuin koko luonto olisi ruvennut elämään ympärilämme. Jokaisen mutkan, jokaisen uuden, eteen aukeavan näköalan olisi tahtonut iäksi mieleensä painaa. Mutta koski rientää eteenpäin hetkeäkään pysähtymättä ja vene kiittää sen mukana. Ja niin kaikki on kerrallaan vaan silmänräpäyksen katseltavanasi, kuva toisensa jälkeen vilahtaa ohitsesi, jättääkseen tilaa aina uusille ja erilaisille. Mutta ei! En tahdo niitä kuvauksellani turmella. Nähdä ne pitää, nähdä, ihailta, hurmaantua . . . Todellakin, totta puhut runoilija sanoessasi:

»Jos nähdä tahdot ihmemaan,
Niin käyös Pohjolaan!»

Jospa tuosta kaikesta saisi nauttia vapaasti, minkään muun häiritsemättä! Sitten vasta siitä silmä oikein osansa saisi. Nyt meidän täytyi kuitenkin olla alituisessa jännityksessä, väliin kosken kuohuista kivikkoa alas kiittää, väliin köyden ja sauvonten kanssa venettä rantaa myöten pahimpien paikkojen ohitse ohjailla, missä se vaan päinsä kävi, lyhyesti, tehdä työtä henkensä uhalla. Niinpä jäi tietystikkään meiltä moni hieno piirre, moni kaunis kohta huomaamatta. Ja sittenkin, vaikka matkamme oli niin vaikea ja vaarallinen kuin sen vaan kukin mielessään kuvailla osaa, sittenkin unhotimme me kaikki

vaikeudet, kaikki vaivat ja vastukset, niin hurmaantuneita olimme tuohon harvinaisen omituiseen seutuun. —

Kaikkia tuon matkan seikkailuja kävisi pitkäksi kertoa. Muutaman kuitenkin juttelen hovin vuoksi. — Saavumme tuon opas-Mikkomme varoittaman korvakkeen luo; arvasimme muodostaan sen siksi jo ylempää sen nähdessämme, kun näet Mikko oli paikan meille kuvannut parhaansa mukaan. Todelakin hankala paikka tuossa! Ei uskalla siitä summissa alas laskea, tuima kun on koski siinä ja kovin oudonmuotoinen hiukan vaan nähtäväksi aukeneva taka-alakin. Koetamme siis päästä maihin korvaketta ylempänä olevaan kallion kainaloon. Kova koski tahtoo kuitenkin väen väkisinkin ryöstää mukaansa, kun ei ajoissa tullut varojaan pidetyksi ja kivikko esti sitten niin äkkiä kosken poikki pääsemästä; olimme näet laskeneet pitkin vastaista rantaa nähdäksemme etcenpäin mutkaan niin pitkälle kuin mahdollista. Ei siinä virtaa vastustellessa aivot eikä sauvomet tepsi, poikki vaan murtuivat, kivien väliin kiinni tarttuen. Lähellä olimme kyllä jo rantaa, mutta kaukana ei ollut kosken korvakaan, jonne väkisinkin tahtoi niellä ja jossa maihin pyrkiminen olisi enään ollut turhaa, kun vuori jyrkkänä kallioseinänä kohosi vesirajasta. Ei auta muu kuin: yli laidan koskeen. Tuo temppu onkin äkkiä tehty, siksi lähellä rantaa kun jo kuitenkin olimme, ettei tuossa pahaa vaaraa ollut pelättävänä; muuta pelastuskeinoa ei ollut, jos ei mielinnyt antaa virran viedä mukanaan. Ja niin pääsemme kuin pääsemmekin rantaan, vaikka vaivalla.

Paljon ei tuosta kuitenkaan apua lähtenyt. Rannalta käsin köydellä näet ei saattanut korvakkeen ohi venettä laskea, törmänä kun oli 75—100 metriä korkea, äkkijyrkkä kallioseinä. Rinteen päällekkään ei juuri mielellään lähtenyt kiipeilemään, nähdäkseen mitä mutkan takana eteen tulisi. Ja mitäpä tuo muutoin olisi hyödyttäneykään: sivuhan siitä oli kaikissa tapauksissa päästävä miten hyvänsä. Mikä siis neuvoksi?!

Sidomme kaikki köytemme yhteen ja saamme siten sitä noin 60 metriä. Kiinnitämme sen sitten lujasti veneen keulaan ja sovimme, että insinööri ja minä menisimme veneeseen, hoidellaksemme sitä sauvomilla minkä voisimme, tohtori taas jäisi rannalle ja laskisi köydellä venettä pitkin kallioseinän sivua niin pitkälle kuin köyttä piisaisi. Jos se kesken loppuisi, an-

taisi hän merkin ja silloin oli minun määrä puukolla katkasta köysi keulasta ja — antaa sitten veneen mennä oman onnensa nojassa siksi, kunnes saisimme alempana sen vauhdin pysäytyksi ja rannalle pääsisimme, jos nimittäin emme ennen haaksirikkoa tekisi. Toivoimme kuitenkin, ettei niin hullusti kävisi. — Tohtorin taas piti köyden ylös lapettuaan kiivetä vuoren päälle katselemaan, mistä meidät löytäisi.

Hiukan hurjalta tuo tuuma kyllä tuntui, mutta eipä muutaakaan ollut valin varaksi. Ja jos olisi ollutkin, niin, kun jo niinkin paljon olimme koskilla kolonneet minkään vahingon meitä vielä kohtaamatta, aloimmepa kentiesi liiaksi luottaa onneemme, rohkeuteemme ja — taitoommekin.

Tuumasta toimeen! Tehdään niinkuin oli sovittu. Mutta kuten jo arvelimme, nuora ei yllä hetikään korvakkeen mutkaan asti. Näen että se loppuu: viittaus vaan, silloin se on jo poikki ja vene kiittää huimaa vauhtia alas kosken kuohuissa.

Hiukan omituiselta tuntui sydänelässä muutaman sekunnin, siksi kunnes pääsimme niin kauvas, että voimme nähdä mitä edestä tuli. Sitten kuitenkin rauhoituimme taas, kun näimme, että koski sievänä kuohuna jatkui kappaleen matkaa, sitten muuttuen hiukan tasaisemmaksi virraksi.

»Halloo!» huutaa luikkasimme huimasti, jotta tohtorikin kuulisi, ettei meillä mitään hätää ollut. Tuota hän ei kuitenkaan ollut kuullut ja sykkivin sydämmin sanoi kiireimmän kautta kavunneensa rinnettä ylös vaaran päälle päästäkseen ja nähdäkseen, vieläkö vene eheänä allamme olisi, vai joko murskaksi murenneena ja miehet veden vellovan varassa.

»Hepotuksen huokaus pääsi, kun näin teidät rannalla veneen kanssa odottamassa», kertoi tohtori luoksemme päästyään. Sanoi hänkin koettaneensa meille tuolta ylhäältä huutaa iloansa ilmaistakseen, mutta kosken kohina ja rinteen korkeus hävittivät hänen mahtavan äänensä kuulumattomiin. — Työtä oli tohtorilla vielä alas laskeutuessaankin. Törmä näet, ollen hiukan loivempi siltä puolen, oli ihan puuton, pieniä mukulakiviä vaan kantanaan ja nepä alati tahtoivat jalkojen alta livistää niin että koskeen kivien kanssa vierimisen vaara siinä oli alati tarjolla. Onnellisesti olimme kuitenkin kohta taasen kaikki kolme matkaa jatkamassa. —

Alempana alkoivat joen törmät paikatellen loiveta ja ran-

natkin käydä alavammiksi. Samalla koskikin leveni ja mataleni, niin että venettä täytyi pahojen kivikkojen takia kuletella enimmäkseen koskessa kahlaillemalla, aina väliin nuorassa tai sauvomissa laskien, miten milloinkin sopivimmaksi näkyi.

Vielä kerran kohosivat rannat uhkean korkeiksi, ikäänkuin arvokkaasti päättääkseen tuon sarjan mitä kauniimpia, mahtavimpia maisemakuvia. Joki solahti tuossa sievänä virtana, jyrkän mutkan tehden, viimeisten kallioseinien välitse pieneen, tyyneen lammikkoon. Mutka petti niin, ettei lampeen tultuansa hevillä huomannut, minkä kautta oli sinne päässyt. Siinäpä taas todella viehättävä Suomen »Alppijärvi». Mahtavina kohoilevat vaarat oikealla ja vasemmalla, niistä oikean puolimainen yarsinkin uhkean komea: rinteillä kasvaa vihreänä kaapuna vankka tukkimetsä, jossa kirves ei ole vielä tuhojaan tehnyt, mutta lakensa kohottaa vaara jylhänä louhikkona yli seudun. Kummankin vaaran alla on syvät alangot, joissa kuusi petäjän kanssa kilpailee alasta, ylpeänä kohotellen tuuhea-oksaisen vartensa ja sulavasti suippenevan latvansa korkealle yli korkeimmankin petäjän; se ikäänkuin ylenkatseella tahtoo tuolta yläilmoista katsella alastonta kumppaniaan tuossa taarottavine tasalatvoineen. Laakson laidassa vasemmalla pilkottaa pieni niittykin vielä pienempine latoineen. Taustana on tuo kallioseinä, jonka läpi virta kuin varkain pistäytyy lampeen ja etualana viestävä, lehtoinen rinne, jota järvestä lähtevä joki virkkuna virtana edelleen vilistäen kaarevasti halkoo. — Semmoinen on lampi ympäristöineen. Ja kaunis on se todellakin katseltavaksi, lumoava silmän nähtäväksi; kyllikseen sitä ei voi ihailia.

Kaunista, harvinaisen kaunista oli tuo viiden neljänneksen taival Jyrävältä lampeen asti ollut. Harvoin jos koskaan voi toivoa muualla näkevänsä tuommoisia seutuja. Yhtä hyvin tuntui kuitenkin helpottavalta, kun matka oli nyt kuljettuna, sillä tavattoman työläs ja vaivaloinen se oli ollut: tuo alituinen jännitys alkoi käydä jo väsyttäväksi. Hauskaltapa siis tuntui, kun lammesta lähtien saimme lasketella vihaista myötävirtaa melkein Kitkajoen suulle asti. —

Ei ole kosket haittana Oulankajoella. Tyyneenä ja leveänä, mutta samalla väliin liiankin matalana se virtailee pitkin ta-sankomaata. Keltaiset hiekkarannat välistä pistäytyvät pitkinä

särkkinä melkein poikki joen, siten usein ollen esteenä kulki-
jalle. Ei liioin jälkeäkään näy enään Kitkan jylhänkomeasta
luonnosta; joku vaara vaan siellä täällä etäämpänä vielä osot-
taa, ettei millekkään laajalle alankomaalle silti ole tultu.

Toista penikulmaa Oulankaa soudeltuamme, saavuimme
vihdoinkin puoliyön aikaan Paanajärvelle.

Vaikka tosin kohta Paanajärveen laskiessa huomaa noista
jo etäällekin uhkeille näyttävistä, järveä rajoittavista vaaroista,
että jotain erikoisempaa nyt taasen on edessä, ei kuitenkaan
ensi vaikutus, minkä Paanajärvi meihin teki, ollut niin suotuisa
kuin olimme odottaneet. Lienee tuohon vaikuttanut sekin
seikka, että juuri äsken olimme jättäneet taaksemme maisemat
semmoiset, kuin Kitkajokivarret olivat meille tarjonneet. Syynä
oli osaksi kuitenkin sekin, ettei järven yläpää juuri mitään
erinomaista olekkaan, onpahan vaan kuin monen muunkin ta-
vallisen järven; rannat näet eivät siinä päässä järveä ole eri-
koisen kauniit ja Oulankajoki on vielä lisäksi lykännyt siihen
suuret hietamatalikot, jotka eivät juuri kaunistukseksi ole. Tai-
sipa sitä paitse aistimemme olla kovin väsyneet päivän pon-
nistuksista ja kaikesta siitä, mikä niitä niin monella tavalla
oli kiihottanut.

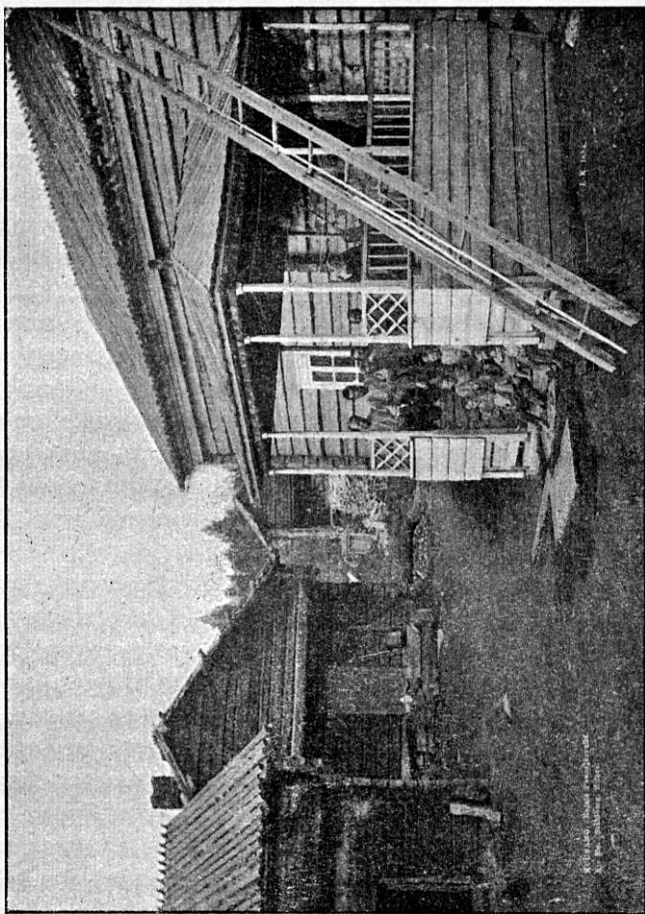
Soutaa kitkuttelimme vielä viimeisillä voimilla puolisen
penikulmaa järveä Rajalan taloon päästäksemme, se kun kuu-
lui tavallinen käyntitalo olevan.

Pitkiin puheisiin ei taloon päästyä tehnyt mieli ruveta
uteliaan isännän kanssa. Kun syöneiksi vaan olimme saa-
neet, niin sitten kiireen kautta levolle. Ja tosi hyvältä tuo
tuntuikin taasen monen yön perästä saada nukkua ihmisten
tavalla. —

Näin olimme puolessakolmatta viikossa suorittaneet tuon
viitisenkymmentä penikulmaa pitkän vaivaloisen matkan Ke-
mijoen suulta Paanajärvelle.

VI. Paanajärvellä.

Omituisia nimiä antaa kansa useinkin seuduilla liikkuville tiedemiehille heidän eri tutkimuksiensa mukaan. Niin kuulee

Rajala Paanajärvellä.

puhuttavan »kiviherroista», »runoherroista», »ruohoherroista», »räkkäherroista» y. m.; etenkin huvitti meitä tuo viimemainittu nimitys, jolla tarkoitetaan hyönteisten kerääjiä, hyönteisiä kun näet kutsutaan Kuusamon puolella »räkänöiksi» ja »räkiksi».

Useissa paikoin tiedusteltiin meiltäkin, tokko me tuommoisia herroja olimme ja nauraen kerrottiin heidän lapsellisesta ruohojen, perhosten y. m. kokoilemisesta ja pyydystelemisestä. Vaikea oli meidän saada kansa uskomaan, että omaksi huviksemme vaan tuommoiselle vaikealle retkelle olimme lähteneet. Epäluuloisena jäikin moni siihen uskoon, että olimme joko metsiä katselemassa niitä ostaaksemme, tai ainakin — kullan etsinnässä, s. o. kultahiekan eli kultasuonien, ei »kainaloisten kanojen».

Rajalassa kerrottiin meille että talossa pari »kiviherraa» oli ollut, jotka olivat meidän tulostamme tietäneet kertoa; samana päivänä iltapuoleen olivat lähteneet toiseen päähän järveä. Heidän nimiä ei kyllä kukaan muistanut, suomalaisen kun on aina vaikea saada muistissaan pysymään noita hänen mielestään kummallisia ruotsalaisia nimiä. Kuitenkin arvasimme kohta, ketä nuo »kiviherrat» olivat. Tiesimme näet erään geologin ja hänen apulaisensa — erään toverimme — lähteneen Kuusamon vuorilajeja tutkimaan.

Seuraavana päivänä puolen päivän rinnassa lähdimme mekin soutelemaan toiseen päähän järveä, tavataksemme jos mahdollista noita tuttujamme. Muutoinkin oli aikomuksemme käydä järveä katselemassa ja samalla tehdä pienempi retki Paana-järveltä Venäjän Karjalan puolelle.

Kauniina esiintyi nyt kesäpäivän kirkkaana helottaessa tuo kapea järvi, joka samanlevyisenä, keski kohdallaan pienen taitteen tehden ulottuu kolmatta penikulmaa suoraan lännestä itään. Uhkeina kohoavat sen metsäiset rantavaarat 100--150, jopa lähemmäs kaksisataakin metriä yli järven pinnan. Tuo ympäristön tavaton korkeus tekeekin sen, että järven leveys näyttää aivan vähäiseltä, vaikka kyllä se kilometriä leveä on melkein koko pituudeltaan. Omituisen vaikutuksen tekevät muutoinkin järveä ympäröivät vaarat. Tuolla kaukana pohjoisessa, juuri Paanajärven laaksossa näet vuoden keskilämpö tulee maassamme korkeimmaksi. Kun nimittäin harjanteet joka puolelta suojaavat laakson kylmiltä tuuilta, on siellä kesällä niin kuuma, että pihka päiväpaisteella »kiehuu» huoneitten seinillä; kaikki päivänpuoleiset seinät ovatkin sen takia aivan keltaisen pihkan peitossa. Halla ei Paanajärvellä teekkään sentakia tuhojaan juuri koskaan. — Talot, joita on rakennettu

jokaiseen pienempäänkin notkoon kalliovaarojen kupeille niin ettei rakentamatonta talonpaikkaa näkynyt, ovat yleensä hyvissä varoissa, vaikeivät kovin uhkeilta ulospäin kaikki näytäkään. Paanajärvi onkin Kuusamon rikkaimpia kyliä, kerrottiin meille.

Omituista järvelle on vielä sekin, vaikka kyllä luonnollista, että sillä puhaltaa aina länsi- tai itätuuli, milloin ei tyyni ole. Korkeat, pitkin järven rantoja olevat selänteet ne näet muuttavat niin tuulen suunnan; jostain harjanteiden välistä vain tuntee sivultapäin joskus tuulen puuskan tulevan. — Lämpimät ovat kesällä nuo Paanajärven »passaadituulet», vaan talvella ne oikein purevan kylmiksi viimoiksi kuuluivat muuttuvan.

Melkein omassa rauhassaan ovat nuokin pari-, kolmekymmentä perhekuntaa, jotka ovat Paanajärvenkylän asujamistona, saaneet elää tuolla »paratiisissaan» aina näihin saakka, sillä vasta viime kevännä oli maantie kirkolta Paanajärvelle asti saatu jonkunlaiseen kuntoon. Venäjältä eli »Vienan puolelta», kuten tavallisesti sanottiin, heidän sitä ennen täytyi kulettaa kaikki tarpeensa. Karjalaiset kauppiat heille tuossa tietysti apuna olivat, mutta ottivatkin sitten hyvät voitot vaivoistaan. —

Niin — järvi ympäristöineen oli todellakin kaunis. Täytyy tunnustaa, ettei noita seutuja syyttä sanota »Suomen Sweitsiksi». Järveltä, varsinkin keskeltä molempiin päihin, on näköala mitä viehättävin. Korkeina, metsäisinä harjanteina kohoilivat rantavaarat toinen toistaan ylemmäksi. Järvi kimeltelee tumman sinervänä, kapeana suikaleena vaarojen välissä kuin helmi avatussa kuorensaan. Talot taas rantatörmillä pienine, kellertävine viljavainioineen ja vihertävine niittytilkkuineen, antavat tuolle kaikelle mahtavalle kuitenkin viehättävän koitoisen, idyllimäisen värityksen. Tuosta tosiaankin Kalevalan sanoin saattaa lausua:

»Ohoh kultaista kylästä!
Nurmet alla, pellot päällä,
Keskellä kylä välillä,
Kylän alla armas ranta,
Rannassa rakas vetonen.»

Lisätäppä tuohon vielä muuan säe, esimerkiksi:

Ympärillä vankat vaarat,
Vankat vaarat, kolkot korvet
Jotk' on ilmoille yleni
Kantta taivahan tavotti,

ja kuva Paanajärvestä on täydellinen. —

Soutelimme järveä sen itäistä päätä kohden. Matkalla tuli vastaamme mainittujen »kiviherrain» saattomies. Hän vakuutti meidän kyllä tapaavan herrat Mäntyniemen talossa, jonne ne muutamiksi päiviksi olivat asuntonsa aikoneet ottaa, sieltä jalan läheisille vaaroille tutkimusmatkojaan tehdäkseen.

Sivu soudellessa poikkesimme katsomaan Paanajärven kuulua »Ruskeakalliota», jonka oli sanottu kerrassaan kahdensadan jalan korkeudesta äkkijyrkästi, suorana kuin seinä putoavan järveen. Mitättömän matalalta se kuitenkin tuonne järvelle näytti. Olisippa vedon suurenkin uskaltanut lyödä, että jo olivat loruja sen korkeudesta puhuneet. Mutta kun alle ehdimme, niin jopa hiukan rupesi arveluttamaan, jotta totta sitenkin taisivat nuo kehumiset olla. Huiman korkealta se näet näytti, kun sitä oikein alta katseli. Ja niin suoranjyrkkä se on kuin kirveellä veistetty. Oikein niskanikamiin otti, kun tuonne ylös ällistyi alta katsomaan. — Takana olevan vaaran korkeus se niin huomaamattomaksi hävitti kallion korkeuden, petti silmän sitä järveltä arvatessa.

Katsemiseen yksistään emme tyytyneet. Kiipesimme kallion päällekin vasemmalle kädelle kallioiden kulmaukseen syntynyttä, hiukan loivempaa uraa myöten. Jonkun verran tukea sai kiivetessä muutamista pikku pensaista ja ylempänä puista, joita halkeamissa kasvoi, mutta täysi työ oli sittenkin ennenkuin kallion päälle pääsimme.

Tuolta kahdensadan jalan korkeudelta luulimme jotain erikoisempaa saavamme nähdä. Siinä kuitenkin petyimme, sillä järvelle ei näköala juuri sanottavasti muuttunut ja takana kohosi vaan metsäinen vaaran rinne.

Äyräälle ei ollut hyvä mennä kurkistelemaan, jos ei mieli tehnyt pienelle ilmamatkalle. Koetimme kuitenkin heittää kivellä järvelle, nähdäksemme minkä verran kallion korkeus vaikuttaisi kiven lentoon, s. o. missä kivi putoaisi, mutta — turha

vaiva tuo oli; rinteän peittämän rajan sisäpuolelle se aina jäi. Kallion korkeuden mittasimme borometrilläkin ja huomasimme, ettei liikoja oltu puhuttu. — Järvilaakson ilmanalaa todistavaa muutoin on niiden marjojen erilaisuus, joita täällä löytyy. Niinpä alalla tuossa kallion halkeimassa olimme saaneet syödä mansikoita, viinamarjoja, vatukoita ja vaaraimia, joita siinä kasvoi pienellä alalla vähänsä kutakin. Kallion päälle päästyämme taas löysimme kypsiä mustikoita, juolukoita, vareksenmarjoja ja joutumaisillaan olevia puolukoita. Varmaan olisi löytynyt hiljakin vaaran rinteillä olevilta soilta.

Alas laskeuttuamme, joka muutoin oli yhtä hankalaa kuin ylös kiipeäminenkin, teimme vielä huvin vuoksi mittauksia järven syvyydestä kallion kohdalla; oli näet kerrottu järvessä »pohjattomiakin paikkoja» löytyvän. Syvä siinä olikin, neljänsäviitteenkymmeneen metriin vettä ihan lähellä rantaa, mutta »pohjatonta paikkaa» emme joutaneet etsimään. — Luonnollisesti kyllä tuommoisessa vuorten välisessä järvessä on vettä syvästi, paikatellen saattaa moniin satoihin metreihin nousta, niin ettei ihme, jos kansa pohjattomia paikkoja arveleekin löytyvän. Kerrottiinpa niinkin, että järven rannat sukeltautuisivat yhtä paljon ja yhtä jyrkkinä veden alle kuin ne ilmoille kohouvat, siis aina pariin sataan metriin. —

Saavuimme sitten Mäntyniemeen. Taloon rannasta nouslessamme huomasimme polun varrella olevan ladon seinää vasten asetetut tuohus- eli tuulastusvehkeet, jotka ihan ujostelematta oli siihen kaikkein nähtäväksi jätetty. Tuumimme tuossa, jotta kyllä näkee, ettei lain rautakoura pelottavana ulotu sydänmaahan. Olipa tohtori ottanut atraimen, sitä oikein käsitään katsellakseen, kun samassa kuului ladon takaa: »Panneppas pois poika se arina» ja pitkä, parrakas mies astui esiin ladon nurkitse.

»No ei tuosta nyt silmä osaa ottane», virkahti tuohon tohtori sen tarkemmin miestä katsomatta ja rupesi hyvin nolatun näköisenä asettelemaan arinaa seinää vasten.

Iloinen nauru, jota emme voineet pidättää tohtorin liikkeet ja nolon naaman nähdessämme, muutti kuitenkin pian hänenkin muotonsa ja: »No terve, terve mieheen! Olitpa vähällä minut säikäyttää pahan pilalle», säesti iloisia kädenlyöntejämme. —

Toverimme se näet olikin, jota noin parrottuneena ja villin näköisenä emme ensi hetkellä olleet tuntea.

Talossa se meni sitten iltapäivä pakinoissa. Meidän aikomuksemme oli kyllä ollut vielä samana iltana jatkaa matkaa rajan taa Vartiolummin kylään, jonne tuli pari penikulmaa jokimatkaa, vaan sinne tänne tuumittuamme suostuimme kuitenkin jättämään lähtömme seuraavaan aamuun, kun toisetkin silloin aikoivat mukaan lähteä. Hyvissä ajoin päätimme nousta ylös ja lähteä yhdessä joukossa, kaikki viisi miestä, kahdella veneellä.

Talossa siis yön nukuimme tai paremmin sanoen tappeimme russakoitten ja luteitten kanssa. Niiden tuttavuuteen olimme kyllä tulleet vähin pitkin matkaakin, useimmissa taloissa Rovaniemeltä lähdettyä, mutta niin runsaasti tuolla »viljalla» siunattua taloa emme vielä olleet sattuneet tapaamaan.

Silmän täyttä emme unta sinä yönä saaneet, emme ainkaan tohtori ja minä, jotka olimme pienempään, talonväen tavallisesti asumaan kamariin sijamme saaneet. Kaikki keinot kyllä koetimme. Tapoimme niitä ensin minkä jaksoimme, sitten koetimme vaatteet päällä nukkua, lavitsat makuusijoiksi tuoleista ja sängyn kannesta laitettuamme, kun emme sängyssä hetken rauhaa saaneet, mutta kyllä ne osasivat sittenkin vaintavansa löytää. — Toisilla oli hiukan parempi yö ollut, he kun näet olivat olleet niin varovaisia, että illalla jo varalta olivat noille kiusankappaleille laittaneet »lääkettä», joka ne piti hiukan loitommalla, ottipa hengenkin, jos uskalsivat kielletyn rajan yli tulla.

Mielihyvällä näimme aamun koittavan. Jo kello 5:n aikaan olimme jalkeilla, vaikka väsyksissä kyllä olimme tuon yöllisen sodan jälkeen. Kello 7 olivat kaikki jo valmiit ja niin lähdimme soutelemaan Paanajärven itäistä perukkaa kohden kahdella talon veneellä, mies kummassakin oppaanamme; oman veneemme kumosimme rannalle kuivamaan ja käskimme sillai-kaa tervata sen pohjan, sillä kovin kuluneeksi se alkoi jo käydä.

VII. Retki Vartiolammille.

Soutelimme ensin tuon pari kilometriä pitkän matkan järven päähän.

Suomen ja Venäjän raja kulkee juuri järven päitse, tähden siinä pienen polvekkeen. Oulankajoki, joka palasen matkaa on sekin rajana, lähtee järven päästä jatkamaan keskeynttä kulkuaan. Nyt ei se kuitenkaan enään ole rauhallisen tyyni. Kohta järvestä alkaa se koskena ja kokonaista viisitoista koskea, pienet suvannot vaan välissä, on siinä jo tuolla penikulman taipaleella Vartiolammille mentäessä. Useat niistä ovat aika pahojakin. Itse ne kuitenkin kaikki laskimme, toiset perä edellä, soutaen vasta virtaan ja veneen vauhtia siten pidätellen, toiset taas melassa.

Kalaisia koskia oli niiden kerrottu olevan. Olimme varustaneetkin onkineuvot mukaan eikä yrityksemme turhaan menneetkään: kylään päästyämme oli meillä kummassakin veneessä kaunis kasa harreja, oikeinpa suuriakin, kolmen neljän kilon painosia. —

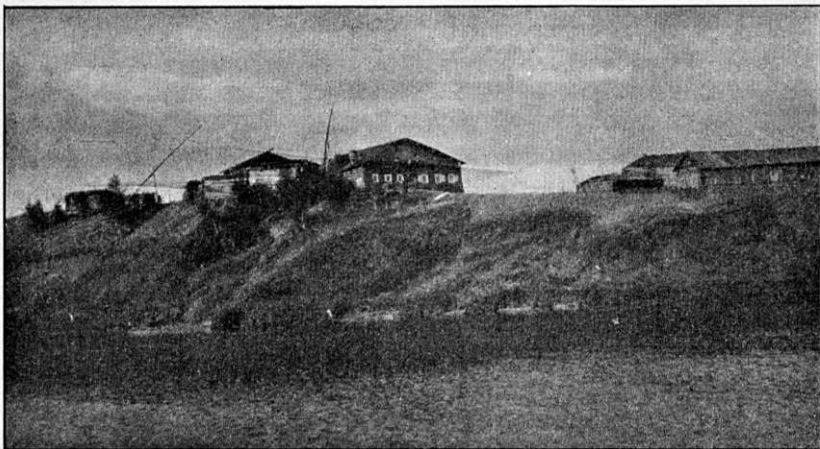
Luonto ei ole tällä matkalla enään samanlaista kuin ylempänä Oulankajoelle; sen arvaa jo koskien paljoudestakin. Maat ovat vuorisia, maisemat paikoin hiukan muistuttavat Kitkajokivarsia. Alempana tosin rannikot alenevat, mutta sen uhkeampina kohoavat tuolta etäämpää salojen keskeltä vasemmalla Pää-Nuorusen korkeat tunturit, oikealla taas muhkea Kivakka-vaara. Itse Vartiolammin kylän seutu ei kuitenkaan ole mitään kaunista, se kun on rakennettu alavaan jokilaaksoon Nuorusen ja Kivakkavaaran välille.

Omituinen on kylä rakenteeltaan meidän suomalaisten mielestä. Se on tuota tavallista Venäjän Karjalan mallia, rakennukset yhteen sullottuina, siinä asuin- ja muut huoneet samassa ryhmässä, kaikki salvetut pyöreistä hirsistä »kurjen kaulalle», kuten suomalainen salvumies sanoisi. Pienet aukot, jotka voidaan luukuilla sulkea, ovat asuinhuoneissa ikkunoina. Tuommoisia taloja on siinä, toinen toistaan lähellä, pitkin jokivartta kymmenkunta; siinä koko kylä. — Mökkiryhmäksi tuota suomalainen sanoisi mieluummin, sillä meikäläisiä taloja tapaa Vartiolammilla yhtä vähän kuin muuallakaan Venäjän Karja-

lassa; samanlaisia ovat kaikkein, niin rikkaampien kuin köyhempienkin rakennukset siellä.

Kovin houkuttelevilta eivät näytä päältäpäin nuo rakennukset. Menimme kuitenkin muutamaan sisälle, ihmisiä tavaksemme ja siistit ne siksikin tuvat sisältä olivat.

»Ka tjerveh tjerveh, ruotshi rukka!» saimme tuvassa työskentelevältä muijalta vastaukseksi tervehdyksiimme. Puoleksi leikillään teki hän vielä nuot tavalliset kysymykset: »onko rauha maassa» ja »onko metsä siivatoille — s. o. karhu elukoille — rauhan suonut», kertoi sitten kaikkien kyläläisten olevan talvi-

Vartiolammilta.

konnun teossa metsillä, ettei kuin joitain naisia ja »noapurin Pietro voarj» vain oli kotosalla.

Kappaleen aikaa muijan kanssa tarinoittuamme ja saatuamme ostaa häneltä suoloja kalojamme varten, palasimme veneellemme. Aikomuksemme oli mennä vielä jonkun matkaa jokea alemmaksi, kuululle Kivakkakoskelle, jonka halusimme nähdä; kalastusonneamme tahdoimme siellä myös koettaa. Ennenkuin kuitenkaan ehdimme lähteä, saapui rantaan »Pietro voarjkin» ja alkoi meitä »hoastattelemaan».

Siin' oli oikea Väinämöisen kuva! Mies vanha, kasvot perin karjalaiset piirteiltään, tukka pitkä ja valkoinen, samoin

tuuhea partakin; ryhti arvokas, käynti reipas, liikkeet terhakat; päällä pitkä hamppuinen paita, sen ympäri vyötäisillä nuoran pätkä vyönä, hurstiset housut jalassa, pää lakitonna, tukka liehuen tuulessa, tuohiset virsut pistäen esiin repaleisten lahkeiden alta. — Semmoinen oli Pietro vaari, kun hän tulla viuhkasi tuossa pitkin ruohoista rannikkoa.

Pitkiin pakinoihin hänen kanssaan emme joutaneet. Yhtä ja toista hän kuitenkin udella ennätti. Meidän onkineuvomme ne erittäinkin ukon huomiota puoleensa vetivät. Ihmettelystä ei tahtonut loppua tulla, kun toinen saattajistamme piloillaan vielä vähän liikojakin pani onkivarustustemme hyvydestä.

»Siin' on siimaakin semmoista, jotta kun kala kiinni tartuttuaan tempasee, niin kolme syltää sitä joka kyynärästä venähtää . . . Ja perhojakin niin ottavia, että veneeseen kala niiden perään hyppää», veisteli hän näet.

»Ka, jo on heillä keinot mokomatkin», arveli tuohon ukko, vähintäkään epäilystä osottamatta. Rupesipa hän pyytelemään että hänellekin moisia kalastusvehkeitä antaisimme. Kun tuohon emme voineet suostua, pani ukko kieltoimme hiukan pahakseen. Ja kun kuuli, että meillä koskelle matka piti, virkkoi: »Ka, lähteähän voin minäkin», lykkäsi veneen vesille ja niin lähti soutaa kiskaltamaan koskelle päin.

Oli siihen sill'aikaa saapunut rantaan muuan nuorenpuoleinen nainenkin. Hieman kummallinen oli hänenkin puki-neensa: päässä omituinen, naitujen naisten myssy, päällä pitkä, melkein paidan tapainen mekko, joka väljän viitan tapaisesti ulottui yhtenä aina kaulasta jalkoteriin saakka; vyötäisiltä mekko oli hiukan kokoon kutaistu, niin että se suurina poimuina jäi rinnan yli repsottamaan. Hän pahoili sitä, ettemme olleet pyhän aikaan sattuneet tulemaan. »Silloin olisi tanssiaisiksi pantu ja olisitte saaneet nähdä meidänkin puolen tyttöjä», toimitti hän. —

Joella tapasimme taas ukon ennenkuin koskelle pääsimme.

Nyt oli toinen ääni torvessa. Vihaisena alkoi ukko tiedustelemaan, tokko meillä on lupaa kalastella ja linnustella heidän puolen vesillä; olimme näet tuossa joella juuri muutamia vesilintuja ampuneet.

»Vartokaahan vaan, kun miehet kotiin palaavat, niin kyllä te täältä katoatte, täällä käyntinne vähemmälle heitätte», uhkaili ukko. »Kyllähän teillä nyt on hyvä rehennellä täällä, kun minä, vanha ukko, yksin kylässä olen.»

Koimme sanoa meillä »keisarista» luvan olevan, vaan tuota ei ukko oikein ottanut uskoakseen. Jupisi vaan vieläkin, jotta: »Pysyisitte omilla puolillanne . . . On meillä itselläkin kyllin kalan syöjiä . . . Eikähän mekään pakkauta teidän puolelle.»

»Niin — vaan saajia kun teillä ei ole, niin tahdomme teitä opettaa, miten niitä kaloja saadaan», virkkoi tuohon joku joukosta leikillisesti. »Ja näin se käypi päinsä», lisäsi samassa, alkaen njuutella ylös aikalaista harria, joka oli antanut perhon pettää itsensä.

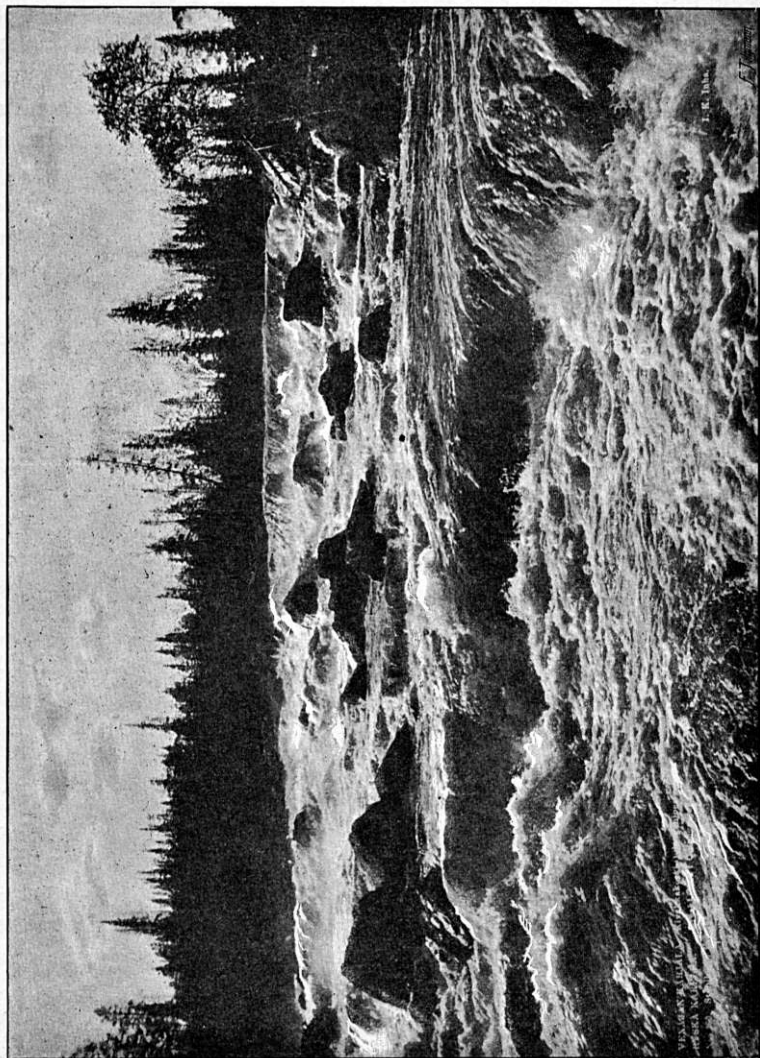
»Eikä sillä, ettette tekin meidän puolella käy . . . Yli Suomenhan reppuinenne kulette kansaa peijaamassa», lisäsi tuohon vielä toinen.

Molemmiin puolin siten hammastellen oli saavuttu jo kosken niskalle. Koetimme vielä suurin sanoin huomauttaa ukolle, kuinka sopimattomasti hän teki kohdellessaan vieraita matkustajaita noin. Emmehän näet yksin kalastuksen vuoksi olleet heidän vesilleen tulleet, vaan tutustuaksemme tuohon meistä vierauneeseen veljeskansaamme. Kalastelimme sivumennen vaan hovin, eikä saaliin vuoksi, koimme selittää.

Tuosta ukkokin jo häpesi äskeistä käytöstään ja, jotain vastaukseksi vielä muristen, laskea suhautti toista rantaa kosken alle, jossa onkimaan rupesi. Me taas laskimme rantaan kosken niskalle. Siinä toiset rupesivat nuotiopuuihin, että aterian saisimme, toiset lähtivät koskelle onkia koettamaan. —

Se koski, jonka niskalle olimme pysähtyneet, oli vasta ensimmäinen, pienempi korva ylipuolella varsinaista Kivakkakoskea. Varsinainen koski alkaa vasta lyhyen suvannon alta, josta joki haarautuen putoaa jyrkkinä könkäinä alas röyhyistä louhikkoa; laskujemme mukaan kosken korkeus koko pituudelleen on toistakymmentä metriä. Kosken asemasta — siinä näet oikealla puolen kohoaa komea Kivakkavaara, joka uljaana kohohtelee kaljua lakeansa aina kolmisen sadan metrin korkeudelle ja vasemmalla niinkään ranta kohoupi sieväksi metsikkötörmäksi — ja sen muodosta voi kyllä arvata, miten mahtavan ja kauniin näköinen Kivakka koski on. Kuivuus kyllä silloin

suuressa määrässä häiritä ja lamautti kosken valtavaa vaikutusta, mutta kuitenkin voi sanoa, ettei sitä ole syyttä verrattu

Kivakkakoski.

Imatraan, jopa katsottu sitä etevämmäksikin. Jyrävään verraten Kivakka on kyllä putouksiltaan ja laveudeltaan suurenmoi-

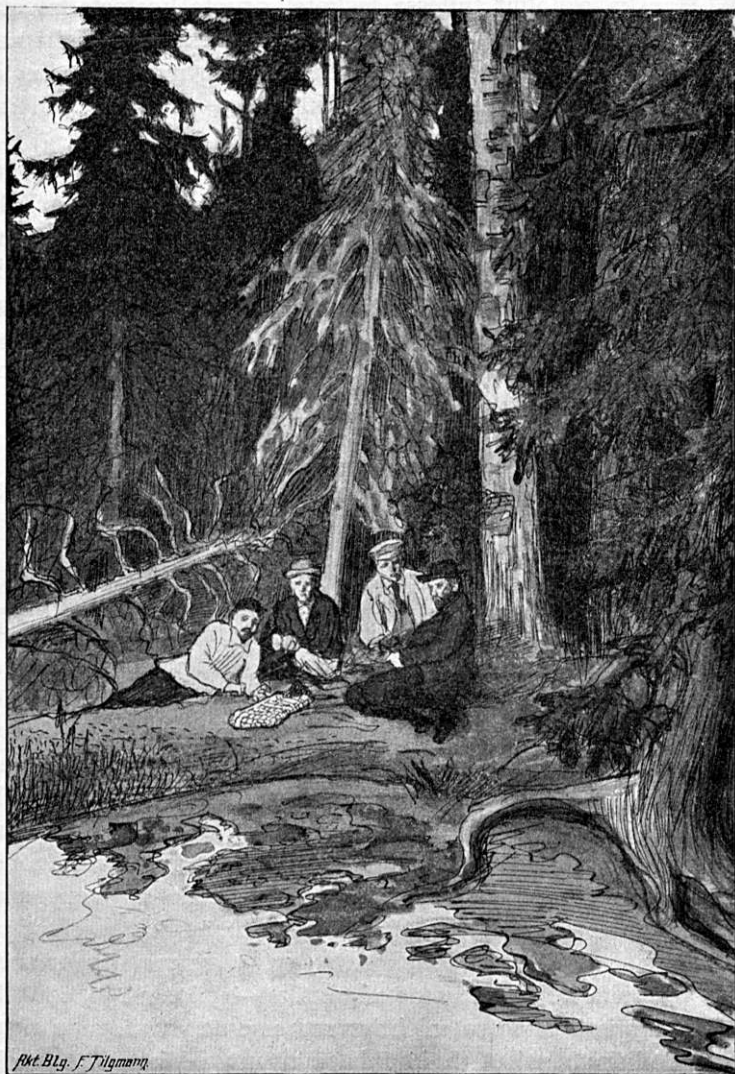
sempi, se kun näet kokonaisuudessaan on jonkun pari sataa metriä leveä, mutta putouksissa ilmenevän voiman sekä luonnon kauneuden puolesta se ei vedä vertoja Jyrävälle, mikä on luonnollistakin, kun muistamme Jyrävän omituista muotoa ja asemaa. — Oulankajoen jatkossa Kumajoessa kerrottiin olevan vielä mahtavamman Kumankosken, jossa vesi putoaisi kymmeniä syliä; sama koski, joka edellä mainitun Kurttiukonkin oli täytynyt taivaltaa. Mieleemme teki lähteä sitäkin katsomaan kun matkaakaan ei sanottu olevan kuin viitisen penikulmaa ja väliset vedet vakuutettiin olevan kalarikkaita. Tuumittuamme sinne tänne luovuimme kuitenkin tuosta tuumasta etenkin sen takia, että matka-aikamme oli jo niin pilalle kulunut ja koska sitäpaitsi paluumatkan arvasimme hankalaksi tulevan. —

Kalastuksemme Kivakkakoskella ei ottanut oikein menestyäkseen; saimme vain pienenpuoleisia harreja ja kulma-koita jonkun verran. — Insinööri se oli mennyt alemmaksi koskelle ja ryhtynyt siellä Pietro vaarin kanssa sovintoa tuumimaan. Ennen pitkää näimmekin heidän jo hyvinä ystävinä samassa veneessä onkivan. Olipa ukko kiitelty ja siunaillutkin erotessa, kun näet oli kaikki saadut kalat saanut pitää hyvänään; itse ei ukkopaha ollut saanutkaan kuin pari harria vaan poikkinaisella ongellaan.

Kosken niskalla pidimme sitten oikein juhlasöyömit. Monet herkut siinä tosin ei syötävinä olleet, mutta ruokahalu sen parempi. Eikäpä ne suuret harrit, kokonaisina hiiloksen hehkussa paistettuina sitäpaitsi halveksittavia olleet. Ja kyllä niitä syötiinkin. —

Olimme tuumineet syötyämme kiivetä Kivakkavaaralle, sieltä kun niin lavea näköala kerrottiin olevan, että aina Vie-
nanmerelle saakka näkisi. Kun päivä oli kuitenkin jo niin illalleen kulunut, että olisi yö hyvään määrään mennyt, ennenkuin sieltä takasin olisimme ehtineet, ja väsyneitä kun sitäpaitsé olimme edellisen yön valvomisesta ja sauvottavana vielä nuo viisitoista koskea Paanajärvelle palatessa, — emme näet tahtoneet yöpyä Vartiolammille — niin katsoimme parhaaksi jättää vaaralla käynnin »toiseen kertaan». Sitäpaitsé eivät toiset toverimme voineet viipyä matkalla seuraavaa päivää, koska heillä oli vielä joitakin tutkimuksia tekemättä ja Paanajärveltä lähtöpäiväkseen olivat välttämättömästi pakotetut määräämään seu-

raavan torstain; meillä oli silloin jo tiistain ilta käsissä. — Nuotsyt ne vaikuttivat, että Kivakkavaarallakin jäi käymättä.

Rkt. Blg. F. Tilgmann

Ateriolla Kivakan niskalla.

Niin lähdimme miehissä palailemaan Paanajärvelle.

Nyt olimme siis käyneet retkemme pääte- eli paremmin sanoen keskipisteessä saakka. Tästä lähtien alkoi meille kotimatka. —

Hauska oli ollut tullessa lasketella tuota koskista taivalta, mutta paluumatkallapa saimmekin tuon hauskuuden hiellämme maksaa. Kova oli näet työ, ennenkuin nuo monet kosket oli noustuina. Läpi väsyneet olimmekin, kun puoliyön tienoissa takasin Mäntyniemen rantaan saavuimme.

Mäntyniemeen sittenkin yöksi menimme, kun ei muutaakaan sen sopivampaa taloa lähetyeellä ollut, vaikkei juuri olisi haluttanut enään talon »asukasten» kanssa tappelemaan. Olimme kuitenkin kokeneempia nyt: asetuimme kaikki isompaan huoneeseen ja hyväksi »desinfisioituamme» sen saimme kuin saimmekin kuta kuinka nukkua. Olimmekin niin väsyneet, ettei kai olisi tiennyt, vaikka russakat ja luteet olisivat lihat luista kalunneet.

VIII. Paanajärveltä Kuusamon kirkonkylälle.

Olimme kyllä tuumineet vähän niinkin, että hevosella vedättäisimme veneemme Paanajärven länsipäästä lähtevää maantietä pitkin pari penikulmaa Kuusinkijoen vartta, aina Käkälän taloon saakka, josta vesitien kerrottiin vapaan olevan Kun meille kuitenkin vakuutettiin, jotta »kyllä vain sitä Kuusinkia kulettu on ennenkin, vaikka kivikkokoskeahan se kyllä enimmäkseen on», niin päätimme ainakin nousta jokea. Vaikuttavana syynä oli sekin, että sanottiin maantien kovin huonon vielä olevan, uusi kun näet oli, ja pelkäsimme siis veneemme kärrykyydissä niin muokkautuvan, ettemme sillä matkan perille pääsisi. Olipa vieläkin yksi syy. Olimme näet saaneet uusia lisävoimia. Toverimme nimittäin — joka oli jo keväällä pääkaupungissa oltaessa mielinyt retkeemme yhtyä, vaan sitten käytännöllisistä syistä kuitenkin suostunut lähtemään tuolle toiselle tutkimusretkelle — oli niin innostunut kertomistamme seikkailuista, ettei maltanut olla loppumatkalle mukaan lähtemättä. Se sopikin hänelle varsin hyvin, kun hänellä kaikissa

tapauksissa päivän parin päästä oli aikomus lähteä kotimat-
kalle. Hän puhui siis »prinsipaalinsa» kanssa niin, että pääsi
lähtemään jo seuraavana päivänä. Meille olivatkin lisävoimat
tervetulleet. Sen sijaan kun tähän saakka olimme työn jaka-

PAANAJÄRVI Koppakallio.
PAANAJÄRVI Koppakallio.
N:o 379. Raskberg, H. foto.
I. K. foto.

Vaskikaivos Paanajärvellä.

neet niin, että kaksi aina kerrallaan oli ollut tunnin työssä,
kolmas vuoronperään levähtänyt puolituntia, — missä nimittäin
ei kaikkien voimia tarvittu — saimme nyt tasaisen tunnin työ-
ja levähdysvuorot. Rasittavaksi olikin tähänastinen työjärjes-

tyksemme tahtonut käydä, kun ainoastaan kolmannen osan sai levätä useinkin 14—15 tuntisista työpäivistä, muun ajan tehdä työtä kovemmin kuin jätkä. —

Puolenpäivän rinteessä lähdimme nelin miehin soutelemaan Mäntyniemestä. Sivumennessä pistäysimme katsomassa järven etelärannalla vaaran rinteessä olevia vaskikaiivoksia, joista matkamuistoksi kuparikiveä taskun täydet kokoilimme. Tuolla kaukana Pohjan perukalla on nimittäin löydetty melkoisen rikkaita kuparisuonia ja niitä hiukan koetettu louhaakin. Syrjäisen asemansa ja kulkuneuvojen puutteen takia saanevat nuo vuorissa piilevät rikkaudet kuitenkin levätä siellä vielä rauhassa siksi, kunnes rautatie rakennetaan — Paanajärvelle. Poikkesimme vielä Rajalaan, sinne jättämiämme liikoja tavaroitamme noutamaan sekä matkalle eväitä varustamaan. Ja sitten lähdettiin taasen koettamaan koskennousemista. —

Suussaan se jo Kuusinki tapansa näytti. Monena pienenä, matalana haarana se näet laskee Oulankajokeen melkein sen suussa. Niittymiehiä oli siinä rannalla heinänteossa. Ihmeissään katselivat he tuota kummaa joukkoa, joka pyrki ylös vielä kummempaa kulkutietä. Epäilyksensä he lausuivatkin, tokko tuon joen nousemisesta valmista syntyisi.

»Kyll' on matka teillä eessä», virkahti muuan. »Koko parisen penikulmaa siinä on ihan keskeymätöntä koskea . . . Niin — kun se ies oikeaa koskea olisi, vaan — matalaa karrikkaa koko pituudeltaan, kivikkoa kuin ruoja . . .»

»Ei ole sitä ikinä veneen kanssa ennen noustu, lasti-veneen kanssa kaikkein vähimmin», tiesi vielä toinen lisätä. »Laskettu tuota kyllä lienee joku kerta tulvan aikana, viimeksi tässä kymmenisen vuotta sitten, kun muutaman isnyöri Tiikerin tavaroita toivat veneellä Paanajärvelle . . . Tosin kerrotaan vuosikymmeniä sitten parin kullankaivajan nousseen sitä ylös, mutta hekin olivat kulkeneet tyhjällä veneellä ja vielä vähin erin, kun näet koettivat kultaa joen pohjasta huuhtoa.»

»Niin ne meille ovat kertoneet, että kyllä sitä kulettu on», koimme tuohon vastaan väittää. Miehet kuitenkin vakuuttivat, että semmoista puhuu vaan se, joka ei koskaan ole joella käynyt.

Arveluttavalta tosin tuntui tuommoisten uutisten jälkeen

joelle lähteä, mutta toisekseen tuumimme, että yhtä mahdotto-
miksihan niitä oli jo monia muitakin paikkoja kuvattu, vaan
kuljettuhan ne silti oli. »Ja onhan meitä sitäpaitse nyt neljä
miestä . . .»

Pian kuitenkin näimme, että leikki siitä oli poissa, jos
mieli eteenpäin päästä. Parannellen eivät miehet jokea olleet
juuri kuvailleet, mutta vielä pahempi se sittenkin oli. Sään-
nöllisestä sauvomisesta ei tullut kysymystäkään. Väliin vain
jonkun kerran sai sauvomella pukata, sitten hypätä »sekaan»
ja käsivoimilla vetäen panna. Tuo ei virtavassa koskessa ollut
suinkaan mikään helppo tehtävä, kun koskessa venettä kisko-
ssaan ei tiennyt, millä hetkellä silmälleen suistui niljaisilta
pohjakiviltä. Kainaloitaan myöten voi väliin pudota hurauttaa
johonkin kuoppaan. Parhaaksi näimmekin riisua itsemme niin
kevyeen pukineeseen kuin suinkin: saappaat vaan jalassa, vä-
liin ei niitäkään, lakki päässä ja ruumiin suojana — paita, vyö-
täisiltä kiinni sidottuna. Siinä »koskitokumenttimme». — Kun
ilma oli lämpöinen ja aina levähdysajaksi pistettiin vähän muu-
takin vaatetta päälle, niin emme silti pahoin paleltuneet, vaikka-
kin kohta kolme vuorokautta tuota menoa kesti; yskää kuiten-
kin saimme viime päivänä, kun kylmä tuuli silloin puhalteli.

Matkamme ei käynyt niin joutuin kuin olimme luulleet.
Ensi iltana arvelimme jo matkan kohta puolivälissä olevan,
mutta samanlaista kulkua sitä kesti vielä seuraavan päivänkin
eikä päätä sittenkään kuulunut. Tuo ei oikeastaan kummaa
ollutkaan, kun useinkin tunnin »jutistamisen» perästä oli päästy
vaan joku sata pari veneen mittaa eteenpäin. — Koski vaan
paheni pahenemistaan, tullen aina vuolaammaksi. Syveni se
kyllä paikatellen, mutta muuttui myöskin kivisemmäksi ja oli
sitä pahempi nousta. Paikoin se taas laajeni ja mataleni niin
että väliin puolin kilometrin melkein kuivia kiviä myöten
saimme venettä vetää. Suvantopaikatkin, se vähä mitä niitä
olikaan, olivat eninmäkseen niin kivikoita, että melkein sama
vaiva oli niitä noustessa kuin koskia kahlatessa. Olipa sem-
moisia korkeiden kallioiden välisiä kuohujakin, että hengen-
vaaralla niistä vaan läpi päästiin. Yleensä koko Kuusinki-
joen luonto oli hyvin Kitkajoen tapaista, varsinkin joissakin
kohdin, vaikkei kuitenkaan missään niin jylhän kaunista. Vie-
hättäviä paikkoja kuitenkaan ei puuttunut.

Ensimmäisen yön vietimme rakotulella, kuivaillen vaatteitamme ja lämmitellen itseämme. Vaikka näet päivät olivat lämpöisiä, olivat yöt kuitenkin jokseenkin koleita ja usvaisia. Mitään hätää ei meillä kuitenkaan vielä ollut, tuumittiin vain hyvillä toivein, että huomispäivänä tuosta ainakin loppu jo tulee. Nukuimmekin loppuosan yöstä rauhassa, uneksien — niin, kukapa sen tietää, mitä kaikkea hyvää. —

Kesti sitä kuitenkin ponnistella yhtä hurjasti vielä seuraavankin päivän, taipaleen pään näkymättä, kuulumatta. Ei auttanut muu kuin asettua nuotiolle toiseksikin yöksi. Ilma oli sinä iltana aika kylmä. Sentakia aijoimme laittaa oikein aimo roihun. Sattui kuitenkin niin hullusti, että honkaa hakatessa se kaatui vankkaa petäjää vasten voimatta murtaa sitä. Siinä työ oli ennenkuin saimme puun irti vivutuksi ja nuotion valmiiksi. — Sattui vielä toinenkin harmillinen seikka. Olin näet unohtanut saappaani jonnekin jokivarrelle ja sain palata niitä hakemaan monien kilometrien päästä. Löysin ne kyllä vihdoin, mutta väsyneenä, kylmässä yöilmassa, märän ja tiettömän metsän läpi juosta, niitten perään pitkät matkat — vähempikinhan jo saattoi vihaksi pistää. Ja vielä yksi huolettava seikka: ruokavaratkin alkoivat käydä loppupuolelle. Pieni pala leipää vaan jällelle jäi illasteltuamme. Emme näet olleet arvanneet niin moneksi päiväksi evästä matkalle varata, kun päivässä luulimme taipaleen päähän ja ihmisten ilmoille pääsevämme. Lohdutettiin kuitenkin sillä itseään ja toisiaan, että kohta sitä ainakin aamulla taloon päästään. »Ei ole sporttimies ennen noussut!» Tuo lause se oli meidän tunnussanamme ollut koko matkan, innostanut meitä kaikissa vaikeuksissa. Sepä vielä nytkin uutta intoa antoi. —

Omantunnon mukaisesti jaettiin aamulla leipäpala, mutta eihän sitä tyhjästä ravinnoksi ollut: kiihotti vaan jo heräävää näläntunnetta. Reippaina kuitenkin lähdettiin edelleen juttamaan. Jo täytyi tuossa koskenkorvan ohi tavarat kantamalla-kin taas kulettaa, niin oli paha ja matala . . . Vedettiin, pukattiin, sauvottiin ja työnnettiin, aina vaan eteenpäin pyrkien . . .

»Taloon kun päästään, niin sitten sitä syödään ja levähdetään», tuumittiin kehottavasti toisilleen. Ihmeen itsepintaisesti se talo kuitenkin pysyi näkymättömissä. Kului päivä

puoleen . . . ei näy. Jo kallistui iltapuolelle . . . ei vaan sitenkään ota kuuluakseen.

Nälkä alkoi tuntuvasti jo tehdä muistutuksia vatsan vaatimuksista, mutta: »mistäs Matti antaa kun Matilla ei ole», saimme sen valitukseen vastaukseksi sanoa. »Odot vielä vähän aikaa vatsakulta, kyllä sitten saat sapuskata!» täytyi sitä maanitella, kovin kun murisemaan mieli. Vaan — apupa siitä, jos syöttikin sitä hyvillä sanoilla! Ei se usko velaksi, veronsa vaan vaatii ajalleen. Eikä kyllin siinä, että se olisi tyytynyt pelkkiin »valitusvirsiin». Vieläpä se teki muutoinkin tuntevia muistutuksia. Voimat ne näet myöskin alkoivat päivän päälle väsähtää, mieli käydä alakuloiseksi. Sanaa sanomatta voimme tuossa rehjastaa tuntikaudet. Ja kun joku vihdoin sanan pari virkkoi, ei ne olleet enään kovinkaan innostavia.

Odotimme järven tuloa kuin päivännousua, sillä sehän tuosta tukalasta taipaleesta lopun tekisi. Jo näkyikin tuossa . . .

»Hei vaan! No loppui se vihdoinkin lappaminen», huudahti jo yksi joukosta iloisesti. »Nyt tuota oltanee taas pelas . . .»

Lopettaa ei hän ehtinyt kuitenkaan lausettaan, kun toinen ääneti kädellään vaan viittasi toiseen päähän pientä lampea: siinä oli enempi kuin kylliksi suun tukkeeksi. Ei se näet ollutkaan järvi, josta Kuusinki lähtee, olipahan vaan pieni lampare, jonka toiseen päähän joki tyrskyväenä koskena laskee kuin olisi se tahtonut varsin ivata tuota ilohuudahdusta.

Jo muuttui kuitenkin maat alavammiksi: soisen niityn läpi siinä joki mutkia vinkuroi. Tuli tuossa taaskin pieni lampi vastaan, vaan ei vielä sekään odottamamme järvi ollut. Iloiseksi muuttui yhtähyvin mieleemme, vaikkakin toisesta syystä. Tuolla näet kankaan laitaa astuu . . . niin — todellakin, siellä näemme taasen ihmisiä. — Tuntui kuin olisi äärettömän kauan kulunut siitä, kun viimeksi näimme sen nimellisiä.

Niittymiehiä ne olivat, palasivat luovolta. Hekin huomasi meidät ja tulivat puhuttelemaan. Ihmeisiinsä he ällistyivät, kun kuulivat meidän Kuusinkia nousseen Paanajärvestä saakka.

»Eihän sitä kuuna päivänä ole kulettu! Ja sitten vielä tämmöisellä kuivalla . . . Ei kait siellä kaikin paikoin liene ollut vettä jalan kastua kivien koloissakaan?»

Meidän ensi kysymyksemme tietysti olivat, joko joki kohta

loppuisi ja eikö heiltä eväitä liikeneisi meille edes vähänkään antaa.

»Pari virstaa tästä tulee vielä järvelle. Ja niin se on kuivaa sekin, että kyllähän se nousematta taitaa neljältä mieheltä jäähän lastiveneen kanssa», arveli miehistä toinen vastineeksi. — Eväitä ei heillä jälellä ollut. Sanoivat talon kuitenkin muutaman kilometrin päässä olevan, josta kyllä saisi.

»Sinne kaksi miestä ruuan hakuun siis kiireimmän kautta, toiset rannalle nuotion tekoon!» — Tuossa vasta muistimme, että pitihän meillä jossain laatikossa ryynejäkin olla. Aivan oikein! Löytyihän niitä, vaikkei oltu muistettu koko matkalla käyttä.

»Ja nyt pistetäänkin oikein puuroksi ja syödään pojat, syödään niin jotta rutisee», ehdotti yksi jo taas hyväntuulisesti. Ja tuota ehdotusta vastaan ei tietysti kukaan pannut.

Mies oppaana lähdimme sitten insinööri ja minä läheiseen Pohjolan taloon. Saimmekin sieltä mitä tarvitsimme: leipää, voita, maitoa ja piimää, kaikki ihan tuoretta, kuin meitä varten. Maitokin oli ihan vasta lypsettyä. Otimmekin sitä — kolme kannua, ei sen enempää eikä vähempää.

Sillaikaa olivat toiset keittäneet oikein jyky puuron. Hevosen se olisi kestänyt päälle hypätä, niin oli sakeaa. »Mitä siitä semmoisesta nälkäisen miehen syödä, jossa ryyni toistaan hakee», toimitti tohtori, kun mielimme sitä liian paksuksi moittia.

Eivät olleet kokit malttaneet maistelematta odottaa, näლისään kun olivat, vaan oli sitä vielä puuroa meidän jos muidenkin osalle. Ja sitten sitä syötiin, syötiin niin jotta nahoissa tuntui. — Anteksi annettavaa lienee, että semmoisen paaston perästä tulimme syöneeksi vähän . . . niin, ei auta kieltäminen, että tuon aterian perästä kaikki voimme hiukan pahoin — ylönsyömisestä, kilpaa kun näet koitettiin, kuka enimmän kestäisi. Jos olisi vielä poikanulikoita oltu, niin olisippa tainnut itkuksi hyreytyä kuten ennen joskus jouluaattona, kun ei oltu maltettu olla kaikkia herkkuja syömättä eikä vatsa tahtonut täyttään enempi vetää.

Tuntui tuota sitten hiukan tavallistaan kankeammalta ja muutoinkin olo vähän vaikealta, kun täytyi syötyä lähteä vielä lopputaivalta katkasemaan. Ei se matka kuitenkaan enään

niin pahaa ollut kuin mitä jo kulkeneet olimme, vaikkakin mies oli penoskellut sen nousematta meiltä jäävän. Matalaa joki kyllä oli ja pahaa koskea paikatollen, vaan tuohan kaikki oli meille jo vanhaa tuttua.

Lujalle kuitenkin tahtoi ottaa, vaikea oli syöneen miehen ponnistella. Jopa tohtori kovasti toimittikin, että jäisimme yöksi kappaleen matkan päässä olevaan myllymiesten saunaan, niin kurjalta kuin se näyttikin; muutamassa kosken korvassa oli näet mylly, jonka pato meille vielä vastukseksi heittäysi, kun täytyi sen yli vene vetää. Tuo ehdotus ei kuitenkaan saavuttanut yksimielistä kannatusta, vaikka esittäjä koettikin parastaan panna, todistaakseen toisille saunan hyviä puolia ja sen tarjoomia etuja. Eteenpäin vain lähdettiin ponnistamaan. Toivoimme pian järvelle jo joutuvamme ja sen rannalta jonkun talon paremmaksi yöpaikaksi löytävämme. Alkoi näet ikäväksi paneutua oikean vuoteen perään, monta yötä kun olimme nuotiolla viruneet. Ja parin tunnin työn perästä pääsimme vihdoinkin Kuusingin suulle. — Ei totta tosiaan, tehnyt mieli lähteä toista kertaa tuolle taipaleelle.

Sankassa sumussa soutelimme vielä Vuotungin järven poikki ja saavuimme puoliyön tienoissa Alavuotungin taloon. »Yöjalkalaisiksi» tai mustilaisiksi olivat talossa ensin meitä luulleet, koiran haukkumasta herättyään, ja varustauneet jo kutsu-mattomille vieraille »matkapassin» antaakseen. Lähemmäksi päästyämme sanoivat kuitenkin arvanneensa, jotta »oikioita ihmisiä nämät sentään taitavat ollakkin». Ja niin saimme talossa yösijan sen pitemmittä mutkitta.

Huvin vuoksi tahdon mainita muutaman seikan todisteeksi siitä, etteivät matkailijat vielä ole ehtineet kaikin paikoin totuttaa kansaa suuria maksuja vaatimaan, matkustajia nylkemään. Kun näet talosta seuraavana aamuna lähtiessämme kysyimme, mitä olimme velkaa, arveli isäntä: »Mahtaisikkohan olla viisitoista penniä miehestä paljo».

Ja arvaatteko, mistä kaikesta tuo suuri summa, viisitoista penniä? Tuskin. Olimme näet olleet talossa yötä ja saaneet kutakuinkin hyvät makuusijat, juoneet aamulla kahvit, oikein »kaksi kuppia mieheen», syöneet vankan aamiaisen, saaden ensikerran matkallamme uutisperunoitakin — talon väkikään ei vielä ollut ennen raskinnut maistaa — ja maukkaasti paiste-

tuita tuoreita ahvenia oikein mielin määrin. — »Taksaa» ei saatettane kalliiksi moittia.

Noin vähää ei kohtudentuntomme sallinut antaa. Yleensä kuitenkin pidimme »prinsiippinämme», ettei kansaa pidä totuttaa liian runsaille maksuille. Vähästä pian totutaan, sen olimme huomanneet Paanajärvellä. Kun näet siellä poikaset ja tyttöset Mäntyniemessä ollessamme toivat meille tarjoksi mansikkatuohisiaan ja joku joukostamme antoi ensimmäiselle 25—30 penniä hänen tuokkosellisestaan, niin jopa vähän päästä toiset puolia markkoja mielivät tahtoa, olipa astia kuinka pieni hyvänsä. Tuosta sopimattomuudesta huomautettuina he sitten kuitenkin tyytyivät kymmeneen penniinkin, kun senkään vaan saivat. —

Seuraavana päivänä emme pitkää matkaa kulkeneet, liekkö paria penikulmaa täyteen tullut. Soutelimme pieniä järviä, jokia, virtoja ja suvannoita. Nakattiinpa onkeakin pikku koskissa matkan varrella. Eikä ne niin kalattomia näyttäneet olevan kuin ensin luulimme, sillä aikalaisia harreja niistä koukuihin käpertyi. Ammuskelimme myöskin vesilintuja; niitä olimme vähin saaneet ja syöneet pitkin matkaakin, vaan nyt niitä alkoi olla viljavammalti, kun joet ja järvet muuttuivat ruohorantaisiksi ja siis vesilinnuille sopivammiksi.

Pari pahempaakin paikkaa vielä tiellemme sattui. Muutamassa kohden piti näet erään kuivan pikkukosken ohi — Saunakoski nimeltään — taivaltaa lyhyt kankaan kaistale. Se oli kuitenkin telotettu ja vähällä vaivalla siitä siis suoriuttiin. Eräs toinen koski, jota Jyrkäksikoskeksi mainittiin, oli sanottu myös tavallisesti taivallettavan, kun se on kovin kiverä nous-tavaksi, mutta meidän pojat arvelivat tuosta liian suuren vai-van tulevan, pistivät koskipuvun päälleen eli paremmin sanoen riisuiivat muut tamineet päältä pois ja — niin se vene nousi että »humu kuului ja kärty haisi». Tuumi tohtori tuossa veneettä vedettäessä jotta: »Mitähän mahtaisivat Helsingin neitokset sanoa, jos niitä tuohon sillalle sattuisi joitakin ajamaan ja näkisivät pojat tämmöisissä »tokumenteissa» . . . Kyllä taitaisi suu virnelle vähän venähtää ja nenä tulla käännettäväksi toiseen ilmansuuntaan — kainouden takia tietystikkin.» — Paanajärvelle menevän maantien silta näet menee juuri kosken kohdalla joen poikki.

Suiningin suurehkolle järvelle saavuttuamme soudimme itäpäitse selän yli ja, kun ilta oli jo käsissä, yövyimme Muktaksen taloon. —

Nyt alkoi meille järvinen matka. Olimme toivoneet että saisimme myötäisen järvillä, siten saadaksemme hiukan levähtää edellisten päivain ponnistusten jälkeen. Vallan pilvissä pitääjä, hattarojen hallitsija ei kuitenkaan tällä kertaa ollut meille ensinkään suosiollinen, vaan päin vastoin. Noilla moneen ilman suuntaan olevilla järvillä osasi tuuli päivän kuluessa aina niin pyöriä, ettei vahingossakaan vetäväksi sattunut. Niinpä saimmekin soudella kovaa vastatuulta koko pitkän pyhäpäivän, ensin Suiningin päästä päähän, sitten puoli penikulmaa jokea ja kapeaa salmea Kiitämään, josta kaivettua kanavaa myöten pääsimme Kirpistöön. Soukkaa salmea soutelimme sitten Kirpöstöstä suureen Muojärveen.

Nyt olisi meidän, jos tahdoimme Vuokkiniemen kautta pyrkiä Oulujoen latvavesille, sopinut suoraan laskea laitatuulella Muojärven halki ja edelleen salmien kautta Joukamojärveen, josta Venäjän puolelle laskeva Pistojoki alkaa. Kun emme kuitenkaan olleet saaneet minkäällaisia tietoja Pistojen kulkukelpoisuudesta, niin jatkoimme vastatuuleen soutamista poikki Muojärvenkin laajan selän. Sitäpäitse oli meidän muutoinkin välttämätöntä käydä ensin Kuusamon kirkonkylällä. Olimme näet unohuttaneet matkalle lähtiessämme Oulujoen osan kartastamme ja ilman sitä emme mitenkään voineet tuolle taipaleelle lähteä. Toivoimme muutoinkin kirkolla saavamme tietoja omaisiltamme ja tahdoimme puolestamme ilmoittaa jotain itsestämme ja matkoistamme, jotteivät kotolaiset kovin rauhatomiksi kävisi meidän kohtalomme takia.

Muosalmen kautta pääsimme Välijärveen. Emme joutaneet edes Muosalmen mainitussa talossa pistäytymään, vaikkakin pitkin matkaa oli meille kerrottu, ettei siitä tavallisesti sivu kuleta talossa käymättä, varakas kun se näet on ja vierasvarainen. Tahdoimme joutua sinä päivänä välttämättömästi Kuusamon kirkolle. Niin vetelimmekin yhtämenoa. Miehet ja naiset talon pihamaalla ihmetellen katselivat noita kummannäköisiä kulkijoita, jotka vihasesti soutuvaan ponnistelivat vastatuuleen; tuuli oli näet ruvennut kiihtymään kiihtymistään, puhallellen jo pikku myrskynä.

Väljärvestä saimme kilometrin verran laskea hyvää laitasta Virransalmen kautta paria penikulmaa pitkän Kuusamojärven itäpäähän.

Toivoimme tuulen meitä nyt vähänkään rupeavan vetämään, mutta niin se kuin kiusalla kiepsahti taasen melkein vastaiseksi. Niin kovasti ponnisti länsi vastaan, että vene kahdella parilla soutaen ja perästä huovaten kuitenkin kuin hivumalla vaan eteenpäin kulki. Jopa Kantoniemen kohdalla tuuli semmoiseksi myrskyksi yltyi, että katsoimme viisaimmaksi koettaa päästä järven toisella puolen oleviin taloihin säätä pitämään; olimme näet tuulen suojaa saadaksemme soutaneet järven eteläistä rantaa.

Taloon alkoi jo muutoinkin mieli tehdä, sillä lännen taivas vetäytyi pelottavan synkkiin pilviin, josta arvasimme aika myrskyn kohta nousevan. Epäilytti kyllä hiukan lähteä laita-tuulella soutamaan yli aukean selän, kun järvi jo myrskyn käsissä vaahtopäinä väkiaaltona hurjasti meurusi. Onnellisesti kuitenkin pääsimme toiselle puolelle, vaikkakin vasta kovain ponnistusten perästä ja läpimärkinä; aallot kun ehtimiseen yli varpeitten olivat vettä räpsineet. Tuskin olimme taloon ehtineet, kun vettä alkoi tulla taivaan täydeltä. Vihurikin vin-kui ja ulvoi kuin hiisi haltioissaan olisi myrskynä mellaen tahtonut näyttää voimiaan.

Pari tuntia saimme talossa odotella rajuilman asettumista. Hieman kyllä vielä sittenkin vettä vihmoi, mutta tuosta huolimatta lähdimme loppumatkaa soutelemaan. Tuuli oli sillä välin tyyntynyt ja alkoi kallistua enempi pohjasen puoleen, muuttaen ilman iltapuolella koleaksi. Soutamalla kuitenkin lämminnä pysyttelimme. Mutta jopa alkoi vähitellen siihenkin kyllästyä, kun kämmenet ja käsivarret kovin tuntuvasti rupe-sivat muistuttamaan, että aika olisi taasen levähtääkkin. Perille me sittenkin ponnistelimme ja pääsimme kirkkorantaan puoli-yön tienoissa. Sanomatta on selvää että suloiselta tuntui päästä seinien sisälle, leuvat kun jo kylmästä mielivät pahoin louk-kua lyömään; eihän läpimärkä ja väsynyt mies kovin paljon kylmää kestä.

Kestiekievariin menimme sisälle. Oikeinpa nautinnolla taasen pitkästä ajasta söimme illallisen ihmisten tavalla. Ja sitten paiskauttiin pehmoisille vuoteille Nukku-Matin kanssa

tuttavuutta tekemään. Tietysti se ei kauvan antanutkaan odotella itseään ennenkuin jo tuli väsyneiden luoksi virvottavalle tervehdykselleen. — Huolimatta koko päivän kestäneestä kovasta vastatuulesta olimme sinä päivänä soutaneet yli viiden penikulman, joka ei ole mikään pieni päiväntaival. —

Kauniita olivat yleensä kaikki sinä päivänä kulkemamme järvet olleet, tarjoten silmän ihailtavaksi mitä sievimpiä järvi- maisemia. Loppumatkalle ei tuota nautintoa kuitenkaan enään riittänyt. Synti todellakin on että muutoin niin luonnonkauniissa Kuusamossa kirkonkylä on saanut sijansa niin rumassa seudussa. Onhan se melkein kuin vetelöiden soiden taka rakennettu aukealle alankomaalle. Pensaikkoniityt vaan ja kaislarantainen kuiva lahdenläytykkä ovat sen ainoana kaunistuksena. Melkein mielipahalla näkee tuon, muistaessaan niitä monia sopivia, luonnonkauniita kylänpaikkoja, joita matkan varrella on nähnyt.

IX. Kuusamon kirkolla. — Karhunjähdille. — Kuusamon kansa ja sen olot.

Kylmänä ja sateisenharmajana valkeni maanantai, heinäkuun 30 päivä, tai oikeastaan oli valennut, sillä lähempänä puoltapäivää kuin aamua oli aika jo, kun me ylös kyhäysimme.

Ensi työnä tietysti oli hakea postista, mitä hyvää sillä oli meille annettavana. Kaivattu kartta ja kirjeitä sieltä saatiinkin. Utiset eivät juuri vereksiä enään olleet, kun kirjeet yli kahden viikon olivat olleet jo odottamassa. Hauskaa oli kuitenkin saada vaikkapa vanhojakin uutisia, sillä tuo oli ensi ja ainoa kerta koko viiden viikon matkalla, kun kirjeitä saimme.

Kuten edellä olen maininnut, olimme Kokossa päättäneet, että kirkolta hevosella tekisimme retken Rukatunturille. Muistutinkin tuosta tovereita, kun he olivat tuolla tuumalla saaneet minut silloin luopumaan jalkamatka-esityksestäni, vaan kun ilmasuhteet eivät olleet oikein suotuisat, ei esitykseni nytkään saanut kannatusta. Insinööri oli tunturilla jo ennen keran käynyt ja vaikka sanoi näköalan kyllä maksavan matkan

vaivat, ei nyt kuitenkaan tuntenut ensinkään halua lähteä tuonne kylmään ilmaan, kun »saattoi vielä sadekkin tulla kaiken muun hyvän lisäksi»; taivas näet oli pilvessä, lämmintä vaan 7—8 astetta ja pohjanen kylläkin kylmästi henkäili Turjan jäisiltä tuntureilta. Tohtorilla olisi mieli kyllä tehnyt lähteä, mutta pelkäsi vilustumista hänkin. Uusi matkatoverimme taas sanoi kylliksi saaneensa jo väsyttää sääriänsä vaaroilla viikkokaudet juostessaan. Yksin en minäkään viitsinyt lähteä tuolle neljän penikulman matkalle, vaikka yhteisestä kassasta tarjouttiin se kyllä maksamaan. Ja niin jäi kuin jäikin Ruhatunturillakin käynti meiltä — toiseen kertaan. Lähdimme sen sijaan kyläilemään iltapäiväksi. —

Oli vähällä käydä niikseen, että kirkolta lähtömme olisi lykkäytynyt muutamiksi päiviksi. Karhu näet oli kaatanut useita lehmiä aivan kirkonkylän läheisyydessä. Oli se muka nähtykin jossain kylän kulmalla, pari neljännestä vaan kirkolta. Seudun jahtimiehet olivat sentähden kovassa puuhassa lähteä karhua ahdistelemaan seuraavana päivänä. Meitä tietysti pyydettiin mukaan. Retkelle lähtö oli jo niin varma, että odotettiin enään vaan karhukoiraa, jota oli lähetetty mies hakemaan eräästä talosta jossain naapurikylässä; kelvollista koiraa näet ei tiedetty muualla koko seudulla olevan ja koira kuitenkin oli välttämätön, kun haaskoja ei oltu löydetty.

Tietysti emme mekään malttaneet jättää käyttämättä tuota sopivaa tilaisuutta päästä kerran metsän kuningasta silmästä silmään kentiesi katsomaan; siksi olimme kaikki liian innokkaita metsämiehiä. Yksin insinöörimmeikin oli suostuvainen, vaikka kyllä tavallisesti halveksi kaikkea metsästystä; retkellä oli hän kuitenkin niin raaistunut, että prinsipeistään huolimatta tahtoi ampuu pienet vesilinnunpoikasetkin, eikä siis tietysti katsonut olevan syytä kieltäytyä karhunkaatoonkaan lähtemästä. Juteltiin sitten illan kuluksi muilta kuulemiansa karhujuttuja, joita ihmeesti ja ihan kuin itsestään kunkin mieleen nyt juhtui, toinen toistaan merkillisempiä. Innostuneina ei paljon muusta osattu puhuakkaan kuin karhun-tapporetkelle lähdestä, sille varustaumisesta, pyssyistä, luodeista y. m. Eikö liene mielikuvituksissaan karhun kimpussakin jo oltu . . . Ja kuitenkin koko retkemme sitten sai niin kovin nolon lopun: siitä ei tullut valmista paremmin kuin mustilaisen varsasta he-

vosta; erinomainen hevonen näet siitäkkin olisi tullut, vaan kun se — syntyi kuolleena. Illalla saimme nimittäin tiedon, ettei mies ollut koiraansa antanutkaan. Oli vaan tuuminut: »Enpä häntä mielelläni juuri lainoille anna, rupee sitten kylillä juoksemaan, jottei kotona ensinkään saa pysymään».

Siihen saatiin siksi kertaa tyytyä. Pahoiltiin kyllä, että niin ajattelemattomasti oli asiaa puuhattu, kun ei näet pyydetty miestä itseään koirineen mukaan.

»Tokko tuolla koko koiralla mitään olisi tehnytään», oli kuitenkin joku jo tietävinään. »Kuuluu se kyllä jonkun keran karhua — sanotaan kahtakin — metsässä haukuskelleen ja ahdistelleen yhdessä kohden pysymään useampia tunteja, kunnes miehet ehtivät kotoa aseita noutaa, vaan osanneeko tuo silti jäliltä etsiä.» — Sillä lohduttelimme muutkin mieliämme, että turhaa olisi taitanut ollakkin lähteä sellaisella koiralla hakemaan; ei olisi löytynyt kumminkaan . . .

Illan kuluksi juteltaessa saimme kuulla, että meiltä oli jotain erinomaisempaa näkemättä jäänyt. Kuului siellä näet Kuusamon takamailla kohoavan uusia Kullervoita kaksikin. Toisen niistä sanottiin olevan Ellalan talossa Kiitämän rannalla: seitsen vuotinen poika, joka on niin tavattoman tukeva ja vankka, että työreen miehineen päivineen kantaa kuin ei mitään. Toisen taas pitäisi olla Sosson talossa Muojärven rannalla: se oli nelivuotiaana jo niin suuri ja turpea ollut, ettei suurimmat miehet olleet ympäryksimitassa piisanneet. Puhuttiinpa vielä kolmannestakin »ihmelapsesta», — Kallungin Antiksi häntä mainittiin — joka, käsitön ollen, kuului jaloillaan oikein hienoakin puusepän työtä tekevän; yksinään hänen sanottiin mökissään asuvan ja hoitavan koko taloutensa, viljelevän pienet peltonsa y. m. — Totena nämät jutut meille kerrottiin, vieläpä sen tekivät semmoiset henkilöt, joita ei ollut ensinkään syytä epäillä. Olimme kuitenkin jo sivu noista »ihmeistä» kulkeneet, emmekä enään niiden näkemisen takia viitsineet takasin palata, vaikka uteliaita kyllä olisimme olleet. —

Ennenkuin jätämme Kuusamon, tahdon vielä lausua muutamaman sanan kuusamolaisista sekä heidän oloistaan ja elinkeinoistaan, mikäli me pikaisella matkallamme ehdimme niihin tutustua.

Kansan luonteen silmäänpistävännä pääomitusuutena on tuo yleensäkin pohjalaisissa tavattava oman arvon, yhdenvertaisuuden ja vapauden tunne, sekä suoruus, joka kansaan pe-rehtymättömästi usein saattaa tuntua ylpeydeltä, jopa väliin loukkaavaltakin. Noista ominaisuuksista älköön kuitenkaan kukaan ottako loukkautuaksensa, sillä tuossa suorassa luonteessa piilee sittenkin pohjalla paljon hyväntahtoisuutta, ystävällisyyttä ja vaatimattomuutta. Voipa melkein sanoa, että esim. kemiläiseen kuusamolaista verratessa tuo luonteen pohjalainen ominaisuus, suoruus, jälkimmäisessä ilmenee koko joukon lauhkeammassa muodossa. Verratessa näitä molempia taas esim. Oulujärven ympäristöjen vakaaluontoiseen savolaissukui-seen asujamistoon, huomaa edellisten iloisuutensa, vilkkautensa ja reippautensa kautta yhä vieläkin todistavan karjalaisesta sukuperästään. Väittelyn alaisena on oppineiden kesken kyllä vielä tänäänkin noiden pohjanperukan asukasten sukuperä. Toiset ovat todistelleet heidän polveutuvan karjalaisista, toiset taas hämäläisistä, vieläpä jotkut muinaisista kainulaisistakin, jotka taas vuorostaan olisivat olleet hämäläis-sukuisia Pohjanlahden pohjoisrannikon asukkaita. Miten tuon kysymyksen laita lienee oikeastaan, kuitenkin ainoastaan kansan luonteen ominaisuuksia silmällä pitäen olisi taipuvainen uskomaan että nykyinen Pohjolan asujamisto pikemmin polveutuisi karjalaisista kuin hämäläisistä. Jo kansan muodon yleistyyppikin puolustaa tätä otaksumista.

Ompa muitakin jälkiä tuosta karjalaisluonteesta vielä näkyvissä etenkin kuusamolaisessa. Samalla kun hän näet on kohtelias, palvelevainen ja ystävällinen, voipi tuon kaiken takana piillä omanvoiton pyynti, ahneus, jopa viekkauskin. Varsinkin saavat nuo taipumukset kiihdykettä kuusamolaisen kairkenteeseen kaupantekoon taipuvasta luonteesta, sekin karjalais-sukuisten ominaisuuksia. Kauppoja tehdessä nuo kuusamolaisen luonteen heikommat puolet pääasiallisesti saavatkin tilaisuutta esiintymään. Tuo kuitenkaan ei ole missään risti-riittäisyydessä mainitsemani luonteen suoruuden kanssa, kun ymmärrämme suoruuden semmoisena kuin se pohjalaisessa esiintyy, ei näet ihan samana kuin rehellisyys. Muutoin ovat kuusamolaiset yrittlevää ja eteenpäin pyrkivää kansaa kaikissa suhteissa, niinpä sivistyspyrinnöissä ja kirjallisissa har-

rustuksissakin. — Poikkeuksia tietysti näistä kansan luonteen pääpiirteistä löytyy niin kuusamolaisten kesken kuin muuallakin.

Asumuksien uhkeuteen sekä puhtauteen ja siisteyteen nähden jää Kuusamo paljon jälille Kemijokivarsista. Tosin kyllä talot ovat laatuunkäyviä, niin että niissä matkustaja voi toimeen tulla kun ei ole kovin suuria vaatimuksia, mutta mikä tahtoo kaikkialla kiusaksi käydä, on monenlaisten »syöpäläisten» paljous; russakat varsinkin, joiden sanotaan Venäjän karjalaisten mukana ilmauneen, näkyvät hyvin Kuusamoon perheyneen.

Mitä taas elinkeinoihin tulee, niin on vaikea sanoa, maanviljelyskö vai karjanhoito Kuusamossa on pääelinkeinona: kumpakin hajotetaan rinnakkain melkein saman verran, vaan erittäin edullista ei kumpikaan niistä ole.

Hiekka- ja kivisekainen maa ei ole laadultaan kovinkaan hedelmällistä; peltoja näkeekin ainoastaan viestävillä järvien rannoilla. Ennen aikaan kun huhdan poltto oli luvallista, kuului sitä harjotetun melkoisessa määrässä, etenkin ruunun metsissä, ja sanottiin siitä saadun hyviä satoja väliin. Mutta sitten tuli kielto, metsä kun näet siten tuli haaskatuksi, ja niin täytyi kuusamolaisten turvautua peltotilkkuhinsa. Vaan kun halla ei täällä ole mikään outo vieras, niin ei pettukaan ole tuntematonta; omilla eloillaan ei Kuusamo milloinkaan toimeen tule.

Karjanhoidolle on haittana se, että noilla vaaraisilla mailla laidunmaat eivät ole erittäin kehuttavat. Talvikonnun saanti varsinkin on vaikeaa, kun niityt ovat pienet ja huonot. Siitä syystä »konnun nuusa» ei ole harvinainen Kuusamossa. Muun hyvän lisäksi vielä metsän kuulu kuningaskin usein käypi tervehtimässä korpiloissa lautumella kulkevia karjavähäisiä ja sen vierailut eivät tietysti aina ole viattominta laatua.

Poronviljelys, joka sekin tavallaan kuuluu karjanhoitoon, on ennen aikaan ollut Kuusamon pääelinkeinoja, poron lihoilla ja rahdinkuletuksella kun näet hyvät rahat ansaittiin. Viime aikoina on kuitenkin sekin elinkeino häviämään päin. Monet ovat näet poronviljelyksen haitat nykyään: jäkälämaat ovat huononneet, pakkas- ja lumitalvina välttämätön loppopuiden kaataminen ruunun metsissä tehty melkein mahdottomaksi, porojen niityille ja viljelyksille tekemien vahinkojen takia prottomien viha käy yhä kiihkeämmäksi ja alituiset riidat rajalais-

ten kanssa aikaan saavat moninaisia ikäviä rettelöitä. Varsinkin kolme viimeksi mainittua seikkaa ovat antaneet paljon tyytymättömyyden ja riidan aihetta. Kun sattuu paljoluminen pakkastalvi, niin ei poro voikkaan kaivaa hangittuneen lumen alta ravintoaan. Silloin poromies turvautuu kirveeseen: hakkaa kumoon luppoa eli naavaa kasvavat puut, joista poro tarkkaan kaluaa tuon hänelle mieluisan loiskasvin. Mutta kun kukin poro tarvitsee vähintään yhden puun vuorokauden osalle siten elääkseen, niin voi kyllä käsittää, että tuommoinen metsänhakkuu suurille laumoille aikaa myöten käy vankkoissakin metsissä haaskaukseksi. Sentähden onkin ruunun metsissä kielletty kaatamasta muita kuin kelpaamattomia puita ja nekin määrätty karsittaviksi sekä rangat koloille hakattaviksi joka puolen metrin päästä, että ne pikemmin lahosivat. Tuommoisia määräyksiä on tietysti poromiehen mahdoton täyttää, joten lain rikkomiset siinä suhteessa tulevat melkein pakollisiksi. Miten turmiollista tuommoinen pakollinen lain rikkominen on taas kansan käsitteelle lain pyhydestä ja oikeuden sekä velvollisuuksien vaatimuksista, sen kyllä helposti voi ymmärtää. Mutta minkäs teet, kun on »suo siellä, vetelä täällä, kuivaa ei kussaan». — Porojen maanviljelijälle tuottamaa haittaa — kesillä näet porot saavat elää ihan omista valloissaan, hoitajitta, paimenitta — sekä rajalaisten kanssa syntyviä rettelöitä on koetettu poistaa siten että valtio on antanut melkoisia summia suurten poroituuksien rakentamista varten, jotta nuo vapautta rakastavat elukat esittäisiin luvattomille alueille menemästä. Vaikea lienee kuitenkin siten tarkotusta saavuttaa.

Sivuelinkeinoina harjotetaan Kuusamossa melkoisessa määrässä kalastusta, metsästystä, vieläpä kauppalikettäkin.

Kalarikkaat järvet ja joet tarjoavat saalista talon tarpeeksi, jopa ylikin. Pääasiallisesti kalastetaan nuotilla ja saadaan muikkua, siikaa, lohensukuisia kulmakoita ja nieriäisiä y. m. Ovatpa kuusamolaiset ennen ahkerasti kulkeneet kalastamassa aina Vienanmeressä ja Muurmanin rannikolla, jossa heillä kuuluu olleen omia laivojakin. Vielä nytkin keväisin joitakin miehiä tuommoisille retkille lähtee. Venäjän karjalaisten kateuden sekä vakaantuneempain kotoisten olosuhteiden takia ovat ne kuitenkin vähenemässä päin ja merkityksensä jo kadottaneet.

Metsästys tarjoo myös kuusamolaisille tuloja, milloin vaan lintuja ja oravia sattuu viljemmälti olemaan. Valituksia kuitenkin kuului, että varsinkin linnut ovat metsistä kadonneet. Jäniksiä kyllä aina olisi, vaan »Jussi» paralle ei suurta arvoa anneta eikä sitä pyydetä muutoin kuin ansoilla talvisaikaan valkoisen turkkinsa takia, josta »laukkuryssä» penni kymmenisen maksaa. Petoeläimiä saadaan harvoin, vaikka karhut, ahmat ynnä muut pienemmät pedot eivät olekkaan noissa synkissä korvissa harvinaisia.

Mitä mainitsemaani kauppaliikkeeseen tulee, niin paitsi paikallista kauppaa on moni kuusamolainen, varsinkin ennen, Venäjän karjalaisten tapaan reppu selässä kulkenut maita mantereita, »maailmaa nähdäkseen», kuten heidän on tapana sanoa. Ja sitäpaitse, onhan tunnettua, että juuri kuusamolaisia on ympäri Pohjanmaata kauppamiehinä, jopa suurinakin liikkeen harjottajina.

IX. Kuusamon kirkolta Iijoen suulle.

Kerrankin sai taasen laskea oikein myötäistä.

Mitä suotuisimmalla tuulella näet lähdimme kirkonkylältä seuraavana aamuna halkomaan Kuusamojärven selkää. Pitkälti ei tuota hyvää kuitenkaan piisannut, Vanttajanjoen suulle asti vaan. Olimme nimittäin päättäneet heittää Vuokkiniemen kautta menon sikseen, kun emme Pistojestä kirkollakaan sen parempia tietoja saaneet ja kun kotia alkoi jo muutoinkin kiire tulla. Sen sijaan aijoimme pyrkiä Kuusamon vesistöistä Iin vesille ja sieltä sitten, miten näkyisi, Oulujoen latvoille Hossa- ja Kiantajärvien sekä niihin laskevien jokien kautta. Aikomuksemme oli nyt ensinkin päästä Vanttajanjokea samannimiseen järveen. Ennenkuin Iijärveen pääsee Vanttajärvestä, tiesimme olevan toista kilometrin taivalluksen yli Maanselän kannaksen, joka on veden jakajana; Kuusamon puoliset vedet näet laskevat Venäjän puolelle Vienanmereen, Iin vedet Pohjanlahteen. Tuota emme kuitenkaan huoleksi panneet, sillä saimme kuulla, että sitä tietä ennenkin on veneitä taivallettu.

Vanttajanjoen löytämisessä siinä ensinkin työ oli. Kovin oli puro pieni ja kaislaiseen, vetelään järven rantaan kun se vielä laski, ei sitä niinkään helpolla huomannut. Kun vihdoin löysimme joen, ei se suurta iloa meille tuottanut. Alkoi näet taasenkin veneen vetäminen. Jo suussa siinä tahtoi tenän tehdä, kun puro oli niin matala, ruohoinen ja liejuinen, ettei tahtonut läpi päästä keinoilla millään. Ylempänä tuo meno jonkun matkaa oli hiukan parempaa, kun saattoi nuoralla vedellä venettä pitkin puroa. Mutta kun se sitten koskeksi kyhäysi, ei koko joesta ollut enään paljon taikaa: oli siinä siksi vettä että juuri näkyi. Tuo ei kuitenkaan meitä isosti säikäyttänyt, sillä olimmehan jo kerran jos toisenkin matkallamme kuivia kulkeneet. Keino miten päästä eteenpäin oli hyvin yksinkertainen: vedettiin vete miehissä kivikkoa myöten kosken päälle.

Muutamassa kohden ylempänä oli puro niinkin kaitasena syvälle suoniityn sisään uurtautunut, että kun venettä siitä läpi kiskoimme, leikkasivat varppeet kummaltakin puolen turpasta puron partaista veneeseen. Siitä tuon jo suunnilleen arvaa, minkälainen se »kulkuväylä» oli. Isommalla vedellä sitä ylös kuului kyllä ennenkin kuletetun veneitä, harvoin kuitenkin nykyvuosina. Mieluummin taivalletaan suoraan Kuusamojärvestä Vanttajajärveen, jos tarve vaatii sitä tietä kulkemaan. Harvoin sitäkään enään tehdään, kun näet jokikulku »kaupunkiin», s. o. Ouluun, on melkein kokonaan lakannut, kun maantie pari vuosikymmentä sitten Kuusamoon saatiin.

Iättömiä emme kuitenkaan Vanttajanjoen nousemisessa viipyneet, se kun ei ole kuin noin neljännestä pitkä. Soutelimme sitten puolen penikulman pituisen Vanttajajärven toiseen päähän »Vanttajan vanhuksia» tervehtimään. — Aikomuksemme oli saada talosta neuvoja ja apua, Iijärveen venettämme taivaltaaksemme.

Terveinä ja tyytyväisinä vanhukset tapasimmekin. Aika ketteränä se vanha emäntä vieläkin pyörähteli, ruokaa meille laitellessaan. Ukko myöskin oli terve ja puhelias; itse lupausi lähtemään renkipoikansa kanssa saattajaksikin meille.

Kuvaavaa muutoin sydänmaan oloille on muuan pikku tapaus, joka meitä huvitti. Kun näet tiedustelimme, kuinka pitkälti taivallusmatkaa Iijärveen karttuisi, tuumiskeli ukko: »No sinnehän se taitaa mennä kappaleen toiselle neljännek-

selle». — Emäntä kait tahtoi kuitenkin näyttää seuranneensa paremmin aikaansa ja rupesi tarkoin selittämään, että niin ja niin monta kilometriä sitä taivalta on.

»Tämä mejän vaari se tahtoo vain pysyä niissä vanhoissa mitoissa vieläkin», lisäsi hän kuin puollustellen asiaan sekaantumistaan.

»No mutta oletkos sinä sitten muori kulta koskaan sitä kilometriä nähnyt, kun niin tiijät määrällä matkat niissä uusissa mitoissa?» kysäsi tuohon isäntä muijaltaan puoleksi leikkillisesti, voimatta kuitenkaan salata pientä vahingon iloa, kun sai toista siten nolata.

»Kukapa häntä lienee nähnyt, vaan kun ne niitä meeterejään ja litrojaan tahtovat pakottaa käyttämään, niin täytyy kait niitä joskus oppia tuntemaan», virkahti tuohon emäntä, närkästyneenä ukon sattuvan pilan johdosta. Ja sen enempää enään puheisiimme sekaantumatta pyörähti hän toiseen huoneeseen. —

Niin sitä sitten taasen vetää könyytettiin venettä kankaan poikki härjän vuodasta leikatuilla »poronhihoilla», joita Vanttajan ukko oli mukaan varannut; sanoi näet helpomman olevan niillä vetää kuin »sulin käsin» ja sen me taipaleella todeksi huomasimmekin.

Matkan varrella jaariteltiin ajan kuluksi yhtä ja toista. Ukko kertoi, miten ennen kuusamolaisten täytyi sen kautta voi- ja muita lastejaan »kaupunkiin» kulettaa, kun ei maantietä ollut. Sanoipa olleensa viitisenkymmentä vuotta sitten taivaltamassa Pohjolan kuulun »tukkipohatan» Kurtinkin ensimmäistä voilastia. »Velaksi kuului sen kylältä keräilyksi saaneen», tiesi vaari vakuuttaa. — »Jo vain ei olisi silloin uskonut, että siitä vielä semmoinen pohatta paisuu», tuumiskeli hän.

Sievästi johdettiin puhe ukkoon itseensä ja joku kuin sivumennen mainitsi: »Teistähän se Santeri Ingmanni kuuluu kirjankin kirjoittaneen».

»Niin — kuuluuhan se . . .» virkahti tuohon vanhus hymähtäen. »Vaan mitä niistä kirjailijoista . . . Panevat enemäksi puoleksi omiaan, minkä hänkin meistä kertoessaan.» —

Ainoastaan puolentoista tuntia meni meillä tuossa toista kilometrin taivalluksessa. Suuresti apuna olivat näet entiset telotukset, jotka olivat säilyneet polulla etenkin suopaikoilla.

Nyt olimme siis toisissa vesistöissä. Pitkälti emme kuitenkaan eteenpäin päässeet, ennenkuin jo taasen taivallus työksi tuli. Kapea lahti näet vaan on tuossa mantereen ja yli kolme neljännestä pitkän, kaksihaaraisen Jouhtenniemen välillä. Niemen poikki veneet tavallisesti kuuluttiin taivaltavan, kun pitkä kierros muutoin täytyisi tehdä. Niinpä mekin vedimme veneen tuon puoli kilometriä leveän, korkeana harjuna kulkevan niemen poikki. Telotettu siinä oli kyllä tie, mutta lujalle otti sittenkin ennenkuin yli päästiin, väsyneet kun oltiin jo edellisestä taivaltamisesta.

Aukeni nyt eteemme kaunis Iijärvi pitkänkapeine selkieneen. Sen pohjoispuolella Vanttaja- ja Mustavaarat kohottelevat kyömyisiä selkiään, itäpäästä taas Iivaara uhkeana ylenee kolmatta sataa metriä yli järven pinnan; järvetkin niillä seuduin ovat muutoin noin 300 metriä yli meren pinnan. Iivaaran vierellä tuossa sopusointuisasti ylenevät vielä hieman matalammat Ahven- ja Penikkavaarat.

Sieltä Iivaaran rinteiltä ne saavat Iijoen latvat alkunsa pieninä puroina. Kuuluupa vaaralla olevan lähde, josta vesi juoksee kahtaanne päin. Toiselta laidalta näet lähtee Iijoen äärimmäisin haara, kun taas toiselta puolen muuan Pistojoen haara saa alkunsa. Sen lähteen vedet siis hajaantuvat jokseenkin kauvas: osa Pohjanlahteen, toinen Vienanmereen.

Iijoen ylimmällä latvaosalla on nimenä Rajajoki. Kerrotaan sen nimensä saaneen siitä, että sen kautta muinoin muka Venäjän ja Suomen välinen raja on kulkenut. — Iivaara on muutoin merkillinen sen puolesta, että se tietävästi on ainoa paikka ainakin Suomessa, jollei liene koko maailmassakin, jossa löytyy erästä omituista vuorilajia, jota vaaran nimen mukaan on »iolli-tiksi» ruvettu kutsumaan. —

Yleensä voi sanoa, että nämät seudut olivat matkallamme viimeiset huomattavammassa määrässä luonnonkauniit. Iijoen varret näet eivät ole paremmin kuin sen kosketkaan, joitakin pienempiä poikkeuksia lukuun ottamatta, mitään erikoisen kauniita. Senpä vuoksi syystä voi sanoakkin, että nyt oli hauskin ja viehättävin osa matkastamme kulettuna, hurja koskienlasku sekä väsyttävä suvantojen ja järvien soutaminen enään vaan jälellä. Sentähden seuraavassa kerronkin vaan lyhyin piirtein matkastamme Iijokea alas, viivähtäen ainoastaan joissakin, ken-

tiesi hiukan lukijoitakin huvittavissa kohdissa. — Tiedän kyllä että monien nimien luetteleminen tuntuu joistakin lukijoista hiukan kuivalta. Kuitenkaan en malta olla matkan mukaan mainitsematta Iijoen lukuisain koskien nimiä, koska useat niistä kuvaavat hyvin kosken luonnetta, kuten kaikkikin kansan antamat nimitykset. Useilla nimillä olisi sitäpaitse vielä oma historiansakin, mutta tässä ei ole kuitenkaan tilaisuutta ruveta tarkemmin niistä selkoa tekemään.

Scutelimme siis poikki tyyntä Iijärveä. Puhtaan kirkaalta sinitaivaan rannalta loi heinäkuun viimeisen päivän iltaurinko punertavan ruskonsa järven pintaan ja kultaili kauniisti taustalla olevien vaarojen siintäviä harjoja. Oli niin juhallisen kaunista ja tyyntä, ettemme edes puhelemisella raski-neet tuota luonnon rauhallsuutta häiritä, vaan sanattomina soutuelimme, nauttien luonnon herttaisuudesta ja viehättävyydestä. Niin saavuimme lahden perukkaan, josta Iijoki alkaa. Pohjolan kesän omituisen lumoavassa illan hämyssä soutuelimme vielä tyyne-laista jokea Poussujärven ylipuolella olevan Poussukosken niskaan. Koskelle emme kuitenkaan enään lähteneet, kun hämärä alkoi jo pahasti haitata ja kun koski, vaikka kyllä oli sanottu perkatuksi, näytti kovin pahalta ja matalalta lasket-tavaksi. Talokin piti kartan mukaan siinä ihan lähellä olla. Vedimme siis veneen kiville kosken niskaan ja lähdimme taloa hakemaan. Se löytyikin, vaikka vasta puolen kilometrin päässä ja yösijan siellä myös saimme. Ettei kuitenkaan yksinään tarvinnut yötänsä viettää, siitä viljalti vilisevät ruskakat huolen pitivät. —

Aamulla kuletimme veneen nuorassa ja sauvomilla kosken alle; laskea koskea ei voinut, niin kovin matala ja kivikko se oli.

Purjeessa laskettelimme Poussujärven halki ja soutuelimme sitten sen perukasta lähtevää, läpi Rahkolammen juoksevaa jokea Soivionjärveen. Tuohon järveen laskiessamme näimme etäällä sen itärantaa pitkin juoksentelevan jonkun tavallista suuremman, korkeajalkaisen elukan, jota koosta ja käynnistä päättäen arvelimme hirveksi. Kiiruhdimme soutamaan siihen suuntaan, tuota kummaa nähdäksemme, mutta silloin se, luultavasti meidät huomaten, pyörähti metsään ja katosi näkyvistämmme.

Raakkujärveen laskevan lyhyen joen sekä mainitun järven poikki soudettuamme saavuimme Kurenjoelle. Se laskee, Hammas- ja Kurenkoskissa välillä kuohahtaen, Vähäkero-nimiseen järveen. — Jälkimäinen sen koskista on todellakin kaitanen ja jyrkkä kuin kurenkaula. Koettaessamme kahden miehen sauvomissa laskea sitä, sattui niin hullusti, että vene yhtäkkiä hypähti kivimuljun päälle ja pyörähti siinä ympäri, ei kuitenkaan kumoon, vaan keula vasta- ja perä myötävirtaan. Katsoimme-kin viisaimmaksi nakata köydet kahden puolen maalle, kun vene kerran oli noin sukkelasti kokokäännöksen tehnyt. Köysillä ohjaten laskimme sitten veneen kosken alle.

Lieneekö äskeisen »hirven» näkemisestä metsämiesluontomme kovin kiihtynyt tai silmätkö muutoin lienevät pettäneet, se vaan, että kun Vähänkeron keskelle pääsimme, niin ensin yksi, sitten toisetkin luuli ihan varmasti rannalla näkevänsä taasen tavallista oudompia elukoita, tällä kertaa ei sen huonompia kuin kerrassaan — karhuja. Ja olikin niitä koko kolme kappaletta, emä ja kaksi pentua. Niin päättelimme. Tuolla rantasuolla ne kuukivat mättäiden välissä, siirtyivät siitä pian läheiseen viidakkoon . . . Katsotaan neljän miehen, katsotaan tarkastikkin . . . Ei ne todellakaan voi olla muita kuin karhuja, siihen päätökseen tulimme yksimielisesti.

Tuostakos sitten touhu nousi.

»No nyt sitä pannaan toimeen karhujahti ainakin, ilman Kuusamon herroja ja heidän koiriaan», joukosta joku jo innostuneena huudahti.

Luotipatruunia, joita tohtori varovaisen insinöörin kehoituksesta oli jo kotona kymmenkunnan valmiiksi ladannut tämän tapauksen varalta, pistetään kahteen muassa olevaan haulikkoon . . . Ne kahdelle miehelle aseiksi . . . Kolmas ottaisi kirveen, neljäs — no, kunhan jotain asetta hänkin käteensä saisi, vaikka sauvomen, muun paremman puutteessa . . . Ja onhan puukotkin joka miehellä, muutamilla kaksikin, oikeita pohjalaisia surma-aseita . . .

Soudetaan rantaan, min keretään . . . Kilvan sitten suolle ja pensaikkoon, ensin edes jälkiä nähdäkseen . . . Ja tuossahan ne jo . . . »No voi sun perhana!» Ja kaikki purskahdimme kohti kurkkua nauramaan, sillä tuolla ne menivät, kiitivät täyttä neliä, min enimpänsä ennättivät, läpi pensaikon ja pitkin suota,

ne kolme — poroa, emä vasoineen. — Hukkaan menivät siis taasen hyvät humalat.

Sitten sitä ihmeteltiin ja vielä uudestaan ja uudestaan ihmeteltiin, miten noin oli voitu erehtyä. »Mutta kyllä ne sitenkin niin kummilta näyttivät tuossa suomätästen välillä hypellessään, että olisi siinä erehtynyt toinenkin, vaikei olisikaan äsken nähnyt hirveä kuten me». Noin vakuuteltiin ja uskoteltiin toisilleen, kun ei näet erehdyksestä voinut toinen toistaan syyttää. — Hiukan pani epäilemään jo hirvenkin näkemistä, kun silmämme noin pahasti kerran rupesivat pettämään. Ja — epäilevällä kannalla olemme vieläkin *sen* elukan suhteen. —

Hieman apua oli taasen purjeesta Isollakerolla, johon tyyntä jokea olimme soutaneet edellisestä järvestä; se olikin viime kerta, jolloin purjetta voimme käyttää, kun näet koko loppumatkan puhalteli yhtämittaa vastanen. Pian tuuli kuitenkin tyyntyi, niin että loppumatkan saimme soudella jo Kerollakin. Jatkoimme kuitenkin vielä matkaa salmen kautta Isolleirnijärvelle. — Sen ympäristöt muistuttivat vielä hiukan Kuusamon järvimaisemien kauneudesta.

Yöksi pysähdyimme järven yläpäässä, pitkällä niemekkeellä olevaan Irniniemen taloon. —

Nyt oli meidän päättäminen, kummanko tien valitsisimme, Ii- vai Oulujoenکو. Jos mielimme Oulujoea latvoille, niin olisi Irnijärven pitkälle pistävästä Vaaraperästä pientä puroa myöten ollut noustava Kainuunselän vaarojen alle. Sieltä neljänneksen taivalluksella olimme arvelleet pääsevämme selänteen yli pienen Lomapuroon, jota myöten olisi koetettava päästä Salmijärveen. Mainitusta järvestä tiesimme kyllä sitten pääsevän Salmijokea Oulujoen Iijärveen, sieltä Hossajärven ja Yläjoen kautta pitkälle Kiantajärvelle, josta syvät veet vetäisivät aina meren rannalle; kaksi meistä oli näet ennenkin nuo matkat kulkenut.

Talossa panivat ihmeekseen jo tuumaammekin aikoa koettaa Iin vesiltä Oulujoen vesille. »Jalan tuon taipaleen kyllä voisi päästä», sanottiin, »mutta venettä sen kautta ei ole tämän maailman aikoina kuletettu.»

»Mahottomaksi siellä kävisi taivallus, vaikk' olisi miehiä kymmenenkin . . . Kovin kolkko siellä on korpi ja korkeat vaarat vesistöjen välillä», vakuuttelivat talon miehet.

Noiden tietojen takia ja kun muutoinkin matka-aikamme alkoi jo lopuilleen käydä, päätimme luopua tuosta tuumasta ja laskea suoraan alas Iijokea. Emme kuitenkaan ensinkään epäilleet, että jos vain meillä olisi aikaa ollut, olisimme kyllä tuonkin ennen kuulumattoman taivalluksen suorittaneet.

Aamulla lähdimme siis soutelemaan edelleen. Molemmat Irnijärvet jäivätkin taaksemme jo aamupuhteella. Vasta Vähänirnijärven alapäässä pistäysimme Irnin taloon tiedustelemaan minkälainen joki on alaspäin.

»Kovastihhan se on koskinen. Ja sitten niin pahoja koskia . . . Tulvan aikaan ne varsin hirvittäviä ovat . . . Ja kyllä siellä oppimaton joutuu pahempaan kuin polinaan nytkin, jos niille omin päin uskaltaa . . . Onhan tuo kyllä matalana vesi, jottei ne niin vuolaita ole, vaan varovaisena siellä saa olla sittenkin.»

Noin kerrottiin meille talossa. — Kalarikkaita sanottiin koskien tavallisesti olevan, vaan kuivuuden takia arveltiin kalojen, varsinkin isompain, järviin siksi kesäksi jääneen. Koettaa sitenkin aijoimme ohi mennessä kalastusta koskilla, kuitenkin pitemmittä pysäyksittä. Myöhemmin huomasimme kuitenkin todeksi ukkojen sanat ja uskoimme onkimisen siihen.

Laskumies-tarjokkaita niitä olisi ollut useitakin; eivätkö liene sentakia koskiakin niin pahoiksi »maalailleet». Sanoimme kuitenkin koettavamme mieluummin itse laskea, menipä sitten syteen eli saveen. Ja niin lähdimme talosta. —

Ilta oli käsissä, kun saavuimme Jokijärvelle. Viisitoista koskea olimme laskeneet jo siihen saakka. Niiden nimet järjestyksessään ovat: Niskakoski, Runtti, Väkeväkari, Vähälaaka, — sen yläpuolella vielä erittäin mainittiin »linkka» eli ensimmäinen suurempi korvake — Isolaaka, Vääräkoski, Petäjäkorka, Kahu, Louhi, Parila, Saarikoski, Lohikari, Peurakoski ja Iiviökoski.

Jyrkkiä olivat noista koskista useat, vaan enimmäkseen olivat kaikki lyhyitä. Tulvan aikana voipi moni niistä olla todella hurjan väkeväkin, mutta noin vähällä vedellä ei niitä juuri voi sanoa vaarallisiksi. Eipä niistä useaakaan olisi viitsinyt edes koskeksi sanoa. Yleensäkin meistä näytti siltä, että iijokelaiset ovat paljon kärkkäämpiä koskille nimiä keksimään, vieläpä oikein »voimakkaita». Kemijoella taas useinkin sanottiin: »Ei

siellä mitään koskea nyt tule pitkiin aikoihin . . . Ompahan vain joku niva tai karikko suvantojen välissä». Ja kuitenkin useat noista »nivoista» ja »karikoista» olivat niin väkeviä kuin Iijoen isommat kosket, ainakin paljon vetevämpiä.

En kuitenkaan sillä tahdo sanoa, että luetteleman kosket — vielä vähemmin myöhemmät — sentään olivat juuri lasten laskettavia. Aika kyydin niissä sai vene useassakin ja virta kuohteli joissakin jo aika sievästi. Hyvänä harjoituksena ne olivat isompien laskemiseen. Emme näet enään viitsineet vaita itseämme edeltäpäin käydäksemme koskia tarkastelemassa, se kun aikaakin olisi paljon vienyt. Laskimme vaan summa-kaupalla, veden kulkua tarkasti silmällä pitäen ja sen mukaan venettä ohjaten. Kyllähän se silloin tällöin tahtoi veneen pohja kiviäkin koluta, vaan ihmeesti se kuitenkin meni aina niin, ettei pahoja vaurioita tullut. Perkatuita ne tosin ovat muka Iijoen enimmät kosket, vaan siitä ei paljon avuksi ole, kun tukit ovat väylät kerrassaan pilanneet. — Laskumiehenä olimme alusta lähtien kukin vuoro tuntinsa ja niin pitkin matkaa. Sattui eteen mitä hyvänsä, ei auttanut kenenkään arasteleminen. Ei muuta kuin: »Ann' huhkia vain!» meni sitten syvin eli matalin. —

Kurjalta näyttää Jokijärven kylä ohikulkijasta. Ei luulisi siinä ennen kirkonkylän olleen; kirkko on näet muutettu entiseltä sijaltaan Jokijärveltä pari penikulmaa alemmaksi Taivalkoskelle, jonka mukaan koko kuntakin on sitten ristitty Taivalkoskeksi.

Ylempänä oli meitä jo varoitettu yöpymästä Jokijärven taloihin, kovin pahansiivosia kun ne kuuluivat kaikki — muuatta syrjässä olevaa suurempaa taloa lukuun ottamatta — olevan. Sentähden soutelimmekin halki järven ja niin sen sokkeloisen länsipään läpi edelleen joelle. Mieluummin aijoimme yöpyä metsään nuotiolle kuin taloihin mennä.

Pari koskea — Hevos- ja Niskakosken — laskimme vielä ilta-hämärässä, sopivaa yöpaikkaa katsellen. Nuotioksi kelpaavaa honkaa ei kuitenkaan ottanut näkyäkseen. Ilma taas muuttui jokseenkin koleaksi, niin ettei mieli tehnyt asettua telttiinkään lämmittävättä nuotiotta. Venäläiskarin niskalle tullessamme satuimme onneksemme huomaamaan pienoisen ladon jonkun matkan päässä. Se oli kuin tehty neljälle miehelle makuupaikaksi . . . Ja heiniä melkein täynnä . . . Parempaahan ei

voinut toivoa. — Sinne hautausimmekin heiniin ja nukuimme makeammin kuin monesti höyhenpatjoilla. —

Seuraavana päivänä laskimme kokonaista kolmeneljättä koskea. Ensinkin yöpaikasta lähdettyämme Taivalkoskelle saakka oli: Venäläiskari, Taljakosken »linkka», Taljakoski, Kaijankoski, Saarikoski, Harjunalanen, Kirkkokari, Mustakoski, Kumpukeula, Hyväkari, Hepokari, Jäniskoski, Pikkujuurikka, Sauvonjuurikka, Isonkivenjuurikka, Kallioinen, Pirtinkari, Markkinakari, Käpylunnunleuka, Venetkoski, Kiveskoski, Saunakari, Väljä, Näveri, Yliniittykari, Myllykoski, Matoniva ja viimeksi Taivalkoski.

Toiset noista koskista olivat melko vuolaita ja veteviä, toiset taas niin laveita ja matalia, että kahlailemalla niissä täytyi venettä vedellä. Enin osa kuitenkin oli helposti laskettavia; ei silti, ettei niillä tarpeeksi asti olisi kiville sittenkin koluutellut.

Taivalkoski oli yläpuolelta kokonaan padolla tukittu, kun tahdottiin siten vesi ohjata kosken partaalle raketun sahan ränniin, väkirattaita käyntiin panemaan. Kun tuo jo muutoinkin paha koski oli veden vähyyden tähden vielä hankalammaksi käynyt, ei sinne ollut hyvä venettään uskaltaa, ei edes köydeläkään laskien. Sahan miehet kyllä tuumivat, että siitä ne ovat muutkin omin neuvoin saaneet veneensä kosken alle puuhata, kun on padon ohi vain autettu. Tuohon emme kuitenkaan tyytyneet. Lähdimme senvuoksi sahan hoitajan puheille, tiedustamaan, miten tuosta pulmasta päästäisiin. Kohteliaasti ottikin hän meidät vastaan, lupasi veneemme hevosella kosken ohi toimittaa ja pyysi meitä sen aikaa huoletonna istumaan ja levähtämään. Ensin ei hän sanonut oikein korviansa uskoneen, kun selitimme, että olimme omalla veneellä tulossa Paa-najärveltä. — Pari tuntia meillä levähtäissä menikin, hauska jutellessa, kahvit ja teet juodessa.

Päivä oli jo iltapuolella. Kuitenkaan emme malttaneet käyttää hyväksemme isäntämme kohteliaasta pyyntöä, että jäisimme taloon yöksikin, vaan lähdimme edelleen koskia lasketelemaan. —

Valtavammiksi ja vesirikkaammiksi alkoivat nyt kosket käydä: aika tulisen vauhdin ne jo antoivat veneelle. Illan hämy rupesi kyllä pian koskilla pahasti haittaamaan, mutta

siitä huolimatta laskimme vielä viisi koskea, nimittäin Turvako-, Koivu- ja Suukosket sekä Pirin ja Jurmun.

Hurjaa menoa se oli. Kosken kuohuissa vene kiiti eteenpäin kuin lintu. Perämies ei kuitenkaan hämärän takia voinut liijoin ensinkään eteenpäin erottaa. Lännen taivaalla juuri vasten suuntaamme heikosti vielä kajastava iltarusko esti vähänkin näkemisen, se kun näet heijasti veteen niin ettei kuohupaikkoja ja kiviä muusta voinut erottaa. Hätä kuitenkin keinon keksii. Yksi kykötti keulassa sauvon kädessä, sillä tarpeen mukaan pahimpia paikkoja syrjäyttäen, muutoin kädellään vaan viitaten perämiehelle, minne milloinkin tuli kääntää. — Niin ne pojat laskea hurttelivat silloin!

Luonnollisesti on selvää, ettei semmoisia kuin Oulujoen koskia tuolla tavoin kävisi laskeminen, ne kun ovat niin syviä ja väkeviä. Leikkiä ei ole edes pienempienkään koskien laskeminen pimeään päässä, varsinkin kun ne ihan outoja ovat. Olimme kuitenkin koskiin jo niin koteuneet, ettei nuo seikat meitä isosti huolettaneet. Lopulta kuitenkin, kun kosket kävivät aina väkevämmiksi ja pitemmiksi sekä yö yhä pimeämmäksi, alkoi itsistämmekin tuo uhkamenot tuntua vaaralliselta, vaikka se toiselta puolen oli huvittavaakin. Päätimme sen tähden yöpyä ensimmäiseen taloon. Ja sen teimmekin.

Pieni vahinko oli kuitenkin vielä ennen yöpymistä tapahtua, ei koskella, vaan maalle tultuamme. Olimme näet matkalla ammuskelleet vesilintuja ja kiireessä lienee tullut pistetyksi pysyyn kostea patruuna, jota emme voineet pois saada millään keinoin.

»Olkoon sitten sisällä», virkahti tohtori jo hiukan tuskauneena ja viskasi pyssyn olalleen. Vaan — miten lienee ollutkaan, mutta samassa se laukesi. Aika pahan päänkivistyksen ja korvansa lumpeeseen pitkäksi aikaa sai tuosta pamauksesta toinen kumppani, joka sattui takana seisomaan, sillä pyssy laukesi juuri hänen korvansa juuressa. Hiukka vaan lähemmäksi ja — koskenlasku olisi tainut häneltä siksi kertaa loppua. Onni siis, että päänkivistyksellä pääsi.

Koskelan talossa, johon menimme, saimme kuulla sen kumman, että maine meistä oli jo ehtinyt edellemme. Taloon tullessamme näet muuan mies tervehti meitä leikillisesti sanoen: »No siinä ne nyt taitaa tulla ne maanvakoojat, joista on

tietty täälläkin kertoa». — Kuusamosta päin tuo tieto oli näet postimiehen mukana kulkenut. —

Seuraavan päivän osalle tuli vain kymmenen koskea, nimittäin: Teaskoski, Kallioinen, Pikkukallioinen, Parviaisenkoski, Helankallio, Röpöttävä, Koivukari, Oinajankari ja Veittikoski; joukossa oli huonoja ja hyviä, miten mikin.

Mitään merkillisempää sen päivän vaiheista ei ole kerrottavaksi. Samallaista hurjaa koskien laskemista ja uuvuttavaa suvantojen soutamista se oli pääasiallisesti kuin edellisinäkin päivinä. Pikku seikkailuja ja vaihtelevaisuuksia ei tietysti puuttunut, vaan niin hauskoja kuin ne olivatkin meille itsellemme, kävisi kuitenkin niiden kaikkien kertominen liijan pitkälliseksi.

Nelisen penikulmaa laskeskeltuamme pysähdyimme Ervastin taloon, vaikkei ilta kovin myöhänen vielä ollutkaan. Oli näet lauvantain ilta ja kun pitkin jokivartta näimme taloissa kylvettävän, emme mekään malttaneet hillitä haluamme saada pitkään aikain perästä taas kerran tuota suomalaista nautintoa. Laskimme siis rantaan ja — kylvyn saimme kuin saimmekin oikein maalaiskylvyn. —

Sunnuntaina, elokuun 5 päivänä, solautimme veneemme taasen kahdeksan kosken alle. Ne olivat: Lapinkorva, Lapinkari, Hakokorva, Hammaskari, Yli- ja Alikurkikosket, — kaikki ylipuolella Pudasjärveä — Vikevinvirta ja Vuormakoski, jossa on kolme kovaa korvaa, nimittäin Lapinkorva, Ämmänkorva ja Toho; jälkimmäiset kosket ovat Pudasjärven alapuolella. —

Omituinen — ei luonnon kauneudesta vaan kummallisesta asemastaan — on Sotkajärvi, jonka sivuutimme aamupäivällä. Siinä on luonnotar mukavasti oikkuillut. Sen sijaan että joki juoksis järven läpi, kiertää se näet sen puoliympyrässä ihan rantoja pitkin, muutaman parin sadan metrin päässä. Järvin laskee jokeen yhtä omituisella tavalla: järveen pistävän kapean niemien päästä kaksihaaraisena alkavan joen kautta. Tuo omituinen vesien yhtyminen on mahdollinen maan alavuuden ja lakeuden kautta, kun nimittäin joki on ainoastaan sen verran järven pintaa alempana, että vesi järvestä siihen juuri juoksee. Järven pohjoisranta taas lienee hiukan alavampaa, koska joki on nähnyt hyväksi sen ympäri uransa uurtaa. —

Sotkajärveltä Pudasjärvelle oli koko matka melkein ehti-

miseen koskea tai väkevää virtaa. Kosket olivat kuitenkin enimmäkseen hyvänluontoisia, niin ettei niitä laskiessa ollut hätäpäivää. — Muutamassa heitimme pilan päiten pienen perho-uistimen veneen jälkeen. Eipä aikaakaan kun siihen jo harri tarttui, niin toinen ja kolmas. Ja vähässä ajassa saimme kymmenittäin, sekasin suurempaa ja pienempää.

Olisi niistä koskista onkimalla tuntunut kalaa saavan, kun noin otti myötävirtaankin laskiessa. Nyt emme kuitenkaan kalastelemaan joutaneet. Riensimme vaan kotia kohden niin kiireeltä kuin kerkesimme. Emme malttaneet edes Pudasjärven kirkollakaan taloissa pistäytyä, vaikka tuttuja niissä kyllä olisi ollut useitakin. Soudettiin vaan komeasti vastaan tulevain, ihmetteleväin kirkkomiesten ohi. Toisessa päässä järveä meidät kuitenkin saavutti ankara sade, jota pakoon täytyi eräeseen taloon vähäksi aikaa pistäytyä.

Pudasjärveltä lähtemään päästyämme saimme soudella pitkälti suvantoja ennenkun taas oikeille koskille ehdimme. Mutta sitten kun kerran koskiksi rupesi, olikin niitä ehtimiseen aina jokisuulle asti. Ne eivät enään olleetkaan lyhyitä, helposti laskettavia. Niissä alkoi olla jo vakaisempikin vaara tarjona. Väkevän Vuormakosken Ämmänkorvassa olikin jo vähällä huonosti käydä. Iltahämärässä sitä laskiessamme emme näet huomaneetkaan oikeaa väylää, kun siinä on muutamassa kohden kivasti käännettävä vasemmalle läpi kuohun, välttääkseen vieressä olevaa louhta, jonka yli vesi äkkijyrkästi putoaa metrin toista. Vene syöksähti paaden päälle, tarttui kiinni, heilahti pari kolme kertaa jo hyvin arveluttavasti, mutta takaa painavan virran väestä se yhtäkkiä syöksästi keula edellä alas kuohuun. Kelpo siemauksen vene kyllä jo ryyppäsi keulasta vettä sisälle, vaan samassa solahti se kuitenkin alas kalliolta ja luisui sitten virran mukana tulista vauhtia onnellisesti kosken alle.

Tuo kaikki oli tapahtunut muutamassa sekunnissa. Omituisen puristavan tunteen ehti kuitenkin tuntea povessaan. Sydän äkkiä ikäänkuin kouristui kokoon. Tuossa tuokiossa luulimme suin päin syöksyvämme kuohuvaan koskeen. Helpotuksen ja ilon tunne ajoikin veret poskille, kun tuosta silminnähtävästä vaarasta ainakin noin onnellisesti pelastuimme. — Samassa paikassa kuului moni muu oppimaton ereyksen tehneen, vaan harvat niin sievästi siitä suoriuneen kuin me.

Sanottiin näet monta venettä siinä kerrassaan rikki ruhjoutuneen. Niimpä joku viikko vaan takaperin oli pari miestä siinä veneensä särkeneet. Veneemme lyhyttä saimme kiittää siitä, että uhkaava vaara meiltä niin onnellisesti vältyi.

Tuo äsköinen tuiskaus kait se lienee vaikuttanut, ettemme enään Toholle uskaltaneetkaan lähteä pimeän päässä, kun se niin kovin voimakkaalta ja kiveräväyläiseltä näytti. Vieressä olevasta talosta lähdimme siis yösijaa tiedustamaan ja aijojimme aamulla laskea tuon korvan alle. Talossa kuitenkin sanottiin, ettei huoneet heillä »aivan anhittomia» ole syöpäläisistä, kun varalta sitä tiedustelimme, ja neuvottiin kosken takana olevaan Kipinän kestikievariin. Kun sinne ei voinut muutoin päästä kuin kosken alle laskemalla, niin otimme talosta miehen, joka solautti veneemme sievästi Tohon kuohujen läpi illan hämäräsäkin, tuttu kun näet oli väylä hänelle. —

Kievarissa tuli aamulla jo ennenkun olimme oikipäin ehtineet vielä nousta ylöskään muuan mies pakeillemme, tarjoutuen laskumieheksi. Ihan mahdottomaksi kuvasi hän edessäpäin olevien koskien laskemisen, jollei niitä tunne. »Väylät niissä ovat tavattoman mutkaiset. Eikä niissä ole edes veden kulkuunkaan luottamista . . . Kun laskee sitä väylää, josta enin vesi näyttää juoksevan, saattaakin sattua niin, että tulee pussin perään. Ja sitten saa neljänneksittäin palata takasin, ennenkun väylälle taasen pääsee», selitteli hän.

Todeksi mies penäsi sanansa, koettaen meiltä kokonaan luonnon ottaa. Jopa tohtoria, joka muutoin suoraan tunnusti aina koskella perustuksen allaan hiukan epävarmaksi tuntevansa, — kentiesi sentakia kun hän painaa kokonaista yksitoista leiviskää — rupesikin niin arveluttamaan, että teki ehdotuksen laskumiehen ottamisesta. Tuohon me toiset emme kuitenkaan suostuneet, kun arvelimme olevan joutavaa tyhjästä pelotuksesta niin kovin säikähtää. Olimmehan jo liijan paljon kuulleet jokivarsilaisten joutavia jaarituksia, voidaksemme niihin enään luottaa.

Todeksi huomasiimmekin otaksumisemme. Tulisja ja pahojahan ne kosket kyllä olivat, mutta ei kuitenkaan niin pahoja, ettei niitä tottumattomampikin laske, kun vaan silmänsä auki pitää. Jospa silloin tällöin hiukan kiven kylkeen kolahdelikin, niin olimmehan tuohon jo siksi tottuneita, ettei sentakia

hätäilemään kannattanut ruveta. Eikä sitäpaitsi tottunutkaan olisi niistä sen paremmin laskenut, niin perin vähänä oli vesi joessa. Sen saimmekin myöhemmin nähdä. —

Riepulankosken, Hikimyksen, Konttikosken ja Vasemmankarin laskimme ilman epäilyksettä, suoraa päätä vaan. Ja hyvin ne menivät. Mutta jopa Vauhukoski kovin kolkolta näytti, siihen aivan summassa uskaltautuaksemme. Menimmekin sitä sentähden ensin maalta käsin hiukan katselemaan. Samalla tahtoimme myös väylää kysellä rannalla olevilta miehiltä.

Pahan se oli häjy näköinen. Aivan kovan kalliolouhikon läpi oli siihen joki tiensä raivannut ikäänkuin ruhjomalla. Keskitse siitä säännöttömästi kiemurteli kuitenkin kaitainen, hie-
man syvempi ura ja siitä sen sanottiin väylän menevän.

Rannalla hyväksi syötyämme lähdimme koettamaan. Miehiä siihen keräytyi katsomaan, jotta miten tuossa meidän käy. Koskelle lähtemästä eivät he kuitenkaan evänneet, mikä seikka meistä oli hiukan vastoin tavallisuutta. Arvelivat vaan suomalaisen tapaan tyynesti: »Ka miks' eipäs siitä laske outoki, kun eteensä katsoo».

Hyvästi kaikki alussa kävikin. Jopa kuitenkin kosken keskipaikoilla hairahduttiin pois väylältä ja: yks' kaks' karahti vene karikolle. Sen pahempaa vauriota tuossa ei sittenkään tullut, vaikka kyllä jo hiukan säikähdimme, kun vene kovin pahoin kallioita vasten rasahteli.

Kova oli työ, ennenkun taasen pääsimme väylälle takasin, vaan sitten se vene luistikin koskea alas kuin riivattu. —

Omituista on muutoin se jännitystila, jossa varsinkin las-
kumies on suurempaa koskea alas viilettäessään. Hänen kun on kokonaan vene hallittava, häneen kun toiset kokonaan sillä hetkellä luottavat, niin tuo jo — paitsi sitä että oma henkikin siinä on samallaisessa vaarassa — tuottaa raskaan velvollisuuden tunteen, joka ei salli silmän räpäykseksikään vilpistymään tarkimmasta huolekkuudesta. Saattaa kyllä olla, että tuo tunne katoaa ammatti-laskijoilta, tai ainakaan se ei heissä niin selvään näy, tottumus kun näet sekä saavutettu taito ja varmuus tekevät tässäkin kohden tehtävänsä niinkuin kaikessa muusakin. Mutta kun suuremmatta ammatti-taidotta laskee tunte-
mattoman, pahanlaatuisen kosken alle kerrankaan veneen, jossa useammat henkilöt uskovat itsensä kokonaan perämiehen huo-

lekkuuden huomaan, niin epäilemättä silloin jokainen tuntee samaa vastuunalaisuuden painoa. — Tarkemmin piirtein on tuota tunnetta vaikea kuvata.

Huolekkaana — ei pelon vaan velvollisuuden tunteen tähden — nousee viilettäjä jo kappaleen matkaa kosken niskan yläpuolella seisomaan veneen perässä, tarttuu tanakammin kiinni melan varteen, tunnustaa, onko kaikki niinkuin olla pitää, sijoittaa itsensä, etenkin jalkansa, niin että saattaa vakavasti ja voimakkaasti tehdä tarvittavat liikkeet. Sitten silmää hän kosken niskalle, saadaksean selvää, mistä kohden veden kulku näyttää kovimmalta, suppilomaisesti supistuvan yhdeksi voimakkaaksi, nieleväksi virraksi, joka, niskalla tyynemmältä näyttäen, alempana keskeltään kohoaa kuin harjaksi. Jos hän keksii tuommoisen pääväylän, viilettää hän empimättä sen keskitse, »harjavettä myöten», kuten sanotaan. Vaikkapa harja kuohuksi kohahtaisikkin veneen sitä halkoessa, vaikkapa aalto vaahtovana pursuna yli laitojen roiskahtaisikkin, niin hätää ei kuitenkaan ole, sillä aina voi olla varma siitä, että tuolla kohdin väylä on syvin.

Pahempi silloin, jos koski ei alakkaan noin yhtenä, väkevänä virtana, vaan jakaupi jo niskassaan useampiin eri haaroihin, kuten useat Iijoen koskista. Heität silloin ensin pikaisen yleissilmäyksen. Sitten valitset sen väylän, joka mielestäsi näyttää valtavimmalta ja suuntaat veneen siihen. Jos huomaa kentiesi hiukan erehtyneesi valinnassa, niin älä häitäydy. Pysy vaan tyynesti samalla väylällä, äläkä enään rupea niskassa toiselle pyrkimään, sillä silloin saattaa käydä huonosti: virta ryöstää ja ennen pitkää olet auttamattomasti kivillä, voimatta ohjata enään venettä tahtosi mukaan. — Koskella kyllä voi helposti »juoksuttaa» veneen viistoon toisesta päävirrasta toiseen, jos niin näkee asian vaativan, mutta silloin pitää olla aikanaan varoillaan ja veneellä hyvä vauhti, sillä sitten se kyllä sievästi luistaa virran poikitse.

Hetkeksikään ei perämies saa kadottaa koskea näkyvis-tään: silmät täytyy alati olla tähdättyinä eteenpäin. Samalla kun katsot veneen keulan eteen, silmät pikaisesti jo etemmäskin, voidaksesi ajoissa laskea, miten tuo ja tuokin kallio on sivuutettava, mentäväkö kivien välistä, niiden alapuolella olevan kuohun keskitse, — mikä ei useinkaan ole tyhmintä kivikko-kos-

nessä — vaiko sivuutettava ulkopuolelta ja vasemmaltako vai oikealta. Kaikki on äkkiä päätettävä, sillä koski ei odota silmänräpäystäkään. Ei epävarmuutta hetkeksikään! Jos hullustikin jo luulet menevän, niin koeta vaan viime hetkeen asti, sillä yksi ajallaan tehty voimakas nytjäys vaan ja — vene kiihdyttää tulista vauhtia kiven ohi, hiukan vaan sipasten sitä sivumennessään, vaikka varmaan jo luulit veneen sille syöksähtävän. Jos ainakin niin hullusti käy, että väkisinkin kivelletai karikolle viepi, niin vielä sittenkin, jos mahdollista, koetat saada veneen niin ohjatuksi, ettei se kohta joudu poikittain virran painettavaksi, sillä silloin voi pian hukka periä. — Lyhyen veneen saapi näet vielä kivelletartuttuaankin sauvomilla hallituksi, kun vaan virta ei pääse sivulta painamaan; sen monesti matkallamme koimme.

Semmoista se on tottumattoman koskenlaskeminen oudoilla vesillä: vaaransa sillä on jos huvinsakkini.

Soutumies sillaikaa vetelee vain tyynesti ja tanakasti, vauhtia vENCELLE siten lisätäkseen, koska sitä silloin on helpompia ohjata. Ei siinä saa ruveta sivuilleen vilkuilemaan: ei auta, ole rauhallisena vaan niinkuin ei asia sinua ensinkään liikuttaisi. Hänellä on kuitenkin aikaa tekemään havaintojansa, jotka voivat olla sekä huviksi että hyödyksikin. Omituista näet on siinä istuessaan tarkastella niitä eri ilmeitä, jotka laskumiehen kasvoilla, silmissä ja kaikissa liikkeissä kertovat soutajalle jokseenkin tarkkaan edessä olevan väylän laadun. Näet hänen kasvojensa lihasten jännittyvän, silmien kuin suurennevan ja sitten tarkasti tähtäytyvän määrättyyn suuntaan, sormien lujemmin kouristuvan melan varteen ja varmaan voit arvata hänen silloin keksineen edessä jonkun vaarapaikan, jota ei voi muutoin välttää kuin päättäväisyydellä ja silmänräpäykselleen lasketulla melan liikkeellä.

»Airo ylös vasemmalta!» kuuluu lyhyt komennus. Koko vene nytkähtää äkkinäisestä voimakkaasta melan liikkeestä ja samassa silmänräpäyksessä näet kallion kären vieritse vilahdavan, veneen peräpuolta kentiesi kuitenkin sivumennessään hiukan jyrsäisten. Sitten ei muuta kuin: paina tyynesti taasen aivot veteen ja ala kiskoa, kunnes saat uuden komennuksen, silloin oikean puolen airoilla, tai kentiesi molemmillakin saman liikkeen tehdäksesi.

Kun vaarapaikka on sitten ohitse, näet viilettäjän silmät kuin ilosta välähtävän, kasvojen lihasten kuin laukeavan jännityksestään. Samalla hän jo kuitenkin taasen luopi huolekkaasti eteenpäin tarkastelevan katseen. Samat temput, samat liikkeet ja samat komennukset uudistuvat aina vähä väliin siksi kunnes koski on jäänyt selän taka.

Pitkiä puheita ei sillä välin kuulu, lyhyitä komennuksia vaan, joita säntilleen totellaan. Kaikki ovat juhlallisen vakavina, sillä tieto joka hetkellä mahdollisesti uhkaavasta vaarasta väkisinkin painaa leimansa leikkisimmänkin kasvoille.

Vaikka tuo jännitystilä onkin tavallaan kiihottavan hauskaa, pääsee kuitenkin kuin itsestään helpotuksen huokaus, kun kosken alle on onnellisesti päästy. Sitten kyllä kielen kannatkin irtautuvat. Perämies varsinkin mielihyvällä kertoo tekemänsä havainnot, joiden mukaan venettä ohjasi. Toiset taas tekevät muistutuksiansa siinä, missä tuntevat eri mieltä olevansa. Arvo myönnetään tietysti kuitenkin laskijan päättäväisyydelle ja hätäilemättömyydelle, jos hän on onnellisesti kosken alle veneen vienyt vaikkapa vaarallisempaakin tietä kuin oikeastaan tarve olisi ollut, jos väylän edeltäpäin olisi tuntenut.

Ylempänä pienemmissä koskissa oli laskeminen ollut enempi leikintekoa, vaikka tosin väliin hiukan vaarallistakin. Hyvänä kouluna ne sittenkin olivat meille olleet, sen huomaisimme, kun isommille koskille tulimme. Niillä leikki todeksi kääntyi. Näihin kuvaukseni vasta oikeastaan kuuluukin. —

Onnellisesti laskimme Haapakosken väkevän ylioson, vaikka meno olikin hurjanlaista. Muutamassa kohdenkin, tulisimmassa koskessa ihan kuin ihmeen kautta pääsimme eheänä ohi muutaman vedenalaisen kallion, jonka laskija huomasi vasta silloin, kun vene oli juuri syöksähtämäisillään sen päälle. »Hyvää huomenta!» hän iloisesti huudahtikin tuon johdosta tervehdykseksi salakarille, kun se ohi vilahti. Miten kuten pääsimme kosken alemmasta matalastakin osasta. Tulimme sitten kahta neljännestä pitkälle Kaukonkarille. Hyvin meni sekin ja oikein vinhaa kyytiä. Melkein samassa vauhdissa saimme vielä Pankin komean koskenkin alle suhauttaa. Sitten meno muuttui.

Tähän asti oli Iijoki tyytynyt jokseenkin kapeaan uomaan

ja olikin sentakia ollut kutakuinkin syvä ja vetevä. Nyt se tahtoi ruveta leveydellä pöyhkeilemään. Olikin se paikotellen melkein kilometrin laidasta laitaan. Tuosta seurauksena oli tietysti se, että kun vähä vesi noin laajalle alalle hajausi, ei sitä syvyydelle riittänyt kuin metrin verta suvannoissakaan. Ja kun kosket olivat yhtä laveita, niin ei niissä väylää ollut pahastakaan: koko leveydeltä lirsi vaan, niin että kahlaamalla niistä poikki pääsi. Niimpä olivatkin kilometrejä pitkät Pääräkari, Vaajankallio, Leppikoski, Piimäkoski ja Pahkakoski mitä kurjimmat kulettavat. Emme olisi uskoneet, että meidän Iijoella vielä täytyisi uudistaa Kuusingilla saamiamme kokemuksia, ryhtyä samallaisiin kulkukeinoihin, mutta niin kuitenkin kävi. Tuo tietysti sanomattomasti hidastutti kulkuamme. Meillä oli ollut aikomuksena mahdollisesti jo illaksi joutua jokisuulle, vaikka matkaa Kipinästä sanottiinkin tulevan suunnitteen kahdeksisen penikulmaa. Tuosta tuumasta meidän täytyi kuitenkin luopua, kun noilla neljänneksiä pitkillä karikoilla venettä kahlaillen kuletellessa päivästä melkein puolet menetimme.

Kierekki, Purkaja, Aittokari ja Tuhkakoski kuitenkin taas aika hyvää kyytiä antoivat, niin ettei ilta kovin pilalla vielä ollut, kun Siuruan jokisuun jo sivuutimme.

Kakon talossa käytyämme itseämme »muonittamassa», lähdimme laskemaan pahalta näyttävää Vauraskoskea. Siinäpä taas pikku kommellus sattui. Näet erehdyttiin pois väylältä keskellä koskea ja tuossa tuokiossa oli vene kivillä poikittain. Siinä eivät auttaneet sauvomet: poikki vaan paukahtivat ja käsistä kirposivat, kun koski kovasti painoi niin että sauvomet veneen alle joutuivat. Arveluttavan paljon saimme jo vettä sisään, kun vene pari kertaa keikahti niin kallelleen, että koski kuohuna hulmahti laidan yli. Tiesi miten siinä olisi käynyt, ellei insinööri arvelematta olisi hypännyt koskeen maastajaloin ponnistellakseen. Muiden auttaessa sauvomilla minkä jaksoivat, sai kuin saikin hän, kaikki jäntereisen ruumiinsa voimat liikkeelle pantuaan, veneen käännetyksi taas kohti koskea. Kainaloitaan myöten kuohuvassa koksessa seisoen oli hänellä täysi työ tasapainoan säilyttääkseen pohjan pettävillä kivillä. Itsepintaisena, kuten muutoinkin, ei hän kuitenkaan hellittänyt eikä veneeseen noussut ennen kun se oli kivikolta irti saatu

ja vielä hänen uusi, äsken ostama sauvomensakkin ylös ongittu; se oli näet hänen kädestään kirvonnut, mutta kappaleen matkan päähän tarttunut kiville kiinni.

Sauvomalla palasimme kappaleen matkaa takasin koskelle ja sitten yritettiin uusi kerta toisen väylän kautta. Sievästi se vene nyt pujahtikin kallioiden lomitse ja sen enemmittä seikkailuita pääsimme siitä pulasta.

Alempana kuohuva Anttikoski laskettiin onnellisesti, vaikka muutamassa kohden kahden kallion kären välitse pyyhkäistäessä kivi pakkausikin pahasti hyväilemään veneen kylkeä. — Kovanlaisia koskia olivat Kälkäjäkoski ja Kalanselkäkin, mutta hyvästi niistä sentään alas hurautettiin. Pimeä alkoi kuitenkin jo taasen niin ahdistamaan, ettemme enään Maalismaalle uskaltaneet lähteä, vaan laskimme kosken ylipuoella Niskalan rantaan ja jäimme taloon yöksi.

Täälläpä taasen huoli henkirievusta niin pahaksi paneusi tohtorillemme, että hän kaikin mokomin tahtoi toimittaa laskumiehen viimeisille koskille; lupasi yksinään maksaa laskumiehen palkankin, jos muut kukkaroaan säälivät. Alussa tuota tuumaa kyllä vastustettiin, mutta miten siinä sitten tuumiteltiin, niin tuli puheeksi, että kentiesi siten joutuisimme puolelle päivin Iin Röyttään ja ehtisimme Pohjola-laivaan, jolla olimme matkamme alkanee. Ja niin lopussa suostuttiin tohtorin tuumiin.

Toinen talon miehistä kuuluikin oikein »verolaskija» olevan, tiesi akkaväki meille kertoa. Hänen pakeilleen siis lähdimme. Ajan kiireellisyyttä mies valitti, kun näet oli juuri elonleikkuu alulla. Tuumi kuitenkin: »Voinhan minä nyt sentään parin kolmen kosken ohi teijät viijä, niin kentiesi alempana saatte muita taas laskumiehiksi». Kun maksun kanssa emme sanoneet tinkivämme, jos hän vaan lähtisi, niin suostui hän lopultakin saattamaan meidät jokisuulle asti. Ei siis muuta kuin: »Pötyä pussiin nyt muija ja joutuin!» komennukseksi emännälle, hieman pyhäisempiä vaatteita päälle ja niin oli hän valmis. —

Pitkä ja pahanlaatuinen oli Maalismaa, Tikkasenväkevä ei sitä paljon parempi, Hiijenpato todellakin hiidellinen. Viime-mainitussa varsinkin oli väylä mitä vaarallisin: kierosti kulki se terävien kallionkärkien välitse niin ahtaalta, että molemmin puolin vene melkein kiviä hiipoi läpi kiitäessään.

Laskumiehemme oli oikea suomalainen luonteeltaan, tyyni, vakava ja harvasanainen. Ihmeissään hän kuitenkin oli, miten omin neuvoin olimme niinkin pitkälle päässeet, ja vielä lasti-veneeseen kanssa. Arveli, kun vene ehtimiseen tahtoi hänenkin ohjatessa kiville kolahdella, jopa ihan kiinnikkin tarttui joitakin kertoja, jotta: »Kummapa on, kun ei enään näitä koskia laskia osaakkaan, niin ne ovat mataliksi käyneet . . . Ja tuo venekkin se niin oudosti pallerehtaa, kun on niin lyhyt . . . Eihän sitä taho arvata ensinkään viilettää». — Tuumipa hän jo, jotta tuskin olisi lähtenytkään, jos olisi arvannut, että veneemme niin syvässä kulkee. Tuntui näet vähän hänen laskumieskunniaansa loukkaavan tuo alituinen kiviin kasahteleminen. »Mutta kyllä nyt joki onkin niin kuivillaan, ettei moniin vuosikymmeniin ole vesi näin vähänä ollut», vakuutti hän. — Samaa sanoivat kaikki muutkin.

Hiijenpato oli kyllä jo niin paha, että hiukan olisi tainnut epäilyttää sille omin päin lähteminen, mutta pahemmat kosket ne kuitenkin olivat vielä edessä. Lallinkoski ja Ruohokari — varsinkin edellinen — olivat nekin väkeviä koskia, mutta Ikko ja Raasakka kuitenkin »pääät käärivät». — Ne ovatkin koko lijoen pahimmat kosket, etenkin jälkimmäinen.

Ikon ylipuolella arveli laskumies parhaaksi hiukan vähentää lastia ja niin saivat tohtori ja nuorempi insinööri, vaikkakin vähän vastenmielisesti, lähteä rantoja pitkin juoksentelemaan, kun meillä toisilla oli soutuvuoro. Kolmissa miehin me siis lähdettiin noille ryöppyäville koskille.

»Saisi sitä vejellä taas lujempaa», tuumi laskumiehemme tyynesti koskeen tultua, vaikka kiskoimme jo minkä jaksoimme. Niin siinä saikin vetää, jotta silmät nurin päässä; koskessa soutaminen on näet paljon raskaampaa kuin tyynessä vedessä, kun näet virta painaa aironlapoja vastaan niin että tuntuu melkein kuin aivot kiinni olisivat tarttuneet. Vene se kiiti kuin nuoli kautta vaahtoavien kuohujen, milloin kiepahtaen sinne, milloin tänne, mutta aina kuitenkin sievästi sivuuttaen taitavan käden tanakasti ohjaamana tuhoa ja surmaa uhkaavia pohjapaateroja.

Raasakassa, joka monena korvana putoaa jokseenkin jyrkkään kolean louhikon kautta, oli meno varsinkin hurjaa. Monin paikoin siinä kuohujen harjat mielivät veneeseen ehtimiseen vettä räpsiä. Tyyni laskumiehemmekin näytti tuossa jo

hiukan jännittyvän, varsinkin muutamassa kohden, jossa vene kovimmassa koskessa oli poikki virtaan juoksutettava eikä se oikein mielinyt totella. Tuo tavallinen huolettomuus, jolla hän muita koskia oli laskenut, yhdellä kädellä vaan melaa hoidellen, toinen housuntaskussa, katosi vähäksi aikaa. Mutta niinpian kun kosken alle päästiin, oli hän taas entinen mies.

»Kylläpä siinä oli kovallinen koski», arvelimme me alas päästyä. »Ei taittu monta sekuntia sillä taipaleella viipyä».

»Onhan se . . . Vaan ei se nyt mitään . . . Tulvan aikana se vasta paha on . . . Monet lautat siinä on särkenyt, kun tämä valtaväylä tahtoo paljolla veellä niellä, ettei tavallista tietä saaren taitse aina saa ohjatuksi. Silloin se lautan rikki ruhjoo noita louhikoita vastaan ja katsokoot siinä silloin miehet eteensä, miten päänsä pärjäävät . . . Jo siinä kerta oli minullekin huonosti käyvä, kun teki saman tempun», kertoi laskijamme.

Joki haaraupi näet kosken ylipuolella kahdeksi, niin että pienoinen saari jää väliin. Eteläpuolista, perkattua, tasapohjaisempaa haaraa lasketaan tukkilautat keväisin tulvan aikana. Toinen väylä on päältäpäinkin jo sen näköinen, ettei siihen ole lautalla laskeminen: hirmuista louhikkoa, jonka läpi koski ryöppyävinä kuohuina ja pyörteinä mennä myllertää. —

Jällellä olevat kosket — Pakasenväärä, Huovisenkoski, Merikoski, Uiskari, Venäjänkari ja Helsinki — eivät enään peloittavan pahoja olleet. Mataluus niissä tahtoi pahinna haittana olla, vaan keinoteltiin sitä niistäkin alas niinkuin jo monesta muusta sitä ennen.

Yhdentoista aikaan aamupäivällä saavuimme Iin Haminaan. Siellä emme sen kauvempaa joutaneet viivyttelemään kuin että laskumiehen maihin veimme. Sitten lähdimme loppumatkaa soutelemaan. Aika olikin jo täpärällä, jos mieli joutua laivaan, kun oli vielä penikulman taival Haminasta Iin Röyttään soudettavana ja luulimme Pohjolan sivuuttavan Röytän jo kello 2:n tienoissa. Pikimmältään vaan pistäysimme muutamassa talossa lyhintä tietä tiedustamassa. Neuvon saatamme tartuimme taasen airoihin käsiksi. Ei joudettu edes palaa haukkaamaan, vaikka »kutsumus» kyllä olisi tuntunut kovakin olevan, kun koko päivänä emme olleet jumalan jyvää suuhun panneet.

XI. Iistä Ouluun.

Muuatta pientä Iijoen suuhaaraa soudettuamme hyvät matkat, saavuimme meren rantaan.

Omituinen oli se tunne, joka valtasi meidät aavan meren selän nähdessämme tuossa edessämme valkopäisinä jättiläis-aaltona kuohuilevan. Vettä olimme kyllä paljonkin matkallamme nähneet, mutta meri — se oli meille kaikille lapsuudesta asti niin tuttu, niin omainen, että mielihyvällä sitä taasen tervehti pitkästä ajasta: olimme meri-ilman lapsia. Tuntui muutoinkin siltä kuin nyt olisi tie taasen ollut vapaana edessämme, kuin olisimme nyt taasen päässeet muun maailman yhteyteen. Hyvästi olimme kyllä tuolla vaarojen, korpien, koskien, järvien sekä sydänmaan yksinkertaisten asukasten keskellä viihtyneet, niin edellisten kuin jälkimmäistenkin, mutta »suuressa maailmassa» kasvanut, hän kaipaa vaihtelua, monipuolisuutta, jota sydänmaan rauhalliset olot eivät voi ajan pitkään tarjota. Tuomoinen kyltyminen ei kuitenkaan yksistään ollut syynä meidän mielihyvätunteeseemme, vaan kentiesi suuremmassa määrässä se alituisten ponnistusten ja mielenjännityksen tuottama väsymys, joka alkoi jo meitä vaivata: nythän kohta matkan vaivat loppuisivat, koti virkistävän levon väsyneille matkamiehille tarjoaisi. Hauska oli kyllä ollut matkalle lähteä, hauska siellä ollakkin, mutta hauskinda kentiesi kuitenkin oli, kun kaikista sen vaivoista ja vastuksista sai nyt sanoa voitollisesti suoriuneensa. —

Epäilyttää mieli hiukan, uskaltaakko lähteä tuonne ankaran tuulen käsissä möyryävälle meren selälle pienoishulluudella purjellemme. Turvalliseksi olimme kyllä itsemme veneessämme tunneneet pienemmällä vesillä, jopa ryöppyävillä koskillakin, mutta nyt tuntui se niin kovin pieneltä, niin vähäpätöiseltä tuon viihaisen valtameren sylissä. Ja sama paha onni, joka oli kiussannut meitä koko loppumatkan, oli haittana nytkin ja vielä pahempaan. Tuuli oli näet ihan nokkavastanen ja niin ankara, ettei vene tahtonut soutamalla ruveta ensinkään eteenpäin pakenemaan, vaikka kuinkakin olisimme kiskoneet. Vedettiin kuitenkin vielä viimeisillä voimilla, vedettiin niin, jotta laudat

nauskuivat kahden voiman — vastustavan myrskyn ja eteenpäin pakottavain aironvetojen — käsissä.

»Kohtahan tämä kuitenkin loppuu, jos kovalle ottaakin aina viimeiseen asti!» kehoiteltiin toisiaan ja hangattiin hiljalleen eteenpäin.

Kun pääsimme saarien suojaan, niin sitten se vähän helpotti. Tuuli muutoinkin tuntui jo rupeavan tyyntymään. Epäilimme, että kunhan ei vaan olisi laiva jo jättänyt ja niin ponnistettiin vielä minkä suinkin jaksettiin. Kiirettä meidän ei kuitenkaan olisi tarvinnut pitää, sillä perille päästyämme ei laivaa pitkiin aikoihin näkynyt, ei kuulunut. Arvelimme jo, että se olisi mennyt sivu, joutamatta Röyttään tavallista mutkaa tekemäänkään. Olimme näet kuulleet huhuttavan, että laivalla pitäisi uuden kenraalikuvernöörin apulaisen palata tarkastusmatkaltaan pohjoisesta. Ja herroilla — niillähän on aina kiire matkoilla ollessaan.

Odottelimme tunnin toisensa perään. Aikaamme kuluttaaksemme kävimme eräässä englantilaisessa höyrylaivassa ja muutamassa suomalaisessa purjelaivassa, jotka lastasivat puutavaraa ulos vietäväksi. Purjelaivan kapteenin kanssa juttelimme yhtä ja toista. Kertoilimme retkestämmekin. Ihmetellen hänkin seikkailujamme kuunteli ja matkamme pituutta arvailen virkahti: »No sehän on kerrassaan kuin kesäretki Englantiin».

Helpolta kyllä tuntui ajatellessa, että nyt se tuo paljon puhuttu matkamme kaikkine vaiheineen kohta oli lopussa. Vatsa ei kuitenkaan ollut tyytyväinen noihin mielihyvätunteisiin. Mitäpä se tunteista älyäisi, kaiken kun aikansa tarvitsee arkipäiväsempiin toimiin! Olimme kyllä aikoneet vasta laivalla oikein aimo puolisiksi panna, mutta ei siinä muu autanut kuin käydä vielä kerran käsiksi noihin vanhoihin tuttuihin: leipään, voihin, kalaan ja hapanneeseen piimään. Ja ihmeen hyvältä ne taas maistuivatkin puolen vuorokauden paaston perästä, vaikka olimme luulleet niihin jo perin kyltyneemme tuolla viisiviikkoisella tuttavuuden ajalla.

Jopa vihdoinkin näkyy tuolla laiva tulevaksi. Kaukaa sen savun jo erottaa nyt kokonaan tyyntynellä meren pinnalla. Sitten kohoo vähitellen näkyviin piippukin ja pian koko laiva. Mutta ei se tainnut odottamamme ollakkaan, koska

tuonne saaren takse taas katosi . . . Kiusaksi alkoi jo hiukan käydä koko odottaminen.

»Kun olisi myötänen, niin viisi me koko laivasta veisaisimme: lasketeltaisiin omalla Täräyksellämme», jo muuan tuskauneena virkahti.

Vaan tuossahan se viimeinkin »Pohjola» pyörtää saaren päitse kaarevassa suunnassa lastaavia laivoja kohti. Muuan nykäys vaan airoilla ja olemme sen luona . . .

Iloisesti tervehtii kapteeni meitä kuin vanhoja tuttuja, toivottaen tervetulleiksi pitkältä matkaltamme.

Laivalla kaikki matkustajat keräytyvät uteliaina katsomaan noita oudonnäköisiä tulijoita. Eräs vanhanpuoleinen herrakin toimittaa vieressään olevalle uteliaalle rouvasihmiselle: »Kuuluvat olevan turisteja, jotka ovat tehneet hyvin intresantin kesäretken». — Kapteenilta kait hän oli jo ehtinyt sen tiedon saada.

Pian oli kapineemme laivaan nakatut ja vene laivan perään köydellä kiinni sidottu; arveltiin sen sielläkin nyt toimeen tulevan. Kone alkoi yksitoikkoisen jyskeensä ja niin lähti laiva kiittämään kohti Oulua . . .

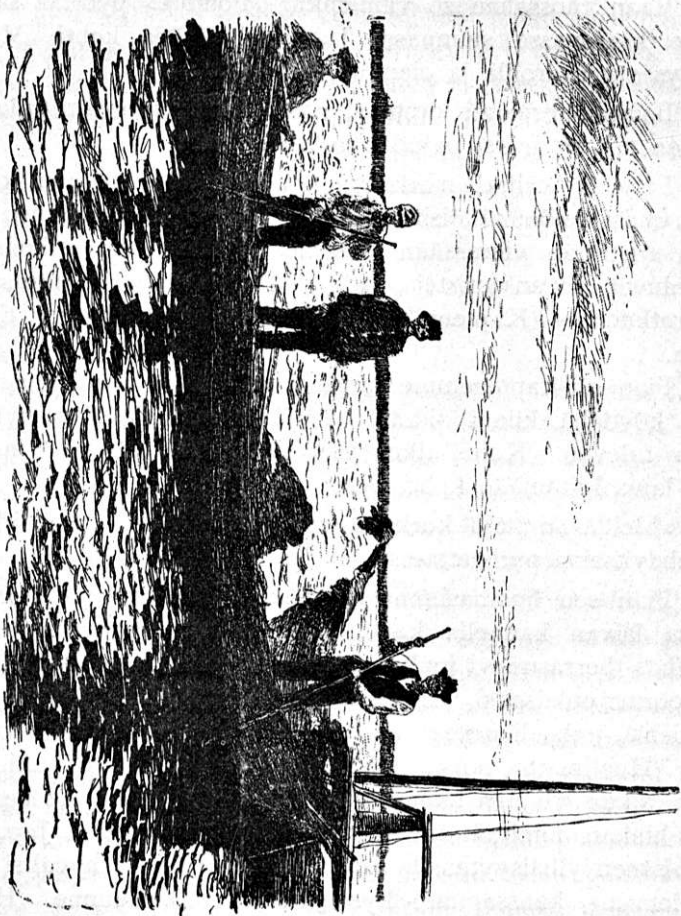
»Meillä on täällä korkeita vieraita», virkahti kapteeni kättä tervehdykseksi puristettaessa.

Pian sen huomasiimme itsekkin. Komeassa univormussa tuossa laivan kannella käveli edes takasin vanhanpuoleinen, ryhdikäs herrasmies, jonka arvasimme mainitaksi kenraalikuvernöörin apulaiseksi. Oli siinä joukko muitakin pyyleviä herrasmiehiä, jotka lienevät »hänen ylhäisyytensä» seuraan kuuluneet. Huolimatta noista ylhäisistä vieraista oli kuitenkin vähäksi aikaa yleinen huomio kääntyneenä meidän puoleemme. Tuo hiukan niinkuin hiveli omanarvontuntoamme. Jopa jotkut »hänen ylhäisyytensä» seurueestakin näkivät hyväksi tulla puhelemaan kanssamme, kyselemään matkastamme. Hyvin juttumme näyttivätkin heitä huvittavan, heissäkin entisiä ylioppilasaikojen iloisia muistoja eleille herättävän. —

Omituinen sattuma, että kohtasimme laivalla myöskin sen herrasmiehen, joka menomatkallemme oli meitä puhutellut ja koko retkeä vaan »bagatellinä» pitänyt. Ihmeisiinsä meni nyt hänkin, kun seikkailujamme kuunteli. Ei hän sanonut

uskoneensa, että tuo matka niin perin vaikea olisi ja sittenkin silloin hiukan epäilleensä, tokko se meillä suoriaisi. —

Omituiselta tuntui mielessä, lähetessämme Oulun tuttua satamaa. Tuntui kuin olisi ollut tavattoman kauvan jo siitä,

Paluu lähtösatamaan.

kun noilta valkamoilta lähdimme, silloin iloisella mielellä ja hyvillä toiveilla. Nyt oli kaikki koettuna. Paljon olimme nähneet, paljon nauttia saaneet, mutta vaivan takana tuo kaikki oli ollut. Niin — empä luule liikoja sanovani, jos tunnustankin, että tuskin yksikään meistä olisi halunnut *heti* lähteä uudes-

taan moiselle retkelle; hauska se oli ollut kyllä kaikkine seikkailuineen, mutta samalla perin rasittava ja vaikea. Jonkun ajan kuluttua — sen kyllä arvasimme — nuo kaikki seikkailut vaan hauskoilta näyttäisivät, niitä nautinnolla voisi muistella ja muillekin kertoa, mutta nyt ne olivat vielä liijan tuoreessa muistossa. Ruumiskin vielä liijan tuntuvasti muistutti ylellisistä ponnistuksista, pani tyytyväisyydellä ajattelemaan sitä lepoa, tyynempää arkielämää, johonka nyt taasen pääsisimme. Niinhän on kaikkienkin ponnistusten, kaikkien voitettujen vaikeuksien jälkeen, että ensimmäinen tunne on mielihyvän sekaisen väsymyksen, levon tarpeen. Sitten vasta, kun on jälleen virkistytty, tuntuu vaikeuden voittaminen sitä mieluisammalta, sitä hyvältä hipovammalta mielelle, kuta suurempia ponnistuksia se on vaatinut. —

»Salmen» satamassa astuimme taasen omaan alukseemme, soudellaksemme saarella olevaan huvilaan, josta olimme lähteneet.

Suhahtaen vastasi veneen keula rannan hietikkoon ja niin siis päivää vaille viiden viikon kuluttua lähtöpäivästämme eli elokuun 7 päivänä »Täräyksemme» ainakin palasi lähtövalkamaansa, jota sen ei liijoin kukaan ollut uskonut enään näkevän.

XII. Lopuksi.

Näin oli viisivuokoinen veneretkemme nyt päättynyt.

Kaikkiaan oli matkaa karttunut hyvän joukon toistasataa penikulmaa. Kymmenkuntaa jokea — niissä kaikkiaan kolmattasataa koskea — ja noin kolmeakymmentä isompaa ja pienempää järveä olimme kulkeneet. Kokonaista kaksikymmentä kertaa — milloin pitemmälti, milloin lyhemmälti — olimme taivaltaneet venettä maata myöten, pikku vetoja lukuun ottamatta. Ja melkein kolmannen osan öistämme olimme viettäneet teltissä. — Jotain sitä jo tuommoisella retkellä ehtii kokea!

Kalliiksi ei kesäretkemme pituteensa nähden tullut, kuusikymmentä markkaa vaan mieheen. Ja siihen on luettuna veneen hinta neljäkymmentä markkaa, laivamaksut menen tullen sekä kaikki yhteiset matkaostokset, niinkuin kahvipannut, kattilat,

matkaeväät y. m. Hevostaivallukset ne enimmäen kukkarolle kuluksi kävivät; muuten koetimme matkalla olla niin säästäväiset kuin suinkin. — Huokea retki siis rahallisessa suhteessa, mutta niin olimmekin itse »päivän kuorman ja helteen kantaneet». —

Seuraavana aamuna oli ensi työmme vetää vene maalle, nähdäksemme ja tarkastellaksemme sitä sisältä ja päältä. Emme olleet Paanajärveltä lähdettyä liijoin uskaltaneet sen pohjapuolta silmäillä. Kovin olikin se kurjassa kunnossa: mielummin olisi luullut alipuolta turppaaksi kuin veneen pohjaksi, niin olivat kivet sen pahanpilalle möyhentäneet. Ja siellä täällä näkyi vielä suuria arpia molemmin puolin, muistomerkkeinä ankarimmista sysäyksistä kiviä vastaan. Monta täräystä oli todellakin »Täräysparkamme» saanut osakseen, monta kovaa kolausta kokea.

Semmoinen oli veneen ulkopuoli. Paljon paremmin ei ollut laita sisäpuolenkaan: useimmat pohjalaudat halki, kaaret jokainen — lukuun ottamatta siestimiä — poikki useammasta kohden, muutamat kolmesta neljästäkin. Eipä ihme, että vene olikin ruvennut pahallisesti vuotamaan loppumatkalla. Muuttunut oli se koko muodoltaankin, rumaksi levetä lätistynyt, kun poikkinaiset kaaret eivät laitoja enään oikein tukeneet. Ihme vaan että sillä ehein nahoin olimme viimeisetkin kovat kosket päässeet! Saimme todella kiittää sen lujutta siitä, ettemme ainaakaan sille retkelle ijäksi jääneet, kuten ennen lähtöämme oli meille ennusteltu. Mutta niinkuin tässä matoisessa maailmassa tavallisesti käypi, kiittämättömyyden se sai »Täräyskin» palakseen kaikista hyvistä töistään ja vaivoistaan: se tuomittiin käytäntöön kelpaamattomaksi. Kokalleen se sai jäädä siihen rannalle keuvottamaan päivän paahdettavaksi. Pian kait sen kylissä ammottavat raot irvistelivät tämän maailman nurjuutta. Ja niin siitä »Täräyksestäkin» tuli siis lopuksi »irvikuva meneestä komeudesta». —

Sen päivän vierailimme vielä yksissä Oulussa, vaan seuraavana aamuna puristettiin kättä erojaisiksi ja — niin hajauttiin kukin omille elomailleen, ei kuitenkaan ijäksi, vaan piakkoinkin jo taasen tapautuaksemme pääkaupungissa, siellä muistellaksemme seikkailujamme ja niistä yhdessä vielä monet ilot pitääksemme.

Kahdenkymmenen vuoden päästä tuon retkemme uudistamme, niin sovittiin erotessa. Silloin emme kuitenkaan aijo koskia koluta, vaan viiletellä vapaampia väyliä, »ilmojen kautta, lintujen tietä», ilmalaivalla näet, jonka insinöörimme lupasi erittäin tuota retkeä varten »konstruuerata». Ja peukaloa sitä oikein pistettiin »sen asian päälle», niin jotta kyllä kait se lupaus on pidettävä. Silloin siis voin luvata lukijoille juttelevani hiukan oloista ja matkustuksista yläilmoissakin, jos nimittäin ensinkin nämät juttuni ovat heitä huvittaneet.

Veneellä poikki Suomenniemen.

Vanhastaan tunnettu on kuinka suurella mielihalulla kasvava nuoriso lukee kuvauksia rohkeista, vaiherikkaista matkoista. Tämöistä kirjallisuutta on meillä vielä äärettömän vähän, ja vielä vähemmän semmoisia alkuteoksia. Senluontoinen alkuteos on *Veneellä poikki Suomenniemen*. — Siinä kerrotaan kuinka kolme nuorta miestä omalla samalla veneellä nousivat ensin Kemijokea ja sen lisävesiä Kupsamon sydänmaille. Sieltä vene taivallettiin Oulangonjokeen laskeviin vesiin, joita myöten päästiin Paanajärvelle. Siitä käännettiin takaisin, ja pienempiä vesiä myöten ja kannasten yli taivaltamalla päästiin Iijoen haarioihin ja vihdoin Iijokea alas aina Pohjanlahteen. Tuo suunnaton kiertomatka tehtiin siten omalla samalla veneellä. — Tämä matka ei ollut suinkaan helpoimpia. Alituiset kosket tuottivat suurinta vaivaa, toiset noustiin sauvomalla, toisten kohdalta oli vene vedettävä, myötävirtaan laskettiin monet monituiset melan nojassa. Luonto tämän pitkän matkan varrella oli vaihtelevaa, viljellyistä jokivarsista jylhinpään erämaan luontoon. Kaikesta siitä saa kirjassa elävän kuvauksen. Saa myös tutustua näiden kaukaisten seutujen väestöön ja sen elämään.

Kirja siis tarjoaa monipuolista hauskaa lukemista, *eikä se yksistään nuorisoa ole huvittava, vaan varmaan jokainen joka rakastaa rohkeita retkilyjä, tai haluaa tutustua hauskaan kuvaukseen kauniista vaikka vähän tunnetusta osasta maatumme, on sitä mielihyvällä lukeva.*

Hinta: 2: 85, sid. 3: 50.